

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

İZMİR İSTİKLAL MAHKEMESİ VE İZMİR BASINI
(1906-1926 CUMHURİYETİN *DE FACTO* KURULUŞU:
***AHENK* GAZETESİ'NDE SÖYLEM/İKTİDAR)**

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HALUK GERAY

AHMET HİLMİ BALCI

ANKARA
EYLÜL, 2007

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE;**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

**Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı**

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii-iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
GİRİŞ.....	1-58
1. KISIM.....	59
1. Tümcce/Sözce: <i>İSg</i> İçin; Göstergebilimsel Özne “ <i>Cellat Ali</i> ”.....	60
1.1 Türkiye’de Göstergebilimin Vişne Çürüğü’ne Bir Katkı.....	60-77
1.2 Simgesel Kişilikten <i>Tarihsel Özne</i> ’ye: Delibaş İsyanı ve “ <i>Cellat Ali</i> ” ...	77-86
2. KISIM.....	87
2. <i>De Jure Kuruluş/KARABEKİR PAŞA</i> : 3 Temmuz 1926 Saat 14:00, “Elhamra Sineması” <i>De Facto Kuruluşu</i>	88-90
2.1 <i>De Jure</i> İlanın Öncesi, <i>Özne</i> ve <i>Karşı Özne</i>	90-97
2.2 Cumhuriyet’in <i>De Jure Kuruluşunda</i> İstanbul Basını ve <i>Özne/Karşı Özne</i>	97-101
2.3 “3 Temmuz 1926” günü <i>Söylemin Merkezinden Kaçanlar</i>	101-105
2.4 Göstergebilimsel Koşullarda <i>Ahenk</i> ve Karabekir Paşa’nın Durumsallığı... 105	
2.4.1 Yarı Söylemsel Olanın İçinden Teşkilat-ı Mahsusa’ya.....	105-109
2.4.2 Durum Öznesi Olarak Karabekir Paşa ve Haberin Kayan Zamanı.....	110-113
2.4.3 Tarihten Gelen Söylemin Özneleri Üzerine: “Yeniden Tarihselleştirme” İşlevinden Güç/İktidar’a.....	114-122
2.4.3.1 <i>De Jure</i> Kuruluştan Hemen Sonra Olanlar: Basın Tarihi Ve Karabekir Paşa.....	122-125
2.4.3.2 <i>Nutuk</i> ’ta “Karşı Özne” Olarak Karabekir Paşa.....	125-145
2.4.3.3 Karabekir Paşa’nın Duruşmadaki Durumu Üzerine.....	146-165
2.5 Ziya Hurşit ve Merkezkaç’tan Kaçan Şüpheler.....	166-175
2.6 Yetke Hiyerarşisinden Sözce’nin Kendisine: ‘ <i>Yetke-öznesi</i> ’nden Tebaa Olarak Nesne’ye.....	175-176
2.6.1 Yetke Hiyerarşisinin Kuruluşu: Alıcı Olarak Tebaa’nın ‘ <i>Yetke-Özneleri</i> ’.....	176-179
2.6.2 ‘ <i>Yetke-Öznesi</i> ’ İçin Post Yapısalcı Bir Dipnot.....	179-182
3. KISIM.....	183
3. “Söyleyene değil SÖyletene bak”: NUTUK ve <i>İSg</i> İçin Göstergebilim... 184-203	
3.1 Eşrafın Desteği Olmadan Asla, “Politik İletişim” Olarak Şapka’dan Topal Osman/Merkez Ordusu’na.....	203-228
3.1.1 Gönderge Olarak Devlet, Basını Kanalize Etmek İsteyen İktidar İçin “Politik İletişim”.....	228-240
3.1.2 Siyaset Sosyolojisi’nden Basına: Göstergebilimsel İktidar.....	240-248
3.1.3 Sözlüksel Ağ Olarak “Yetke ve Yetki”/ “İktidar”.....	248-251
3.1.4 Yalçın Küçük ve Erik Jan Zürcher’dan: Episteme Öncesi/Sonrası <i>Nutuk</i> ’u Okuyabilmek ve <i>İSg</i>	252
3.1.4.1 “İdeoloji”den Kendi Kuramsallığımıza.. Kısa Bir Özet.....	252-256
3.1.4.1.1 Bürokrasi’nin İki Tür Yönelimi: “Aşkıncılık” ve “Araçsal” Olanın Ayrışması.....	257-260
3.1.4.2 <i>Episteme</i> Öncesi: Erken <i>İTC</i> ’den <i>İSg</i> ’ye “Devletin Gönderenliği” Ve Özne İle Özdeşleşme Sorunu.....	260-266

3.1.4.2.1 Politik Bir Algı: “Devletin Gönderenliği” ve Aşkınlaşmış Devlet.....	267
3.1.4.3 Kritik Bir Zeka: Zürcher’de <i>Nutuk</i> ’u Anlamak.....	268-269
3.1.4.4 Yalçın Küçük ve 1926 <i>De Facto Kuruluş</i>	270-272
3.1.4.5 “Devletin Göndereniyle” <i>Özne</i> ’nin Özdeşleşmesi: <i>Nutuk</i> ’a.....	273-276
3.1.5 <i>Nutuk</i> ’ta Bir İletişim Nesnesi Olarak <i>Komplo</i> ’nun Kökeninde <i>Karşı Öznelerin</i> Eklemlenmesi.....	276-277
3.2. Seksen Yıl Sonra <i>Komplo: Aksiyon</i> Dergisinden/ <i>Karşı Özne</i> ye Göre Anlamanın Karşıya Yöneltilmesi.....	277-278
3.2.1 <i>Yeniçağ</i> ve <i>Radikal</i> ’den İki Örnek İle.....	278-280
3.2.2 <i>Aksiyon</i> Dergisinden <i>Karşı Öznenin Komplo</i> ’su.....	280-282
3.2.3 <i>Komplo: Hürriyet</i> Gazetesinde/Söylemin Nötrleştirilmesi Ya Da Yakın Türkiye Tarihinin Liberal Şehitleri.....	282-285
SONUÇ.....	286-295
KAYNAKÇA.....	296-314
ÖZET.....	315

ÖNSÖZ

3 Aralık 2003 tarihli 25305 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin 26. maddesine göre; *‘‘Doktora çalışması sonunda hazırlanacak tezin;*

a) Bilime yenilik getirme, b) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirme, c) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulama niteliklerinden birini yerine getirmesi...’’ şartı koyulmuştur.

Yapmaya çalıştığım doktora tezinde, yukarıdaki şartların hemen hepsini kapsayacak bir entelektüel ve akademik çabaya giriştim. Bu çalışmanın hayli zor koşullar altında ortaya çıktığını söyleyebilirim. Ayrıca, yaptığım tezden yoğun akademik bir tatmin aldığımı da belirtmek isterim. Çalışmaya başladığımda, basın tarihimiz üzerine bir modelleme ortaya çıkarmak niyetinde değildim. Fakat; araştırma oraya doğru evrildi. *İzmir Suikastı Girişimi*’nin(*İSg*) böylesine bir modelleme için bulunmaz tarihsel bir olgu olduğu fikrindeyim. Türk basın şehidi Uğur Mumcu tarafından dönemin *Ahenk* gazetesindeki Ankara İstiklal Mahkemesi’nin İzmir duruşmalarının yayınlarının Latin harflerine çevirisi araştırma metnimizin yönünü tayin ediyor.

Bu sebeple, bu metnin hazırlanmasına sebep olan *Uğur Mumcu* ve *Zeliha Bilge*’yi rahmetle anmak isterim. Bu emeğin başında maddi ve manevi destekleri için *Fevzi/Eser Gültekin* çiftine teşekkür ediyorum. Saygı duyduğum *Neslihan Yalman* da bu araştırmanın her anında sonsuz desteğiyle ve emeğiyle yanımdaydı. Kendisiyle birlikte, 19-23 Eylül 2006’da Malatya İnönü Üniversitesi’nde düzenlenen V. Ulusal Sosyoloji Kongresi’ne gönderdiğimiz bildiri metnini genişlettik. Bahsi geçen metnin değişik bir sürümü, Türkiye Günlüğü’nün Güz 2006/86. sayısında *‘‘Siyasi*

Katılım/Katılımsızlık Çerçevesinde Kemal Tahir'in Kurt Kanunu'ndaki Emin Bey'in Ve Kara Kemal'in Sanat Sosyolojisi Düzleminde İncelenmesi''(ss. 95-110) aynı başlığıyla yayımlandı. Mevcut makale, bu tez çalışmasını akademik olarak tetiklemiştir.

Prof. Dr. Haluk Geray, Prof. Dr. Zeynel Kiran, Doç. Dr. Murat Güvenir, Doç. Dr. Ayşe İnal akademik enerjilerini aldığım önemli akademisyenlerdir. *Prof. Dr. V. Doğan Günay* da; hem yazdığı kitaplarıyla, hem de kişisel akademik desteğiyle bana yeni ufuklar açmıştır. Benim için ateşböceği işlevi gören ve daima önümü aydınlatan *Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı*, Türkiye akademisine dair yarattığı farklılıklarla çalışmalarına akademik bir perspektif aksettirmiştir. Kendisinin üzerimdeki etkisiyle birlikte, bu çalışmayı yaratma cesaretini kazandığımı da itiraf etmeliyim. Bununla birlikte; tezin çekirdek kavramı olan '*iç savaş/episteme*' üretiminde temel ilham kaynağım olan kitapların yazarı *Prof. Dr. Yalçın Küçük* de, 12 Eylül sonrası Türkiye'de düşünmeye çabalayan bir kuşağın öncülerindendir. Kendisi üniversiteleri boşluk olarak görse bile, bu tez çalışması onun kavramlarından sıçrayarak, belirtilen boşluğu bir nebze de olsa doldurma niyetindedir. Hem manevi, hem maddi desteğiyle *Orçun Açık* da yanımda olarak, her zaman bulunmaz bir dost olmuştur. Ayrıca, *Uğur/Duygu Odabaşı* çifti de bu yolda desteklerini esirgememişlerdir. İzmir'de sahaflık yapan *Ali Haydar Toprak*'a da müteşekkirim. O da; beni *Cellat Ali*'yle karşılaştırmıştır. *Cellat Ali*, tezin en temel tarihsel öznelerinin başında gelmektedir.

Son olarak; benim için emek veren başta annem *Leyla Balcı*'ya ve kardeşim *M. Cenk Balcı*'ya minnet borçluyum. Onlar olmasaydı, bu çalışmanın ortaya çıkması bir hayli zordu. Ailem bu çalışmanın asıl sahipleridir!..

İzmir/2007

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
A-RMHC	Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adelet Partisi
BMM	Büyük Millet Meclisi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
İSg	İzmir Suikast Girişimi
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
Öa	Analiz Yapan Özne
Ök	Karşı Özne
SODEP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SÖ	Sözcelem Öznesi
sÖ	Sözce Öznesi
tÖ	Tarihsel Özneler
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TpCF	Terrakkiperver Cumhuriyet Fırkası
Wo	Aktüel Dünya
Ws	Siyasi Dünya
oWg	Aktüel Geçmiş Dünya
ySÖ	Yetkilendirilmiş Sözcelem Öznesi

GİRİŞ

*Köprüyü de gördüm,, tarihle işledi beni ve yaklaştırdı orada
bulunmayanların tarihini bana
Korkmayı paylaştım kır çiçekleriyle
Ve şaşırtıcı olmayı
Ve biçimlendirici bir de.
Edip Cansever
(Şairin Seyir Defteri/ 1980)*

Bu metnin meydana getirilmesinde ciddi zorlukların ortaya çıktığını belirtmeliyim. Mevcut zorlukların temeli, konuyla ilgili çalışmaların (sadece tarih yazımı olarak) gelecekte yapılacak çalışmalarla (tarih yazımı dışında) kıyaslanmayacak denli akademik ufukları barındırdığını fark etmiş olmamdı. Bahsi geçen zorlukların en başında, “yapı” ve “olay” ilişkisinin akademik geleneğimizde kavramsal açıklıkla ele alınmamış olması geliyor. Tarihsel boyut söz konusu olduğunda, konu giderek çatallaşıyor. Yerli yerine oturtulmamış kavramsallığın içinde böylesi belirsizleştirilmiş olan tarihsel boyut, bu çalışmada somutlaştırılmaya çalışılmıştır. “Ayrımsızlaşmamışlık” olarak “olay” ve “yapı”, tarihin içinde dondurulmuş gazete metniyle beraber bir akademik nesne biçiminde yeterli ilgiye sahip olamamıştır. Bu yüzden de; “iletişim ilişkilerinin” ve “iktidar ilişkilerinin” tarihsel boyutun içinde aydınlatılması gereği doğmuştur. “Tarihsel boyut” ve “iktidar ilişkileriyle” birlikte metnin ardındaki (sonsuz) “iletişim ilişkileri” içeren söylemi, akademik bir geleneğin¹ ileride ortaya çıkacağını umarak irdelemeye özen gösterdik.

¹Söz konusu geleneksizliği, özellikle dilbilime dayanan disiplinlerarası bir yapının oluşmayışı anlamında ele alıyoruz. Bu çalışmaya dair sosyal bilimler ve iletişim ilintisinin olmayışı, birçok eksikliği gün yüzüne çıkarıyordu. Böyle bir ilintinin temeli, “sözcenin”(bkz. 13 dipnot) kavramsal varlığı olmalıdır. Bu varlık öncelikle, “göstergebilim dilbilimin bir eklentisi durumuna gelmiş”(Kıran, 1986:49) önermesiyle açığa çıkıyor. “Günümüz dilbiliminin üçüncü evresi ise, sözcük ve cümle düzeyinden daha büyük dilsel birimleri ele almasıyla öbürlerinden ayrılır. Bundan böyle dilbilimci gerçek yaşamın çeşitli durumlarında üretilen sözceler dizisi, yani söylem (discours) ile ilgilenir”(14).

Geleneğin olmayışının meydana getirdiği tıkanıklığı baştan kabul ediyoruz. Böylece, “yapı” ve “olay” arasındaki “ayrısızlaşmamışlık” keskin bir şekilde kendini belirginleştiriyor. Lévi-Strauss’un ifadesiyle, “yapının bir üretim süreci olarak gör[ül]düğü” ve öznenin “varlığının farkında bile olmadığı bir ‘yapı’ tarafından inşa edildiği” (bkz.2.6) söylenebilir. Bu durum, paradigmatik ve akademik bir yapısalcılığın ortaya çıkmamış olmasıyla da yakından alakalıdır.

Yukarıdaki belirlemelerle birlikte, yakınçağ tarihimizin temel dönüm noktasıyla(*de facto* kuruluş) beraber “İzmir Suikast girişiminin”(İSg) dönemin basınının(*Ahenk*) kesiştiği yerdeyiz. Olayın kendine dair tikelliğinin özgün koşullarında, o dönemden kalan -tarihsel- nitelikler silsilesi olarak söylem/sözce (bkz 1. dipnot) basın tarihini toptan içeriyordu. Akademimizdeki bu tıkanmışlığı tanımlarken, geleneksizliğin birincil nedeninin iki noktada odaklandığını ileri sürüyoruz. Birincisi, tarihe dair özgül olarak tartışılmış çok disiplinli modellerin disiplinlinlerarası düzeyde sorunsallaştırılmamış olması... İkincisi, tarihsel bir “olayın” salt bir uzmanlık alanıyla yoğunlaşmış uzman özneye, bilgi nesnesi olarak teslim edilmek zorunda kalınışı...

Roland Barthes’ın(In Préface de La Parole Intermédiaire) 1978’de değindiği konular da, bu geleneksizlik ekseninde bizi ilgilendiriyor: “*dilbilim, mesajı önce kendi içinde incelemiş, sonra, bu mesajın bağlamının belirleyici olduğunun farkına varmış ve bağlam bilimi olmuştur; çünkü bu girişim sadece sözcelerden oluşmaz, aynı zamanda yavaş yavaş metnin yapısını değiştiren algılamalardan , yani (her sözcelem olgusunun zorunlu olarak içerdiği karşılıklı bildirişim durumundan kaynaklanan) gerilimlerden (tension) oluşur. Bundan da, artık inceleme alanı mesaj ya da bağlam değil de, tam anlamıyla sözcelem olan üçüncü bir dil bilim gerekliliği ortaya çıkar*” (: 153).

Yukarıdaki ifadeyi baz alırsak; çalışmamızdaki asıl sorun, bahsettiğimiz geleneğin iletişim çalışmalarında çok az ve dar örneklerle verilmiş olmasıdır. “Sözce” ve “Sözcelem” kavramlarını gazeteciliğin nesnesi olarak ortaya koyan ve göstergebilimsel geleneğe dair olumlu bir çaba olarak okuyabileceğimiz en son çalışmayı buraya eklememiz gerekmektedir: *Söylemler ve Temsiller(Fransızlar Türkleri Nasıl Anımsıyor ve Fransız İmgeleminde Türkiye)*, Nilgün Tütal, Phoenix Yayınları, Ankara, 2006. Konumuzla ilintili olarak bir iletişim metninde rastladığımız bir başka konuya da değinebiliriz. “*Paris Göstergebilim Okulu*”nun kuramcılarının dahil olduğu, 1979’da yazılan bir makalenin içerdiği terimleri de doğrudan ele alan ve Türkçe’ye aktaran yöntemsel eklememelerin bütüncüllüğü parçaladığını fark edebiliriz. Böylesi bir kuramsal seçimsellik de geleneksizliğin bir parçası gibi görünmektedir(Yücel-Altınel, 2003:96-97).

Basın tarihçisini tarih yazımı yapamayan bir özne olarak görürsek, onun yaptığına belirli olayları öne alan tikel çalışmalar olduğunu söyleyebiliriz. Basın tarihi de bu tikel çalışmalar içinde bulunmaz bir veri tabanı oluşturmaktadır. Tikel olan, çoğu zaman “*olay*” şeklinde anlaşılmakta ya da “*olayın*” içine gömülmektedir. Bundan ötürü de, “*yapı*” ikincil planda kalmaktadır. Lévi-Strauss’un kesinleştirdiği gibi; “*yapı*” ile “*olay*” arasındaki fark, “*zorunluluk* ile “*olumsallık*” biçiminde sabitlenir. Tahsin Yücel’in tanımıyla “*olumsallık*” ,“*zorunlu da olanaksız da olmayan, gerçekleşmesi bir zorunluluğun sonucu olmayan*” anlamındadır. “*Yapı*” kuramın kökeninde zorunluluk olarak ortaya çıkarken, “*olay*” “*olumsallık*” olarak kavranmaktadır. Bu can alıcı kavramsal ayrım ne basın tarihinde, ne de ötelerdeki akademik geleneğimizde paradigmalaşmaya gidecek belirgin bir tartışmayı(*to debate*) somutlayamamıştır.

Hakim bir sosyal bilimler paradigması yerleşmeden, akademik üretime itici güç olarak “*yapı*” etki etmeden, tikel çalışmanın çoğu zaman seçilmiş özgünlüğü noktasında “*olay*” devam etmek durumunda kalmaktadır. Doktora tezimizin bu noktayı aşma çabası içinde olduğunu ve söylemin kendisinin bir arkeo kalıntı biçiminde şimdiye taşınmasıyla baş başa kaldığımızı söyleyebiliriz.

Metnin oluşturulmasında akademik üretim pratiğimizi belirleyen çeşitli koşullarla karşılaşıyoruz. Artık tarih olmuş bir yerel gazetenin-*Ahenk*’in- yayını üzerinde yoğunlaşarak yeni bir model oluşturmaya gayret ediyoruz. Konu bazında *İzmir Suikastı girişimi*’nin(*İSg*), model oluşturmak için ateşleyici bir konumda olduğunu düşünüyoruz. *Ahenk* gazetesi üzerinden kurulan yeni bir araştırma nesnesi geliştirme çabası, bahsi edilen *yerleşmemiş paradigmayı* karşı paradigmatic bir model üretme çabası olarak ortaya koyuyor. “*Karşı paradigmatic bir model üretimi*

çabası”; yapısalcı/post yapısalcı/psikanalitik ya da post marksist kuramsal düzeyde yakın çağ tarihine dair bir “*olaya*” yaklaşmaktır. “*Osmanlı versus Cumhuriyet*” geçişkenliğinde, *İSg*’yi ateşleyici bir “*olay*” olarak görmek istiyoruz.

Foucault bu melezlikte yöntemsel farkları ortaya koymaktadır. Hem iletişim, hem de iktidar ilişkileri perspektifinde “*bu olay*”; -Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün gördüğü anlamda- 1906-1926 sürecindeki (*episteme* olarak adlandırdığımız) iç savaşın bitişinin son durağı olarak konuyu “*yapılandırmak*” anlamına da gelmektedir. Bu ateşleyici olay; *episteme*’nin sonunda hem iktidar, hem de iletişim ilişkilerini ayrı ayrı düşünmek açmazıyla bizi karşılaştırıyor. Aynı zamanda, bu ilişkileri üst üste de getiriyor. Bu üst üste getirişin karmaşıklığını ilk görenlerden biri de Michel Foucault’dur(2005:71). Foucault, iletişim ve iktidar ilişkilerin çakıştığı özgüllükler olarak “*bir tür olay*” nitelemesi yapıyor. Ona göre, bunlar *blok olaylardır*. *Blok olaylar*, akademik düzeyde iletişim akademisinde henüz. bir ilgi konusu olamamıştır.

İSg’yi ateşleyici bir “*blok olay*” kabul edersek, Umberto Eco’nun *Açık Yapıt*’ında geçen bir bölümü de dikkate almamız zorunlu hale gelmektedir: “*Yapısal olayın yanı sıra bizim yapısal olaya yönelik dikkatimizi de değerlendirmeye almak gerekiyor...İşte bu nokta da; bilginin teması, iletişimin temasına dönüşmektedir ve de dikkatlerimiz, olası bilginin nesnel sistemi olarak iletilen ileti ile alıcı arasındaki iletişimsel ilişkiye yönelmektedir*”(Eco, 2000:148). Öyleyse; *İSg*’yi Foucault’nun çerçevesinden *blok olayın* içinde bir model üretim çabası olarak görmek, onu “*yapısal bir olaya*” dönüştürmek anlamına geliyor. *Blok olay* kavramının, “*olumsal ile zorunluluğun*” ve “*yapı ile olayın*” yakınlaştığı bir nokta olarak alabiliriz. Nitekim; *İSg*’yi de “*açık yapıt*” şeklinde geniş bir küme parantezine alıyoruz..

“Yapı-özne” ilintisinde bir “söylem/iktidar” araştırma/sorgulama modellemesini aşırı kuramlaştırma girişimi olarak kuruyoruz. “Açık yapıt”, sanat eseri dahilinde ortaya çıkmış bir kavramdır. Konunun Sanat Sosyolojisi çerçevesinde, kurama yaklaşımımızın kalıp etkisinden kaynaklanmakta olduğunu kabul edebiliriz. Böyle bir etki, “yapıya” dair düşünmenin getirdiği zihinsel bir etkinlik olarak da okunmalıdır. Eco’nun yukardaki alıntısına bu noktada bir daha dikkat çekmeliyiz.

“Yapı”, bir sanat eseri gibi sonsuz “iletişim ve iktidar ilişkilerini” iç içe geçecek şekilde kapsayarak orada yapılanıyor. Aynı zamanda yapı, inşa etmeye “giriştiğimiz” sonsuz iletişim ve iktidar ilişkilerinin okunmasını olanaklı kılıyor:

Yapı’yı Biçim’den ayırmak gerek. Biçim, geleneksel bağlamda İçerik’le karşılaştırılarak tanımlanır. Oysa Yapı’nın, ayrı içeriği yoktur. Lévi-Strauss’la birlikte söylersek, *yapı belli bir lojik örgütlenme içinde ve gerçeğin özelliği olarak kavranan içeriğin kendisidir...* Lévi-Strauss, toplumsal ‘yapı’ derken, göreneklerin biçimlendirdiği sistem ve kurumların altındaki (‘derindeki’) bilinçdışı yapıyı anlıyor. Bu yapı, empirik gerçeklikle ilgili değildir (Lévi-Strauss, *görünür ile kavranır olan arasındaki karşıtlığı; işlemleri imler düzeyine aktararak aştık diyor*). Öyleyse Yapı’nın özelliklerini sıralayalım: Yapı, Görünüş ile Gerçeklik ayırımından yola çıkar; eşzamanlı bağıntılarla kurulur; bu bağıntılar ikili karşıtıklara indirgenebilir. Bir sistemin eşzamanlı doğası (yapısı) bilinmeden, onun evrimi de kavranamaz. Lane’yle birlikte söylersek, Yapısalcılık, bu bakımdan, tarih-dışı (ahistorique) değil; zaman-dışı’dır (atemporel)(Yavuz; 1997:68-69).

İçine katış sonsuz olunca, “yapı” sanki modelleme sürecinde “açık yapıt” gibi inşa edilebiliyor. “Karşı bir model üretim çabası”, “o yapıyı” kullanarak orada olduğunu bilen/sezen farklı akademik alanların hepsini birden tetiklemeye çalışmak anlamına geliyor. İletişim(basın tarihi ya da kültürel çalışmalar da dahil), tarih, göstergebilim, dilbilim, siyasetbilim, budunbilim, siyaset sosyolojisi, felsefe, sanat sosyolojisi vs... İletişim akademisinde arşivin içindeki “basın tarihi” platformundaki saklı “söylemi”, yukarıdaki temelde buluşturma projesi olarak da anlaşılabilir. “Yapı”; tarih-dışı değildir. Paradigmanın üretiminin nesnel

koşullarında, bu metni oluşturan öznenin öznelliğini de odaklayan girişimize devam edelim.

“Karşı bir model” üretmek aşamasında, iki tür farklılığı belirleyerek yola çıkmalıyız. Farklılıklardan ilki, *aşkın* olduğunu ileri sürdüğümüz akademinin üzerinde/içinde yapılanan durumsallıkla yakından ilintilidir. Geleneksizliğin temelinde, akademik çevrelere sirayet eden bilgibilimsel bir bunalımın söz konusu olduğunu belirtmek zorundayız. Türkiye akademik sosyolojisinin yapısallığı adına, bu metnin ‘*aşkın*’ bir durumu saptamak üzere yol aldığını da ekleyerek... Böylesine bir yapıyı, iç içe geçmiş *matruşka* bebekler gibi görmek yerinde bir tespit olabilir.

Bahsettiğimiz *aşkın* durumun içinden çıkma(*impetus*) taleplerinden biri olarak, bu metni bir ön çekirdek olarak görmeye çabalıyoruz. Çalışmamız doktora tezinin ötesinde, bir “*açık yapıt*” inşa çabası olarak, felsefi bir araştırmaya da denk düşmektedir. Basın tarihini bir arşivi okuma süreci olarak anlayıp, bu okumayı modelleyen kuramsal bir çalışmaya girişmek niyetindeyiz. Kendiliğinden *özel bir deneyim* sorunu olarak, “*aşkın² olanın yaşantılanmışlığı*” kurama ister istemez eklenmektedir.

² Burada uzunca vereceğimiz içerik; doğrudan “iletişim akademisine” gönderme yapmasa da kişisel akademik geçmişimizi içermektedir...

17 Ağustos 1999’la başlayan ve 2001 Şubat kriziyle devam eden ‘*özel deneyim temellerimin*’ kökten sarsıldığını ve ayrıştığını belirtmem gerekiyor. Arkeoloji ve felsefe üzerine yoğunlaşan *meta-bilimsel* (belirttiğim) makale, 17 Ağustos depremi hemen öncesinde yazıldıktan sonra tekrar ele alın(a)madı. Disiplinler arası çalışmaya inanan biri olarak, akademik anlamda arkeoloji ve kültürel koruma perspektifinden Sanat Sosyolojisi’ne doğru bir kayma yapmak durumunda kaldım. Şu noktada yazdığım makalede önemine inandığım bir ifade var: “*Bunu farkedebilmek için gereken akademik geleneğin de yine bu topraklarda serpilip yeşerememesidir ki, eksikliğin ayırımına varamamamıza neden oluyor. Geldiğimiz noktada yaşadığımız felsefi ve akademik kısır döngü, aynı topraklarda Meta-Science (=Bilimlerin üstüne : bilim felsefesi, bilgi sosyolojisi) geleneği oluşturulması yönünde bir kaygının çok ender duyulmasının, akademizmin ‘devşirilmiş’ bir ‘söylem’ ve ‘iş’; ‘eylem/duruş biçimi’ ile yoğrulmasının kaçınılmaz sonucu olarak değerlendirilmelidir.*

Meta- Science geleneği Batı’da ‘critique’ anlamında felsefenin bir alt disiplini olarak, bilim felsefesi, bilgi sosyolojisi gibi alt disiplinlerin aracılığıyla bütün bir bilim uğraşısı ya da disiplinler üzerinde bir çatı oluşturur” (Balci, 1999:57).

İzmir Suikastı girişiyle(İSg) beraber 1926'daki *Ahenk* gazetesi ekseninde konumuza odaklanırken ilgili başka metinlerin de “yapı-özne ilintisinde söylem/iktidar” ana gövdesine eklendiğini, kuramsal oluşumu gittikçe genişlettiğini göstereceğiz. Çünkü bir “açık yapıt” nitelemesiyle bu ana gövdeyi inşa ediyoruz. Gazetenin (*Ahenk*'in) metinlerinin 1990'lı yılların başında gazeteci Uğur Mumcu tarafından yeni yazıya çevrildiğini bilerek... Şu halde, gazetenin kendine değinmekte yarar var. Dönemin akşam gazetesi *Ahenk*'in 18 Haziran 1926-15 Temmuz 1926 aralığındaki sayıları şimdiye kadar yeni yazı ile hiçbir yerde yayınlanmamıştır. Bu sayılar, İzmir Milli Kütüphane'deki Cilt B 329'da (2+239 sayfa olarak numaralandırılmıştır) 241 sayfalık A4 daktilo metinleridir. Cilt B 329'un önünde hiçbir açıklayıcı ifade bulunmamasına rağmen, kütüphanenin bilgi kartında “*Uğur*

2001 Şubat kriziyle birlikte yazdığım bir sanat makalesinde de “*Güçlü Fransız post-yapısalcı etkilerin yerleştirilmesi bir ekip işidir. Dolayısıyla ciddi akademik araştırma programlarını hayata geçirirken ‘-miş gibi yapmanın’ ötesine geçmek gerekir. Hatta son büyük yoksullaşmayla (ekonomik kriz) beraber, böylesi süreçlerin yakınlaştığını seziyorum.*” (Balci, 2001: 12) diye belirtmiştim.

2007 senesine girdiğimiz şu zaman dilimine gelecek olduğumuzda, düşüncelerime daha da değişik bir perspektif kazandırdım. Bu dipnotu yazarken kendi kendime yeniden düşündüm ve bu ülkede disiplinler arası akademik bir gerçeğin destek görmemesi ötesinde, kıt kanaat bireysel çabaların dahi kösteklendiğinin farkına vardım. Bunun sonucunda yazılan şu makaledeki tespiti dipnota ekleme gereği duydum: “*Şimdilerde artık modası geçmiş olsa bile, Osmanlı'nın ‘şerh geleneği’ sanat akademisinde kurama dair çabaların yerini pek az tutuyor. Şerh edene ‘şarih’ denilen bir kültürden çok uzaktır.*” (Balci ve Yalman, 2006). Çoğu zaman, aşağıda belirttiğimiz gibi kuram yapan özne için(söylem analizini uygulayan özne içinde geçerli) süreç, bütün bu aşkın durumlar tarafından belirlenir. Bir taraftan da iletişim akademisi açısından mevcut aşkınsallık eğer farkedilmemiş ise, “kuram” kendiliğinden belirsizleştirilmiş olacaktır. 90'lı yılların başından beri farkettiğimiz akademik/sosyolojik nitelikli bu aşkınsallığın tanımının; iletişim disiplinini de kapsadığını söylemek, şu an için daha özel bir çalışmayı gerektiriyor. Çekincemize rağmen; buradaki önermeleri, akademik yapımız açısından tümel önermeler olarak kabul ediyoruz.

Yukarıya göre; disiplinlerin ayrıştırılmasında ve bu disiplinlerin ülkenin geleceğine dair bilgi üretim koşullarını sorgulaması konusunda, Türkiye akademisi oldukça gecikmiştir. Başlıca sebep olarak da, Türkiye’de işlevsel bir *meta-bilim* geleneğinin yerleşmeyişi görülebilir. Böylesi köklü bir geleneğin oluşmayışı/oluşturulmayışı akademik üretime dair geleceği de etkilemektedir. Bu durum, ulus-devletin kendini yeniden üret(ebil)mesi için yapılmaya çabalanan analizlerin oluşumunu da zora sokmaktadır. Akademi ve ulus-devlet ilişkisinin önemine vurgu yapmak gerekliliği doğmaktadır. *Meta-bilim* geleneği oluşturulacak olursa, akademi ve ulus-devlet ilintisinin travmaya maruz kalması da engellenmiş olur. Krizin büyüklüğünün farkına varılmamasının başlıca nedenlerinden biri de, yeniden üretime dair bütün yolların AB’den geçtiğine olan inançtır. İnanç ekseninde akademik dünyamıza, kuram yapan özne yerine kuramsallaştırılan nesne egemen olmaktadır(Balci,1999:57). *Meta-bilim* geleneğini konumuzla eklemlendirerek, *aşkınsal* olanı saptamaya ve onu nesneleştirmeye çalışacağız...

Yukarıda belirtilen konu, üzerinde ciddi çalışmaların yapılması gereken mühim bir tespiti işaret ediyor. Basın tarihi boyutundan bakarsak, bu dipnot çerçevesinde yapılacak bir çalışmanın kendi başına bir tez olduğundan daha önce söz etmiştim...

Mumcu'nun Gazi Paşa'ya Suikast³ kitabı bu notlardan hazırlanmıştır” ibaresinin yer alması hayli ilginçtir. İlgili daktilo *Ahenk* metnlerinin, Uğur Mumcu dışında pek kimse tarafından incelendiğine dair bir bilgiye rastlamadık. Nitekim; cildin basın tarihimiz açısından önemini farketmek de gecikmedik. Farkedişimizin ardından, bu konu üzerine yöntem oluşturmaya çalıştık. Yöntemin oluşmasında ilk paragraftaki ifademizde olduğu gibi, zorlandığımızı da belirtebiliriz. Böyle bir yöntemin öncelikle bir modele ihtiyaç duyduğunu daha sonra fark ettik. Çünkü; *İSg* kendi başına tarihsel anlatı olarak incelemeler dışında derinleştirilmemişti... Diyebiliriz ki; bu yeniyazıya dönüştürülmüş metin olarak tıpkı basım, Uğur Mumcu'nun çalışmasına kaynak oluşturmanın dışında; şimdiye kadar *İSg* araştırmacılarının (E.Aybars'ın çok kısa bir başvurusu dışında) ilgisini çekmemiş gözükmektedir. En azından, basın tarihi düzeyinde bu durumu ifadelendirebiliriz.

Ahenk'in toplanmış bu cildi, *Gazi Paşa'ya Suikast* basılmadan evvel Uğur Mumcu'nun parasal desteğiyle düzenlenmiştir. Kitabın içeriğinden ve içindeki dipnotların kullanımından yola çıkarak, *Ahenk*'in ciltlerinin referans alındığını görebilmemiz mümkündür. Bu sebeple; Mumcu'nun kitabı –*İSg*'yi konu alan- hem belgesel tarih, hem de dolaylı bir basın tarihi çalışması olarak kabul edilebilir. *İzmir Suikastı girişimi*(*İSg*) hakkında yıllardır araştırma yapan ve kapsamlı bir kitap üreten Osman Selim Kocahanoğlu da (2005), 26 Ekim 2006 tarihinde ilgili *Ahenk* metinlerinden haberi olmadığını tarafımıza doğrudan ifade etmiştir. Son akademik çalışma olarak yayınlanan Cemal Avcı'nın (2007) çalışmasında da, *Ahenk* kaynak olarak yer almamaktadır.

³ Kitabın isminin, Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*'nda geçen bir tümceden yola çıkılarak konulduğu tarafımızdan sezilmiştir. Öyle ki isim; 1926 Haziranında Sirkeci-Karaköy rıhtımında yankılanan '*Gazi Paşa'ya Suikast!*' nidalarından alınmış gözükmektedir. Çocuklar gazetelerini satarlarken rıhtımda böyle bağırırmaktadırlar. Bu da *Kurt Kanunu* romanının içindeki gazetecilik özünün Uğur Mumcu tarafından doğrudan duyumsandığının ispatıdır.

Yeni Türkçe harflere çevrilmiş⁴ haliyle *Ahenk*'in sayıları, Uğur Mumcu'nun kitabında yer alan seksen üç dipnottan on altı adedinde referans olarak kullanılmıştır. Kitabının başında Mumcu, “*İzmir Suikastı konusunda üç ayrı kaynaktan söz edilebilir*” şeklinde bir ifade yer alır. *Ahenk*'in Uğur Mumcu tarafından kitabına başlıca kaynak olarak seçilmesi önemli görülmedir. Seçilmesinin sebebi ne olabilir? *Ahenk*'in daha çok İzmir kökenli akademisyenler tarafından ilgilenilmiş⁵ olmasına rağmen; Türkiye yakın tarihi açısından önemli bir yayın organı olduğu kesinlenebilir. *Ahenk* için şimdiden bir ön bilgi verebiliriz.

22 Şubat 1895 tarihinde yayın dünyasına çıkan ve II. Abdülhamid, Meşrutiyet, savaş ve Cumhuriyet yıllarında-fazla bir soruşturmaya uğramayan *Ahenk*, muhafazakâr ve ılımlı - biraz da pasif ve çekingen - tutumuyla tanınmıştır. Talat Onay, Anadolu'da *Ahenk*'in izlediği politikayı “suya sabuna dokunmamak mesleği” olarak ifade etmiştir. Fakat aynı Anadolu 11 yıl önce *Ahenk* hakkında “İzmir matbuatında ciddi, temiz bir mevkii sahibi olan *Ahenk*... “şeklinde bir değerlendirme yapmıştı” . Gazetenin sahibi Ali Nazmi, aynı zamanda imtiyaz sahibi ve mesul müdürüydü. Ölümünden sonra Çevriye İsmail imtiyaz sahibi olmuştur. Mesul müdürlüğe getirilen İbni Hazım Ferid daha sonra başmuharrir olur. Cumhuriyet'in ilânından sonra yerini Süleyman Şevket'e bırakmış, başmuharrirliğe de Mehmed Şevki geçerek 1928'e kadar bu görevde kalmıştır. Ardından Orhan Rahmi Gökçe bu görev gelmişse de

⁴ Milli Kütüphane çalışanlarının ifadelerine göre, üzerinde hiçbir isim ve imzaya rastlanmayan metinleri(Cilt B 329) eski harflerden çeviren Zeliha Bilge'dir. Bilge, 1917'de Arnavutluk'un Florina şehrinde doğmuştur. Kendisi, İzmir Milli Kütüphane Derneği'ne 21.02.1986 tarihinde üye olmuştur. (İttihat ve Terakki'ye kadar uzanan İzmir Milli Kütüphane'nin tarihinde pek bilinmeyen nokta, bir dernek tarafından yönetilmiş olmasıdır). Bilge, gördüğüm solgun renkli eprilmiş bir fotoğrafta ince uzun boylu yaşlıca bir hanım olarak görülmektedir. Kardeşinin zaman zaman kütüphaneye uğradığı tarafıma iletilmiştir.

Bilge, yakın zamanlarda hayata gözlerini yummuştur. Merhume, orada çalışanlar tarafından hâlâ hatırlanmaktadır. Yıllarca bir kuruluş almadan kütüphanede gönüllü olarak çalışmıştır. Çalışanlarla beraber mesaiye dahi kalmıştır.

Bu noktada başıma gelen garip bir tesadüf de yazmalıyım. Zeliha Bilge hakkındaki dipnotu yazmaya başladığım pazar günü, takvimler 18 Haziran 2006'yı göstermektedir. Tarih, davaların görülmeye başladığı 18 Haziran 1926 Cuma gününün seksen yıl sonrasına denk düşmektedir. O nedenle; basın şehidimiz Uğur Mumcu'nun aracılık ederek kütüphaneye yerleştirdiği metinleri çevirip kopyalarını arşivleyen Zeliha Bilge Hanım'ın çabalarının öneminin altını sekseninci yılda yeniden çizmeliyiz. Bunu, gelecek kuşaklara aktarmak şahsımın akademik ve fanilik borcudur.

⁵ Basın tarihçileri tarafından olmasa da Tarih akademisyenleri tarafından, *Ahenk*'in sıklıkla başvuru bir koleksiyon olduğu kesindir. Hem yakınçağ tarihçileri (Arıkan, 1984?:105-107, 1988a:160; 1985: 965, 967, 967, 972, 973, 971, 1991b:273) hem de inkılap tarihi akademisyenleri tarafından (Aybars, 1998; 358-362 ve Arı, 1991:249,252 ve Beyazıt, 1991: 16) dikkate alınmış önemli bir kaynaktır.

1929'da başmakaleler önce azalmış, bir müddet sonra tamamen kaldırılmıştır. Gazetenin idarî ve teknik kadrosunun hemen hiç değişmediği dikkat çekmektedir. İzmir'in bu önemli ve köklü gazetesi 2 Ocak 1930 tarihinde ve 10959 numaralı sayısıyla yayınına son vermiştir(Akkoyun, 1991)

Ergün Aybars'ın(1998:358-306) çalışmasında *Ahenk*'ten bir bölümün kaynak olarak gösterilmesi, bu bölümü okuyan Uğur Mumcu'nun *Ahenk*'i kullanmasının sebebi de olmalıdır. Bir “*açık yapıt*” olarak kurduğumuz model-3. dipnotumuzda olduğu gibi- hem Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*'nu, hem de Aybars'ın sözcelerinden eklemelenmeleri içine şimdiden almaya başlamıştır. Bu, “*yapı-özne*” ilişkisinin içinde hareket eden bir “*söylemi*” de bize düşündürüyor. Foucault merkezli düşüncenin sözünü ettiği söylemlerin iç içeliğinde kaybolmadan ilerlemeliyiz. Yukarıdaki sözceden(Akkoyun, 1991) yola çıkarak, *Ahenk* yayını Greimas'ın eyleyen şemasına göstergebilimsel düzeyde yerleştirmeyi uygun bulduk. O dönem için *Ahenk*'in, mevcut “*merkezi iktidara*” (devletin gönderenliğiyle eklemelenmiş *Kemalist önderlik*) *yardımcı özne* konumunda bir yayın ürettiğini savlamaktayız. Bu durumu vektörellik olarak da tanımlayabiliriz. Takrir-i Sükun döneminde basının merkezî devletle olan ilişkisini(gönderen olarak cumhurbaşkanı, İstiklal mahkemesi, hükümet), basın tarihi anlatısında -eyleyen anlamında- *yardımcı öznellik* olarak niteledik. Bu *yardımcı özne* konumunu, “*gönderen*” ve “*özne*” ilişkisinde bir vektörellik işlevselliğinde terimselleştirdik. Doğrudan ideolojik özler taşıyan “*vektör*”, dönemin siyasi iktidarıyla basının bütünleşmesinin göstergebilimsel sürecinin somut olarak ortaya çıkışıdır. Takrir-i Sükun dönemi basını için üretilmiş bir kavramdır “*vektörellik*”. Bir *medium* olarak *Ahenk*, *yardımcı özne* işlevselliğinde olduğu için “*vektörelliği*” içermektedir.

Ergün Aybars(2006), -son baskısını kullandığımız- *İstiklal Mahkemeleri* kitabının altına bir önceki baskıda yer alan birtakım önemli dipnotları koymamıştır. Önceki kitap, 1998 tarihli Milliyet Yayınları’ndan iki cilt olarak çıkmıştır. Bu çalışmada 306-358. sayfaları da kapsayan bölümlerdeki dipnotlar hayli önemli gözükmektedir. İlgili çalışmada; 156. dipnotla başlayıp, 271. dipnotla son bulan yerler konumuzu doğrudan içermektedir. *Ahenk*’in 1926 haziran ayı sayıları, Aybars’ın son basım çalışmasında da yer alır. Konuyla ilgili; 157-163. sayfalar arasında 7 dipnot, 165-170. sayfalar arasında 5 dipnot, 174-176. sayfalar arasında da 3 dipnot vardır. Aybars’ın çalışmasının akışında, *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi kaynakçalarda daha fazla tercih edilmiştir. Bu durumun tesadüf olamayacağı kanaatini taşıyoruz.

Uğur Mumcu’nun (2002) konuya yaklaşımının bir tür sınıflama içinde tanımlanagelmış olması da konumuz açısından ilginçtir. *İSg* için nerdeyse söylemsel bir kökene doğru sınıflama yoluna giden gazeteci/yazar şunları yazmıştır: “*Birinci tür kaynak, bu konuda çıkan yayınlardır. İkinci tür kaynak, dava tutanaklarıdır. Tutanaklar, o zamanki yayın organlarında eski yazıyla yayınlanmıştır. Bu yayınların ve tutanakların hepsi incelendi*”(2002:önsöz). Yukarıdaki ifadeler dikkate alındığında, kendisinin üçüncü kaynaktan söz etmediği görülmektedir.(Üçüncü kaynakla kastedilenin ne olduğu, başlı başına bir inceleme ve makale konusudur). Üçüncü kaynak acaba doğrudan arşivin içindeki gazete metinleri midir? *Ahenk*; Uğur Mumcu tarafından daha sonra yayına mı hazırlanacaktı? Mumcu, ikinci tür kaynak olarak ileri sürdüğü dava tutanaklarıyla ilgili şöyle bir açıklama da getirir: “*İzmir suikastı ile ilgili bütün belgeler, TBMM arşivinde bulunuyor. Bu arşive de ancak özel izin ile giriliyor. Şu anda “tasnif dışı olduğunu duyduğumuz bu tutanak ve belgelerin*

tarihçiler tarafından incelenmesi ile bir çok gerçeğin de aydınlanacağına inanıyorum” (:önsöz).

Mumcu’nun vefatından sonra dahi, gerçeklerin bu yönde aydınlatılması gerekliliği üzerine akademik çalışmalar gündeme taşınmamıştır. Biz mevcut duruma dair kendi kavramlarımızı oturturken; “İzmir Suikast girişimi”nin(İSg) “çok disiplinli olarak hâlâ yeterince araştırılmayıp; kuramsallaştırılmadığının⁶” altını çizmeye

⁶ Öncelikle; *İzmir Suikastı girişimi* çerçevesinde konuya yaklaşıp, *Ahenk* üzerine düşünmekten sorumlu olduğumuzu belirtmeliyiz. Bu sebeple başlıkta olduğu gibi dönemin İzmir basınının konuya toptan yaklaşımını buraya taşımayacağız. Özgün bir farklılığın ortaya çıkmasını -Takrir-i Sükun koşullarında- baştan olası görmediğimiz için... Ama en özdeki sebebimiz; soruna yaklaşımımızda önceliklerimizin farklı olmasıdır... Önceliğimiz nedir? Bunu düşünürken, nereden yola çıkacağımızı da hesaba katmamız gerekebilir. Yola çıktığımız yer; aslında kuram yapmaya dair en küçük noktadır. Ayşe İnal’ın(1996:22) doktora tezindeki şu ifade genel olarak deyim yerindeyse “*kuramsal bujimiz*” olabilir:

“*Gazeteci bir yandan kullandığı dil ve farklı kodların taşıdığı çok anlamlılık dolayımı ile mesajını oluştururken, diğer yandan dengelik ve olaysal (factual) olma kaygısı ile haber kaynaklarının söylemlerinin bir yeniden üreticisi konumundadır. Haber bir söylemdir, ama bu söylemin ne olduğu sadece haber metninin yapısal özelliklerinin sistematik çözümlenmesi ile anlaşılmaz. Haberin söylemi, ancak içinde oluşturduğu bağlamla ilişkilendirildiğinde anlaşılır.*”

Ahenk düzeyinde Takrir-i Sükun koşullarını düşünürsek, yukarıdaki modern perspektifin bu düzeye indirgenmesi gerekliliği doğmaktadır. İçinde bulunan bağlam, gönderen olarak siyasi iktidarın merkezinin, doğrudan etkisi altında olacaktır. Basın kavramı olarak “*dengelik*” üzerinden gidersek, Takrir-i Sükun’un koşullarında bu durumun nereye tekabül ettiğini düşünmemiz gerekir. Bu düşünce üzerinden sıçradığımızda, bize göre en ilginç olabilecek kavram “*olay*”(factual)dır.

“*Olay*”(factual)’ı, tanımlarken; (factual) olana haber kaynakları şeklinde katılan öznelerin söylemi aracılığıyla tanımlamıştır. Bu tanımdan çıkaracağımız sonuca göre; *özneler*, deneyimlerini dil yoluyla söylemleştirerek muhabire aktarmaktadırlar. Yahut, muhabir o söylemi alarak yeniden söylemleştirmektedir. Böyle bir etkileşimde, “*olay*”(factual) deneyimsel bir süreçtir. Bu süreci; Osmanlıca düşünürler dünyasından bakarak çözümlersek... Fransızca *fait* sözcüğü, Osmanlıca *vakıa*’dır. Sözcük, Yeni Türkçe’de “*olgu*” olarak kullanılmaktadır. Olgu tanımı gereği, “*deneyin verdiği her şeydir*”.

Gazeteci; “*vakıa/olgu*” içinden geçen “*deneyimleri*” vasıtasıyla haber kaynağı olan *öznelerin* söylemlerini yeniden söylemleştiren *özne*’dir. Bu “*yeniden söylemleştirme*” aslında ötekinin söylemini bir kaynak olarak söylemlerarasılaştırmak anlamına geldiğini bir aşağıdaki paragrafta daha keskin olarak fark ettik... Bu ayrım, -tıp profesörü olmasına rağmen, aydın kimliği ile konuya yaklaşan- Hüsrev Hatemi’nin (1991: 83-84) yazdıklarına dayandırıldı. Kendisi bu ayrımı, Osman Pazarlı tarafından 1930’ların sonunda çevrilen Fransızca içerikli *Küçük Felsefe Sözlüğü*’ne dayandırır. Biz de “*Sözcelem kuramı*” ekseninde, 1926’nın pratiğiyle bağdaştırarak bu ayrımı nasıl daha somut hale taşıyabiliriz diye düşündük. Somutlama düşüncesi, bir modelleme taslağıdır. Bu yüzden de, konunun basın tarihi düzeyinde birçok çalışmayla birlikte incelenmesi gereklidir. Bu konuda Nilgün Tütal’ın yazdıkları önemli görülmelidir:

“Bu bizi, *ötekilik* ve *söylem arasındaki ilişki sorunsalına* sorunsalına götürür. Ötekinin sözcükleri herhangi bir söylemi bir uçtan diğer uca kat ederken, aynı zamanda onu oluşturur da. Söylemlerarasılık sorunsalı, gazetecilik söyleminin analizinde karşımıza çıkan bir sorunsaldır. Jean- François Tétu ve Maurice Mouillaud bu konuda oldukça zihin açıcı bir şekilde şunu söyler: ‘yaygın olarak düşünüldüğünün tam aksine, gazetecilik etkinliği olgusal gerçekliği sözcüklerle ifade etmekten daha çok , öbür söylemlerden hareketle bir söylem inşa etmeye dayanır.(...). Gazetecinin yaptığı ilk iş ‘*kaynakları*’ bulmaktır ve kaynakları her zaman bir söylem kaynağıdır’. Söylemselaralılık bu anlamda ‘hem metni hem de özneyi kuşatan’ olgudur. Gerçekten de, ötekinin söyleminin başka bir söyleme dahil edilmesi, söylem üretiminin yapıcı bir ögesidir”(Tütal, 2006:22-23).

Dilbilim alanında “*söz*”ün ön plana çıkarılmasına değinelim. “*Dil*”, *gerçek dünyayla ilişkilenerек*, “*söz*” -ya da

E.Benveniste'nin kavramıyla "söylem"- haline gelmektedir"(bakınız: Bölüm 1.1.). Bizim hareket noktamız da burasıdır. Basın tarihini söylem olarak anladığımız yerde; Ayşe İnal'ın ifadesindeki "söylem" kavramı, E. Benveniste'nin kavramına denk gelmektedir. "Söylem", her şekilde her zaman içi doldurulmaya müsait bir ifade olarak karşımıza çıkamaz. Bu kavramsallığın kuramsal olarak bağlanmaya ihtiyacı vardır. Biz bu bağlanmayı, Benveniste'nin "Sözceleme kuramı" çevresinde görüyoruz.

"Vakıa/Olgu'nun" içindeki haber kaynakları olan *özneler*, gerçek dünyayla ilişki kuran ve "bilgiküremizde" *sıfırıncı düzeyde yer alan bir söylemselleştirmenin* üreticileridir. Böylesi bir ifade, gazetecilik pratiğinde tanımlanır. Hüsrev Hatemi'nin tanımından yaklaşacak olursak, bu *özneleri* sahip olduğu "deneyin verdiği her şey" in Gazeteci tarafından söylemleştirilmesi olarak tanımlayabiliriz. Tanımla beraber, "vakıa/olgu" kavramını daha da derin bir konumda anlamlandırmamız gerekir. "Haber kaynağı olan öznelerin deneyimlerinin" verdiği söylem öncesi her şeyin, dilden Gazeteci(ler) tarafından söyleme dönüşen bir sürecin ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Bize göre; ötekinin söylemi bir nevi otopsi masasına yatırılarak tam bir seçmece olarak işleme sokulur... Gazeteciler tarafından önce mesleki bir refleksle deneyim/dil olarak algılanıp; süzülükten sonra kendilerinin haber söylemine dönüşebilen bir söylemlerarasılıktır sözü edilen... İşte olan şudur söylemlerarasılık - bize göre- aslında bir *düzeysel* ast/üst ilişkisi yaratmaktadır...

Muhabir veya gazeteci(ler); haber kaynağından gelen *sıfırıncı düzey*("vakıa/olgu") bir söylemselleştirmeyi yeniden söylemleştirir. Bu yüzden de o "bilgiküremizde", *birincil düzey bir söylemleştirme üreticisi* olarak karşımızdadır. Burada ufak bir karışıklık boy göstermektedir. Çünkü; *5N+1K* tarzı bir formülle bile olsa, haber söyleminde doğrudan bir kırılma noktası izlenmemektedir. Bu noktanın güçlü bir analizinin; "Sözceleme kuramı" olarak aldığımız kuramla bağlantısının çok önemli görmekteyiz. Bu kırılma noktasını "yer ve zaman" özellikleriyle ele almanın oldukça pratik olduğunu ileri sürüyoruz. Pratiğin ismini şöyle tanımıyoruz, gazeteci "hadise" olarak yeniden söylemleştirdiği noktadır. Sanki; söylem üreten bir mühendismiş gibi bir dönüştürücü özellik halindedir. Aslında bu "yer ve zaman" ile ilgili somutlaştırmayı; bir yeniden söylemleştirme mekan ve zaman olarak kesinleştirdiği düzeyde ortaya çıkar. Osman Pazarlı bu kelimeyi yani *hadiseyi* "olam" biçiminde Yeni Türkçe'ye çevirmiş. Şu halde; muhabir, vakıa/olgu'ya katılan haber kaynağı *öznelerin* söylemlerini; yeniden söylemleştirirken; *hadise/olam* olarak "bilgiküremizde" *birinci düzey bir söylemleştirmeyi* oluşturur. Ya da sıfırıncı düzey; birinci düzeyden üretilir. Özellikle "hadise/olam" gündemi oluşturacak şekilde seçilir; "vakıa/olgu" bir kaynak düzey olarak işlenmektedir. Gazetecilik pratiği budur.

Pazarlı'nın sözlüğünü referans alan Hüsrev Hatemi'yi (1991:84) izlediğimizde, "olay" kavramının fenomen olduğunu görebiliriz. Buna göre: "...soyut öğeleri içinde, zaman ve yer öğelerinden sıyrılmış olarak göz önünde bulundurulmuş, çözümlenmiş ve tekrarlanabilir fikrini taşıyan bir olgudur. Fenomenin Osmanlıca karşılığı "Şüun"dur".

Biz de, fenomen yerine "görüngü" sözcüğünü tercih ediyoruz. Bunun sebebi, bize göre; "fenomen" kavram olarak konuyu çok daha felsefi hale getirebilir...Bu tercihi yaparken, *İzmir Suikast girişimi*'ni olay olarak iletişim(sel)leştiriyoruz. Biz buna gündemin ortaya çıkartılması da diyebiliriz. Buna da kavram olarak *iletişimsel olay* diyoruz. Bu düzey, tarihyazımının nesnesi olmuş "bilgiküremizde" *ikinci söylemsel düzey*dir. Örneğin; sonraki dönemde, o dönemin gazetelerinin hepsi *ikincil söylemsel düzeyde* kaynak olarak kullanılmışlardır. Bu düzeylerin Paris Göstergebilimi Okulu'nun "göstergebilimsel çözümleme" düzeyleriyle (Günay, 2002:186-191) karşıtlanmaması gerekmektedir. Örneğin; en betisel(figüratif) düzey, bir göstergebilimsel çözümleme düzeyidir. Oysa; bizim "bilgi küremizdeki" düzeylerimiz, salt bu araştırma için geliştirilmiş kategorik ayrımlardır.

Tezimizin birinci bölümünde (bakınız: 1.2) "Cellat Denizlili Ali" den bahsediyoruz. *Ahenk*'te geçtiği gibi, "Cellat Denizlili Ali"nin daha sonraki söylemlerde, söylemleştirilmesi, *aslında ne yapmakta*? "Vakıa/Olgu'nun" doğrudan bir parçası mıdır? Sorunun yanıtı bize göre evettir. Yani, kendisi deneyimini ;"cellat özne olarak" bu "Vakıa/Olgu'nun" doğrudan bir parçası olarak yaşantılamış mıdır? Bir sahafın çocukken komşusu olarak, söylemleştirdiği anlamda evet. Peki *Ahenk* muhabiri için (*hadise/olam*) bir parçası olarak onu söyleminde bir isim olarak vermiş midir? Evet, peki öyleyse daha sonraki metinlerde nasıl özne kimliği kaymıştır.

İşte bize göre böylesine bir kaymayı *söylemsel merkezkaç* olarak kavramsallaştırdık. Kendisi en azından sahaf Ali Haydar Toprak'ın söyledikleri ekseninde yeniden bir üretimle ele alındı. Bu üretim, "Cellat Kara Ali" dışında bir özelliğin içinde söylemsel olarak yeniden üretim demektir. Daha doğrusu *söylemsel merkezkaçlığı* tekrar, merkeze göndermek iddiası aslında bir olguculuk iddiasıdır. Kendisinin cellatlığa nasıl başladığını söylemselleştirmek, birinci bölümde ifade edildiği gibi bir arkeolojidir. *Sözce arkeolojisi*. *Epistemeleri* katman olarak sınırlarını belirlemek uğruna. Bu bağlama göre; bizim yapmaya çalıştığımız, neredeyse seksen bir yıllık bir gecikme ile *Ahenk* muhabirliğine soyunmaktır. Demek ki biz; iletişimsel olay olarak "bilgiküremizde" *ikinci söylemsel düzeyden sıfırıncı düzeyin* de altına indik. Neredeyse *eksi birinci düzeye*... Hem de bir sözlü tanıklık aracılığıyla... Bize göre; arkeolojik dikeyliğin temeli böyle söylemsel düzeyde bir katmanlaşma olmalıdır. Bu düzey, henüz kuramsallık ve farkındalık düzeyinde yeterince değişmemiştir.

gayret ediyoruz. Bu sebeptendir ki; konu, tarihsel doküman olarak birincil ve açıklanmış resmi tutanaklara şu an için dayanmamaktadır. Dava tutanakları, Mumcu'nun belirttiği üzere sadece dönemin gazetelerinden izlenebilmektedir.

Basın tarihi yönünden konunun önemi su yüzüne çıkmaktadır. Bu da, başlangıç noktasını(tümevarımsal önerme) bulabilmek adına ciddi bir duruma tekabül etmektedir. Çünkü; basın tarihinin konusu olması gereken ve resmi olmayan bir dizi söylemsel içerik, resmî olan TBMM arşivlerindeki tutanaklarla yer değiştirmiştir. Bu yer değiştirme; akademik olarak bulunmaz bir değer taşımaktadır. Fakat; bu konu da pek ilgi konusu olmamıştır. Arşiv de “*tasnif dışı*” olarak kapalıdır. İzmir İstiklal Mahkemesi'ne dair(Ankara İstiklal Mahkemesi'nin İzmir duruşmalarında) iddianame ve beraat vs. açık bilgiler, TBMM Arşivi T-3 Dosya numarası 239'da bulunmaktadır(Güz, 1991:207 ve 211). Bu açık bilgiler konu için enformasyon niteliğinde görünmektedir. Başat olan, duruşma resmî tutanaklarıdır. Sanırsız ki; olayın ve söylemin ilişkileneceği açısından bu tespit, özgün bir duruma yol açar. Basın tarihinde böylesi bir özgünlüğün görülmediği de açıktır.

Temsilî düzeyde, tarihçiler tarafından resmî tutanak olarak “*kabul gören*” dönemin gazete yayınlarının bu şekilde algılanışının kökleri nereden gelmektedir?

Olayın(iletişimsel olay) çok boyutluluğu ortadadır. Bu durum; resmî tarihyazımları(inkılap tarihi), alternatif tarihler(basın tarihi olarak kabul edilmesi gereken Kandemir'in çalışmaları), kişisel anılar(Kılıç Ali...v.s) ve romanlar (*Kurt Kanunu* ve *Üç Aliler Divanı*) dışında seksen yıl içinde birçok metne konu olmuştur. Fakat; konu hakkında, resmî tarihyazımına mesafeli “*alternatif*” metinlerden yoksun görünüyoruz. Kendi siyasi duruşunu doğrulama adına her tür tarihsel yazım da, vakıa/olgu kavramına katılan öznelerin düzeyini hiç elle(n)meyecek şekilde söylemleştirmektedirler. Mevcut durum, tarihyazımının masumiyetinin bozulması pahasına ortaya çıkan yeni bir yaklaşımdır. Vakıa/Olgu, yakın bir tarih açısından öznelerin tanıklığına izin verirken; tarihyazımının, bu öznelerin deneyimlerine daha fazla ilgili olması da beklenebilirdi. Birçok tanığın bu konuda “*susması*”, *söylemin sıfıncı düzeyindeki* sessizliği de çok az bozmuştur. Suskunluklar, yakın siyasi tarihimize örnek oluşturmaları açısından ciddi bir araştırma konusu olmalıdır. Oysa; bunun üstünün kapatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Tarihyazımı düzeyinde, salt siyasi bir tarih olayı olarak ele alındığında ne olmuştur? Olayın sınırları, tarihyazımının ya da birtakım görüşlerin tümdengelmelliğine kurban edilmiştir. Böylece; akademik nesnenin masumiyeti bozulmaktadır. Akademik merkez,-şu an yapısal olarak sabitlediğimiz- *aşkınsal* koşulların içinde boğulmuştur. Masumiyet, Türkiye akademik tutumlarının değişebilirliğinin katkısıyla ortaya çıkarılabilir. Basın tarihi düzeyindeki masumiyet, “bilgiküremizde” *söylemin birinci düzeyinin* doğrudan didiklenmesiyle ilintilidir.

Bu durum, tarih yazımının kendisine kaynak metin yaratma pratiği içinde işlemektedir. Uğur Mumcu dahil birçok araştırmacının, gazete arşivlerini TBMM arşivlerine tercih etmeleri kaçınılmaz olmuştur. Bu noktayı gelinen yer olarak görmek gerekiyor. Aşağıdaki talebi burada tekrarlamakta fayda vardır:

“İzmir suikastı ile ilgili bütün belgeler, TBMM arşivinde bulunuyor. Bu arşive de ancak özel izinle giriliyor. Şu anda tasnif dışı” olduğunu duyduğumuz bu tutanak ve belgelerin tarihçiler tarafından incelenmesi ile bir çok gerçeğin de aydınlanacağına inanıyorum. Bu tutanak ve belgelerin biran önce yeni yazıya çevrilerek araştırmacılara açılması gerekiyor(Mumcu, 2002:önsöz).

Zorunluluğun aşılmasının gerekliliği, akademik çalışmaların genişletilebilmesi adına mühimdir. Arşivlerdeki gazete yayınlarının resmî olana eklemelenmesi gerekirken, yayınlar onlarla(resmî olanla) söylemsel olarak yer değiştirmiştir. Kabul edilmelidir ki; her türlü temsilî yer değiştirme de, bir tür eklemelenme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu eklemlemeyi üretenin, tarih yazımının kendisi olduğunu görebiliriz. Bu yer değiştirme; (tutanaklardaki) resmî metnin gerçekliğinin yerine, basın tarihinin içerdiği söylemselliğin “*kabul edilmişliği*” şeklinde okunabilir. Resmî olanın yerine basın tarihini ikame etmek, hangi noktada kopuşu ve sürekliliği ortaya çıkarmıştır?

Kitabının başlığına birçok araştırmacı tarafından kullanılan ismi *-İzmir Suikastinin İçyüzü-* koymasına rağmen Cemil Tokpınar’ın(1994) çalışması daha sonraki çalışmaların kaynakçalarında(Avcı,2007:145, Kocahanoğlu, 2005:858 ve Anıl, 2005:229) görülmez. Buna rağmen, “*gizlenen belgeler*” başlığı altında konuyla ilgili uzun bir açıklama Tokpınar’ın çalışmasında görülür.

1 ekim 1989 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan bir yönetmelik, bahsini ettiğimiz zorluklarla ilgili yeni bir haberi duyuruyordu. 1973 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren TBMM İç Tüzüğü uyarınca hazırlanması gereken üç yönetmelik , 16 yıl gecikme ile Resmi Gazetede yayınlanıyordu.

TBMM arşiv yönetmeliğine göre, arşivin ilgili birim yöneticilerinden meydana gelecek bir arşiv kuruluncaya yürütülmesi öngörüldü. Arşivde, Genel Kurulda

yapılan tüm işlemlere ait dosyalarla İstiklal Mahkemeleri, Yassıada ve Divan-ı Ali dosyaları süresiz saklanmaları hükme bağlandı... İstiklal Mahkemesi belgeleri ise ancak TBMM Başkanının tasvibi ile incelenebilecek. Kopya alınması, belgeye zarar vermeyecekse alınabilecek, aksi taktirde izin verilmeyecek (Tokpınar, 1994:10-11)

Böylesi önemli bir sorunun yanıtı yeterince inceleme konusu edilmemiştir. Bunun sebebi olarak bir önerme ileri sürüyoruz. Basın tarihinin bağımsız bir alan/alt disiplin olarak iletişim fakültelerinde yeterince örgütlenmemiş olması, ayrıntılı akademik iz sürüşlerin gereğinin ortaya koyulmasını engellemiştir. Özgünlüğünü koruyabilen ve tarihe yaklaşabilen paradigmalardan yoksun olmak da bu koşullara ilave edilmelidir. Bahsettiğimiz meseleyi, bu çalışmanın bir çok yerinde açıkça gördük. Bu alıntının, Ergün Aybars'ın *İstiklal Mahkemeleri* çalışmasında görülmemiş olmasını da bu noktayla ilgili olarak sayıyoruz:

İstiklal Mahkemesi 5 Temmuz'da [1926] yayınladığı bir tebliği ile, birçok gazetenin kendiliklerinden tutuklu listeleri hazırladıklarını, bunun da karışıklıklara yol açtığını, bundan sonra resmi tebliğler dışında liste yayınlanmasını; yayınlayanlar hakkında kanuni işlem yapılacağını ve ayrıca duruşmalarda sorulan ve cevapların yayınlanırken anlamın yanlış yorumlanacak biçimde kısaltıldığını belirterek, resmi zabıtların “*Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi*” tarafından yayınlanacağı ve oradan alınan metinlerin kullanılması bildirildi. Bu bildiriden sonra, duruşma gazetelerde birkaç gün gecikme ile yayınlanmaya başlandı(Aybars, 2006 :314).

Yukarıdaki alıntı ve saptamaya dikkat edelim. Aybars'ın *İSg*'yle ilgili “*tarihsel anlatısında*” kullandığı dipnotların; *Ahenk*'in 17 ve 18 Haziran sayılarıyla, dönemin bir başka İzmir gazetesi olan *Hizmet*'e dayanması konumuz açısından oldukça açıklayıcıdır. Kitaptaki *Hakimiyet-i Milliye* ağırlığının ve *Ahenk*'in 5 Temmuz sayısından sonraki sayılarının incelenmesinin nedeni burada saklı görünmektedir.

“*Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi*” tarafından kontrol altına alınan tutanakların yayınlanma süreci birincil ve akademik vurgu olarak karşımızdadır. Bu ifadeden yola çıkarak, 5 Temmuz 1926 sonrasındaki *Ahenk* yayınlarının akıbetinin net olarak bilinmediğini belirtebiliriz. Dönemin bütün gazetelerinin, *Matbuat Müdüriyet-i*

Umumiyesi”nden gelen ortak tutanak metnini yayınladıklarına dair yeterli kabul oluşmuştur(Aybars, 2006:312; Güz; 1991:210). Takrir-i Sükun döneminin katı uygulamaları söz konusu olduğu için, tutanakların müdürlükten dağıtılmasını sansür olarak mı nitelemek gerekir?

Konunun -2. bölümde çalıştığımız- 3 Temmuz 1926’daki Karabekir duruşmasıyla ilişkili olduğu kesindir. İlerde TBMM arşivinde bulunan resmî belgeler açıklanırsa, müdüriyetin kontrolünde gazetelere verilen metinlerin tutanaklara ne kadar yansıtıldığı da görülebilecektir. Aybars, kitabının *Milliyet Yayınları*(1997) baskısında bu ifadeyi 212. dipnotuna koymuştur. Kendisi, TBMM Arşivi T-3 Dosya 310’u kaynakçalardan biri olarak verir. İkinci olarak sunduğu kaynakçası da, 7 Temmuz 1926 sayılı *Hakimiyet-i Milliye*’dir. Söz konusu gazetede konu haber olmuş gözükmemektedir. Dönemin basın-iktidar ilişkilerine yoğunlaşan Nurettin Güz’ün(1991:210) konuya verdiği referans, 11 Temmuz 1926 tarihli *Hakimiyet-i Milliye*’dir. Güz’ün kitabının kaynakçası Aybars’ın çalışmasının kaynakçasından farklıdır. Bu kitabın yorumu son derece açıktır: “*Mahkeme gazetelerin özel muhabirlerinin verdiği haberlerin yanlış olacağını belirterek gazetelere bu konudaki haber akışını da Matbuat Umum Müdürlüğü’nün tekeline alıyordu*(:210)”. Dönemin koşullarında Takrir-i Sükun için “*normal*” sayılacak bu durumu vermeden önce, bahsettiğimiz o koşulların ne olduğunu kısaca açıklayalım:

Takrir-i Sükûn Kanunu basınla birlikte tüm muhalefeti bertaraf etti. Partiden gelen yönergeleri tartışmasız topluma yansıtan basın, Türk İnkılâbının dokunulmazlığı için büyük çaba sarfeder. Cumhuriyet Halk Partisi ise basını her açıdan kendisine bağımlı kılar. Gazete sahiplerinin önemli bir kısmı milletvekiliydi. Hem kâğıt, hem de ilânlar devletin kontrolü altındaydı(Koloğlu,1992:64-65).

Nurettin Güz kitabında açıklamayı net olarak özetlemektedir: “*Susturulmuş muhalif basından sonra; iktidar [kendi] yanlısı gazetelerin de dikkali olmasını istiyordu*(Güz; 1991:210)”.

Ahenk ve diğer gazeteleri karşılaştıracak bir çalışmayı şimdilik yapamadık. Çünkü; resmî tutanaklar açıldıktan sonra, yapılacak bir karşılaştırmının daha anlamlı olacağını düşündük. Asıl tartıştığımız nokta; duruşmalarda “*soruların ve cevapların yayınlanırken anlamın yanlış yorumlanacak biçimde kısaltıldığı*” söylenmesidir. Bu “*sözcenin*” içerdiği anlamın, basın tarihimizde sorunsallaştırılması gereği doğmaktadır. Yapılan bu açıklamayla birlikte, “*sözce*” göstergebilimsel bir yöntemin temel birim kavramı olarak ön plana geçmektedir. Mevcut konu, basın tarihi içinde ve kurama dair yaklaşımımız düzeyinde bizi tercihe zorlamaktadır. Yapısalcılığı “*kuramdan*” çok “*yöntem*” olarak tercih ederek(Yavuz, 1997), dilbilim, göstergebilim ve sözceleme kuramı çizgisini takip ediyoruz. Yapısalcılık çizgisinden çıktığımızda, yöntembilim tercihimizin dört katlı bir modele tekabül ettiğini söyleyebiliriz. “*Yapı-özne ilintisinde söylem/iktidar*” kategorisinin bu dört katlı modelin içinde var olduğunu ileri süreceğiz. “*Göstergebilim ve onun bağlamında sözceleme kuramı*” kapsamında bu saptama, dört katlı modelin ilk iki katına tekabül etmektedir. Diğer katlarda da sosyal bilimsel ve felsefi düzeylerin bulunduğunu savlıyoruz.

Tutanakların yayınlanması sırasında; basının ürettiği sözcenin *yardımcı özne* olarak işlevselliğinin gönderen olarak merkezi iktidarın “*doğruları*” yolunda değiştirildiğini(dönüştürülme nesnesi) söyleyebiliriz. “*Vektörellik*” olarak kabul ettiğimiz kavram bu kabulün kendisi şeklinde açıklanabilir. Kavramları tekrar elden geçirmek, vektörel olanın ilk defa ortaya konmasından dolayı doğal kabul

edilmelidir. Bu kavramların başında da, vektörelliğin ispatı geliyor. TBMM'deki Osmanlıca tutanakların, gazete yayınlarılarıyla dilbilimsel ve göstergebilimsel karşılaştırılmasının yapılması bir zorunluluk olarak karşımızdadır. 6. dipnotla beraber, ciddi bir tarihsel sorunsallaştırılma görülmektedir. İç savaş döneminin artık sonuna gelindiği için, 1923-1926 arasını *alt-episteme* olarak isimlendirmeyi uygun bulduk. Bu durum bile, kavram olarak “*sözceyi*” basın tarihi açısından başat hale getirmektedir. “*Yapı-özne ilintisinde söylem/iktidarı*” ortaya koymak, “*sözceyi*” kavram olarak akademik gündemde öne çıkarmakla olacaktır. “*Açık yapıtın*” en dinamik alt üretimsel biriminin “*sözce*” olduğunu da kabul edebiliriz. Bu durum; bir modeli kurmak için yola çıkıp, kavramı dolayımıyla ilan etmek anlamına gelmektedir. “*Sözcenin*” varlığının ilanı, tezimizin birincil ileri sürüşüdür.

5 Temmuz 1926 sonrasında, mevcut gazete yayınlarının aynı tornadan çıkmışçasına olmasının üstünde durmalıyız. Nitekim; bütün gazeteler doğrudan “*babanın yasasına*” uymuştur(Bkz. 2.6. bölüm)!.. Basın, tutanakların içerdiği sözceleme etkinliğinin “*gerçek öznelere olan zanlıların*” gerçekte ne söyledikleri üzerinde dur(a)mamıştır. “*Babanın yasası*” tarafından üretilmiş “*doğru*” içeriklere “*rıza gösterilmiş*” gibidir. Arşiv açılınca bu anlamsal “*fark*” net olarak yansıyacaktır. İleride hem gazete yayınlarının kendi aralarında yapılacak ayrıntılı karşılaştırmalar, hem de TBMM tutanaklarının açılmasıyla yapılacak sağlamalar sayesinde bir çok “*anlamı*” dolaysız biçimde görebilmemiz mümkün olacaktır. İlgili yazılardaki içeriklerin(sözcelerin) de gözden geçirilmesi sonucunda, basın tarihi açısından önemli bilgiler kesinleşecektir. 5 Temmuz 1926’da “*babanın yasasının*” birden basın üzerinde işletilmesi, 3 Temmuz 1926’da başlayan *paşaların sorgusuyla*

da ilişkili gözükmetedir. “*Babanın yarasına gösterilen rıza*” , babaların kendi aralarındaki hesaplaşmayla ilişkili gözükmetedir.

Bu modelin doğru çalışabilmesi, “*sözcenin*” kavram olarak gerekliliğinin ispat edilmesiyle sağlanacaktır. Böylelikle, tümdengelimsel süreç kendiliğinden başlatılacaktır. 1906-1926 iç savaş(*ana-episteme*) döneminde basın tarihi, “*yapı-özne ilintisinde söylem/iktidar*”la birlikte, “*sözcenin*” sayesinde ivme kazanacaktır.

“*Sözcenin*” gerekliliğinin ispatı, ilk tümdengelimsel önermenin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Tümcenin ötesinde, göstergebilimsel kavramlardan “*sözce*” ve onun etkinliği “*sözcelemeyi*” bir yöntembilim olarak söylemin içine yerleştirmek, basın tarihimize yöntembilimsel katkı anlamına gelmektedir. İletişim ve iktidar ilişkilerini kesen bir süreci ortaya çıkartmış olmak da, buradan geçer. Bu süreçlerin, Foucault (2005:70) tarafından ayrı ayrı işlendiğini bir kez daha belirtebiliriz. Öyleyse, “*sözcenin gerekliliği*” bilimsel zorunluluk olarak hangi bulguda ortaya çıkmaktadır? “*Ayrıca duruşmalarda sorulan ve cevapların yayınlanırken anlamın yanlış yorumlanacak biçimde kısaltıldığını belirterek...*” ifadesinin üstünde bir de bu yönüyle duralım. Mevcut önerme, “*sözce*” kavramının basın tarihimize “*sözceleme kuramıyla beraber*” müdahil olması gerektiğini gözler önüne sermektedir. “*Kanıtlayıcı sözce*”(fr. *énoncé argumentatif*) kapsamında önermeyi anlamaya çalışmalıyız. Konu, J. Paris’in, F. Lyotard’ın en parlak eseri olarak kabul ettiği *Discourse Figure*’deki bir önermesini çağrıştırabilir. *İfade söylemin gözüdür*(Paris, 2002:152). Tez çalışmamızda, bunu “*sözce söylemin gözüdür*” olarak okumayı uygun buluyoruz. Bu merkezi müdahale, “*sözcenin*” Türk basın tarihinde mühim bir rol oynayacağını göstermiştir. Hilmi Yavuz(1991), Roland Barthes’ın

“Anlatılanların Yapısal Çözümlemesine Giriş” (Introduction a L’analyse Structurale des Récits) çalışması üzerine aşağıdaki ifadeleri yazmıştır:

“Anlatılanların Yapısal Çözümlemesine Giriş”, çok özgün ve çok önemli bir metin, dedim. Barthes, önce anlatı çözümlemesinin yöntemi üzerine duruyor: Anlatıların sonsuz çokluğu karşısında tümevarımın, bir ‘ütopya’ olduğunu, bu yüzden de tümden gelim yönteminin seçilmesi gerektiğini belirtiyor. Tüm dengelim içinse, bir ‘kuram’ gerekli: Ancak bir ‘kuram’dan yola çıkılarak tümden gelinebiliyor...(Yavuz, 1991:140).

Biz; konuya “*kuram*” olarak değil, bir “*yöntem*” olarak yaklaşıyoruz. Bir kurama ulaşmak için yolun hayli başındayız. Bu açıklama, yukarıda (Aybars, 2006:314) verilen küçük alıntıyı bizim için -birincil tüm dengelimsel önermeyi çalıştırabilecek- “*kanıtlayıcı sözce*” olarak ortaya çıkarmaktadır. Modelimizi oluşturmaya zemin hazırlayacağı gibi, bilimsel vurguya da zemin hazırlar. “*İktidar/söylem*” ilişkileri açısından kuramsal yaklaşımımızın nirengi noktası burasıdır. “*Kanıtlayıcı sözcenin*”, öznesini bütün basını kontrol eden bir kurum olan *Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi*’nden aldığını bilmemiz bile ilgi çekici gelmelidir. “*Gönderen olarak hükümetin veya İzmir’de bulunan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın iktidarına*” göre, “*basının söylem üretiminin şartlarına*” müdahale edilmiştir. Bu şartlar, “*sözcenin*” metin içinde kurulmasına müdahale olarak ortaya çıkar. Bu müdahale, “*babanın yasaının*” işletilmesinin kendisidir. Fakat; bu bir sansür değildir!.. Çünkü; “*babanın yasaına*” uyanlar yine o dönemin gazetecileridir!.. Öyleyse; ortaya çıkan bir oto-sansürdür!.. İfadeye seksen yıl sonra şimdinin gözünden bakarsak, dönemin koşullarında kavga *babalar arasındadır!*.. Asıl önemli olan, “*babanın öznelliğinden*” çok “*babanın yasaının*” kendisidir. Tutuklu listesinin yayınlanmasına doğrudan müdahale etmek, belki bir “*kamu güvenliği*” gerekçesi sayılabilir. Söylemin üretiminin gözü olarak “*sözcenin anlamı*”, “*duruşmalarda sorulan ve cevapların yayınlanırken anlamın yanlış*

yorumlanacak biçimde kısaltılması’’yla doğrudan ilişkilidir. 6. dipnotumuza göre “gazeteci’’; “vakıa/olgu” içindeki “deneyimleri” vasıtasıyla haber kaynağı olan öznelerin söylemlerini yeniden söylemleştiren özne’dir.” Duruşmalarda “söylemin gözü olarak sözcenin” asıl sahibi, sanıkların ve mahkeme başkanının dilini kendi söylemlerine dönüştürebilme şartlarıyla zaman ve mekan dışına taşıyanlar gazetecilerdir. “Vakıa/olgu deneyimlerini”, “söylem/sözce” aracılığıyla “hadise/olam” kavramına dönüştüren gazetecilerdir. Bu durum, onların üzerinde iktidarın doğrudan çalıştırılması anlamında da okunabilir. Eğer; “sözcelem belli bir bağlam ve durum içinde bir sözce üretme edimi... Sözcelem dilsel bir üretim süreci...”(Kıran, 1986:152) olursa, “bağlam ve duruma” müdahil olan gazeteciye müdahale etmek de, gönderen olarak ‘Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi’ni “yetkilendirilmiş bir sözcelem öznesine”(ySÖ) mi dönüştürmektedir?

Gazeteci bir anlam üreticisidir. Ses kayıt aracının olmadığı tarihsel koşulda; Sözcelem öznesinin(SÖ) ürettiği “söylem/sözcenin” yazıya aktarılmasında ortaya çıkacak “yanlış” dikkat edelim. “Yanlıştın” anlam olarak kendisi, iktidarın varlığın işlemlerinden başka bir şey değildir. “Yanlıştı” belirleyen fail olan gönderen; “gazeteci özne” karşı /yaptırma/ kipliğini çalıştırmaktadır. Gönderen, ‘Matbuat Müdiriyet-i Umumiyesi’(ySÖ) olarak alınırsa, gazete müdürleri ve editörleri anlamı üreten yapım özneleridir. Greimas’a gönderme yapan V. Doğan Günay’ın saptaması göstergebilimsel olarak bizim için ufuk açıcı sayılmalıdır:

Gönderen ile yapım öznesi arasında, üç tür /yaptırtmak/ ediminden söz ediyoruz. [1] Bir şey öğrenmesi için /yapmak/ (/bilmesini-yapmak/= /bildirmek/), [2] Bir şeye inanması için /yapmak/ (/inanmasını yapmak/= /bildirmek/) ve bir şey yapması için /yapmak/ (/yapmasını- yapmak/= /yaptırtmak/). Aslında her üç yaptırtım türünde eyletim aşamasındaki [gazete üretim sürecinde] gönderen ile özne arasındaki ilişkiyi belirtir (Günay2002:136).

“*Kanıtlayıcı sözcemizde*” üç aşama gazeteciler açısından kendiliğinden çalışmış olmalıdır. “*Babanın yarası*” , bu üç aşamada da çalışmak zorundadır. 2. bölümde, bunun etkisini *Ahenk* üzerinde somut olarak göreceğiz. Bu, yapısalcılığın izinde gibi görünen yaklaşıma daha farklı katkılar da getirilebilir. Post yapısalcı bir düzeyde /yaptırılan/, direnilmeden kabul edilen olarak da anlaşılmalıdır. “*Yanlı*” anlamayı engellemek için, “*gazetenin ürettiği sanıkların ağzından çıkan sözceler*” belirleyebilmesi gazeteci öznenin mesleki pratiğidir. Bahsi geçen pratiğin gereği, “*gönderen olarak müdürlüğe*” teslim edilmiştir. Sanıkların *Sözcelerinin öznesi (SÖ)* artık gazeteci değil; babanın yarasından dolayı “*yetkilendirilmiş*” müdürlüktür. Ayşe İnal’ın, J. Fiske’nin Foucault okumasında da altını çizdiği gibi; iktidarın ürettiği “*doğru*” bilginin gazeteciye verilmiş “*sözceler*” aracılığıyla doğrudan /yaptırılmasıdır/. Sanıkların “*sözcelerinin*” basında değişen anlamları sayesinde, özneler üçüncü şahıslar için “*yanlı*” özneler dönüşmüştür. Ortaya çıkan bilgi neyi ortaya çıkartmış olmaktadır? “*Bilgi doğruyu üretmez, fakat ‘doğru’ olarak tanımlanan güç ve iktidarı üretir*”(İnal,1996:92). Foucault’ya dair görüşe göre; iktidar bir erk/güç olarak göstergebilimsel öğelerin içinde(gönderen/gönderilen, özne/nesne, yardımcı özne/karşı özne) akmaktadır. Söylem öznenin varlığına burada muhtaçtır. Dilsel olanın içindeki iktidara ait olan, salt gönderenin özneye yönelik dilsel bir kipliğine denk düşemeyeceğini de imâ eder. İktidar, öğeler arasında ilişkilerin karşılıklı gerginliği olarak yayılmaktadır. Gazetecinin gazeteyi basmasının maddi karşılığı, “*sözceyi*” oluşturma biçimine bağlıdır. Bu oluşturma biçimi doğrudan iktidarla ilişkisiyle açıklanmalıdır. Bu biçimi üretme gereği, baskıya girmenin gereğinin önüne geçemeyecektir. Aslolan, baskıya girmeye dayalı mesleki pratiktir. İktidar, söylemin gözü olarak sözcenin içinde saklı bulunmakta mıdır?

Böyle farzederek; gazetecinin 5 Temmuz 1926 sonrasında matbaasında ürettiğinin ya da cumhurbaşkanına suikast yapmaya “*girişenlerin*” sahip olduklarının iktidarın akışkanlığında okunabileceğini söyleyebiliriz. Tespitimiz, Foucault merkezli görüşe de uymaktadır: “*erki, büyük çapta öznelerin, devletin, sınıfların, egemen ideolojinin uzmanlık alanı sayan anlayış yerini ilişkisel erk anlayışa bırakır. Erk bir nesne gibi elde tutulmaz ve aktarılmaz*”(Mattelart ve Mattelart, 1998:77).

5 Temmuz tarihli *Ahenk* yayınına düşündüğümüzde; 18 Haziran 1926 gününden itibaren yayınların önemi Althusser ekseninde bir bakışla da anlaşılmaktadır. Göreceli olarak *Ahenk* muhabiri, “*sanık öznelerin*” ürettikleri sözceleleri “*kısaltıp uzatabilmiştir*”. 5 Temmuz sonrası daha psikanalitik düzeyde irdelendiğinde; “*Althusserci özne’nin [kavram olarak] oluşumunda babanın yasasından*” ve “*dil ve söylem içinde oluşan süreçten*”(İnal, 1996:61) söz ediyoruz. Erk/iktidar/güç Foucault eksenindeki okumayla, psikanalizde “*babanın yasa*”na denk düşmektedir. Yasa, devletin gönderenliği olarak tekleşmeye doğru gitmiştir. Bu gönderenliğin karşısında, yasaya uyan gazetecinin de iktidarın üretici parçası olduğunun altını çiziyoruz. Althusserci kavramsal düzeyde bakarsak; “*özne olarak gazeteci*”, yasaya uyarak özne olmaktadır. Durum, özne’nin “*subject*” anlamındaki –*sub* ön ekinden kaynaklanmaktadır. Batılı tebaaya, bu –*sub* eki tekabül etmektedir. 2. bölümde bu tür bir özneliği tartıştık. 5 Temmuz 1926 öncesinde duruşma tutanakları yayımlanırken, *Ahenk*’in içindeki “*klişeler*” birden bire düşecektir. “*Babanın yasasına*” uyduğunuz an, gazeteci özne ortaya çıkmakta mıdır? Yoksa ortaya çıkan *subject* midir? Konuya 1. bölümde değinmiştik.

6 Mart 1925 günü çıkarılan Tahrir-i Sükun kanunun ilk uygulamasına dikkat edelim. Gönderen olarak İnönü hükümetinin basındaki söylem üretme kapasitesine

müdahale etmesi gereğiyle karşılaşırız. Kanun, bu müdahaleyi köktenci kılabilen olanakları vermişti hükümete. İstanbul’da çıkmakta olan “*Tevhid-i Efkar, İstiklal, Son Telgraf, Aydınlık, Orak Çekiç ve Sebil’ür-reşat* adlı gazete ve dergileri kapatması”(Tunçay, 2005: 149) dönemin koşullarının yeterince ağır olduğunu gözler önüne sermektedir. Saydığımız gazetelerin kapatılmasının Şeyh Sait İsyanı’ıyla birlikte olduğunun üzerinde duralım. Şeyhin yargılandığı Şark İstiklal Mahkemesi’ndeki duruşmalarda, bazı gazetelerin yayınlarının isyandan sorumlu olduğunun gösterilmesi son derece önemli görülmelidir. “*Babanın yasası*”, Cumhuriyet’e isyan eden bir “*öteki*” tarafından basına karşı tetikleniyordu. İsyanın sorumluluğu hem *Sebil’ür-reşat*’ın, hem de *Tevhid-i Efkar*’ın yayınlarına yüklenmiştir(Güz,1991:177-178; Aybars,2006:209). Bu yüklemenin İSg’yle ilintisi kurulabilir mi? Savcılığın soruşturmasının kendisi bile göstergebilimsel özler taşımaktadır. Adı geçen gazetelerin satır aralarında yer alan sözcelerin/öznelerin...vs. eksenindeki ayrıntılar, ellenmemiş bir analiz nesnesi olarak önümüzde durmaktadır.

İzmir’deki duruşmalarda yargılanan Karabekir Paşa’nın Takrir-i Sükun yasasına karşı muhalefetine sebeplerinden biri de, doğrudan basına karşı “*gönderen olarak hükümetin*” tutumudur. Basın tarihçileri konuyu şu şekilde not ederler: “...*bu yasanın kabulüyle, matbuat memleketimizde tamamiyle takyid edilmiş(bağlanmış) olacaktır*”. Karabekir Paşa’nın ifadesi, *TBMM Zabıt Ceridesi*, c.15, s. 146’da yer almaktadır(Alemdar, 1996: 34).

Dönemi; *A dönemi B dönemini etkiler* olarak nedenselleştirmekten çok, *A dönemi B dönemine evrildi* olarak yapısallaştırıyoruz. Bu çalışmamızda; *Kemalist önderliğin Kemalizme evrildiği de facto kuruluş* olarak iç savaşı 1906-1926

(*episteme*) aralığında görüp, bu noktayı modellemeye çalışıyoruz. 2. bölümde değineceğimiz üzere; Uğur Mumcu'nun kitabında geçen bir bölüm vardır. Bölümde belirtildiği üzere, Kazım Karabekir 3 Temmuz 1926 günü saat 14'ten beş dakika önce salona girmiştir(Mumcu, 2002). Bu ifadenin modelimizdeki önemini açmaya gayret ediyoruz. Yazılana göre; dinleyici sıralarının ön saflarına üniformalı subaylar dizilmiştir. Mumcu, “...*sanık sandalyelerinin ortasındakine oturmuş, ellerini birbirine bağlamıştı. Üzerinde lacivert bir elbise vardı*”(44) diye tarif etmiştir Karabekir Paşa'yı. 3 Temmuz 1926 günü *Ahenk*'inde celse üzerine şunlar yazmaktadır:

“Saat tam 14.30 da İstanbul mebusu Rafet Paşa salona getirildi. Rafet Paşa mütebessimdi[gülümseyen]. Geçip maznunlara mahsus sandalyelerin en başındakine oturdu. Bir dakika sonra salona Kazım Karebekir Paşa yarımşar dakika fasıla ile Cafer Tayyar Paşa, Ali Fuat Paşa, Rüştü Paşa, Ergani Mebusu İhsan Bey, İstanbul Mebusu İsmail Canbolat Bey, Erzincan Mebusu Sabit Bey, Esbak Mali nazırlarından Cavir Bey, Sivas Mebusu Halis Turgut Bey, Bursa Mebusu Necati Bey, Münir Hüsrev Bey, Ardahan Mebusu Sabıkı Hilmi Bey getirildiler. Cümlesi birer sandalyede oturdular”(49-50).

Örneklerini çoğaltabileceğimiz böylesi ifadeler, göstergebilimsel birçok ayrıntı üzerinden tekrar tekrar incelemeye tabi tutulmalıdır. Örneğin; Mumcu'nun *Ahenk*'teki bu içeriğe bire bir itibar etmeyip; başka ayrıntılar vermesi bu çalışmada ortaya atacağımız kavramlardan birini oluşturmaktadır. *İSg* özelinde üretmeye çabaladığımız bu kavram, *söylemsel merkezkaç*'tır. Bu *merkezkaç*, suikast girişiminin içinde bugün bile söz konusu olabilmektedir.

Uğur Mumcu(1994:155) *Kazım Karebekir Anlatıyor* isimli kitabında, *hadise/olam* düzeyinde kırılma noktası olan 3 temmuz 1926 tarihli öğlen duruşmasını sözceleştirir. Sözceleştirme, Yaşar Şahin Anıl'ın(2005:162) kitabında şöyle alıntılanmıştır:

“Paşalar duruşma salonuna alınınca, dinleyici sıralarında oturan subaylar hep birlikte ayağa kalmışlar ve Mahkeme başkanı Ali Bey’in oturmalarını söylemesine karşın ayakta kalmakta direnmişler ve ancak Kazım Karabekir Paşa’nın işareti üzerine yerlerine oturmuşlardı”.

Ahenk yayınında da bu tür vurguları bulmak pek mümkün değildir. Betisel/figüratif düzeyde karşılaştırıldığında *hadise/olam*, *Gazi Paşa’ya Suikast*(:44) çalışmasında sözce olarak gözükmeyiz. Bu tespit, *Ahenk*’teki metin dışı bırakılmışlıkla ilişkili midir? İlgili çalışmada(Mumcu,1994:154) *Sözcelem Öznesi(SÖ)* olan Karabekir Paşa’nın kızı Hayat Hanım’ın “yetkilendirilmiş *Sözcelem özneliği*”(ySÖ) durumunu burada ele alabiliriz. Onun yetkilendirilmişliği sayesinde, Mumcu’nun ilgili çalışması da tarafımıza ulaşabilmiştir. *Sözcelem Öznesi(SÖ)* olarak Karabekir Paşa, *vakıa/olgu* düzeyinde tecrübelerini kızına aktarmıştır. Kendisi onu yetkilendirebildiği için de, kurulan söylem Uğur Mumcu’ya kadar genişleyerek ulaşır. Hayat Hanım’ın yetkilendirilmişliği sayesinde, sözce dizisi olarak *hadise/olam*’ı söylemleştiren Mumcu(1994:154) olmuştur. Tıpkı bir *Ahenk* muhabiri gibi... Altını çizerek durduğumuz konu, tezimizin 2. bölümünün çekirdek olayını oluşturmaktadır. Aşağıdaki kısım bu anlamda bir okumaya tabi tutulabilir:

“...Mahkeme başlıyor, salon subayla dolu. Mahkeme başkanı Kel Ali subaylara oturun diyor, oturmuyorlar. Mahkeme olurken de uçaklar uçabilecekleri en alçak seviyeden uçmuşlar. (Karabekir suçsuz, Karabekir suçsuz) diye kağıtlar atmışlar.”

Bu önemli alıntıdan yola çıkarak, birbirine bağlı şu soruları sorabiliriz. Mumcu’nun(:44) kaynak olarak kullandığı *Ahenk*’teki sözcelemi, Hayat Hanım’ın babasından dinlediği sözceyi ve *Ahenk*’in *vakıa/olgu* olarak katıldığı bu haberi nasıl okuyabiliriz? *Hadise/olam*’ı sözcelendiren muhabirin sözcesi ve bahsettiğimiz bu bağlantılar arasındaki karşılaştırma nasıl ve hangi ölçütlerle yapılabilir?

Dönem için çok sorunlu olduğunu düşündüğümüz “*iktidar ve söylem*” ikilisi dahilinde, *Ahenk*’in içeriğinin karşılaştırmalı göstergebilimsel analize tabi tutulmasının önemi de burada zuhur etmektedir. Şu halde; tezimizin 6. dipnotundaki ayırımdan da hareketle, *Ahenk* muhabirinin *hadise/olam* ve *yer/uzam* bağlamında kesinleştirdiği noktaya değinelim. Öncelikle, *özne*’ler düzeyinde o noktanın gözden geçirilmesinin gerekliliğine inanıyoruz. Bu analizin sonrasında da *adıllar; zamir* vs. olarak konuya yaklaşılması gerektiğine inanıyoruz.

Muhabirin söylemleştirdiği *hadise/olam*, kendisinin de orada olması itibariyle *vakıa/olgu*’nun -haber kaynağının- bir parçası olarak görülebilir. Kendisi de gazetecilik yapan Kemal Tahir’in *Kurt Kanunu*’nda gazeteci Murat’a “*söylettiği*” gibi: “...*olayların gerçeği, gazetecinin gördükleri değil, yazdıklarıdır*” (Tahir, 2005:300). Romandan damıtılmış ve sanat söylemine eklenmiş bu sözceden sıçrayalım. Sıçrama noktamızın da ötesinde; dönemin basın pratiğiyle ilgili, muhabirin gördükleri *vakıa/olgu*, yazdıkları da *hadise/olam* dahilinde değerlendirilmelidir. Böylesi bir analiz, Sanat Sosyolojisi düzeyinde sanatsal yaratıcılığın ateşleyicisiyle de doğrudan ilintili olabilir. Dönem olarak iç savaş/*episteme*’nin bitişi, tarihsel temel bir yapının içindeki söylemselliğin uzantılarıdır. Gazetecinin yazdıklarının içerdiği söylemin ne denli bastırıldığını - “*merkezkaç*” durumuna uğradığını- görebiliriz. Bu yönde; açılama yapabilmemiz adına, ilk iki katı göstergebilimsel, üçüncü katı sosyal bilimsel ve son katı da felsefi olan dört katlı bir modellemeye yön verebiliriz. Dört katlı bir *yapıyı* belirlemek ve genişletmek adına, Cumhuriyet basın tarihini nesneleştiren yeni bir “*paradigmanın yerleşmesi*” niyetselliğini içimizde barındırıyoruz.. Tarihi içeren *yapının ne’liğini*,

kendi modellememiz aracılığıyla bütünsel bir “*paradigmayı yerleştirme*” teklifi olarak inşa ediyoruz.

Hakim merkezi akademik kabullere eklemleme sorunsalı ışığında ve kendi modelimizdeki doğruluğu içermesi çizgisinde “*söylemin kurulmasıyla*” ilgili bir durumla karşı karşıya kalabiliriz. Yaptığımız tez de kırılma noktalarına tekabül edebilir. Eklemlemenin doğal sonucu olarak, doktora tezimizin birinci bölümünde ayrıntılarıyla değineceğimiz kavramsallaştırmaların sinyallerini burada vermeliyiz. Kavramsallaştırılmaya çalışılan *söylemsel merkezkaç* etkilerle, konuya bu kırılma noktalarının içinden geçerek yaklaşmak zorunda kalacağız. Çünkü; konu, “*tarihsel özneler*” düzeyinde en başından başlayarak bastırılmıştır. Bu sebeple; *söylemsel merkezkaç* ifadesiyle yola devam ediyoruz. Özellikle, sözlü bir tanığın etkisiyle tanıdığımız ve *Ahenk*’te “*Denizlili Cellat Ali*” olarak geçen “*tarihsel öznenin*” varlığıyla yukarıdaki kavramı geliştiriyoruz. Buna bağlı olarak; Birikim geleneğinin çoğu zaman eleştirdiği Cumhuriyet’in milli kimliğiyle⁷ ilgili çalışmalarını düşünürsek, *İSg*’nin alımlanmasının belirgin olarak tarih yazımının içinde ele alındığı kesindir. Bunun, Türkiye’deki zihinsel görüşün yapısallığıyla da doğrudan ilişkisi vardır. İstiklal Mahkemeleri’nden kaynaklanan hakim söylemselliğin, tarih yazımı sayesinde *öteki*yi üretme becerisinin nasıl oluştuğunu irdelemeliyiz. 7. dipnotta söz edildiği gibi; konuya “*merkezkaçtan*” uzak yaklaşmayı denemek, felsefi bir katman modeli yerleştirmeyi de gerekçelendirebilir. Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün

⁷ Örnek olarak; Tanıl Bora’nın “*öteki imgesini*”, Osmanlı/Cumhuriyet çift kutupluluğuna sebep olacak şekilde ele alalım. Bizim için milli kimlik, ortaya çıkan bütün yapılanmalardan rahatsızlık duymanın çözümünü arayan felsefi bir duruştur. Buna dair üst belirlenim olarak bizim üretimimiz olan kavram taslağından bahsedelim. Bu kavram taslağı, -biraz montaj dahi görünse bile- *Türk-Dasein* şeklinde belirlenmiştir. Kavram, kimlik kavramından da ötede bir içerikle ortaya çıkarılmıştır. *Türk-Dasein*; minimalist/maksimalist ayrımı da dahil, küreselleşmeye dair tikel bir direnişin mevzilenmesi olarak okunmalıdır. Küreselleşmenin çemberinden geçen öteki imgesinin gelecek dönemde nerelere evrileceğini şimdiden sezebiliyoruz. Bu sezgimiz, öteki imgesinin potansiyeli olarak *Türk-Dasein* kavramını doğurmuştur. Burada Yalçın Küçük’ün imlediği anlamda, iç savaşlardan gelen bir dikey bir katmansal yapılanma olarak *Türk* kavramına ışık tutmaya gayret ediyoruz.

ileri sürdüğü peryodizasyon süreci içinde ve akademik bilincimizi belirlemede *ötekiyi* aşmanın faydası, *İSg*'yi çapalamak olarak karşımızda durmaktadır. Bu fayda da, akademik bir öneme sahip bir saptamayı dolaysız olarak tezimizin eksenine çekecektir: Kemalist söylemin kurulmasının *-İzmir Suikastı girişimi(İSg)* özgüllüğünde- 1926 sonrasıyla tarihlendirilmesi/dönemselleştirilmesi ger(ç)eği... Bu gerçek, *Nutuk*'un okunuşuyla ortaya çıkmış (ön)söylemin merkezi iktidar düzeni içinde yeniden değerlendirilmesi anlamına gelecektir. Böylelikle, yeni ve vizyonu geniş çalışmalarla veri tabanı sorununun da üstesinden gelinebilecektir. Fuat Keyman'ın(1999:63) değinebileceğimiz çalışmaları sayesinde bu peryodizasyonu tekrar sorgulamalıyız. Keyman'ın kullandığı kavram çifti, bizim paradigmamız açısından kısa devre yapmaktadır: “*Milli mücadele dönemi ve Cumhuriyet*”... Bu iki kavram, dikey bir arkeolojide alt ayrımlara(*epistemelere*) sokulmalıdır. Bu tür ince bir sosyal bilimsel/tarihsel ayrıma gitmeden, konu tam anlamıyla *nesneleşmemektedir*.

Örneğin; “*Cellat Kara Ali*”(bkz: tezin 1.2. bölümü ve 6. dipnotu) ve Delibaş İsyanı arasındaki ilinti, tarihsel olarak sözünü ettiğimiz arkeolojik bir dikeylikle henüz saptanamamıştır. Konu *söylemsel merkezkaç* içinde deforme edilirken, tersine her türlü kolaycı nesneleştirmelerden kaçınmanın yolları sürekli aranmalıdır. *Söylem* ve *sözceleri* kendi *epistemeleri* içinde tanımlanmak, *merkezkaç* etkisini görebilmek açısından birincil sorumluluk şeklinde meydana çıkmaktadır. Etkileri ve kendilikleri tanımlanmak zorunda kalınmadığında, *epistemeler* içindeki *tarihsel özneler* ve *söylemler* ekseninde yeniden ortaya çıkan söylemin *merkezkaç* uğraması ve de deforme edilmesi kaçınılmaz olacaktır. *Epistemeyi* saptayamayan kavramların araştırılması, yeniden söylemselliği üretmek ihtiyacıyla *şimdi* için karşımızdadır.

Konuya, *İSg* özgüllüğünde ve 1926 öncesi-sonrası olarak iki döneme ayırarak yaklaşmak yararlı olacaktır. İster *etno-milliyetçiliği*, ister başka bir kavramı-örneğin; *Kemalist söylemi*- arayan bütün akademik yaklaşımlar, kurmaya çalıştığımız model açısından değerlendirildiğinde kategorik bir yanlışa tekabül etmektedir. Diyebiliriz ki; kimlik olarak “*öteki*”, iç savaşın(*episteme*) kaçınılmaz *karşı öznesisidir*. Bu sebeple; dönemin ruhundaki üretilmiş sözceyi anlayabilmek için, peryodizasyon düzeyinde iç savaşın tarihsel koşullarını sorunsallaştırmayı tercih ediyoruz. Her birini dikey arkeo yapıların parçaları olarak görüyoruz.

Örneğin; *etno-milliyetçiliği* akademik sorusallaştırma merkezine aldığımızda ortaya çıkardığı şey açıktır: Kemalist paradigmaya yakın akademisyenler bundan, “*hukuki ve kültürel cephenin*” daha ağır bastığını ileri süren bir kavramı çıkarsamaktadırlar(Özbudun, 1997). Cumhuriyetçi paradigmaya daha yakın olanlar, kavramın tarihsel sosyal içeriğini neredeyse ırkçılık olarak görme eğilimine yaklaşmaktadırlar.

E. Fuat Keyman’ın (1999:64) fikri üzerinde duralım. Kendisi, göreceli olarak kavramın içeriğindeki “*hukuki ve kültürel cephenin*” ağırlığını reddeder. Sorunu gerekçelendirirken, kuramsal tercihimiz olan arkeolojik dikeylik ayrımının dışında bir yerde yer alır. Keyman’ın yaptığı doğrudan kavramı tarihsel koşullardan ayrı koyup, nesneleştirmedir. *Etno-milliyetçiliği* her iki dönemi kapsayan iç savaş koşullarında(*epistemelerin*) göz önüne alalım. Başta gazete olmak üzere, arşivdeki “*sözce olarak söylemlerin*” içerdiği metinleri yorumsamak sonsuz bir süreci baştan kabul etmek anlamına gelmeyecek midir? Bu gerekçeyle birlikte, modelimizi açık bir yapıt gibi görmenin gereğinin altını tekrar çiziyoruz. Anlamanın sadece tarih yazımının dayandığı belgelerde bulunması/aranması gereğinin üzerine gidilmesinin

getirdiği akademik darlığı aşmanın peşindeyiz. Hilmi Yavuz’a göre tarihselliğe ait *logik yapının* bu dikeyliği, C. Lévi-Strauss’un (2004) *Yaban Düşünce* çalışmasında somutlaştırılmıştır. Aşağıdaki açıklama iç savaşları dikey *epistemeler* olarak niçin kullandığımızı gerekçelendirecektir:

‘Tarihsizleştirme’, ya da tarih-dışılık! Yapısalcılığa bir kuram olarak yöneltilen eleştirilerden biri de bu. Lévi-Strauss, *La Pensée Sauvage*’de (Yaban Düşünce)Tarih’i bir mit sayar: Tarih Mit’tir, modern Mit... Tarihsel ‘olgu’lar da belirli bir düzgü’ye göre ayıklanmayla mümkündür. Bu düzgü, kronoloji’dir. Ne varki, kronolojinin düzgüsü- tarihsel çözümleme bunun üzerine kurulur-çizgisel bir diziye değil, kesikli (*discontinú*) tarih öbeklerine dayanır. Her öbek, özerk bir göndermeler çerçevesi [bizim için iç savaşın alt parçaları *epistemeler*] çerçevesi oluşturur. Bir düzgü için anlamlı olan olaylar öteki düzgüler için anlamlı olmayabilir(Yavuz, 1997:71).

“Gerçekte, tarih insana bağlı değildir, herhangi bir özel nesneye de bağlı değildir. Tümüyle yöntemindedir... her türlü anlaşılabilirlik arayışının çıkış noktasını tarih oluşturur”(Lévi-Strauss,2004:305-306). *Epistemelerin* kategorik bir ayrıma uğraması gerekliliği, “kesikli(*discontinú*) tarih öbeklerinin bağımsız” varlıklarıyla ilişkilidir. “*Tarihsel olgular*”(İSg), bu tarih öbeklerinin(*epistemelerin*) içinde bir göndermeler çerçevesi oluşturmaktadır. Örnek verirsek; suikast planının ortaya çıkışından sonra İsmet Paşa ve Gazi Mustafa Kemal, Karabekir Paşa’nın tutuklanması üzerinde uzlaşamazlar. Bu konuyu dönemin basınında göremeyiz. İlk defa Uğur Mumcu’nun fark ettiği bu nokta, kendi çalışmasının 4. bölümünde ayrıntılandırılmıştır(Mumcu, 2002:16-21). Mumcu, Cumhurbaşkanlığı arşivindeki telgraflardan yola çıkarak bu bölümü yazarken konuyu ilk defa bilim dünyasının ilgisine de sunar. Telgraflara baktığımızda, gönderen olarak hükümetle cumhurbaşkanı arasındaki iktidar paylaşımını görebiliriz. Olgusal göndermenin farklılaşması ekseninde, konuyu özgünleştirmek ilginç olabilir. Mesele, gönderenin

ortadan çatlamasıyla birlikte Cumhuriyet tarihimizde ilginç yerlere denk düşmektedir.

“Tarihsel olgu dediğimiz şey de öteki olgulardan daha fazla verilmiş değildir; soyutlama yoluyla ve sanki sonsuza dek giden bir ufalma tehdidi altında, tarihçi ya da tarihsel özne kurar tarihsel olguyu”(Lévi-Strauss:300). Kendilerine ait *epistemeleriyle* ve dönemlere dair özel durumların gönderenliğiyle beraber konuya yaklaşılmalıdır. Bir başka örnek üzerinde yoğunlaşalım. Öyle ki; bu örnek, *Ahenk*’e göre -tarihsel bir özne olarak- idamları gerçekleştiren *Cellat Denizli’li Ali* üzerine verilmiştir. Kendisini tanımış bir komşunun *“sözceleme özneliliği”* aracılığıyla tarihsel olgunun kurulabildiğini gösterdik. Söylem, şimdiye doğru zaman ve mekan içinde akmaktadır. Tarihsel olguyu ufalamasına rağmen, akan söylemi kurmaya devam etmektedir. 2 Ocak 1930’da kapanan yerel bir gazetenin, 14 Temmuz 1926 sayısında geçen *“iplerini Denizli’li Ali çekmiştir”* sözcesine dikkat çekelim. Belirtilen sözce dahi, tarihsel olguyu kuran tarihsel bir öznenin varlığını sorunsallaştırır. Özne olarak *Denizli’li Ali*’nin hem basın tarihini, hem de tarihsel olguyu kurmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Bahsettiğimiz konu, tarihsel olguyu *“yapı-özne”* ilintisinde ve *“söylem/iktidar”* koşulları altında düşünmeyi de gerektirmektedir. Tezimizde, açık yapının içine *“basın tarihini”* yerleştirmenin gerekliliğini savlıyoruz. Gazete söylemi(*vakıa/olgu, hadise/olam*) ve iletişimsel olay(*tarihyazımı, araştırmalar ve sanat yapıtları*) ikilisine yeniden ve derinlikli bir noktadan bakmak gerekmektedir. Üzerinde durduğumuz ikili, kendi içinde bir kategori oluşturur. Özü itibarıyla kategorik olan, *“söylem”* biçiminde kavramsallaşmaktadır. Çalışmamızda en fazla zorlandığımız nokta da burada zuhur etmektedir. Bu kategorinin geniş düzeyde ele

alınacağı o kategorik nokta neresidir? Bu nokta aynı zamanda iktidar ilişkilerini de belirleyecek bir sürecin doğrudan içinde midir?

Batı modelleriyle gelen analiz biçimlerinin fazlasıyla indirgeme içerdiğini bildiğimiz için, kendimize dair kuramsal düzeyi kurarken hayli zorlandık. Can kurtaran simidimiz olarak Foucault'nun ilgili iki sayfasını örnek göstebiliriz(Foucault, 2005b: 70-72). Onun net olarak gördüğü “*bir dil bir göstergeler sistemi aracılığı ya da başka simgesel araçlarla bilgi aktaran... iletişim ilişkileridir*” ve “*İktidar ilişkilerinden ... iletişim ilişkilerinden ayırmak zorunludur*”(70) ifadeleri önemlidir. “*Söylem/iktidar*” ilişkisini amalgam niteliğinde düşünmenin getirdiği bir zorunlulukla konuya yaklaşıyoruz. İzmir Elhamra sinema salonundaki *İSg* duruşmalarının zihinsel kuruluşundan kaynaklanan ana bir yanılgı mevcuttu. Oysa, iletişim ilişkileri bu salonda iktidar ilişkileriyle iç içe girmiştir. Bu sebeple, konuyu tezimizde ayrıştırmakta bir hayli zorlandık. Kuramsal düğüm noktasının Foucault tarafından da büyük bir sorun olarak görüldüğünü seziyoruz. Bu noktaya bir sonraki bölümlerde dönüp, Foucault'nun bu meseleyle ilgili başka bir sürpriziyle de karşılaşacağız: “*bloklar*”...(71).

Dikey olarak iç savaş ana katmanından uzaklaşarak konuyu bir ayrıma da götürmemiz gerekiyor. Katmanları dikkate almadığımız sürece ne iletişim, ne de iktidar süreçlerini izlemek mümkün görülmemektedir. Örneğin; “*Cellat Denizlili Ali*” hangi koşullarda cellat olmuştur? Bu sorunun karşılığı, *yapı* ile *özneyi* doğrudan ilintilendirmek ve o ilintiyle birlikte ortaya çıkanı da *episteme* içine “*söylem/iktidar*” olarak yerleştirmek değil midir? Sorunun yanıtının araştırılması bile, bu *epistemeyi* daha da açmaya yarayabilir.

Çalışmamızda merkez olarak 1906-1926 arasındaki ikinci iç savaş koşullarına(*ikinci (ana) episteme*) değineceğiz. *İzmir Suikastı girişimi*'ne de böyle bir kuramsallaştırmanın sınır düzeyi olarak değinmenin zorunluluğundan bahsedeceğiz. Sonrasında, ortaya çıkan ‘‘*de facto Cumhuriyet*’’e de geleceğiz. Akademik ateşleyicimizin itkileri olan tüm bu ifadeler, Prof. Dr. Yalçın Küçük'ten alınmaktadır. Küçük'ün tarihsel peryod/dönem sorularını, Foucault'nun erken dönemindeki bilgi arkeolojisiyle ortaya çıkarma çabasıdayız. Bunu yaparken de, yeni bir dört kat ‘‘*söylem/iktidar*’’ yapısallığını model olarak öneriyoruz.

Tezimizin başında dönemi ayırdığımız için, *etno-milliyetçilik* sorunsalı ve benzeri bütün kimlik sorunsallarını da salt tarihsel koşullar içinde değerdendirme çabasına gireceğiz. Atlanmaması gereken konu, *yapı/özne olarak söylem/iktidar*'ın önemini akademik gündemde oluşturabilme çabasıdır. Bu ‘‘*önem*’’, tarihsel olarak ‘‘*basın tarihi*’’ ile yeniden düşünebilme açılımları yaratabilmektir. Sosyal bilimler alanında ortaya çıkmış ve parçalı olan bilgi öbeklerinin içinde tek bir kavramı öne çıkarmanın tehlikesi vardır. Bizim gibi tarihsel sosyoloji geleneğinin zayıf kaldığı akademik yapılarda da bu yanlış fazlasıyla yapılmaktadır. *Kimlik* ve *etno-milliyetçilik* kavramlarının bu parçalı öbeklerinde kurulacak düşünömleri bile, Yalçın Küçük'ün ifadelerinin mercek altına alınmasının gereğini orataya çıkartmaktadır. Küçük için, ‘‘*iç savaş eninde-sonunda bir peryodizasyon denemesidir*’’. Yaptığımız çalışmada ‘‘*peryodizasyon denemesini*’’, dönemselleştirmelere dayalı *epistemeler* kurmaya denk düşen kategorik uzlaşım lar biçiminde ortaya çıkartıyoruz.. Bunlar olmadığı takdirde *yapı-özne* ilintisinde ‘‘*söylem/iktidar*’’dan söz etmek pek anlamlı olmayacaktır.

Uzlaşmaların sağlandığı yerde akademik nesneye masum davranılabilir. Paradigmaya ulaşmak sonunda bir uzlaşım dır. Bu sürene kadar, akademik olan da bir

meydan okuma şeklinde sürmek zorundadır. Blim felsefesi düzeyinde hakim paradigmalara ulaşılabilmek için, kuramsal modellerin *yerli zihin haritalarına* dayanması gerekmektedir. *Yerli zihin haritaları* çevresinde; iletişimsel olayın(TBMM arşivindeki tasnif dışı belgenin), *hadise/olam* olarak *Ahenk*'in veya *vakıa/olgu* şeklinde gelişen *öznelerin tarihsel anlatılarının* ayrı ayrı tartışma konuları olduklarını anlayabiliriz.

Yukarıdaki anlamda *İSg*, bir önceki tümcede sayılan bütün öbeklerin akademik nesnesi konumundadır. 6. dipnotta açıkladığımız üzere bu nesne, *sıfıncı düzeyden ikinci düzeye* kadar bütün söylemleştirme düzeylerini de kapsamaktadır. Akademik nokta atışımızın burada başladığını savlıyoruz. Türkiye tarihi açısından oldukça karmaşık ve uzlaşmaz bir *şimdiye* ait politik sorunlar çerçevesinde uğraştığımız alan, *tarihsel olanın içindeki söylemselliğin anlamını* bulmaya çalışmaktır. Üzerinde durulan kuram çalışması yüklü değil, çoğu zaman naif bir betimlemedir. Bu durum, *aşkın* düzeyde ortaya çıkacak akademik türevselliklerin de tahrip edilmesine denk düşmektedir. Küresel çapta “*üretimin*”, salt bu türevsellikleri kışkırtmak olarak akademik platformda ortaya çıkması gerektiği fikrindeyiz. Akademik yapımızı yapılandıranın kendisi de, türevsiz ve küresel rekabete yeterince açılmamış *aşkın* durumla karşılaşmak olmaktadır.

Birçok akademisyenin farketmediği noktaların neden böylesine sessiz bir kabulle geçirildiğini sormalıyız. Soru özel olarak irdelendiğinde, sessizliğin kökeninin söz konusu *aşkın* yapıyla ilintisi ortaya çıkacaktır. Mevcut yapının (maaş alma pratiğinde)baskınlığı karşısındaki çaresizlik duygusu bu ilintiyi derinleştirmektedir. Aslolan, yöntembilimselliğin üzerinde uzlaşımın sağlanmamış olmasıdır. *Aşkın* yapı

olarak değindiğimiz matruşka bebeklerin yapısallığında, kavramsal/akademik olan bu uzlaşsızlığın şebekesizleştirilmesini dikkate alıyoruz.

Paradigmalar uzlaşılan şebekelerde ortaya çıkar. Makale, tez çalışması, kitap, - hatta- konferans v.s gibi üretimlerin kaynakça kısımları da bu şebekelerin kurulmasına/genişletilmesine dahil edilebilir. Çözümü, birbiriyle rekabete giren çalışmaların çoğaltılmasında arayabiliriz. Akademik nesne olarak uzlaşımlar, Türkiye akademisinin boyutları için çokdisiplinli olmak zorundadır. Sebebi açıktır: küresel üretime dayalı olanın türevselliğindeki karmaşanın süreki artması...

Tüm kategorik yanlışların dışında durma ve onlardan mümkün olduğunca kaçınma gereğini özenle vurgulamak istemekteyiz. Kuramsal yetkinleşmenin bulunmadığı yerde, *meta-bilim geleneksizleştirilir. Şimdi'nin aşkın* koşulları, içe içe geçmiş matruşka bebeklerin içine bir bebek daha yollarsak ne olur? O noktada, akademik şizofrenik bir durumla üretimimiz sekteye uğrayıp, durma noktasına gelir. “İntihal”(bilimsel hırsızlık; aşırma) ‘*üretiyormuş*’ gibi yapmaya devam eder. *Şimdi'nin* o anki (geçici) iktidarına teslim olmanın maliyeti de budur. Tarihsel zaman anlamında, akademik olanla daha kolay ilişki kurabilmeyi öğrenmeliyiz.

Basın tarihi açısından tarih yazımının konusu olan bir alanda, “*iletişimsel olay*” olarak belge/gazete vs. içindeki “*söyleme*” göz atalım. Bu söylemin, *şimdi'nin* içindeki politik, toplumsal, kültürel ve ekonomik koşulları/mücadeleleri ilgilendirdiği açıktır. Bunun örneğini tezimizin ileriki bölümlerinde somutlayarak vermeye çalışacağız.

*İzmir Suikastı girişi*ni(*İSg*) iletişimsel olay olarak düşündüğümüz takdirde, bir belirleme yapabiliriz. Buradan yola çıkarak, *aşkınsal* olanı belirleyen geleneğin

yokluğunun ürettiği kavramların başında *ötekinin* geldiğini söyleyebiliriz. Pek çok kavramın öne çıkması, kavramsal bir örgüyü geri plana atmıştır. Dilbilimsel ve göstergebilimsel anlamda Cumhuriyet'in *de facto kuruluşu* açısından, *Türkçe zihin haritalarını(mind's map)* sosyal bilimsel düzleme taşıyabilecek *özne* tanımlarının peşine düşüyoruz. İletişim ve iktidar ilişkilerinin Foucault'yla birlikte üst üste gelmemesi gereğine rağmen, "özne" tanımlarını düşündüğümüzde, "yapı-özne" ve "söylem-iktidar" ilişkilerinin ne denli iç içe geçtiğini görebilmekteyiz. Bunlar yöntembilimsel modelleme ihtiyacını da taşımaktadır. Şu halde; Tanıl Bora'nın çalışmasından önemli bir ifadeyi alıntılamanın Öğün'ün yorumunu aşağıda vermek oldukça önemli görünmektedir:

Yazar Tanıl Bora'nın, Cumhuriyet kuruluşunda *ötekisizlik* üzerine yapmış olduğu vurgu son derece önemlidir(Bora, 1997:58). Bu, Mustafa Kemal'in doğrultularının milliyetçiliğe tercüme edilmesindeki sıkıntıyı çok çarpıcı olarak ortaya koymaktadır. Gerçekten de Mustafa Kemal'in kavgası, tıpkı Fransız devrimcileri gibi *ancient régimes* olarak gördüğü Osmanlı'ya karşıydı(Öğün, 1998:109).

Bahsi geçen ana gerilim, *ötekinin* kökenlerinin ve oluşumunun ortaya çıktığı yerdedir. Bu yer *de facto* kuruluşun kendisidir!.. *De facto* olarak kabul edilmesi gereken kuruluşun tanımlandığı aralığın karmaşık tarihsel bir süreç olduğu açıktır. Küçük'ün kavramsallaştırmasıyla ikinci iç savaş, bizim için *(ana) epistemesinin* sonu şeklinde tezahür etmektedir. Bu sancılı süreç birçok bakımdan yeterince aydınlatılmış değildir.

Tarih yazımının dışında, olan bitenin kayıtlı bulunduğu başka alanlar da vardır. Basın tarihinin bulunduğu *arşivinin* derinliklerindeki *söylemler*, *oradalılıklarını* muhafaza etmektedirler. Ellenmediği zaman o muhafaza bizden gittikçe uzaklaşmaktadır. Tarih yazımı çoğu zaman bu arşivi kaynak göstermekte ve

kullanmaktadır. Mete Tunçay (2005:1) parantez içinde yer verdiği bu ifadeleri bir çalışmasının en başında ortaya koyar: *yakın Tarihin tarih olup olmadığı (yoksa bir tür gazetecilik mi olduğu) sık sık tartışılan bir konudur.*

K    '  n ifade ettiği anlamdaki “iç savaş periyodunun” son durağı olan *  zmir Suikast girişimi*'nin tarihilikle mi, yoksa gazetecilikle mi ele alınması gerektiği konusu tartışmalıdır. Bu   nerme *bile* kurmak istediğimiz modeli daha baskın hale getirecektir. Foucault'dan köken olarak aldığımız ve kendimizce geliştirdiğimiz *ana episteme* anlamında, bu periyodun irdelenmesi gereğiyle işe başlanmasını öneriyoruz. Kanlı ve kaotik bir sürecin sürüklendiği yerde...

  kinci iç savaşın 1906-1926 (*ana*) *epistemesi* şeklinde kurulduğu noktada, özel olarak daha alt bir aralık sayılan 1923-1926 arasını da masaya yatırıyoruz. Onu da, oldukça krizli sayılması gereken bir *alt-episteme* biçiminde tasarlıyoruz. 1923-1926 aralığına denk düşen *alt-epistemenin* ele alınması gereği acil olarak karşımızda durmaktadır.    savaşlardaki hakim paradigmanın “*kurt kanunu*” olduğunu hesaba katmalıyız. Böylelikle; Osmanlı'dan kopuşun anlaşılmasında *  tekisizlik* kavramından ne denli yararlanılabileceği netlik kazanmış olur. *  tekisizlik*(Bora, 1997:58;   ğ  n, 1998:109) kavramına dair vurgunun, *  zne/öteki* olarak çift kutuplu bir içerik taşıdığını söyleyebiliriz. Buradan hareketle, yavaş yavaş dilbilim/göstergebilimin kavramlarına doğru yönelmemiz gerekiyor. Modelimizin ilk iki katı bu temel disiplinlerin içinde ortaya çıkıyor. Bahsi geçen iki disiplin de, kuramımız için dayanak görevi görüyor.

  Sg izleği(teması) olarak ele alınan şimdiye kadar ki b  t  nceler(*Fr. corpus*) kendi ilerinde sınıflandırılmalıdır. Biz, konuyu öncelikle *söylemsel yapı öbekleri* dahilinde inceliyoruz. Bu anlamda her kitap, çıkmış ve çıkacak gazete, dergi yazıları

da bir bütündür. *Sözceler* bu öbeklerin içindeki alt söylemsel yapılardır. Mcdonell'in *Theories of Discourse: An Introduction* kitabından yola çıkan Ali Murat Özdemir'in makalesinde ifade ettiği, ana akım yapısalcılığın 1960'ların sonunda gerileyişinden sonra bir daha gündeme gelmeyen "*söylemlerin anlamlarının kaynağı olarak şeylere*"(Özdemir, 2006:307) dair bir yaklaşıma dikkat çekmeliyiz. Bu yaklaşım, erken dönem Foucault'da "*bilimlerin tarihini içeren söylemlerin araştırılması*" olarak bulunmasına rağmen, bu tür yaklaşımların daha sonra gündeme gelmeyişi en azından bu çalışma açısından ciddi bir zorluk yaratmıştır. Foucault çalışmalarında nesneleştirilmiş söylemlerin tarihsel olmalarının dışında, dönemlerinin "*doğruluklarını*" içermesinden kaynaklanan yöntemsel bir kolaylık içinde olması önemli görülmelidir. Bizim çalışmamız gibi, "*iktidar/söylem*" ilişkisinin karmaşıklığının bulunduğu noktada bu yöntemsel kolaylığı bulmak daha da zor görünmektedir.

Bundan dolayı, bütüncelerin başlık/alt başlık olarak kullandığı ortak terimler kendiliğinden öne çıkacaktır. Bizim açımızdan en tipik bulgu, söylemin anlamsal kaynağı olan "*İçyüzü*" teriminin *İSg* için yaygın niteleme olarak kullanılmasıdır. Bunun belirgin karşılığı, *-iletişimsel olay*'ın alımlanması bağlamında- tarih yazımında ana bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Kitapların isimleri; *İzmir Suikastinin İç yüzü*(Kandemir, 1955), *İzmir Suikastinin İçyüzü*(Tokpınar 1994), *Atatürk'e Kurulan Pusu/İzmir Suikasti'nin İçyüzü*(Kocahanoğlu, 2005) şeklindedir. Ayrıca, "*içyüzü*" terimine denk düşebilecek "*perde arkası*" ifadesini de *İzmir Suikasti/Bir Suikastin Perde Arkası*(Avcı, 2007) kitabında görebiliriz. Sözlükte *içyüz*, "*herkesin göremediği, bilemediği, görünen ve bilinenden farklı hal sebep veya hususiyet*"(Doğan; 1992:505) olarak tanımlanmıştır. Tanımdan başlayarak *İSg*'ye

dair dilsel bir göstergenin radikalleştiğini söylemek yanlış olmaz. *Gösteren* ve *Gösterilen* mesafesi Kandemir'in çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır. Bu ön plana çıkan durum basın vasıtasıyla ortadayken bile, meselenin akademik ilgi görmediğini fark edebiliyoruz. Ne yazık ki; konu, yeterli akademik ilgiyi bir türlü görememiştir. İçerik analizi olabilecek bu terimi kullanma kolaylığı "*iletişim ilişkilerini*" ön plana çıkarmak açısından avantajlıdır. Üstelik; "*iletişim ilişkileri*" terimi, içinde barındırdığı "*iktidar ilişkilerini*" de "*yokmuş*" gibi değerlendirme "*yanlışığın*" sürükleyebilir. Foucault'nun bu ilişkileri ayırma eğiliminin de yeterli yankı bulmamış olması bize göre önemli görülmelidir. (Bu konuya daha sonra tekrar döneceğiz). Ayrıca; akademik gündeme taşınması bakımından da konu önemli görülmelidir:(Foucault, 2005b: 70-72).

Dilsel gösterge şunu ortaya koymaktadır: *Gösteren* ve *gösterilen*, *göndergeyle*(Fr. *Référent*) ayrı ilişki biçimlerine girmiştir. Gönderge, önceleri İstiklal Mahkemesi'nin ürettiği söylem olarak "*resmî tarih*" düzeyinde zuhur etmiştir(Zürcher, 2005:243). Basın tarihi düzeyinde mahkeme söyleminin içeriği, şu an için gazete arşivlerinde olmasından dolayı bile yeterince merak görmemiştir. Konu içe kapanmış tarihsel bir olay muamelesi görmüştür. *Gösteren* ve *gösterilen*, *iletişimsel olay* olarak resmî tarih yazımının konusu olurken bile Zürcher'in (2005:244) ifadesiye:“ '*Kemalist*' dönemde tarihçiler için iki alternatif olduğu görülmektedir; 1. Davaları bütünüyle göz ardı etmek 2.Olayları TpCF siyasetçilerinin düzenlediği bir komplo olarak görmek.(Rauf en eski kaynaklarda baş suçlu olarak gösterilmektedir)". 1950'lerde de Zürcher'in(2005:244-247) "*basın özgürlüğü*" olarak gerekçesi ve tanımlamasından dolayı, söylemlerin çeşitliliği

artmıştır: “*Ali Fuat Cebesoy, Hüseyin Cahit Yalçın, Rauf Orbay, Mithat Şükrü Blada ve karşı taraftan Kılıç Ali*”(244). Sonra Zürcher, birden 1970 ‘lere atlamıştır.

Konuya “*iç yüzü*” boyutunu getirip, “*gösteren gösterilen mesafesini*” açan ilk muhalif ses F.Kandemir’dir. Zürcher, onun çalışmalarından ilgili aralıkta(1950 sonrası) bahsetmez. Kandemir’in kitapları (eski) Demokrat Parti iktidarı zamanında basılmıştır. Bu sebeple; “*Gösteren ve gösterilen, göndergeyle(Fr. Référent) ayrı ilişki biçimleri içine girmişlerdir*” önermesinin tarihsel ardışıklığının altında aranması gereken bir sebep vardır. Bu sebep, Atatürk/İnönü tek parti dönemiyle(CHP) 1950 seçimleri sonrası DP’nin iktidarı arasındaki siyasal gerginliktir. İttihatçılığın DP içindeki geleneği ve bununla ilişkili olduğunu düşündüğümüz siyasal tarihimizin sorunsalı olarak bu gerilim ilgi bekleyebilir. Bu durumun göstergeselliği, gündelik politik olanla(tek parti iktidarı) İnönü’nün CHP’si arasındaki mücadelenin uzantısı halinde görülebilir. Bu uzantı, artık (1950 ve 1955 seçimleri sonrası) eski *iktidarın göndergesinin yeni olanın göndergesiyle* yer değiştirmesidir. Şu halde; *iletişimsel olay* düzeyinde *gösterilen/gösteren* ikilisi yeniden yapılandırılmaktadır.

Zürcher’in referansında Kandemir’in bütün çalışmalarının görülmediğini belirtmiştik. Kendisinin Kandemir’i 1950’lerin içinde görmemiş olması kendi başında bir inceleme konusu olmalıdır. Konunun 70’lerdeki inkılap tarihi yazımıyla devam etmesi ve kendi içinde resmî versiyon-mahkeme versiyonu olarak ikiye ayrılması bile düşündürücüdür. Bu durum, metabilim geleneğinin Türkiye’deki zayıflığından kaynaklanmaktadır. Yabancı bilim adamlarının akademik duruşumuza -istemedenden de olsa- kalıp algılarla yaklaşımları kaçınılmazlaştırmaktadır. Oysa; olayı *göstergebilimsel bir çatlama* ve Kandemir’in 1955’lerdeki çalışmalarını da bu

bağlamda “*karşı söylem*” biçimi olarak ele alması gereken Türk akademisinin bizatihi kendisidir. Belirtilen çatlama etrafında akademinin, *ana epistemeyi* ve *de facto* kuruluş gibi kuramsal belirlemeleri pek de göz önüne almadığı açıktır. Bu ilgisizlik, Kandemir’in çalışmalarındaki popülerliğin aslında bir “*gazetecilik*” süreci olarak anlaşılmasını da engellemektedir(bkz.27. dipnot).

İnkılap tarihi disiplini de dahil olmak üzere, konuya yaklaşan zihinlerin çerçeveleme sırasında farkında olmadan sorduğu soru şudur: İç savaş koşulları ne kadar sürmüştür? Soru, Cumhuriyet’in *de jure* ilanı ile *de facto* ilanının örtüş(türül)mesine tekabül eden bir “*tarih algısının*” içinde sorgulanmamaktadır. Bu eksikliği ilk fark eden Prof. Dr. Yalçın Küçük olmuştur. Türkiye’de ilkokuldan itibaren yatay algılanan tarih, yoğun şekilde kalıp bilgi üretmektedir. Kalıp önkabuller de diyebiliriz buna. Mevcut koşullarda, tarihsel olguyu da belirleyen zımni veya meta-bilimsel koşullar kalıp bilginin karanlığında boğulmaktadır. Tarihsel olguyu yapıbozuma uğratabilecek tüm zihinsel çabalar dumura uğratılmaktadır. Yukarıdaki sorunun sorulamayışı büyük bir kayıptır. İç savaş koşulları *episteme* sonrasında da devam etmiş midir? Sorunun yanıtı şu an için askıdadır. Nitekim; bu soru Prof. Dr. Yalçın Küçük dışında gündeme dahi taşınmamıştır. Sorulan bu önemli soru ışığında, tezimizde böylesi bir basın tarihi okumasını gündeme getirmenin yollarını araştırdık.

Doktora tezimizin 1.2 sayılı bölümünde geçen Delibaş İsyanı’ndaki *epistemenin* sınırlarının nasıl genişlediğini ve bu sayede 1926’dan 1919’un Eylül’üne nasıl geri dönüldüğünü de farkedebiliriz. 1919’un yaz ve sonbahar mevsimlerini kapsayan bu isyanla birlikte cellatlığa başlayan *öznenin* daha sonra mesleğine devam etmesini bir “*söylem/iktidar*” bütünlüğü içinde okumalıyız. Nasıl olur da *de jure*

kuruluş sonrası ortaya çıkan *özne-karşı özne* vs. ayrımıyla bir *özne* mesleğini devam ettirebilir? Bize göre bu nokta, *alt-epistemenin* (1923-1926) uzatılarak *epistemeye* doğru silahsız ve sivil bir süreç olarak sürdürüldüğünü gösterir. *De facto* kuruluşun, böylesi tarihsel bir uzatılmanın tam merkezinde olduğu da açıktır. 1919 Mayıs’ından 1926’ya değin uzanan *de facto* kuruluşa kadar gelen *Kemalist önderlik epistemesinin* tarihsel ağırlığından da bu fark edemeyiş ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu da, “*Kemalist önderlik*” ile “*Kemalizm*” arasındaki kavramsal geçişi ıskalamaktır. Daha sivil sayabileceğimiz (farklı iç savaş koşulları olarak) *özne-karşı özne* ayrımına tekabül edecek sınırlar 1923-1926 aralığında korunmuştur ve kurulmuştur. Denilebilir ki; *İzmir Suikastı girişimi* aracılığıyla *epistemenin* sonuna gelinmiştir. Bunun sonucu da *de facto* kuruluş ortaya çıkmıştır. Dönüşüm, “*Kemalist önderliğin*” “*Kemalizme*” evrildiği yerde olmuştur.

Bütün bu saptamaları yapmamızın asıl sebebi şudur. Biz, göstergebilimsel olanı modelimizin ilk iki katını konuyla ilintilendirmenin önemli bir adım olduğu kanaatindeyiz. Çünkü; *İSg*’nin *Ahenk*’e yansıyan yayınlarının içeriğinin “*siyasal söylem*” anlamında hem “*betisel/figüratif*” olanı, hem de *anlatısal* olanı kapsadığını görüyoruz. Bu mesele, İstiklal Mahkemesi pratiğinden de kaynaklanmaktadır. Pratiğin, İzmir’in en önemli sinema salonunda ortaya çıkmış/sergilenmiş olması da olayı derinleştirmektedir. Bahsettiğimiz modeli oturtabilmek, geniş zamanlara yayabilmek uzun soluklu bir çabanın ve araştırmanın ürünüdür. Kitle kültürünün ortasında var olabilmek anlamında, Kandemir’in yazdığı ve 1955’lerde popüler cep kitabı olan eseriyle Elhamra Sinema salonunda sergilenen bir devrim mahkemesi arasındaki bağlantıya bakalım. Bu kitle kültürü tek bir yapısal modelin varlığına mı işaret etmektedir? Üzerinde durduğumuz model, “*iletişimsel olayın*” mesajının çok

katlılığı üzerine düşünmekten yola çıkabilir. Bu düşünmeyle birlikte giderek genişleyebilir. Sarfetmeye çalıştığımız akademik çaba, *ilk iki düzeye(betisel/figüratif ve anlatsal)* bağlı kalmakta ve *Ahenk*'in Uğur Mumcu'nun kaynağını oluşturan aralığıyla ilgilenmektir. İzmir'deki duruşmalar ekseninde, *İSg* için *betisel düzeyde* topladığımız verilerin *anlatsal düzeyi de* içine alan bir şekilde yapılandıklarını savlıyoruz. İktidar ilişkileriyle iletişim ilişkilerinin bu düzeyler eşliğinde yapılandığını da görüyoruz.. Yukarıda ifadelendirdiğimiz gibi, bu ikili ilişki türü Foucault'nun (2005b:70) fark ettiği üzere ayrıştırılmayı da gerektirir.

Prof. Dr. V. Doğan Günay'ın ifadesiyle birlikte, "*ilk iki düzeye(betisel/figüratif ve anlatsal)*" daha genişçe eğilimek gerekir:

Genel izlem (fr. *Parcours génératif*) olarak adlandırılan ve anlamın oluşum, kavranım ve üretiliş sürecini açıklayan bu örnekçe üç aşamalı bir yapı olarak sunulur. Anlamlamanın eklenim yeri olarak adlandırılan bu özerk yapı üç aşama, doğal dünyadan ve doğal dilden ayrı ideal bir kurgudur. Genel izlenim üç özerk alanı; betisel düzey, anlatsal düzey ve izleksel düzey olarak adlandırılır. [Bizi burada en fazla ilgilendiren olarak] Betisel düzey: bu aşamada ele alınan bütüncedeki [Fr. *Corpus* anlamında kullanıyor, V. Doğan Günay, bizim için ise *İzmir Suikast girişi*]'ne bağlı *epistemelerin sonu ve de facto* kuruluş bağlamında ve bağlam sonrasında şimdiye kadar gelen süreç: (1926-2007)] ilk okunuşu ile fark edilebilecek göstergebilimsel yapıların betimlediği bu aşamada, bildiri; söylemsel yanı sıra ele alınır. Betisel çözümleme, [figüratif] doğrudan gerçek dünyadaki nesnelere gönderimde bulunarak yapıldığından en kolay aşama olduğu söylenebilir. Ancak, bir bütüncenin betisel olarak çözülmesi daha sonraki iki aşama için gereklidir.

Çözümenecek bütüncedeki kişiler, zaman ve uzam temel işlevleri yani birincil değerleri ile ortaya konur. Kişi ile ilgili olarak, fiziki ve ruhsal görünümü, yaptığı eylemler, etkileşimde bulunduğu diğer anlatı kişileri değerlendirilir. Zaman açısından; olayın belli bir zaman içinde [*hadise/olam*'ı çağrıştırırsa bile bizim için bilgiküresel olan çözümleme düzeyinden farklı çalışmaktadır] yerleştirilmesi, anlatı zamanı ile öykü zamanı arasındaki farklar ya da benzerlikler, süre, tarihsel zaman, anlatıdaki olayların zaman içindeki gelişimi (yinelenmesi, sıklığı vb...) ele alınır. Uzam açısından da; nesnenin uzamda kapladığı yer, boyutu, sınırları, olayın geçtiği uzam, yer değiştirmeler gibi durumlar ele alınır.

Anlatsal Düzey: betisel düzeyde yer alan metinle ilgili anlatsal öğelerin ele alınıp incelendiği alandır. Anlatsal düzeyde, anlatımın işleyiş biçimi ortaya konulur. Eyleyenler şeması, anlatı izlencesi bu aşamada gerçekleştirilir. Anlatıdaki kişiler adlarına göre değil, yaptıkları işlevlere göre betimlenir. Bu durumda her türlü

anlatıda altı temel eyleyen bulunur. Gönderen-gönderilen, özne-nesne, yardımcı-engelleyici[yardımcı özne-karşı özne] (Günay, 2002: 187-188).

İstiklal Mahkemesi duruşmasının içerdiği söylemin hem *siyasi söyleme* tekabül eden bir “*betiselliği*”, hem de “*anlatısallığı*” içerdiğini yukarıda söylemiştik. Mahkeme duruşmalarındaki *Ahenk* metninin, “*anlatısallığı*” içine alan “siyasi söylem” olduğunu da görmeliyiz. Bu durumu başka türde algılayan ve yansıtan araştırmacılar da mevcuttur. Mesela; kendisi de bir hakim olan Yaşar Şahin Anıl’ın(2005) çalışmasında, olayın üstü son derece ilginç bir şekilde kapatılmıştır. Anıl, bu mahkemeyi tamamen hukuki bir yapılanma şeklinde görmüştür. Böyle bütünsel bir yaklaşım, *siyasi söylemden çok hukuksal bir söylemdir*. Konu, özgün olarak araştırmaya açılmalıdır. *İSg*’yle ilgili İstiklal Mahkemesi’ni içeren gazete yayınlarını nesneleştiren her *corpus*, konuyu aşırı bir söylemleştirme düzeyinden ele almaktadır. Emile Benveniste’nin “*Sözceleme Kuramı*” çerçevesinde olayı yapılandırdığımızda “*dili bireysel kullanıma sokmak*”(Günay, 2002:14) ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple; İstiklal Mahkemesi’nin duruşmalarında üretilen “*söylemselliğin/anlatısallığın*” toptan algılanışı anında, alımlayan /yazan/üstüne düşünen “*özne*” bir gerginlik yaşamaktadır. Alımlayan /yazan/üstüne düşünen “*özne*” , Benveniste’nin düşüncesiyle “*söylemi kendine mal etmesini*”(14) gereğinden fazla ön plana çıkarmaktadır. “*Varlığını ve kimliğini*”(14) ürettiği söyleme yansıtmaktadır. Bunun temel nedeni, “*yansıtmak zorunluluğudur*”(14). En basit ifadeyle, Cumhuriyet’in kuruluşundaki iç savaş vurgusunun çok yoğun oluşundan kaynaklanan “*söylemsel gerginlik*” su yüzüne çıkmaktadır. *Ulus-devlet/özne* ilişkisindeki *söylemsel gerginliğin* şimdiye kadar akademize edilemeyişi de bir başka sorundur. Diyebiliriz ki; ilk elde, *söylemsel gerginliğe* tekabül eden ayrı

corpuslardaki(bkz.27. dipnot) “*gergin öznelerin gergin sözceleri*” teker teker toplanabilir.

Yayın hayatına son veren *Defter* dergisinde çıkmış “*Mekan ve Ötekiler*”(Demirtaş&Dikmen&Gözaydın,1996:39) adlı çalışmayı burada anımsamak istiyoruz. Paris Göstergebilim Okulu’nun kurucusu A. J. Greimas’ın eyleyen çizelgesi dahilinde; yazıda geçenleri, siyasi bir söylem olarak *Ahenk* yayını çerçevesinden ele alıyoruz: “Özne (Gönderen olarak iktidara sahip olduğu için): 1) kural koyan, 2) strateji geliştiren, 3) akılcı olan, 4) sınırları tanımlı olan, 5) katı olan, Öteki ise (Karşı Özne olarak muhalif olduğu için): 1) kurallara tabi olan, 2) taktik geliştiren, 3) duygusal olan, 4) oynak, değişebilir muğlak olan, 5) esnek olan”

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, 1919-1926 arası değerlendirilebilen 2. İç Savaş’ın *ana episteme* kavramıyla beraber yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Samsun’a çıkış süreci, *Öznenin*(*Kemalist Önderliğin*) tesisinin de başlangıcıdır. Biz bunu, “*Kemalist önderliğin (ana) epistemesi*” olarak terimleştiriyoruz. Meseleyi, 2. İç Savaş’ın “*Kemalist önderliğinin (ana) epistemesi*” olarak yeniden değerlendirmek gerektiğini düşünüyoruz.

Tezimizin en önemli bölümlerinden biri olan 6. dipnotumuzdaki ayrıştırmaya yeniden dönelim. Delibaş İsyanı sırasında Cellat Ali Ağu/Ağı’nın başına gelenlere tekrar bakmalıyız. Suikast girişimi sonrasında art arda gelen idamlar sonucunda, Kemalist önderlik tesisinin -*de facto* kuruluş olarak- kabul gördüğünü saptayabiliriz. Mevcut saptama, *de facto* kuruluşun daha iyi analiz edilmesine yardımcı olacaktır. Süreç; hem “*Kemalist önderliğin ana epistemesini*”, hem de 1923-1926 *alt-epistemesini* kapsayan bir dönemselleştirmedir. İç savaş koşullarıyla genişçe

değerlendirildiğinde, durum (söylemsel/bedensel/maddi düzeyde) bir *ötekisizleştirme*dir.

Dönemin önemli isimlerden biri olarak Ali Ağü/Ağı'yı önemsiyoruz. Kendisinin fiziksel ve ırksal özelliği tartışılmadan, yalnızca mesleği merkezinde farklı söylemlerde bulunulması konuyu kısırlığa sürüklemektedir. Tıkanıklık, onun “*radikal kimlik değişiklikleri*” ile gündeme gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Onun varlığı, bizim kadar kimsenin dikkatini çekmemiş ve hakkında yapılan genelgeçer saptamalarla kendisi bir boşluğu itilmiştir. Biraz daha derinlikli düşünersek, önemsiz gibi gözüken ama büyük önem ihtiva eden bir soru aklımıza takılabilir. Örneğin; Ali Ağü/Ağı'nın (evlatlık)kardeşi niçin ve kimler tarafından derisi yüzülerek öldürülmüştür? Bize göre bu durum, iç savaş paradigmasıyla paralel doğrultuda bir çözüme kavuşabilir. Makedon, sarışın, İttihatçı olmak vs. gibi birçok *öteki* sorunu gün yüzüne çıkar. Cumhuriyet'in *de facto* kuruluşu, ancak böylesine korkunç iç savaş koşullarında patlak vermiştir.

Konu sadece tarih yazımının ellerine bırakılmayacak denli karmaşıktır. Yazan//konuşan *özne* olarak *ötekisizleştirilmeyle*, -*Nutuk*'un okunmasını düşünürsek- *Kemalist* Cumhuriyet'in nihaî kuruluşu arasında bir elektriklenme vardır. Kemalist söylemin içindeki resmî tarih yazımına değinecek olursak, *ana epistemenin*(2. İç Savaş) zımnî(İng. *tacit*) olarak yeniden söylemselleştirilmesi gereği doğmaktadır. Kemalist tarih yazımının nesnesi, bu zımnîliği tamamen nesneleştirilmiştir. Bunu ilk defa deşifre edebilen de, resmî tarih yazımının dışında bir isim olarak Yalçın Küçük'tür.

Aşağıdaki paragraftaki gibi saptamalar, ancak *ana epistemeye* birlikte düşünüldüğünde konuya sosyal bilimsel bir anlam yüklenebilecektir. Yoksa, bu söylemlerin bir ayağı yere basmamış olacaktır.

O zaman “Ulusal-tarih yazımının Türkiye Cumhuriyet’inin kuruluş anını *yeni bir ulusun doğuşu, bir dönemi sona erdiren devrimci bir moment kendisini önceleyen karanlık çağla tam bir kopuş...* Cumhuriyet basit bir başlangıç anı değildir, bir ulusun doğduğu an olarak aynı zamanda tarihin keşfedildiği andır (Çelik, 1999: 35).

Üstteki paragraftaki yaklaşım da, yukarıda sözünü ettiğimiz *nesneleştirme*nin bir parçasıdır. Bu paragraf doğrultusunda, şu anlamlara ulaşabiliriz: a) Arkeolojik bir derinliği olmadan; b) Gönderen olarak *episteme* koşullarının uzantısı görülmeden; c) Söylemin iktidarsal kuruluşu olarak *de facto* kuruluş anlaşılmadan, Kemalist söylemin kuruluş metoforu/miti anlaşılamaz.

Demek ki; söylemin arkeolojisini şimdiden geçmişe doğru kazımak hatalıdır. Tersine; geçmişi kademe kademe kazıp, şimdiye yavaşça ulaşma zorunluluğu daha yerinde bir seçim olacaktır.

Şimdi’nin söylemini, *şimdi*’den anlamaya çalışmanın birtakım sorunlara gebe olduğu açıktır. Bu konuyu ileriki bölümlerde genişletmeye çalışacağız. Öncelikli olan; Kemalist önderliğe yakın duran *sözce öznelerinin(sÖ)* veritabanının sistematik haline dönüştürülmesidir.

Önderliğe yakın olan taraf, Prof. Dr. Yalçın Küçük tarafından ilk defa “*minimalizm*” olarak kavramsallaştırılmıştır. *Öznelerin* karşısındaki *karşı özneler* de “*maksimalizm*” kulvarında toplanmıştır. İzmir İstiklal Mahkemesi’nde “*maksimalist*” sözcelerinin oluşması için, *karşı öznelerin* sözcelerinin mi saptanması gerekmektedir? Soruya şimdilik net bir yanıt veremiyoruz.

Nutuk, “*minimalizmin*” başyapıtıdır. Bu ifadenin yanında, Küçük’ün konu hakkındaki düşüncelerini de tartışmaya açacak bir nokta belirleyebiliriz. Örneğin; ikinci TBMM’nin toplanmasına ve ardından 11 Ağustos 1923’e dönelim. Bu sırada Rauf Bey başbakanlıktan çekilmiştir(Atatürk,2007: 738-739). Kendisi çekilir çekilmez, *Nutuk*’ta *komplo* olarak söz edilenlerin “*özne/karşı özne*” sürecinde oluşmaya ve bunun *alt-episteme* koşullarını meydana getirmeye başladığını fark edebiliriz. Böylece; ikinci dönem İstiklal Mahkemeleri’ni ortaya çıkartacak nedensellikleri de yavaş yavaş görebiliriz. 1924’lerde başlayan bu uzun soluklu *komplo*, Paşaların “*orduyu ele geçirme*” niyetlerinin varlığını gerçekten ortaya koyar mı? Mesela; Karabekir Paşa 1. Ordu Müfettişliği’nden istifaya kadar gitmiştir. Birçok yerde belirsizlik içeren bu konunun üstünde durulmamıştır. Aşağıda(2. Bölüm’de) genişçe üzerinde durulacağı gibi, bu istifa askeri öznellikten doğrudan bir ayrılış kabul edilir mi? Farklı öznelerin farklı sözceleri söz konusudur bu konuda. Yine de, konu kapalı kalmış ve netleşmemiştir. *Nutuk*’ta bu konuda şöyle bir ibare yer almıştır:

“Ülke içinde bazı gizli teşkilat ve girişimlerde bulundular. İstanbul’da *Vakit*, *Tanin*, *Tevhid-i Efkar* ve *Son Telgraf* ve Adana’na ki *Toksöz* birleştiler. Ve alehimize ortak bir saldırıya geçtiler. Ülkede bir fikir anarşisi oluşturdular”(738).

Nutuk’ta meseleye “*Paşalar komplosu*” olarak yaklaşılır. Bir sonraki tümceyi incelersek, uluslararası ilişkiler boyutunda konu şu aşamaya gelir:

“Hakkari bölgesinde, ordumuzla Nasturileri bastırmakta olduğumuz bir sırada; İngiltere dahi hükümete bir nota verdi. Meclisi oğlanüstü toplantıya davet ettim. İngiltere’nin notasına bilindiği gibi cevap verdik. Savaş ihtimalini göze aldık” (:738-739).

Nutuk’taki bu ifadeden yola çıkarak, “*maksimalizim ve minimalizm*” arasındaki en gergin anın o döneme tekabül ettiğini görebiliriz. İngiltere’yle

yapılabilecek savaş ihtimalinden dolayı, Karabekir Paşa 1. Ordu'dan ayrıldığını ileri sürer. Prof. Dr. Yalçın Küçük bu durumu *minimalist* yönelimli bulur. Üstteki tümceyle birlikte, ekim 1924'te olanlarla temmuz 1926 olanlar arasında bağlantı kurulabilir. Bağlantının kurulabilmesiyle beraber, basın ve *İSg* arasında bir ilişki meydana getirilebilir. İlişkinin göstergebilimsel dayanağını da *Nutuk* oluşturabilir.

Eserin bir anlamda geçmiş/nesnesi ve bu *ana-epistemenin* dökümü olarak (yeniden) okunması gereği doğmaktadır. Küçük'ün de üzerinde defalarca durduğu konu budur. Oysa ki; eser, inkılap tarih yazımının *epistemesi* olmanın ötesine geçememiştir. Yeni bir okumaya tabi tutulursa, diğer söylemlerin nasıl *merkezkaç* uğradıkları daha iyi anlaşılabilir. *Episteme* özü itibariyle Kemalist söylemin miladı olarak okunmalıdır.

15-19 Mayıs 1919'dan itibaren başlayan bir “*Kemalist önderlik epistemesi*” düzeyinde baktığımızda, konunun günümüz gazeteciliğinde ilgi çekici olduğunu söyleyebiliriz. Daha da ilginç, 2007 martında çıkan Cumhuriyet gazetelerinin başlığının üstünde yayınlanan şu sözcüde: “*1881-2007*”

Mayıs 2007'de Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılıyor. Tehlikenin farkında mısınız?”

Gazetenin başlığının hemen altında yer alan bu sözcenin, Kemalist söyleme dair özü *-ana epistemeyi-* 1923 yerine 1881'de başlatmış olması hayli şaşırtıcıdır. Demek ki; modern zamanların sözcüsü, tarihsel belirlemenin dışında *ana epistemeyi* farklı aralıklara ayırarak da (*Öznenin* doğum tarihi olarak) belirleyebilmektedir. “*Kemalist önderlik epistemesinin*” tesisinde *bir gönderen* olarak *Cumhuriyet* gazetesinin rolünü hatırlayalım. *Söylem/iktidar* bütünlüğünün kurulmasında, *de jure*

Cumhuriyet koşullarının etkisinin araştırılmak zorunda olduğu burada bir kez daha ortaya çıkar.

Ayrımın *maksimalist/minimalist* düzeyde belirgin olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Tezimizin 2. bölümünün hemen başında bu konuya değindik. Sorunun çözümünün derin bir felsefi düzeyle ortaya çıkabileceğini ileri sürdük. Bu felsefi düzeyde inşa ettiğimiz kavram taslağını da *Türk-Dasein* olarak belirleme gayretine girdik. Siyasi çatışmanın önlenebilmesi anlamında, konunun akademik irdelemeye tabi tutulmamış alanlarını felsefi düzeye çekebilmek gerekmektedir. *Alt-episteme*(1923-1926) ve Kemalist önderlik *öznesi* düzeyinde, iktidar (tasfiye) nesnesi olan *karşı özneler* bakalım. Bir dizi muhalifin hepsinin “*maksimalist*” olduğunu ileri sürmek mümkün müdür? Yalçın Küçük için dahi muğlak bir isim olan Kazım Karabekir Paşa bir *maksimalist* midir? Yanıt kesin bir şekilde verilememiştir. Bu yüzden, basın tarihi akademisyenlerine de büyük görevler düşmektedir. Yumak halini almış böylesi konular tek bir ismin yahut disiplinin işi değildir.

Örneğin; ilk dönem Yalçın Küçük düşüncelerini daha da ileri götürerek, onları *epistemik alt parçalar* sayesinde ayırt etmenin yolları araştırılmalıdır. Bundan sonra da birtakım “epistemelerin” incelenebilmesine olanak sağlanmalıdır. Örneğin; 1906-1908 arasını sabitlediğimizde, II. Meşrutiyet *epistemesi* bunlardan biri olabilir. Böyle bir *episteme* içinde, -ileride genişçe tanımlayabilmeğimiz- *Sözcelem Öznesi*’ni(SÖ) Sultan Abdülhamit olarak ele alabilir miyiz?

Çoğaltabileceğimiz sorular zinciri her *alt epistemik kategori* için olasıdır. Kemalist önderlik *epistemesi*, aynı zamanda *mütareke epistemesini* de barındırır. II. Meşrutiyet *epistemesi* için, *karşı özneleri* İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin dışında Hürriyet ve İtilaf ya da Pan İslamist gruplar vs. olarak ele almak olası mıdır? Bir

gazete tefrikasının *sözcesini*, *Sözceleme Öznesi*’ni(*Sö ve SÖ*) ve *karşı özneleri* hangi *epistemeler* kapsamında ele alacağız? *Özneleri* gönderdiğimiz yer neresi olacaktır? Sorduğumuz soruların hepsi yanıtlanmak üzere karşımızdadır. Bunun tek yolu, seri bir *arşiv* okuması yapmaktır. Temanın ve *öznelerin* ayrıntılarını dikkate alacak şekilde o arşivleri incelemektir. Basit bir tarih yazımı çerçevesinde, basın tarihi konuya analiz düzeyinde çok yetersiz bakmaktadır.

Basın tarihi düzeyinde bir kuram oluşturmaya çalışmanın ilk aşamasındayız. Çalışmanın arşivi doğrudan belirleyeceği düşüncesindeyiz. Özellikle; 1906-1926 arasındaki *ana episteme* içindeki *ara epistemik* ve *alt epistemik* farkları, kopuşları, süreklilikleri vs. kapsayacak *iktidar/söylem* ilintisinin araştırılması gereği üzerine gidiyoruz. Arkeolojik dikeyliği içeren bir kuramsallaştırma yapmanın yollarını arıyoruz.

Bizim asıl sorunumuz, *alt-episteme* içinde *öznenin*(*Sözceleme öznesinin-SÖ*) göndergenin iktidarı içindeki konumudur. Araştırmamızı yaparken amacımız, sözce dil birimiyle *söz*’ün -sözceleme sayesinde- *söyleme* dönüşmesini incelemektir. *İSg* ile ilintili 1926 tarihli haziran-temmuz *Ahenk* metinleri içinde ve İzmir İstiklal Mahkemesi pratiğinde bu araştırmayı derinleştirmeliyiz. Bu pratik kapsamında mahkeme reisi ve mahkeme heyetini *yetkilendirilmiş sözceleme öznesi*(*ysÖ*) ve egemen iktidarın yansıtıcıları sayarsak, *karşı öznelerin*(sanıkların) *göndergenin* içindeki marjinal durumlarını da görebiliriz.

Yeni yapısalcı göstergebilimin/dilbilimin içinde, bu *epistemenin* varlığını *tarihsel özneleri* içeren bir tür *yapı* olarak kabul etmekteyiz. E. Benveniste’nin “*Sözceleme kuramı*”(Günay, 2002: 13) ekseninde, yeniden dilbilime ve göstergebilime dönüşün izindeyiz. Bu kuramla, tümce(cümle) aşılmış ve geleneksel

“dilbilgisi kim, nerede, ne zaman, kiminle ne konuşur? sorularına” (Kıran, 1986:150) yanıt arayan dilsel bir birimi inşa çalışmasına başlanmıştır. Benveniste’nin *Sözcelem kuramı*; “anlambilim ve göstergebilim ve dil felsefesi arasında yer alan yeni bir görüş dil/söz karşıtlığını kavramlarını yeniden ele almıştır” (:150-151). Saussure anlamındaki dilbilimden kopuşun “söz” (*parole*) -belli bir zamanda, belli bir yerde ve belli şartlarda gerçekleşen bireyin söylemi- olarak incelenmesi önem kazanmıştır(:151).

“Sözcelem” belli bir bağlam ve durum içinde bir sözce üretme edimidir. Saussure’ün “söz”(*parole*) ve Chomsky’nin “kullanım”(performance) terimleriye, dilin birey tarafından kullanımının somut sonucudur. “Sözcelem” dilsel bir üretim sürecidir; bu da somut ve dinamik bir süreçtir(:152). Bizim yaptığımız, mevcut kuramı *epistemeler* düzeyinde görmektir. Sadece, *tarihsel öznelerin* yapıyla birlikte taşıdıkları *yapı-özne gerginliğini* değil; şimdinin içinde bulunan bir gerginliği de görerek hareket etmeye çalışıyoruz. *Tarihsel özneler* ve en belirgin gönderenler kapsamında hükümeti, cumhur reisi, İstklal Mahlemesi’ni vs. alabiliriz. Bunlar *SÖ* ve *ysÖ* şeklinde, terimsel bir anlam barındırarak iktidarı meydana getirirler.

Konuyu somut noktalara taşıdığımızda, dilbilimcilerin de konuya ‘*gazete söylemi*’ terimiyle akademik bir katılım sağladıkları görülmektedir(Yağcıoğlu, 2002; Oktar ve Değer, 1998). Bu çalışmaların çoğu “*eleştirel söylem analizi*” düzeyinde ya da onlardan esinlenen çalışmalardır(Fairclough,1989,1992,1995; Fairclough ve Wodak, 1997; van Dick,1985, 2000). İletişim fakültelerinin, dilbilimcilerin çalışmalarını da yönlendirebileceğini gündeme getirmeliyiz. Şu noktada; farklı disiplinlerin bir araya gelmesi uzun soluklu akademik projelere ileride katkı sağlayacaktır. Biz, *tümce* ve *önermeyi* merkeze alan kuramsal çalışmaların ötesinde,

Sözcelem kuramını parlatan çalışmaları tercih ettik. Paris Göstergebilim Okulu’nun bakış açısıyla konuya yaklaşmak, akademimizde şu an için görülmeyen yeni bir durumdur. Yaptığımız çalışmanın zorluğu da buradan kaynaklanmaktadır. Tarihsel olan gazete söyleminin *tümce* merkezli çalışmalarla uyum içinde olmadığı fikrindeyiz.

Doktora tezimiz, yukarıda sözü edilen bütün akademik zorlukları barındırmaktadır. Bir taraftan da, tezimiz basın tarihi alanında sorulmamış soruları sormaya çaba göstermektedir. Mevcut çalışma, özgüllüğün bir gereği olarak karmaşık ve katlı bir çerçeve içinde gösterebilir. Aksine, basın tarihinin çok ötelere taşıyabilen bir yöne de ilk adımlarını atabilir. *İzmir İstiklal Mahkemesi* ifadesinin inkılap tarihi içinden geçerek net bir şekilde oluşmadığı açıktır. Biz bu ibarenin pratik kullanım düzeyinden kaynaklandığı söylenebiliriz.

İfade, *Ankara İstiklal Mahkemesi*’nin İzmir duruşmalarına dair bir başlık ve terim olarak yer almaktadır. Bu mahkemelerin özelliklerini derinlemesine incelemek, inkılap tarihi söyleminin verileriyle metinlerarası ilişkiye girmek anlamına da gelmektedir. O döneme tekabül eden tarih yazımıyla günlük gazetelerin içeriğindeki söylemin birbirini desteklediği söylenebilir. İkisinin birbiriyle çelişkiye girdiği de gözden kaçmamalıdır. Yöntembilim böylesi bir çift yönlü inceleme dahilinde değerlendirilmelidir.

Ahenk Gazetesi’nin orjinal yayınlarında, mahkemelerin ismi Ankara İstiklal Mahkemesi olarak geçmiştir. 8. dipnotta kısaca imlediğimiz üzere, bizim açımızdan pratik bir söylem oluşturulma çabasına gidilmiştir. ‘*Ankara İstiklal Mahkemesi İzmir duruşmaları*’ deyimini, sosyal bilimsel anlamda terminolojik olarak ortaya konulmuş olsa daha doğru olabilirdi. Fakat; işi pratiğe vurduğumuzda böyle bir şey mümkün

olmayacaktı. Seksen yıl sonra dönemi yeniden anlamlandırabilme çabası içindeyiz. Duruşmaların ikinci aşamasıyla ayrımını keskinleştirmek açısından baktığımızda, bu ayrım daha işlevsel görünmektedir.

İkinci aşamayı gerektiren koşul, 8 Temmuz 1926'da -İzmir'deki duruşmanın sonlarına doğru- İttihat ve Terrakî'nin ünlü nazırı Cavit Bey'in yargılanmasıyla başlamıştır. Ama, *'savunmasının yetersizliği görülünce'* (Zürcher 2003:229) duruşmaların Ankara'ya taşınmasına karar verilmiştir. Bu kararı ilk defa Uğur Mumcu'nun ortaya koyduğu Cumhurbaşkanlığı arşivindeki telgraflardan okuyabiliyoruz. Bu sözceler bize oldukça ilginç görünüyor. *"Hatta olay iyice anlaşıldıktan sonra mahkeme Ankara'ya gelmesi de uygun olabilir"* sözcесinden yola çıkarak, bu kararın Gazi'nin tasarrufu olduğunu ileri sürebiliriz (Mumcu,2002:15). Böylece ikinci bir dava gündeme getirilmiştir. Bu ayrımın İzmir ve Ankara aşamaları olarak yapıldığı, günümüzde pek bilinmemektedir.

1 Ağustos 1926'da başlayan *'Ankara İstiklal Mahkemesi'nin Ankara duruşmaları'* dışında, *'İzmir İstiklal Mahkemesi'* terimi hem jargona, hem de *Ad hoc*'a⁸ dair bir imâyı da barındırmaktadır. Doktora tezinin başat savunusu –deyim yerindeyse ileri sürdüğü sav-, Prof. Dr. Yalçın Küçük'ün *de facto kuruluş* (2004: 187) olarak tanımladığı yerdedir. Bu, 1926'nın sonlarıyla beraber iktidarın tek elde toplanması açısından Cumhuriyet'in kurulmasına denk düşmektedir. Bunun ileri sürülüşü dahi, Türkiye tarihinin *özgüllüğünün* yeniden keşfi gibidir.

⁸ *'Ad hoc'*, bilim felsefesinde sıklıkla kullanılan bir terimdir. Tezimizde, *'-miş gibi yapabilmenin kasıtlı tercihi'* olarak karşımızdadır. Açıklanmalıdır ki; böylelikle, önce İzmir'deki, sonra Ankara'daki İstiklal Mahkemesi duruşmasının ayrımının altı çizilmiş olmaktadır. Bu pratik ayrımın bir başlığa da tekabül etmesinin dışında, doğacak yanlış anlaşımaların tümünün mesuliyeti tarafıma aittir.

1. Dünya Savaşı'nın öncesini ve sonrasını içeren belirleyici bir dönem olarak 1906-1926 aralığını alabiliriz. Bu dönem bir '*iç savaş aralığı*'⁹ şeklinde tezahür eder. Sosyal bilimsel bir neden-sonuç ilişkisini de düşünmeye çağırarak...

Neden-sonuç ilişkisini derinlikli biçimde düşünmenin neticesi, tarih yazımının dışına çıkma talebi olarak karşımıza çıkar. İç savaş doğrudan ölümle ilintilidir. Diyebiliriz ki; Cumhuriyet'in *de facto* kuruluşu muhalefetin tümünden tasfiyesi ve etkisizleştirilmesidir¹⁰ (*ötekisizleştirmedir*). Bu anlamda ölüm, -tezimizin 1. bölümünde de sözünü ettiğimiz gibi- *yapı-özne* ve *dil-söz* olarak konumuz açısından önemlidir. Aynı bölümde, *öznenin* Türkçe anlamının da *öz=ben(hyle)* şekline dönüştüğüne tanık olabiliriz. Bu da, konunun ölümle kavram ve dil olarak çevrelenmiş olduğunu bize gösterir.

Sonuç olarak; inkılap tarihi söyleminin içinde olmasına rağmen, tarih yazımının gerilerinden gelen savaş ve barış birlikteliğinin tarihsel bölünmeden fazla bir şey olmadığını da anlatma çabasındayız. Bunu yaparken de; 1906-1926 aralığındaki "*ana epistemenin*" izinde, Cumhuriyet'in *de facto* kuruluşu kapsamındaki *minimalist/maksimalist* ayrımının ne şekilde oluştuğunun peşine düşmekteyiz.

⁹ Yalçın Küçük, bu metnin temel ilham vericilerinden sayılabilir. 1980'lerin sonrasından beri, kendisinin okuyucusu olarak şu tespiti yapabilirim ki; yazdığı kitapların büyük bir bölümü akademik yenilikler olarak ele alınıp, yeterince masaya yatırılmamıştır.

Türkiye'de '*siyasi duruşun*' çoğu zaman metinlerden önce veri kabul edilmesi üzücüdür. Bu veri, akademik olanı kısırlaştıran bir etki yapmaktadır. Şu halde; Küçük'ün metinlerinin şerh edilmesi gerekliliği *epistemik zenginlik* açısından dikkate değerdir.

¹⁰ Sessizler, susmuşlar anlamına gelen ve ölüleri karşılayan '*hamuşân*' kelimesi köken itibarıyla Farsça'dır. Bu kelimeden türeyen '*vad-i hamuşân*' kabristan demektir. Bu sözcüğü önemsiyoruz. Nitekim; gazete söylemi ve politik toplum ekseninde bu '*susmuşlar*' sözcüğü, ironisini de içinde barındıran '*sus(turul)muşlar*' olarak ele alınabilir. Suikastla politik bir mahkemeden çıkan idam kararlarını ilintilendirmek açısından... Buna, '*söylemsizleştirilmek*' de denebilir. İktidar, *hamuşânı* politik toplumun dahilinde etkin kılmıştır. Söylem de bu çizgi de incelenmelidir. Söylemsel anlamda onlar, söylemin dışına atılmışlardır. İdam cezası bedeni tasfiye ederek yapılsa da, aslolan muhalefetin sessiz sedasız kayıplara karıştırılmasıdır.

Disiplinlerarası bir *episteme zincirinin* uzayıp giden halkaları izinde, basın tarihi ve dilbilim/göstergebilim eşliğinde...

1. KISIM

1. Tümce/Sözce: *İSg* için; Göstergebilimsel Özne “*Cellat Ali*”

1.1 Türkiye’de Göstergebilimin Vişne Çürüğü’ne¹¹ Bir Katkı

Bu bölüm, dar bir çevreye sıkışmış göstergebilim/anlambilim/dilbilim/şiiirbilim alanlarına dair bir ön çalışmadır. Metin, alanların akademimizde hak ettiği ilgiyi görememesinden dolayı duyulan kaygıyla da ortaya çıkartılmış düşüncelerin ilk filizlerini içermektedir. *Sözceleme kuramı* çerçevesindeki konular irdelenirken, aynı zamanda “*Cellat Ali*” diye tanınan Ali Ağu/Ağı’nın *aktör(eden)* konumuna şöyle bir göz atacağız. Bunu yaparken de; “*simgesel olarak*” bilinen bir kişiliğin ekseninde, olayın göstergebilimsel çözümlemeye “*anlatısal düzeyden*” “*söylemsel(betisel/figüratif) düzeye*” dönüşümünü göstermeye çalışacağız. Kişiliğin, tarihsel özneye dönüşümünü de sağlamaya çalışıyoruz. Ölüm ve öldüren üzerinden arkeolojik göstergebilimsel bir kazı çalışması yapmaya gayret ederek...

Sözcelem kuramının temeli, Saussure merkezli “*soyut dizge*” olarak “*dilden*” (*langue*) *öznenin* sorumluluğu altında olan “*söze*”(*parole*) tekabül eden dönüşüme dayanır. Bu soyut dizgeyi öznellik aracılığıyla “*bireysel gerçekleşme*” olarak tanımlayan “*sözün*”, kuramsal birim olarak dönüşümüne/kopuşuna denk düşen duruma bir bakalım. Bu, yapısal bir dilbilim yaklaşımının temelini atılması şeklinde

¹¹ “*Vişne Çürüğü*”, T.C Ordusu’nun kurmay subaylarının-Osmanlı ordusunda olduğu gibi- üniformalarının yakalarındaki renktir. Bu metinde göstergebilimin vişne çürüğü başlığı, Prof. Dr. Mustafa Durak’ın yayına hazırladığı *Her Yönüyle Tahsin Yücel* kitabının kapak tasarımına gönderme yapılmaktadır. Yardımlarından ve desteklerinden ötürü Prof. Dr. Haluk Geray’a, Prof. Dr. Mustafa Durak’a ve Prof. Dr. V. Doğan Günay’a teşekkürlerimi sunmak isterim. Bu metnin oluşmasında, kendilerinin emekleri büyüktür. Bu bölüm; ilk baskısı 1999’un Mayıs ayında yapılan *Düşünen Siyaset* Dergisinin, “Ölüm” sayısının ikinci baskısı için yazılmıştır.

anlaşılmalıdır. Saussure'ün –belki de zorunluluktan- “sözü” dilbilimin dışına çıkarmasına karşın, Sözceleme kuramı “sözü” dilbilimin rahmine geri döndürür (Günay, 2004: 161).

Bu durumun tipik özelliği, göstergebilimin asıl kurucuları kabul edilen(Yalçın, 2003: 164) Claude Levi-Strauss, Roland Barthes ve Algirdas Juilen Greimas'ın tanınmasındaki kuramsal sürecin Türkiye’de geniş akademik çevrelerce takip edil(e)memiş olmasıdır. Ülkemizde yapısalcılık olarak “*etiketlenen*” bu yaklaşımın gerektiği kadar bilindiğini ileri sürmek, şu an için pek olası gözükmemektedir. Bunun sebepleri üzerinde de yeterince durulmamıştır. Konu hakkındaki birçok kuramsal yenilik sistemli ve akademik olarak Türkçe’ye çevrilmiş olsa bile, bunlar çok daha geniş akademik çevrelerde yaygınlaşmamıştır. Böylelikle, konuya çok dar bir çerçeveden bakılmış olmaktadır. Bu aşırı darlığın altında, ciddi bir “*ötekilemenin*” saklı olduğu sezilebilir. *Ötekilemeyle*, yapısalcılığın içindeki başat dilbilimin ve budunbilimin kuramsal öbeklerinin görülmesi imkansız kılınmıştır. Günümüzde kendi akademik çevremiz açısından, bu öbeklerin göstergebilimin içine akmasının ya da ötekileyenler için artık aklanmasının zamanı gelmiş olabilir. Böylece, disiplinlerarası yepyeni çözümleme yöntemlerinin de önünün açılmış olması bir fırsat olarak karşımıza çıkmış olabilir. Sosyal bilimlere genişletme kapasitesi açısından bu fırsatın altı çizilmek zorundadır.

Bize göre, “*anlamanın derinleşmesi*” adına böylesi bir durumun aşılması zorunludur. Nominalist bir düzeyden uzaklaşmak zorunluluğuyla, yapısalcılığın göstergebilime dönüşümünde ortaya çıkan körlük, Türkiye’nin özgün akademik yanlarının da ikincilleştirilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Saussure’dan dilbilimsel düzeydeki kuramsal kopuş, Avrupa’da Çekoslovakya’dan Danimarka’ya

dilbilim okullarının kurulmasına yol açmıştır. Aynı etki Türkiye’de akademik gündeme henüz gelememiştir. Ülkenin sosyal gerilimini azaltmaya yarayacak, son derece gelişkin bir yaklaşıma karşı yeterince ilgi gösterilmemesi hazindir. Bu yolla, ulus-devletin üzerindeki her türlü sorunun çözümünde yeniden yapılanması gerekenler es geçilmiştir. Akademinin elindeki önemli bir kuramsal alan, görmezden gelinmiştir.

Dilbilim alanında “*sözün*” ön plana çıkmasına bakalım. “*Dil*”, gerçek dünyayla ilişkilendirilerek, “*söz*” -ya da E.Benveniste’nin kavramıyla “*söylem*” haline-gelmektedir. Şu halde; yeni bir dilbilimin sınırlarına ulaşmakta olduğumuzu belirtelim. Bu yeniliğin ders kitaplarımıza girmemiş olmasının maliyetine de değinelim. Örneğin; bu maliyet sonucu, göstergebilimle kurulacak ilişki oldukça azalmıştır. Israrla fark edilmeyen/edilmek istenmeyen nokta, birçok konunun diğer disiplinlerle ilgisinin kurulamamasına yol açmaktadır.

80’lerin başından itibaren Sovyet akademisyenlerinin yapısalcılık karşısındaki olumsuz tavırlarının da etkisiyle, Türkiye’deki dilbilimciler dışında konuyla ilgilenen pek kimse kalmamıştır. İlgilenenlerin hemen hepsi belirgin bir “*frankofonik çevrenin*” içindeydi. Halbuki, çok önceleri dilbilim hızla ve gelişkin bir biçimde Fransa’da *göstergebilime* dönüşmeye başlamıştı. Türkiye’de özellikle sol akademik çevrelerin, bu alanla ilişkileri kesilmişti. “*Yapısalcılık*” olarak etiketlenen bu alanın içinde, İngilizce bilen akademisyenlerin konuya yaklaşmaları zorlaşmıştı. Akademik ilgi, çoğu dilbilimci olan ve daha çok edebi metinlere ilgi gösteren “*frankofonik çevreyle*” sınırlı kalmıştı.

90’lı yıllarla beraber, akademik yönelim olarak “*söylem*” üzerine yoğunlaşan başka bir sol cenah çıktı. Bunlar, Ortodoks Marksist ve Post-Marksist kuramcılardan

yararlandılar. Fransa kökenli mevcut çalışmaları da referanslarına pek almadılar. Sanırım, ideolojik bir seçim söz konusuydu. Bu konuda, bilimsel makalelerin kaynakçalarını haritalandıran çalışmalardan yoksun durumdayız. Genelleştirilmiş gözlemleri ve elimizdeki sınırlı çalışmaları “bilgi” olarak kabul etmek durumundayız. Yapısalcı Marksist metinlere ilginin yoğun olmadığını ileri sür(e)mesek de, akademik sosyolojiye dair disiplin yoksunluğundan bahsedebiliriz. Böylelikle; bu alanın gelişimi içindeki “anlam”(bilim) gibi, son derece belirgin gelişimdeki kuramsal bir aşamanın boş kaldığından da bahsedebiliriz. 1980’lerde *yapısalcılık* adıyla *status qua*’yı savunan burjuva ideolojisine gelelim. Bu ideoloji olarak etiketlenen şeyin, aslında *anlambilim* kabul edilmesi gereğidir sözünü ettiğimiz konu. 12 Eylül’ün negatif enerjisinin boşaltılması gereğinin görülmediği tartışmanın, “*dilin bireyden ayrılması*”(Çalışlar, 1984:52) şeklinde nitelendirildiğini görebiliriz. Halbuki; “*anlam ve özne*” üzerinden kuram, dilin içinde “*tümceden*” “*sözceye*” doğru hızla kayıyordu. Asıl mesele, *öznenin* dilin sorumluluğunu alışındaki dönüşümde saklıydı.

Greimas’ın 1966’larda yazdığı “*Yapısal Anlambilim*” kitabının(*Sémantique Sturcturale*) ilk göstergebilim kitaplarından biri sayılması bile(Günay 2002: 9-10), konuya öncelikle yapısal anlambilim alanından bakılması gerektiğini gösterir. Bizim gibi dilsel uzlaşma konusunda zayıf ülkelerde(yapılarda), konunun akademik yönünün görmezden gelinmemesi gerekir. Mustafa Durak’ın (2007:233) “*gönderen, herhangi bir somut gerçekliği işaret eden şeydir. Dilsel olabileceği gibi davranışsal da olabilir*” tanımını kabul ettiğimizde, konunun önemini bir kez daha kavramış oluruz. Günümüzde, küresel baskılarla gittikçe yoğunlaşan “*gönderenlerin*” tahakkümü altında zihinleri baskılanmış genç kuşakların durumlarını her gün yoğun

bir şekilde duyumsuyoruz. Onların “*anlamla*” sağlıklı bir iletişim kurmasının koşullarının yaratılmış olması, iletişim bilimlerinin de sorumluluğu içinde değil midir? Böylesi bir toplumsal düzeyin farkında olunması gereği akademik kuramsal sorumluluğumuzun da içinde değil midir?

“*Gönderenlerin*” sayesinde Türkiye, iletişim sosyolojisi açısından yoğun toplumsal kutuplaşmalara uzun zamandır açık olmuştur. Birtakım merkezler açısından böylesine savunmasız bir toplum göstergebilimsel bir laboratuvar gibi durmaktadır. “*Özneleşmenin*” koşullarını daha gelişmiş donanımlarla oluşturamadığınızda, “*nesneleşme*” süreçleri tüm acımasızlığıyla karşınıza çıkar. Merhametsiz küresel koşulların bombardımanı altında, *Ulus*’un *biz*’i anbean *özne* konumunda pekiştirmesi için, *kendi gönderenlerinin* iletilerini sürekli hazır hale getirmesi gereklidir. Aksi halde; kitle iletişiminin taşıdığı “*gönderenler*” bombardımanı, ülkemizin insanının üzerinde tüm sertliğiyle etki etmeye devam edecektir. Bu durum, abartılmış çelişkileri tetiklemektedir. “*Gönderenlerin*” kitle iletişimi içinde sağlıklı sosyolojik öbekler yarattığı ve salgın hastalık gibi yayıldıkları görülmektedir. Bu yüzden, iletişim sosyolojisi küresel etkilerin içinde yeniden biçimlenmektedir. Üstelik, internet bu anlamda kitle iletişiminin de ötesinde, daha da kolay halde *gönderenler* üreten bir ortamdır. Tüm bunlardan dolayı akademinin konuya yaklaşımı oldukça radikal ve geniş açılımlı olmalıdır.

“*Anlam*” konusunda gelişkin akademik araçların eksikliği göze batmaktadır. Bu hal ve gidişat da, *bizler* açısından ulus projesinin içinde *Özne* yaratımını daha da önemli kılıyor. Öyleyse, ülkenin değerli göstergebilimci akademisyenlerinin üretimlerinin/çalışmalarının daha ciddi bir şekilde izlenmesi gerekmektedir. Anlambilimi aşarak göstergebilime doğru genişleyen dilbilim alanının Fransa’yla

sınırlı kalmış olduğu da söylenmiştir. Fakat; bu alanın Fransa dışındaki öncülerinden biri de *Tahsin Yücel*'dir. Yücel'in akademik yönünün gücü üzerinde pek kimse durmamıştır. Oysa ki, konuya göstergebilim açısından da ışık tutmak gereklidir. Bu ışık öncelikle iletişim, güzel sanatlar, hukuk, siyasal bilimler ve fen-edebiyat fakültelerinde görülmelidir. Buralarda, konuyla ilintili farklı ana(bilim) dallarının kurulmasının gereği doğmuştur.

Disiplin açısından, dilbilimden göstergebilime kaymış durumdayız. Bu yüzden de; Tahsin Yücel, Ayşe Kıran, Mehmet Yalçın, Zeynel Kıran, V. Doğan Günay, Nedret Öztokat gibi birçok değerli akademisyenin çalışmaları bizim açımızdan önem taşımaktadır¹². Örneğin; “*söylem çözümlemesinin*” belirleyici ismi olan ve göstergebilimin öncülüğünü de yapan A. J. Greimas'ın, Tahsin Yücel'in bir incelemesini *Sémantique Structurale* kitabına alması bilimsel cemaat açısından çok önemlidir(Yalçın,1990:10). Böylesi önemli bir durumun Türk akademisinin birçok alanında kurumsal bir yankı bulması gerekmez miydi? Bu yankının ortaya çıkamamasının altında “*akademik kuramsal örgütsüzlük*” yer almaktadır.

Tahsin Yücel, dilbilimin göstergebilime kaymasının dünya çapında kurucusu da sayılan A. J. Greimas'ın Fransa dışındaki ilk doktora öğrencisidir: Yücel, 1965 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kendisiyle tez yapmıştır. Tahsin Yücel'in öğrencisi de olmuş Prof. Dr. Mustafa Durak'ın(2000) yayına hazırladığı *Her Yönüyle Tahsin Yücel* çalışmasının da üzerinde durmalıyız. (Bu *vişne çürüğü* kitap, bizim için kapak tasarımıyla dahi önemli kabul edilebilir). Türkiye adına kurucu zihinlerden biri olarak kabul edilmesi gereken Tahsin Yücel'in ve onunla beraber bu alana gönül veren değerli akademisyenlerin çalışmalarının az bilindiğini göstermektedir bu

¹² Adını sayamadığım bir çok hocayı da bu listeye eklemek gerekir. Konuya yeni girdiğim için, kendilerinin ismini belirtmediğim için şimdiden özür dilerim.

kitap. Böylesi önemli bir çalışmanın, kapağının düz bir renkte olması ve üzerinde yeşil bir şerit bulunması ne anlama gelmektedir? Renklerin gücüne inancımızdan ötürü, bunun gösterebilimsel bir çağrı olduğunu düşünüyoruz. Bize göre, Türkiye’de gösterebilimin anlaşılması adına temel kitaplardan biri de bu eserdir. Oysa, akademik çevreler işin ciddiyetinin farkına henüz varmamıştır.

Kitap, bize birçok konuyu çağrıştırmaktadır. Kendi konumuz ve çağrışım merkezleri açısından duruma şöyle yaklaşabiliriz. Gösterebilimsel çağrışım ve kurumsal örgütsüzlük kapsamında *Olay*, -önceleri Çerkez Ethem’e yakın olan- Hacı Şükrü Bey’in TBMM oturumlarında geçmiştir. Sovyet destekli Çerkez Ethem, büyük ihtimalle düzenli ordunun kurulmasına karşı propagandalar yapmıştır. Hacı Şükrü Bey de, kurmay subayları hiç çekememiştir o zamanlar. Mustafa Kemal Paşa bir gün meclis toplantısına başkanlık ederken kendisi, askeri bir konuda konuşmak üzere kürsüye çıkmıştır. Kurmay subaylara çatmak isteyerek ve sözü üniformaya getirerek; *“Bunların üstünlükleri yakalarındaki vişne çürüğünde midir? Bu vişne çürüğünün manası nedir?”* demiştir. Mustafa Kemal dayanamayarak ve elini başkanlık kürsüsünün üzerine vurarak, Hacı Şükrü Bey’i susturmuştur. Ardından şunları söylemiştir: *“Hacı Şükrü Bey! Onun manası ilim-irfan kaynağı demektir, ilim- irfan kaynağı!”* (Kılıç Ali, 2005:139).

Her Yönüyle Tahsin Yücel kitabının kapağındaki asal renk olan vişne çürüğü de, tarafımda böylesi bir göstergesel etki yapmıştır. Foucault’ya atıf üzerinden, bir terimle bu kitabı ifadelendirelim. Kitap, Türkiye’de gösterebilimin kuruluşunda *“kurucu özneyi”* ortaya çıkarmaktadır. Foucault’ya(1992:26) göre; *“kurucu özne, gerçekten de, dilin boş kalıplarını doğrudan kendi niyetlerini doldurmakla görevlidir; boş nesnelerin yoğunluk veya hareketsizliklerini aşarak, sezgiyle, orada*

bırakılmış duran anlamı yakalayacak olan odur...”. Bir de bu fark edişin tarihsel boyutu vardır. “...zamanın ötesinde, tarihin sonradan yalnızca açmakla yetineceği, ve önermelerin, bilimlerin, deduktif bütünlerin en sonunda kendi temellerini bulacakları anlam ufuklarını kuracak olan da yine odur”(:26).

Tabii yukarıdaki bu yorumun aşırı olup olmadığına, ancak kitabı inceleyenler karar verebilir. Yayınevi dalında 2007 yılının Mehmet Fuat ödülünü alan ve yayıncılığını Lozan Kaynak’ın yaptığı Multilingual Yayınları’nın Canan Yıldırım tarafından tasarlanan bu kapak oldukça şıktır. Bunun göstergebilimsel anlamına vurgu yapmaya çalıştım. Tek kitaptan yola çıkmanın aşırılığını kabul ederek, yorumun yeterince başarılı olup olmadığını bilemiyorum. Fakat; *göstergebilimin* Türkiye’de dar bir akademik alana sıkış(tırıl)mış olmasının ilk işareti sayılabilir yazdıklarım. Kitap “*kurucu özneye*” tekabül etse bile... “*Kurucu özne*”, Foucault için aynı zamanda göstergebilimsel bir öz taşımaktadır: “*anlamla ilişkisinde işaretlerden, belirtilerden, izlerden, harflerden yararlanır. Ama bunları göstermek için söylemin özel ısrarından geçmek zorunda değildir*”(:26).

Kurucu özneye rağmen, akademik örgütsüzlük açık bir alt yapısızlık yaratmıştır. Bu yönde; “ölüm” ve “anlam” ilintisi başta olmak üzere mevcut eksiklik birçok temel alana yaklaşımımızı topyekün örgütsüz bırakmaktadır. *Göstergebilimin* birçok alt alanla eklemelenmesindeki gelişkinliğin bir yöntem şeklinde oturtulması gereklidir. İletişim akademilerinde konuyla ilintili olarak ders düzeyinde çalışmalar yapılırsa da, daha güçlü kurumsallaşmalara ihtiyaç vardır. 80’lerde olduğu gibi, yapısalcılık bir saldırı nesnesi değildir. Onun ötesine geçilmiştir, geçilmelidir!

Konunun Türkiye özgüllüğünde ele alınması gereği ivedilik kazanmaktadır.

Örneğin; orjinal baskısı 1979 olan *Dil ve Maddecilik* (Rosalind Coward&John Ellis'in -1985-) eserini, Türkiye'deki iletişim fakülteleri temel kitaplardan biri olarak kullanmıştır. Bu kitapta aslında Emile Benveniste'nin kuramına atfı da içermektedir: "...yapısalcılık dil işlevinde toplumsallaştırıcı, sınırlandırıcı, kanun koyucu olanı dikkate almadığı için "olumsuz bir teolojiden" kolayca kurtulamaz". İşte bu olumsuz teolojiden kurtulmaya çalışan "bazı dilbilimciler, bu alana girmeye çalışmışlardır. Onların içinde en önemli görüş Emile Benveniste'nin görüşüdür" (Coward &Ellis, 1985: 228-229).

Yukarıdaki yaklaşım şu anlama gelmektedir: "*Heterojen dış dünyayı kabul eder*"(:229) bir şekilde dil, iletişimsel olarak "*Benveniste'nin özneliliğiyle "öteki" ile ilişkisi içersinde geliştirilmiştir*" (:229). Kuramın dilbilimsel kuruluşunun, işgal altındaki Fransa'da olduğunu belirtelim. *Sözcelem kuramı* olarak kurulduğunu da... Diyebiliriz ki; *Sözcelem kuramının* doğuşu, E. Benveniste'nin 1956 yazdığı ilk makalesinde görülmüştür(Günay, 2002:11). Soyut bir dizge olarak dilin söyleme dönüşümünün bir *özne* sorumluluğunda ortaya çıkması gerekmektedir. Bu noktanın önemi şuradadır: "*Verici*" olarak sözü üreten *özne*, "*alıcı*" *özneyi/özneleri* de zorunlu kılar. Roman Jakobson'a göre; "*metinler, dilsel iletişimin temel altı ögesine (gönderen, gönderilen, bildiri, bağlam, kod, ve kanal) yaptığı gönderime göre sınıflandırılırlar*" (Vardar, 1982: 37; Günay, 2003: 348).

E. Benveniste'nin yeniden kavramsallaştırmasıyla, Saussure anlamında "*söz*" artık kopmuştur. Bu tespitle beraber bir alımlama biçimi olarak yapısalcılık da, Türkiye'de hızla dönüşmektedir. "*Söz*", uykusundan uyanan bir kavramdır. "*Verici*" *özne(sözü üreten özne)* tarafından alımlanan sorumlulukla konuya yaklaşalım. Bu *özne*, "*dili bir eylem*"(Günay, 2004: 241) olarak kuramsallaştıran dilsel iletişim

sürecinin içindedir. Tümce ötesi “*söylemsel içerik birimleri*” tarafından bu dönüşümün nesneleri, yepyeni anlamlı birimler olarak göstergebilimsel alanın konusu olmuşlardır(Yalçın, 1990:8; Günay, 2004:226). Bu yeni *söylemsel içerik birimlerinin* yerine kullanılan terim, artık “*sözcü*”. *Tümce* değildir!..

Bize göre “*sözce*”, “*tümce*” kavramıyla ölümcül bir karşıtlık¹³ içine girmiştir. Ortaya çıkan *sözce*, Türk akademisinde yeni bir birim olarak yeterince tanınmamaktadır. Bu sebeple; Zeynel Kıran, yeni bir dilbilim doğuşuna dair ilk makalesini 1983’te yayımlar. Bu yazıda, kendisinin 1986’daki çalışmasına atıfta bulunacağız. Çünkü; bu çalışmada konuyla ilintili daha genel akademik bilgileri bulmamız mümkündür:

Günümüz dilbiliminin üçüncü evresi ise, sözcük ve cümle düzeyinden daha büyük dilsel birimleri ele almasıyla öbürlerinden ayrılır. Bundan böyle, dilbilimci gerçek yaşamın çeşitli durumlarında üretilen sözcük dizisi, yani söylem(discours) ile ilgilenir. Artık, edebiyat dili ya da politik dil kadar, gündelik dilde uğraş alanıdır(1986:14).

Bu noktadan itibaren; dilsel bir birim olarak ‘*sözcükler*’ dizisini oluşturan

¹³ Prof. Dr. Mustafa Durak, “*Yakın Mercek*” kitabında bunu şöyle ifade eder:

“*Sözce, bir bakıma, genel olarak kullanageldiğimiz “ifade” terimi ile çakışan bir kavramdır. Ancak sözce, ifade terimine göre daha tanımlanmış, sınırları belli teknik bir birimdir. Bağlamına göre değişkenlik gösterir. Sözcede konuşmacılardan her biri, sözce sınırı oluşturur. Konuşmada kişi değişimi sözce sınırlıdır. Yani sözce tek kişinin, aynı zamansal süreç içinde söylediklerinin tümüdür. Çok kısa olabileceği gibi uzun da olabilir. Örneğin,*

-Ne yapıyorsun?

-Hiç.

konuşması iki tümce barındırır. Bu iki tümce aynı zamanda iki sözcüktür. Ancak belirttiğim gibi bir sözce, birden çok tümceyi de kapsayabildiği için tümce ve sözce ayrı kavramlardır ve ayrı alanların birimleridir. Tümce, dilbilgisinin, sözce ise metin-bilimin,, iletişimin birimidir.(...)” (Durak, 2005:75)

Sözlüksel tanımlar da buraya not edilebilir. Buna göre; “*Sözce: (Alm. Ausserung, Fr. Enonce, İng. Utterance) Bir konuşucunun ürettiği, ürettiği, iki susku arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem. Tümce, sözün çözümlenmesiyle elde edilen bir birimdir, sözcüğe bu türlü bir işlemde önce belirlenen bir bütündür. Üretici dilbilgisi sözcüğü, bir edim olgusu biçiminde yorumlayarak edinç olgusu saydığı tümceye karşıt bir kavram olarak ele alır...*

Sözceleme: (Alm. Ausserung, Fr. Enonciation, İng. Enunciation) Sözce üretme edimi, bireyin sözcükleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirmesi. Sözceleme kuramları dili bir edim olarak kavramaya çalışmakta, sözcüğü salt göndergesel işlevi dışında, konuşucunun edimiyle özdeşleşmesi ve dinleyicide bir etki yaratması açısından ele almaktadır. Adıllar, yer ve zaman belirteçleri, vb. ancak sözceleme çerçevesinde bir anlam kazanır” (---, 2002)

‘söylem’ gerçek dünyayla ilintilenir. Hem sosyal bilimlerin, hem de gazetecilik gibi saf iletişimsel alanların konusu olabilecek disiplinlerarası bir konuma da oturur. Bu kurama dair Fransızca orijinal bir çalışma da, Tahsin Yücel tarafından üretilmiştir. Çalışma basılma aşamasına gelmiştir. Fakat; Belçika’daki yayınevi, aralarında Umberto Eco gibi göstergebilimcilerin de bulunduğu isimlerin kitaplarını ekonomik sebeplerden ötürü basmaktan vazgeçer. Bu vazgeçişin sayesinde, -Mehmet Fuat’ın(1995) ifadesiyle açıklarsak- Ferid Edgü’nün “zorlamasıyla”, ilk baskısını 1979 yılında yapan *Anlatı Yerlemleri*’nin (Kişi/Süre/Uzam) ikinci baskısından(1993:192) hareketle Türkçe’ye son derece önemli bir araştırma kazandırılır. Buradaki dizine bakarsak, “söylem” 12 defa, “sözcelem” (*enonciation*) 6 defa geçmiştir. Emel Ergun ve Necmettin Sevil’in(2000:55) *Her Yönüyle Tahsin Yücel*’de beraberce verdikleri “*Tahsin Yücel ve Türkiye’de Yapısalcı Kuram*” başlıklı çalışmaya dikkat çekelim. Bu yazıda belirtildiği üzere Tahsin Yücel, dillerin ve söylemin içkin bir ögesi olarak Emile Benveniste’nin kuramını desteklemiştir. Yücel, “öznenin” varlığı ekseninde “sözceyi” ön plana çıkartarak, Avrupa’daki yapısalcılardan daha güçlü bir duyarlılığı yapının içinde *göstermeye* çalışmıştır.

Bu konunun geniş akademik kesimlere mal edilememesinin sebebi de tartışmaya açıktır. Konunun “ölüm” ve “anlam” gibi temel akademik alanlarda derinleşememenin önünde de engeller vardır. Bu anlamda; ‘sözcenin’ üzerine düşünenlerden ve Kanada’da Fransızca konuşan bölgeler içinde konuya değinenlerden biri de Toronto Üniversitesi’nde hocalık yapan Henriette Gezundhajt olmuştur. Bizim için tanım da kabul edilebilecek bir noktayı, hocamız Prof. Dr. Doğan Günay(2004:161) kendisinden alıntılamıştır: “*Sözceleme dilbiliminde (kuramında) sözcenin aktarıldığı durum belli bir göndergeyi açıklıyorsa, dilbilgisi*

bağlamına gerek olmadan da bir sözce anlaşılabilir”.

Yukarıdaki ifade bizim için önemlidir. Örneğin; biz, bu bölümde tematik(izlek) olarak “ölümü” ele aldık. Bu metnin göndergesi olarak “ölümü” sabitlediğimiz an, bundan sonra örnekleyeceğimiz bütün sözcelerin okuyucu tarafından “ölüm” göndergesi olarak alımlanacağı açıktır. Bu örnek ekseninde tanım olarak verirsek, “Her sözce bir bildiri üretim etkinliğidir. Sözce, sözceleme aşamasının bir sonucudur. Bu bakımdan sözceleme, bir özneyi/Sözceleme öznesini (SÖ), bir alıcıyı, bir üretim anını ve üretim yerini varsayar” (Günay, 2002:14). Bu düzeyde, Sözce ve Tümce’nin ölümcül karşıtlığını burada tekrar vermek, konuya yabancı olanlar için daha aydınlatıcı olabilir. Tümce, öncelikle dilbilgisi düzeyinde iş gören bir terimdir: “Tümce en azından çekimli bir eylem içeren sözdizimsel bir biçimdir” (Günay 2004:169). Dilbilgisi olarak tümcenin temel öğeleri “yüklem ve öznedir” (Gencan, 1979:79).

İlginç olan nokta, Özneyi bir kavram olarak haritalayan ve Türkçe düşünen zihnin alımlama şeklidir. Bu alımlama yapılırken, kişi tamamen ortaöğretim dilbilgisine dayanmaktadır. İngilizce’den çevrilen kuramın algısal zemininin üzerine yeterince düşünülmediği fikrindeyim. Bu, alımlayanlar için ne tür bir zihin haritası içinde hangi “anlama” tekabül etmektedir? İletişim öğrencileri açısından “özne” terim olarak ne anlama gelmektedir? Türkiye’de aydınlar, konuya batı dillerindeki(özellikle İngilizce) zihin haritalarından yaklaşmaktadırlar. Bu ayrım, öncelikle Türkçe “özne” teriminin kendisi ile ilintilidir:

“Oysa Avrupa dillerinde bu iki anlamlılık var olmadığı gibi, çok farklı ikili anlam taşır subject/sujet terimi. İngilizce ve Fransızca’daki bu kelimeye kaynaklık eden Latince subjectum kavramı, hem teba hem de özne anlamına gelir. Latince sub- ön takısının belirttiği gibi, bir üst-ast ilişkisini, bir tabiyet, bağımlılık ilişkisini gösterir öncelikle” (Somay, 2001: 113).

Somay'ın eleştirel yaklaşımın temelinde “*ben olma durumunun*” fail olma durumuyla karıştırıldığı görülür. Bize göre, bu ifade bir karıştırılma olmanın dışındadır. Bunun da ötesinde mevcut ifade, “*Sözceleme kuramı*” açısından oldukça yararlı anlamlar içermektedir. Anlamın en belirgin tarafı da “*öz=ben/ölüm*” ilişkisi düzeyidir.

Bu sebeple; kuramın ortaya çıkışında bakılan yer doğrudan Avrupa dilleri olunca, başka tür bir seçenek söz konusu olamaz. O halde, metnimize eytişimsel bir güç vermesi açısından Somay'ın(2001:113) eleştirisine geri dönelim:

“Güzel Türkçemiz sağolsun, “Özne” derken neden bahsettiğimiz pek anlaşılmıyor genellikle. Felsefi terimlerimizin neredeyse tümünü “öz” kökünden yola çıkarak türeten TDK, Arapça’daki “fail” kavramının da “yeni” Türkçe’de her nedense özne olmasına gerektiğine karar vermiş ve böylece terime gramatik (eylemi yapan, eyleyen, eden) anlamının yanı sıra bir de felsefi anlam (“ben olma durumu”, *öz=ben*) yüklenmiştir”.

Avrupa dillerinden gelen bir kavramın, bize çeşitli zihin haritaları sunabileceği kuşkusuzdur. Hatta bu durum, kuramsal bir zenginleşme olasılığıdır. Dilbilgisi açısından asıl üzerinde durmamız gereken noktaya gelelim. Türkçe dilbilgisi “*yüklemi*” şöyle tanımlamıştır: “*Tümcelerin...oluş, kılış, ve yargı anlamını veren ...yüklemdir*” . Tanım; Türkçe tümcenin, yüklemi anlam olarak birincil kılmaya eğilimli olduğunu gösterir. Buna göre; “*yüklemin anlamına göre, olan kılan sözcük de, söz öbeği de öznedir*”(Gencan, 1979: 87). Öyleyse “*yüklemin*” varlığıyla “*öznenin*” tanımlanması, dilbilgisi üzerinden anlaşılmaktadır. Türkçe zihinler için çoğu zaman dilbilgisi olarak “*Özne*”, yüklemin arkasında bir yerdedir. Oralarda “*saklanmış*” olarak görülmekte olduğunu seziyoruz. Onun yüklemin arkasında sıkışıp kalmasından ötürü, “*öz=ben olma durumu*” daha da dikkat çekmektedir.

Yıllar önce, “*ölümle*” ilgili bir sanat makalesine şöyle bir tümleçle başlamıştık:

“Göstergelerin arkeolojisi” düzeyinde coğrafyanın maskelenmişliği ve derinliği İstanbul’da iyice ortaya çıkıyor”(Balcı, 2001:11)¹⁴. Bu sözcenin anlamını 2007’de yazdığımız bu yazı aracılığıyla yeniden meydana çıkarıyoruz. Bütün sözcelerin bir ‘‘sözceleyeni’’ bir ‘‘alıcıyı’’, özel bir an’ı ve bir yeri varsayan Sözceleme olgusunun ürünü(Günay, 2002: 141) olduğunu henüz bilmezken... Öznenin salt mekanla belirlenmediğini ve aslında öznenin sözcisiyle beraber varolduğunu şimdilerde daha iyi fark ederek yol alıyoruz. Öznenin, sözce oluşturabilecek bir ‘‘sorumlululuğu’’ alabilmesinin ve ölüm karşında anlam sorununun çözebilmesinin derinliğini sezmeye gayret ediyordum. Bu noktada; ‘‘ölüm’’ ve ‘‘anlam’’ sorunu, kendiliğinden ‘‘biz ve ölüm’’ sorununa dönüştü. Bu sorun, aslında bir dil sorunuydu. Biz ve dil ilintisi anlaşılmadan, ‘‘öz=ben’’ olarak öznenin ölümle ilintisinin saptanması olası değil gibi gözüküyor. Dinlerden ideolojilere kadar birçok yapının bu varoluşsal soruna değinmesi gerekir.

Buna göre; Edward Sapir araştırmaları olarak görülen Amerikan yapısalcılığının birinci evresine bakılması yerindedir. *“Dilsel görecelilik”* olarak anılan görüş, Amerikan yerlilerinin dilleri üzerine yapılan çalışmalardan ortaya çıkmıştır. Sapir-Whorf tezine göre şu açıklama önemlidir: *“Bir kimse dünyayı konuştuğu anadilinde bulunan kategoriler ve bu kategoriler arasındaki ilişkiler aracılığıyla algılar ve açıklar. Bireyin dünyaya bakış açısını biçimlendiren bu dilsel kategoriler onu, çeşitli olayları benzer biçimde sınıflandırmaya ve kavramsallaştırmaya zorlar”* (Kıran, 1986:110).

Bu düzeyde, ‘‘özne’’ batı dillerinde olamayan bir ‘‘öz=ben’’ ilişkisini içinde taşımaktadır. Bu, her şeye rağmen özneler-arası düzeyde bir ‘‘öz=ben’’ ilintisini

¹⁴ Bu bölümün oluşumunda, Neslihan Yalman’a da çok teşekkür etmek isterim. Çünkü; 2001 yılında yazdığım bir yazının 2007’de tekrar yeni bir metinde-doktora tezimde- soluk almasının nedenlerinden biri de bizzat kendisidir.

“*tarihsel dayanışma olarak*” taşıyabilmektedir. Bunun, ölümle de doğrudan bir kuşatıcı ilişkisi olması gereği üzerinde duruyorum.

Her türlü “*tarihsel dayanışma olarak*” kastedilen noktayı fark etmemiz gerekmektedir. Emile Benveniste’nin kavramlarıyla, “*dil*” ve “*söylemin*” arasındaki ortak gerçekleşme kümesi boş kümedir. Bu karşılaşma anının, ara yüzey olarak - göstergebilimsel bir kavram olarak R. Barthes’tan ödünç alarak- görülmesi gerektiğini düşünüyoruz. Roland Barthes bu ara yüzü, “*yazı*” (*Fr.écriture*) olarak tanımlar. Tanım bir hayli ilginçtir. Bu tanımla öne çıkaran -deyim yerindeyse cilalayan- Prof. Dr. Doğan Günay’ın vurgusuyla verelim ifadeyi: “*yazı*” “*tarihsel bir dayanışma olayı*”dır(Günay, 2004: 228, 226; Günay, 2002:11).

Bu sebeple, ‘*sözce/tümce*’nin ortak gerçekleşme noktasına değinmek gerekiyor. Onun da, yazı olması gereği burada gündeme geliyor. Çünkü; “*tarihsel dayanışma olarak*” yazının gereği ve dilbilim/göstergebilim/iletişim kavramı olarak *sözceyle* dilbilgisi kavramı olarak *tümcenin* buluşabileceği tek nokta burasıdır. O nokta da, sözce/tümce/ölüm üçlemesinin arasında ilintilendirilme koşuludur. Bu anlamda yazı, doğrudan sadece bir *ben* olayı değildir!.. Yazı, doğrudan doğruya bir *biz* olayıdır!.. Solipsis, bir öznel olay olmanın dışındadır. Yazının, ortak insanlığa (belki de yakın zamanda robotlara/androidlere de) dair bir “*tarihsel dayanışma olayı*” olduğunu sürekli anımsamak gerekir. Yazı karşısında “*öznenin*” eyleyenliği, *özneler-arasılık* düzeyinde “*yazının*” yazarı olarak ortaya çıkacaktır. Bu da, insanlığa ait bir süreçte ve ölüme rağmen umutlu/umutsuz bir direniş içinde eylem olarak tanımlanacaktır. Süreç, yatay olarak tarihselliği içermektedir. Ayrıca diğer yönden bakıldığında, yazının ötesinde arkeolojik bir dikeylikten de bahsedilebilir. *Öznenin* ömrü açısından ölçeklendiğinde, tarihselliğe kıt kanaat bir eklemlenmedir yazı. Yazım sürecinin

sonunda, zavallı öznenin eline metforik düzeyde “*mezar taşı*” kalacaktır. Ölüme gönderilen en somut *sözce* şeklinde...

Türkçe’nin ortak zihin haritalarında konunun nasıl çalışacağı başka bir sorundur. En azından bu konuyu Husserl’in görüngübilimiyle ilintilendirebiliriz. Konuyu giderek göstergebilim ve felsefe içine de çekebiliriz. Husserl, işaretin genel bir teorisini üretmez. Gene de, zihni ilişkileri ve edimleri incelerken bunu iki işaret tipine ayırır: Bir işaret tipi bir şeyi dışavurur veya o anlama gelir; öbür tipin hiçbir anlamı yoktur. Husserl ikinci işaret tipine “*belirti*” veya “*indeks*” der. Bu da, görenek ve çağrışım ilişkileriyle kurulur. Bu ayrımlar kolayca birbirine karıştırılır ve oldukça belirsizleşirler.

Bu perspektif; işaret(gösteren/gösterilen) amaçlı edimin, bilincin nesnesini oluşturmaya neden olur. Perspektif, edimin maddi(Husserl buna *hyle* der) çok-katlılıklar yakalanmasıyla oluşur. *Hyle* anlamlandırma malzemesinde, duyumsal ve amacı olmayan kısımdır. *Hyle*, “*şekilsiz*” bir duyumsal maddedir. Ancak ve ancak, amacın biçimi tarafından belirlenir(Coward ve Ellis, 1985:225-226).

Biz burada, “*öz=ben*” ve *hyle* olarak kuşatılan durumun “*ölüm*” olduğunu ileri sürüyoruz. Şu halde, görüngübilimsel derin bir felsefi analize ihtiyaç olduğu kesindir. *Hyle* olarak “*ölüm*”, *öznenin* “*öz=ben*” ilintisini bir şekilde kuşatabilmektedir. Bu da, kolektif bir bilinçdışı yapılanmasına tekabül edebilir. Biz; *hyle*’nin şekilsiz, duyumsal bir madde olarak “*öz=ben*”i kuşattığının altını çiziyoruz. Böylesi bir kuşatılışın yapısının çok katlılığında ve zemininde, Türkçe’ye dair kolektif bilinçdışına dönülebileceği fikrindeyim. Bu nokta da; “*Ölüm*” ekseninde, tasavvufi bir yapılanmanın araştırılabilmesi de mümkün gözüküyor.

Kaba bir şekilde, “*ölümü*” göndergeli sözceyle ifadelendirelim. Örneğin; “*I go/(Ben)giderim*” cümlesine bakalım. Bu cümleyi, İngilizce’deki “*I*” kelimesi kapsamında değerlendirelim. Bunun, *hyle* olarak ölümle kurduğu ilişkiye değinelim.

Türkçe’de yüklemden sonra ancak gelebilen *öznenin* yüküyle konuya bakalım. Böylelikle, “öz=ben”’in en son geldiği yer açısından, çok farklı bir ölüm ilişkisinin kurulabileceğini ileri sürebiliriz. Türkçe’nin kolektif bir bilinçdışı düzeyinde, *hyle* olarak ölümle ilişki kurduğunu da... Bu ilişkinin, doğrudan doğruya *sözcenin* incelenmesiyle ve *Sözceleme kuramıyla* ilişkileneceğiyle açığa çıkacağını da ileri sürebiliriz.

Öznenin görüngüsel olarak açıklaması bize şunu gösterebilir. Felsefi “öz=ben” anlamıyla ele alındığında, *tümcenin öznesi* olmaktan çıkan bir durum söz konusu edilebilir. Mevcut durum, birden bire *sözce* çerçevesine doğru kaymak zorunda olabilir. Bu zorundalık, yazıda ilk defa bizim ileri sürdüğümüz bir “kuramsal göze alıştır”. Bu nokta “öz-ne” ve “öz=ben” ilintisini içinde, birçok açıdan araştırılmaya müsaittir. Psikanalizden görüngübilime, psikolojiden sanata... Biz sadece bir *hyle* olarak “ölümün”, “öz=ben”’le ilintisinin çözümünün bile önemli bir adım olduğunu belirtmeye çalıştık. Bunun yolunun da *sözce*’den geçeceğini ileri sürerek.... Türkçe düşünenler için *sözce*, sadece *Sözceleme kuramının* ara taşıyıcısı olarak görülmemelidir. Söylemsel birim olmanın ötesine henüz geçememesi olarak da... Kavramlar Türkçe’nin içinde üremeye başlayacaktır. Böylece, daha derin bir “anlam” menziline netleşebilme olasılığı da artacaktır.

“Sözce tümceden ayrıdır. Sözce iletişim amacıyla bir kişi tarafından söylenir ya da yazılır. Halbuki tümce dilbilgisi bağlamında ele alınan soyut ve bağlam dışı bir örnektir” (Günay, 2002: 21). Bizim “kuramsal göze alışımız”, tam da bu açıklama sonrasında devreye girmektedir. *Sözceleme öznesi(SÖ)*, kategorik olarak farklılaşmak zorundadır. *SÖ*, *tümce öznesi* gibi bir dilbilimsel yapı değildir artık. Bu kategori doğrudan iletişimle ilintilidir. Şu halde; konunun, farklı bir zihin haritasında

tanımlanması gerekmektedir.

1.2 Simgesel Kişilikten *Tarihsel Özne*'ye: Delibaş İsyanı'nın Arka Planında “*Cellat Ali*”

İzmir Suikastı'nın idamlarını gerçekleştiren “*Cellat Denizlili Ali*”(Ahenk'te yazıldığı gibi) gerek bu metinde, gerekse doktora tezinde bu düşünceleri tetikleyen *özne* olarak ele alınmıştır. Hakk'ın rahmetine kavuşmuş olan bu insan, *ölüm/özne* ve *yapı-özne* düzeyini düşünmek için son derece etkili bir isim olmuştur. Bu ismin ortaya çıkarılmasında etkin bir rolü bulunan ve İzmir'de yaşayan sahaf Ali Haydar Toprak'ın anlattıkları da, sözlü tanıklık ekseninde metne yerleştirilmiştir.

Ziya Hurşid'in idamında rol oynayan bu celladın kendine dair ifadelerini sorgulamak, “*basın tarihinin*”(bizim tezimizde *epistemeler* olarak iç savaşın) sorusalı olmalıdır. Tam da burada, “*Sözceleme kuramı*” işe yarayabilen gelişkin bir yapı olarak karşımızdadır. Kaynaklarda “*Cellat Kara Ali*” olarak geçen *tarihsel özne* hakkında neler söyleyebiliriz?

Yakın tarihin bir söylemi olarak tarih yazımının içinde araştırma eksiklikleri vardır. Eksiklikler, araştırmamıza yeni kapılar açabilmemiz adına yarar sağlamaktadır. Bu yararın başında, basın tarihinde geçen *öznelerin* göstergebilimsel düzeyini de kapsayan “*yeniden okuma*” gereğinin belirmesi gelmektedir. Şimdiye kadar “*bilinen*” veya “*yanlış bilinen*” tarihsel aktörlerin varlıklarını düşünecek olursak, gündemimize “*ölüm/özne*” (*yapı-özne*) ilintisini yerleştirebiliriz. Bu; hem tarih yazımına bir katkı, hem de basın tarihi açısından yeni bir “*göstergebilimsel*”

okuma olanağının yaratılması anlamına gelebilir.

“Ölüm/özne” üzerinden düşünülecek her türlü göstergebilimsel boyut, öncelikle felsefi düzeyde bir çıkarsamayı gerektirmektedir. Bunu yapmamızın temel sebebi; tarihimizin dahilindeki paralel tarihlerin bile, tamamen tarih yazımının alanına bırakılmış olmasıdır. “Sözceleme öznesi” olarak, 1926’da idamları gerçekleştiren Cellat Ali’nin kimliği ve cellatlığa başlaması görülebilir. “Sözceleme öznesinin”(Ahenk için Cellat Denizlili Ali) varlığını aktaran olarak Ali Haydar Toprak, tarafımı “Yetkilendirilmiş Sözceleme öznesi” olarak konu etrafında söylemselleştirmiştir. Konu, tarihçiler tarafından enine boyuna çalışmalıdır. Biz, bu ifadeleri ana metnin ötesinde, dipnot gibi yerleştirmiş durumdayız. Yapmak istediğimiz; “Denizlili Ali”yle ilgili bir ön çalışmadır. 81 yıllık gecikmeyle beraber, ortaya çıkan Ahenk muhabiriymişçesine...

Bize ilginç gelen ve ölümle bağlantısını kurduğumuz durum; 13 Temmuz’u 14 Temmuz 1926’ya bağlayan gece İzmir’de gerçekleştirilen idamlarda görevlendirilen celladın -Ahenk gazetesine göre- “Denizlili Ali” olduğudur. Tersine, F. Kandemir (1955:115-116) kitabında onun “Selanik Kıptisi” olduğunu yazmıştır. Osman Selim Kocahanoğlu da, kitabında onu “Cellat Kara Ali” olarak tanımlar. Akademik çalışmasını 2007’nin şubatında yayın haline getiren Cemal Avcı’ya kadar, aynı isim bu şekilde tekrarlanır durur. Yılmaz Karakoyunlu da Üç Aliler Divanı romanında, “Selanikli Çingene” olarak bahseder Cellat Ali’den.

Cellat hakkındaki en ilginç yaklaşımlardan biri de, Uğur Mumcu’nun Gazi Paşa’ya Suikast adlı çalışmasında yer almaktadır. İlgili dipnottaki ifadeler doğrudan Ahenk gazetesinden alınmasına rağmen, içerik F. Kandemir’in kitabından alınmıştır.

Kemal Tahir’in Kurt Kanunu’nda bu isim, “Cellat Karaböcek” ve

“Karaoğlan” şeklinde geçmiştir. Romanda ilgi çekici bir ifade vardır: “*Baba mirasıdır, bu zanaat bize...Talat Paşa’nın asıncısı idi, rahmetli babamız, Karaköçek...Çok adam asmıştır efendim hürriyette...*”. Ersin Pertan, aynı adla romanı sinemaya uyarlamıştır(1991). Celladı Aydemir Akbaş başarıyla canlandırır. *Kurt Kanunu*’nda gazeteci Murat adlı bir karakter vardır. Onun, Kemal Tahir’in kendisi olduğu söylenir. Bu karakter gazetecilik ve haber pratiği üzerinden düşünüldüğünde, romanda çok önemli bir açıklama yapar: “*Olayların gerçeği, gazetecinin gördükleri değil, yazdıklarıdır*”. Bu ifade derin bir bağlama denk düşer. Fakat; bu bağlamdan önce, *öznenin* tarihsel kimliğinin gazetecilik düzeyinden sanatın düzeyine taşınmasının öneminin altının çizilmesi gereklidir (Yalman& Balcı, 2006: 110).

Bu önemin altını, gazeteci olarak Uğur Mumcu farklı bir düzeyde çizer. Ona göre, (*İzmir Suikast girişimi*) “*bütün yönleriyle incelenmelidir*”. Biz de, bunun bir ev ödevi gibi görülmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Ev ödevinin önemini ilk fark edenlerden biri de, *Ahenk*’e göre altıncı sırada ve “*parkta asılan*” Eskişehir mebusu Ayıcı Arif Bey’dir. Kendisi, 25.01.1925 tarihli kitabının önsözüne yazdıklarında tam da bu *epistemelere* gönderimde bulunur ve de şöyle der:

“...Fakat bu gibi resmi ve askeri eserlerin yayınlamasını beklemenin pek de makul ve yerinde olamayacağı görüşündeyim. Bilhassa; Büyük Millet Meclisinin, Milli Savunma’nın ve Genel Kurmayın mevcut olmadığı (Milli Ayaklanma) devresine ait savaşlar ve milli hareket anılarının mutlaka ayrı ayrı yayını suretiyle milli tarihimizin ikmal ve tamamlanmasına çalışma, her vatandaş için bir görevdir, bir borçtur” (Mehmet Arif Bey, 1987:7).

Yukarıdaki ifadelerden hareketle diyebiliriz ki; geçmiş, tarihçiler dışında farklı disiplinlerdeki araştırmacılar tarafından da ilgi konusu yapılmalıdır. M. Foucault

yöntemine yakın yaklaşımlar doğrultusunda, *öznelerin* tarihselliği içinde çeşitli araştırmalar yapılmalıdır. Olayın basın tarihi düzeyindeki önemi de ancak bu şekilde anlaşılabilir. “*Cellat Ali*”nin gerçek öznel kimliğini bilmeden ve araştırmadan, suikastın göstergebilimsel yönünü görmemiz pek olanaklı değildir. Tam da burada, “*Sözceleme kuramı*” akademik olarak işleyebilecek bir yapı olarak bizi kurtarmaktadır.

“*Cellat Ali*” hakkında bilinmeyenler nelerdir? Bu konuda neler söyleyebiliriz? İzmir Kızlarağası Hanı’nın karşı tarafındaki yolun üzerinde dükkanı bulunan sahaf Ali Haydar Toprak’ın anlattıkları, bize bu konuda büyük ipuçları sunabilir. Kendisi Cellat Ali’yle komşu olmuştur bir dönem. Ali Haydar Toprak, bir sohbetimizde onun soyadının ‘*Ağı*’ ya da ‘*Ağu*’ olabileceğini belirtmişti. Bu sohbet, mütareke döneminde yayımlanan *Ahenk* gazetesinin sayıları üzerinden başlatılan bir konuşmanın devamı niteliğinde gelişmiştir. Konuşma, İzmir işgaliyle başlayan ve “*Genel Kurmayın mevcut olmadığı*” o yıllara gelmiştir. Kendisi, “*Cellat Ali*” diye anılan bu kişinin bir çingene değil; sarışın, mavi gözlü ve açık tenli bir Makedon göçmeni olduğunu söylemiştir. Ona sorduğumda, bu cellat hakkında yazılanlardan haberdar olmadığını söylemiştir. Anlatılanlardan, Kemal Tahir’in romanındaki gibi babadan cellat olmadığı ve Kandemir’in yazdığı üzere çevik bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Ali Haydar Toprak, Ali Ağü’nun kendisini çok sevdiği belirtirken, idam sırasında, Ziya Hurşid’in ünlü “*Ahirete mektubu olan var mı?*” ifadesini kullandığını söylemiştir. Bana aktarılanlara göre, “*Cellat Ali*” küçük yaşta babasız kalmıştır. Balkan Savaşı sırasında annesiyle Anadolu’ya kaçmıştır. Yolda rastladıkları ailesiz bir çocuğu evlatlık almışlar ve Konya’ya geçmişlerdir.

Ali Haydar Bey konuşmalar sırasında oldukça hüzünlenmiştir. Ali’nin bu

evlatlıkla gerçek bir kardeş gibi yakınlaştığını anlatmıştır. Delibaş İşyani'nın her şeyin dönüm noktası olduğunu söylemiştir. İşyan sırasında (evlatlık)kardeşiyle birlikte Alaaddin Tepesi'ne götürülmüşlerdir. Acıdır ki kendisi, isyancıların (evlatlık)kardeşinin ‘*‘derisini yzduklerini’’* grmştir. Kardeşinin ölümünü görmek, onu derinden etkilemiştir. Üstelik; onu öldüren kişi de bir ‘*‘kasaptır’’*.

Gündüz vakti yaptıkları idamlardan yorulan isyancılar, diğer kişileri bağlayarak karanlığın içinde bırakmışlardır. Ertesi gün öldürecek şekilde... Yaralanan Ali, isyancıların tepede esir tuttıkları pilotları kurtarmıştır. Hep birlikte tellerin altından sürünerek kaçmışlardır. Bu pilotlar aldıkları emirlere göre, Antalya'ya gitmek istemişlerdir. Amaçları, İtalyanlardan uak almaktır. Dört gece boyunca, köylerden ekmek dilenerek saklanmayı becermişlerdir. Dilenen Ali'dir, pilotları sürekli yolda saklamıştır. A kaldıkları bir gün, kıyafetinden Arnavut olduğunu anladıkları bir kağnı sahibiyle Arnavutça konuşarak yiyecek istemişlerdir.

Yazdıklarımızdan hareketle, ‘*‘Cellat Ali’’*nin oldukça ilginç bir hikayesi olduğunu belirtebiliriz. Bana anlatılanlara göre, hikayenin ilginç kısmı da bundan sonra başlamıştır. Konya'ya geri dönen Ali'nin cellatlığa başlama hikayesi...

Buna göre; milli ordunun şehri kontrol altına aldığı zamanlarda Ali, kardeşini öldüren kasabı görür. O sırada Konya halkı arasında isyancıları asacak bir cellat aranmaktadır. Kendisi gönüllü olur. Özellikle, kardeşini vahşice öldüren kasabı asmak için... Böylece kendisi cellat olarak göreve başlamıştır. Fakat; her idamdan sonra on gün kadar kendisine gelemmez. Ayrıca, kendisi şiir yazan duyarlı bir kişidir. Üstelik; ‘*‘Kpekli Melahat’’* olarak bilinen karısı da yakın bir zamanda vefat etmiştir. iftin bir de kızları bulunmaktadır.

Delibaş İşyani, milli mücadele kapsamında tarihin dönüm noktalarından biridir.

Kılıç Ali(2005: 358) kitabının “*İstiklal Mahkemesi’nin Kuruluş Nedenleri ve Amaçları*” bölümünde, Delibaş İsyanı’na da değinilir. Kitapta, Mustafa Kemal Paşa’dan şöyle söz eder. İsyân sonrasında geçen bu anekdot, “*sözce arkeolojisi*” anlamında da önemlidir:

“Konya’ya gittik ...belediyeye meydanını dolduran halk kendini çalgınca alkışlıyordu. Bu gönülden sevgiyi bir süre nemli gözlerle seyretti. Sonra arkasına döndü. Elindeki yanar sigarayı iki parmağının arasına almıştı. “Bu saf ve tertemiz milleti kim ifsad eder, ayrılık ateşi çıkarmaya çalışırsa iki parmağımın arasında böylece ezeceğim”(Kılıç Ali, 2005: 358).

Yukarıdaki anekdotun tesadüf eseri olduğunu düşünmüyoruz. Büyük bir olasılıkla, Mustafa Kemal Paşa geldiğinde, Ali Ağu/Ağı ve kaçmalarına yardımcı olduğu pilotlar Antalya yolunda ilerliyorlardı. Gece yol alıp, gündüz saklanarak... Buradaki önemli ihtimal şudur: Ankara İstiklal Mahkemesi reisi Kılıç Ali, kendisini ilk defa Delibaş İsyanı sırasında tanımış olabilir. Ali Ağu/Ağı’nın cellatlığa başlaması, Delibaş İsyanı itibariyle tanınması vesilesiyle mi olmuştur? Yoksa, gerçekten bu zorlu görev için gönüllü mü olmuştur? Bu araştırma henüz tam teşekküllü bir şekilde yapılmamıştır.

Pilotların hikayeleri üzerinde de önemle durulmalıdır. Nitekim; öldürülme olaylarının Konya’da gerçekleşmesi, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki milli kuvvetlere karşı büyük bir organize gücün varlığını da gösterebilir. İsyân, Bozkır kasabasında yayılmıştır. Yine de Konya’da gerçekleşenler, Mustafa Kemal Paşa’nın yukarıdaki konuşmasıyla ilintili olmalıdır. Ali Ağu ve (evlatlık)kardeşinin Makedon göçmeni olma ihtimalleri, isyancılar tarafından öldürülmek istenmelerinin ilk sebebi olarak görünmektedir. İsyancılar onları şivelerinden, yüz yapılarından ve ten renklerinden ötürü tanımış olabilirler. Demek ki; İttihatçılar, iç savaş koşullarında “*ötekileştirilmiş*” hedefler haline gelmişlerdi. Neredeyse fiziksel bir tipleştirmeye

indirilerek...

İlk isyan, 26 Eylül 1919'da Konya'da başlamıştır. Acaba bu tarih, (evlatlık)kardeşin o gün öldürüldüğünü gösterebilir mi? Olasılıkla, daha evvel -Ali ve pilotlar kaçarken- 27 Eylül itibariyle Albay Refet Bele ve komutasındaki güçler Konya'ya girmişlerdi. Bahsettiğimiz isyanı, İstanbul hükümetiyle kopuşun önemli bir işareti olarak görebiliriz. Dönemin Damat Ferit taraftarı Konya valisinin, öldürülmek üzere tespit ettiği kişiler vardır. Onun ve yandaşlarının, İttihatçı imgesiyle hedef olarak seçtiği bu kişilerin durumunu da gözden kaçırmamak gerekir.

Ali Fuat Cebesoy(1953:195) kesin bir tarih vermese de, 1919'un eylülü itibariyle Konya'daki gelişmeler için şunları yazar:

“Vali Cemal Bey ve taraftarlarının şiddetli tazyiki karşısında kalan Konyalılar kongreye [Sivas Kongresi] iltihak için çareler arıyorlardı...Cemal Bey'in tazyiki, bir nevi işkence haline gelmişti. Hapisedeki canilerin ekserisini serbest bırakmış ve bunlara silah dağıtarak halka musallat etmişti. Azılı katiller şehirde dehşet ve korku yaratıyordu. Bir mülkiye amirinin bu denaati [alçaklık] o zamana kadar görülmuş ve duyulmuş şeylerden değildi”.

Yapılan bu açıklamanın geçtiği dönemde ve valilerin sayesinde, Eskişehir ve Konya milli harekete direnen noktalar haline gelmişlerdir. Buralar, İngiliz istihbaratının tam kontrolündedir. Hedef seçilenlerin hepsinin İttihatçı olarak nitelenmeleri de ilginç bir veridir. Bu durum, iç savaş boyutuyla birlikte ele alındığında dönemi oldukça enteresan kılar. Büyük ihtimalle; “*Artin*” lakaplı vali Cemal, İngilizlerle işbirliğine girmiştir. Üstelik; Teşkilat-ı Mahsusa yöntemlerinin aynını halka ve milli kuvvetlere karşı kullanmaya başlaması da araştırılması gereken bir konudur. Valiye direnebilecek üst rütbeli tüm subaylar, Damat Ferit Paşa tarafından İstanbul'a tayin ettirilmişlerdir. Konya'daki ordu birlikleri etkisiz kılınmıştır. İngiliz-Yunan ve Damat Ferit Paşa ittifakına karşı, İtalyanların

Konya'daki birlikleri tarafsız kalmışlardır. Bu da; İtalyan birliklerinin zımni olarak da olsa milli mücadeleyi desteklediklerini gösterebilir.

Pilotların gündüzleri saklaması, bütün ordu subaylarına karşı bölgedeki köylerin Damat Ferit'in etkisi altında kaldıklarının göstergesidir. Etki, İngiliz destekli Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin güçlü propagandasından gelmektedir. Delibaş'ın Arnavut kökenli olması da ilgi çekici bir veridir. Öncesinde belirttiğimiz gibi; Ali de, Arnavut kağı sahibiyle Arnavutça konuşarak pilotlara yiyecek alabilmiştir. Antalya'ya vardıklarında, pilotlar onu Konya'ya geri götürmeyi teklif etmişlerdir. Yapılan teklifi geri çevirmesi onun kaderini de belirlemiştir. Kaderinin değişmesinin sebebi, uçaklardan korkmasıdır. Yaya olarak geri dönmüştür Konya'ya. Böylelikle, isyanın bittiği 7 Kasım 1919'un sonraki günlerine denk gelmiştir. Bundan sonra da, idamları gerçekleştirmiş olması gerekir. Öldürdüğü kasabın da, vali "*Artin*" Cemal'in cezaevinden salınan adamlarından biri olması muhtemeldir.

Öyleyse, aklımıza bir soru takılabilir. Acaba, Delibaş İsyanı'yla valinin yaptıkları farklı olaylar mı olmaktadır¹⁵? Ali'nin kardeşi, 26 Eylül 1919'dan önceki bir tarihte öldürülmüş olabilir mi? Yahut; öncesinde de sorduğumuz gibi, o gün mü öldürülmüştür? Sorunun cevabı bize göre şöyledir. İlk İstiklal Mahkemesi kurulmadan çok önce(11 Eylül 1920), valinin adamları asılmış olabilir. Bu sırada, İstiklal Mahkemesi benzeri bir yapı kurulmuş olabilir. Böyle bir çekirdek mahkeme varsa, Kılıç Ali'nin de orada olma ihtimali hayli yüksektir. Fakat; anılarında böylesi bir ifadeye net bir şekilde rastlanmamaktadır. İç savaş koşullarını da dikkate alırsak, Kılıç Ali'nin o dönemi tamamıyla yazmak istemediğinden kaynaklandığını da düşünebiliriz.

¹⁵ Bu konuda yeterli kaynağı elde edemedim. Konunun, tarihçilere düşen kısmının açıkça araştırılması gerektiği düşüncesindeyim.

Ayrıca, Ali'nin cellatlığı konusunda annesinin aleyhte bir tavır aldığını sezinliyoruz. Kendisi, kardeşini öldüren kasabı da astıktan sonra bu işe devam etmiştir¹⁶. İşi bu yönüyle düşünmek, son derece derin göstergelerin de kuramsal nüvelerini barındırmaktadır.

Ali'nin, *İzmir Suikast girişimi* sırasında Ayıcı Arif Bey'i de astığını yazmıştık. Oysa; Arif Bey, isyanın bastırılmasında başat rolü olan komutanlar arasındandır. Belki de, Ali Ağu/Ağı'yı o günlerden tanımış da olabilir. Asılmadan önce Ayıcı Arif Bey, daha önceki paragraflarda değindiğimiz “*ev ödevini*” yerine getirmiştir. 1925'te önemli sayılabilecek bir kitap yazarak... Bu kitapta, Delibaş İsyanı'ndaki önemli görevinden hiç söz etmez. Önsözde “*çeşitli olaylarla ilgili anılarımı yazarken kişiliğe değinmekten sakınmaya,...*” (Mehmet Arif Bey, 1987:7) diye bir cümle belirtmiştir. Yazdıkları, *öznesizliğin* temel eksene koyulduğunu gösterir.

Bizim bu bölümde belirttiklerimizin genişletilmesi ve teyit edilmesi, araştırmacılara ve tarihçilere bırakılmalıdır. Yaptığımız, yakın tarihimizde önemli olan bir insanın *özne* konumunu anlatılanlar doğrultusunda yazmaktır. Ali Ağu/Ağı'nın son olarak “*mukedderatımız buymuş*”¹⁷ dediği de belirtilmiştir. Onun mukedderatı, aslında bizim “*yakın tarihimizin mukedderatıyla*” da bağlantılıdır. Çünkü; iç savaş koşullarında her şey mümkündür!.. Sonuç olarak bu bölümde¹⁸: Yazımızın “*Cellat Ali*”yle ilgili ikinci bölümünden yola çıkarak, *italik ifadelerle* sonuçta şunu ileri sürebiliriz: *Ölüm, dil gibi yapısal bir durumdur.*

¹⁶ Üstelik; kendisi, bir Mevlevi şeyhini de o günlerde asmıştır. Bu asılma olayı, isyanın ardında Nakşi/Mevlevi rekabetinin de olduğunu gösterebilir.

¹⁷ Ali Ağu/Ağı'nın, İzmir'deki idamlardan sonra aldığı 1000 lirayla ev yaptırdığı ve bu evin yanarak kül olduğu da tarafıma söylenmiştir. Nakledilen bu olayın, mukedderatın somut bir göstergesi şeklinde nitelenip nitelenmeyeceği de tarihçilerin insafına bırakılmıştır.

¹⁸ Yazımızı Mehmet Küçük'ü anarak bitirmek istiyoruz. “*Tarihsel dayanışma*” olarak biz'in, ne tür bir *öz-ne*'yi(*öz=ben/ölüm*) yapılandırıldığını Türkçe üzerinden düşünerek...

Cellat/katil(suikastçı), bir *söz*'ü ortaya çıkaran *özneye* dönüşmektedir. Dönüşmekten kastımız şudur: *Ölüm*, *özne* aracılığıyla *öldürmeye* dönüşmektedir. Cellat burada, öldürme sorumluluğunu üstüne alan trajik bir noktadadır. Halka açık idamlar da siyasi söylemler gibi yapılanmışlardır.

Bu yapılanma, siyasi budunbilimimiz açısından özgül bir araştırma nesnesi olarak görülmelidir. Bu araştırma nesnesi, göstergebilimsel çözümlemeyi de beklemektedir. “*Sözceleme öznesi*”, kendisini sosyal bir eylem olarak iç savaş koşullarında tesis etmektedir. İç savaş koşullarında cellatlar, “*iktidarı taşıyan Sözceleme öznesi*” konumunda görülebilirler. “*İktidarı taşıyan gönderenler*” tarafından onlara bu rol biçilmiştir. Ali Ağü/Ağı gibi (fiziksel özelliklerinden dolayı da) “*yetkilendirilmiş özgün öznelenmelerin*”, “*söylem gibi yapılanmış*” idamlardaki konumları dikkat çekici olmalıdır.

Bu sebeple söylem gibi yapılanan idam anında, idam edilenin son söyledikleri kime yönelik olarak değerlendirilmelidir? Yoksa bu sözler, “*ölüme yakın sözce*” olarak cellada mı yüklenmelidir? Sorunun cevabı, Ali Ağü/Ağı’nın göstergebilimsel olarak kukuleta takıp takmadığında gizlidir. *Dil* olarak *ölümün söz’e* (*sözce dizisi olarak söylem’e*) ve *öldürmeye* dönüştüğü yer, kör bir noktadır. Türkiye koşulları düşünüldüğünde, bize göre Ali Ağü/Ağı hiçbir zaman kukuleta tak(a)mamıştır!..

2. KISIM

2. *De Jure Kuruluş*/KARABEKİR PAŞA: 3 Temmuz 1926 saat 14:00, “Elhamra Sineması” *De Facto Kuruluşu*

Daha önceki bölümde, konunun bilgilimsel/kuramsal(epistemolojik/teorik) bir dilbilimin göstergibilime giderek nasıl kaydığını ifadelendirmeye gayret ettik. Türkiye’deki geniş akademi çevreleri açısından konunun, daha çok 80’lere dair “*aşılmış yapısalcılık*” bağlamında ele alındığını ileri sürdük. Dil/söz dönüşümünün ölüm/öldürmek kavramıyla olan paralelliğinden söz açtık. “*Yapı-özne*” bağlamında da konuya yaklaşmaya çalıştık.

Ölümün *dil* gibi yapılandığını söyleyerek, *öldürmek* eyleminin de bir söz olarak(*sözce dizisi* olarak *söylem* gibi) yapılandığına burada işaret edebiliriz. *Sözceleme Öznesi* açısından da geçerlidir bu durum. Türkçe “*özne*” karşılığının da ötesinde, “*öz=ben*”(hyle) olarak kuşatılan durumun da “*ölüm*” olduğunu unutmadık. Bunun anlamını biraz daha açmaya çalışalım. Felsefi düzeyden hareketle “*öz=ben*” ilişkisi olarak *öznelerarasılık*, bir iletişimsellik olarak görülebilir. Bu iletişimsellik, iktidarın siyasi söylemde Türkiye pratiğinde özgülleştirilmesi anlamına da gelebilir.

Böylesine bir özgülleştirme sayesinde, göstergibilimin ilk çözümleme seviyelerinden daha karmaşık bir yapıya doğru sıçrayabiliriz. Dile ve göstergeye daha yakın görünen siyasi budunbilimle, siyasi ontolojinin derinlerinde billurlaşmış bir tarihsel gazete söylemine yaklaşabiliriz. Basın tarihini Türkiye pratiğinde kuramlaştırmak adına, bu söylem çalışılabilecek yeni bir alan olarak karşımızdadır.

Kuramsal düzeyde yukarıdaki saptamayı açalım. Amacımız özgöl geçmişimize dair “*Osmanlı versus Cumhuriyet*” geçişkenliğinin bütönlüğünde harekete geçmektir. Organik bir söylemselliğin uzantısı olarak yapılanan basın tarihi üzerine, henüz yoğunlaşılmamış olan akademik nesneyi ortaya çıkartmaktır. Böyle geniş bir konuyu çerçevelemek, Paris Göstergebilim Okulu’nun dilbilimden göstergebilime kayışıyla mümkün olabilir. “*Anlam ve anlamlama olgusunu*” bir bilim haline getirmenin temellerini atan Algirdas Julien Greimas’ın başarısı, *kurucu özne* Tahsin Yücel’in varlığına rağmen akademik yoğunlaşma eksikliği sebebiyle, henüz Türk basın tarihinde gündeme gelmemiştir. Bunun özerk akademik bir disiplin olarak gündemde olması için bu çalışma misali yoğunlaşmaların çoğalması gerekir. Türkiye için henüz gündemde olmamasına rağmen, Greimas’a göre “*moda*” ya da *deneme* olarak başlayan göstergebilim, kırk yılı açan bir süre içinde bugün farklı üniversitelerinde “*bölüm*” durumuna gelebilmiştir”(Günay, 2004b: 29).

Basın tarihi düzeyinde temel kuramsal sorunumuz, göstergebilim ve dilbilim alanlarını kaynaştıran bir yapılanmanın iletişim fakölteleri içinde henüz kurulamamış olmasıdır. Konuyu, Paris Göstergebilim Okulu’nun çalışmalarıyla nasıl ilintilendirebileceğimiz sorunu karşımızdadır. Tarih yazımı nesnesi olarak *olay* nitelemesiyle *İzmir Suikasti girişimi*, tarihsel malumata indirgenmeye müsait bir söylemsel merkezkaç içinde kalmıştır. Söylemsel merkezkaç bize şu benzetmeyi düşündürebilir: Farklı bilgisel öbekleri içinde barındıran ölkemizin varoluşuna dair koca bir buzdağı...

Amacımız buzdağının içindeki kristalleri meydana çıkarmaktır. Bu sebeple, konuya somut bilgilerle yaklaşmaya çalışalım. Kazım Karabekir Paşa’nın, 3 Temmuz 1926’da İzmir İstiklal Mahkemesi’ndeki ifadesine değinelim. Karabekir Paşa, İsmet

Paşa ve Halk Fırkası'yla kendileri(TpCF'ye dönecek olan ikinci grup) arasındaki ayrılığı Lozan Antlaşması sonrasıyla ilişkilendirir. Bu önemli ayrıntının, *söylemsel merkezkaç* oluşturduğunu ifade etmek gerekir. İfade kısmen doğrudur. İsmet Paşa'nın müşaviri olarak Lozan'a giden maliye bakanı ve eski İttihatçı Cavit'in ve orada bulunan *Tanin* başyazarı İttihatçı Cahit'in Düyun-u Umumiye'den rüşvet aldıkları yönünde düşünceler ortaya atılır. Mevcut konu, Dr. Rıza Nur'un iddialarıyla ifşa edilmiştir. Aradaki köprülerin atılmasıyla birlikte, *de jure* kuruluştan *de facto* kuruluşa doğru giden *özne/karşı özne* ayrımı rengini iyiden iyiye belli etmeye başlar. Karabekir Paşa bunlara değinmese de, iddialar güçlü gözükmemektedir.

2.1 *De Jure* İlanın Öncesi, *Özne* ve *Karşı Özne*

Lozan Antlaşması öncesinin, “*Kemalist önderlik epistemesi*” içinde incelenmesi gerekliliği doğmaktadır. Bu konuda; hem *Nutuk*'ta, hem de Kazım Karabekir Paşa'nın(1960) *İstiklal Harbimiz* yapıtında yer alan değerlendirmeler göstergebilimsel kapsamıyla araştırılmamıştır.

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından önce -1Nisan 1923'te-, seçimlerin yenilenmesine karar verildiği görülmektedir. Bu konu, *de jure* ilanının öncesindeki sancılı süreci bize hatırlatmalıdır. Karar öncesinde, iktidar nesnesinin tesisi sürecinin ne şekilde yaşandığının göstergebilimsel düzlemde tespit edilmesi gerekir. 7 Aralık 1922'de ilk işareti, Gazi Mustafa Kemal Paşa *Hakimiyet-i Milliye*'de vermiştir. Kemalist önderliğin sesi niteliğindeki bu gazete, Halk Fırkası'nın kurulmasına dair sinyalleri taşır. Sinyalleri yakalamak da, göstergebilimsel bir derinliği taşımakta yatmaktadır. Yapılan dar kapsamlı ve tek yönlü çalışmaların aksine, gazete metni

ellenmemiş bir söylem olarak karşımızdadır. Üstelik, göstergebilimsel çözümlemenin bir nesnesi olarak elimizin altındadır.

Bir dizi çözümlemenin içeriğini art arda izledikçe, Yunan işgalinden kurtuluşun tarihi olarak 9 Eylül 1922 öncesiyle Cumhuriyet'in *de jure* ilanı arasında çok az bir zaman olduğunu çıkarsayabiliriz. Asıl siyasi söylem, göstergebilimle beraber okunması gereken gazete söyleminin akademik içeriklerinde gizlidir. İçerikleri çapalamaktaki marifet de, söylemin ardında yatan ana unsurları görebilmektedir. Böylesi özgün bir bakış açısı basın tarihi düzleminde henüz yakalanamamıştır. Kilit nokta; 8 Ağustos 1923'de A-RMHC'nin (Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) Halk Fırkası'na dönüştürülmesi sürecidir. *Özneye dair* böylesine uzun bir süreç vardır. Aynı tarihlerde, ikinci grubun *karşı özne* olma durumu da ortaya çıkmaktadır. Bu, siyasi muhaliflik durumudur. Aşağıdaki sözcenin varlığı, muhaliflik durumunun göstergebilimsel anlamda nasıl yanıtlanabileceğinin nüvelerini barındırır:

Biz de Zafer-i Nihai'ye vardıkdan sonra bir takım yeni yeni insanlar, yeni hedeflere varmak için bizi yerdiler. Lozan müzakeresi esnasında birinci ayrılık baş gösterdi. Rauf Beyle İsmet paşa arasında bunu, bir hakikati artık bütün milletin duyması ve öğrenmesi lazım. (Karabekir : *Ahenk*: 61)

Paragraftan hareket ederek belirtebileceğimiz konular vardır. Alıntıladığımız sözcede yer alan *özne/karşı özne* ayrımı, Lozan'dan önce başlamıştır. Bunu Lozan'la birlikte başlatmak sorun teşkil edebilmektedir. Ayrım zaten vardır ve giderek su yüzüne çıkmaktadır. Karabekir Paşa'nın bunu dile getirirse de, rekabetin 15 Mayıs 1919'a değin uzanabildiğini görebiliriz. Bu kopuş da, "*Kemalist önderlik ana epistemisinin*" içinde gerçekleşmiştir.

"*Eyleyen olarak birtakım insanlar*" burada *öznedirler*. Ayrışmanın temel başlangıcı 9 Eylül 1922 olarak saptanmaktadır. Karabekir Paşa *karşı özne* olduğunu

kabul etmiş gözükmetedir. Giriş bölümünde bahis konusu yaptığımız gibi, ilk olarak “kurallara tabi olan” ve “duygusal olan” bu sözce de beraber ortaya çıkmıştır. Karabekir Paşa’nın *Ahenk*’teki ifadesi de, doğrudan bu düzeyde alımlanabilir. Onun bahsettiğimiz ifadesinde bile, *söylemsel merkezkaç* bir anlamsallığı sezeriz. *Karşı özne* olma durumu, mahkemenin o anki koşullarında verilmiş ifadelerde gizlidir. Bu sebeple, meseleyi ulusal kurtuluş dahilinde irdelemeliyiz. Meseleye *ana episteme* içindeki “*ara epistemelerin*” başlıcalarından olan “*Kemalist önderlik ana epistemesiyle*” yaklaşmalıyız.

Mütareke döneminden başlanılsa bile, 15-19 Mayıs 1919’u “*epistemeler*” düzeyinde bir göstergebilimselliğe tabi tutmalıyız. Basın tarihinin söylemsellik nesnesi düzeyinde göstergebilimsel bir çalışma, akademik bir aralıkta ortaya çıkabilir.

Tartışmayla beraber asıl sorun, ülkemizin iç savaş olgusuyla birlikte “*epistemeleri*” içeren öğeleri taşıdığıdır. Şu halde, tarih yazımının ötesine geçmenin gereğinden söz etmek gereklidir. Ciddi içerikli yanlışların ve gözden kaçan nüansların göstergebilimsel anlamda yakalanabileceği söylenebilir. En azından bu yöntemle işimiz daha da kolaylaşacaktır.

Konuya somut bir örnek verelim. Karşılaştığımız bir durum, konuya bizim de yanlış yaklaşmamızı sağlamıştır. Mete Tunçay’ın(2005) 4. basımı yapılan *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması* adlı çalışmasında böylesi bir durumla karşılaştık. Kitapta, *İzmir Suikasti girişiminde(İSg)* tutuklanan Paşaların hepsinin o dönem asker olduğu yazmaktadır. Bu ifade itibarıyla, neredeyse üç haftalık bir süreci kapsayacak araştırma sürecimizi yanlış mecralara akıtmak zorunda kaldık. Bahsi edilen konu bile, göstergebilimsel bir çözümlemenin önemini bizlere

gösterebilir. İlgili çalışmada yer alan 58. dipnottaki sözce şuydu: “*Unutmamak gerekir ki, söz konusu paşalar henüz askerlikten ayrılmamışlardı*”(Tuncay, 2005: 168).

Halbuki, 26 Ekim 1924'te Kazım Karabekir Paşa “*askerlik vazifesinden*” istifasını çoktan vermişti(Karabekir, 1995: 314). Kendisinin damadı bunu bizzat sözcelemiştir. *Paşaların Kavgası /İnkılap Hareketlerimiz* (Karabekir, 1995) çalışmasını yayına hazırlayan söz konusu damat Prof. Dr. Faruk Özergin'dir. Çalışmanın ilgili bölümünde açıklamalı bir alt başlık bulunmaktadır. “*Karabekir Askerliği Bırakıyor*” (:310) bu alt başlığın adıdır.

Deneyimlediğimiz bu durumdan bir anlam çıkarabiliriz. Öznel konumlanmaların anlatısal düzeye çevrilebildiğini de görebiliriz. Göstergebilime duyulan ihtiyacın gereğini bu önemli “*yanlış*” anlaşılmayla bir kez daha ispatlıyoruz. Karabekir Paşa duruşmada konuyla ilgili şöyle bir beyanda bulunmuştur: “*Ben hem mebus hem ordu müfettişi idim. Bir gazeteci beni tenkid ediyordu. Bu vaziyette vazife-i vicdaniyemi yapmışımdır*”(Ahenk:61).

Onun vicdani olarak mebusluğa dönmesi meselesi, 1. Ordu Müfetişiliği'nden istifasıyla ilgilidir. *Durum öznesi* olarak ordunun açığında olsa dahi, Karabekir Paşa rütbesiyle askerdir. Türk subaylarının eski komutanlarını bir “*siyasetçi*” olarak kabul etmesi pek mümkün gözükmemektedir. Karabekir Paşa; Gazi Mustafa Kemal'in 8 Temmuz 1919'da Mirliwa(Tümgeneral/Tuğgeneral) rütbesiyle görev yapmasıyla beraber, “*5 Ağustos 1921'e kadar askerlik dışında kaldı*”(Tuncay, 2005:120).

Karabekir Paşa, Gazi Paşa'ya ulusal mücadelenin başından itibaren destek vermiştir. Yukarıdaki son önermenin altında da bu destek yatmaktadır. Mustafa Kemal Paşa Erzurum'da askerlikten istifa ettiği sırada, 10 Temmuz 1919 günü vali Kazım(Dirik) "*siz artık asker değilsiniz*" ifadesini kullanmış ve Gazi Paşa'yı yalnız bırakmıştır. Bu olayın çok bilinmediğini söyleyebiliriz. Kaderin garip bir cilvesi, Gazi Paşa'nın o dönemki yaveri ve İzmir suikastını ihbarını alan Kazım (Dirik) Bey'dir. Aynı esnada, 15. Kolordu komutanı Kazım Karabekir, Gazi Paşa'ya selam vermiş ve güçlü bir sesle "*komutanım!*" demiştir (Vakkasoğlu, 1995:147-160). SÖ olarak Rauf Bey'in tanıklığı burada çok önemli görülmelidir:

Kazım Karabekir Paşa, kendinden yüksek rütbede birisini resmen ziyarette adet olan tavır ve kıyafetle odaya girdi ve Paşa'yı hürmetle selamlayarak:

"Kumandamda bulunan zabitlerle efradın hürmet ve tazimlerini arza geldim. Siz, bundan evvel olduğu gibi,bundan böyle de bizim muhterem kumandanımızsınız. Kolordu Kumandanına mahsus araba ile maiyetinize bir takım süvari getirdim Hepimiz emrinizdeyiz Paşam..."dedi (Vakkasoğlu, 1995:153-154).

Bu küçük ayrıntı, Türkiye'nin kaderini değiştirmeye yetmiştir. Mondros'a rağmen dağılmayan Osmanlı Ordusu'nun birliklerinin toparlanıp, yeni bir siyasal yapıya evrilmesinin ilk nüvesini bu anda okumalıyız. Bu ayrıntı, BMM'ye değin uzanacak olan süreci tetikleyecektir. İstanbul'un "*karşı gönderenini*" ortaya çıkardığı tarihi an da buradadır. Karabekir Paşa'nın tarihi selamı, Osmanlı Ordusu'ndan kalan birliklerin artık *karşı gönderenle* bütünleşmeye başladığını da gösterir. Suikast hedefi olarak görülen Mustafa Kemal Paşa'nın, Cumhurbaşkanı olmanın yanı sıra yüksek rütbeli bir subay olduğu da gözden kaçmamalıdır. "*Daha sonra 30 Haziran 1927'ye kadar Ordudan emekli oluncaya kadar Müşir rütbesiyle TBMM'si Hükümeti vs T.C Orduları Başkumandanlığı yapmıştı*"(Tuncay, 2005:120).

Mustafa Kemal Paşa, Balkan Savaşı sonrasında(1913) anılarından derlenen çalışmasında “*askerlerin siyasetle uğraşmaması fikrini*” ısrarla tekrarlar(Karabekir, 2003: 43). Bu söylemin öncesini görebilmek oldukça önemlidir. Doktora tezi kitap haline getirilen ve oldukça önemli tespitlerde bulunan rahmetli M. Nail Tufan bahsettiğimiz ayrımı birincil mesele olarak görür. 13- 25 Ekim 1909’da gizlice Selanik’te toplanan Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin ikinci yıllık kongresine değinir. Burada, Kurmay önyüzbaşı(Erkan-ı Harb Kolağası) olan Mustafa Kemal’in ifadelerini dikkate alır. Bizce de, *İSg* konusunda yapılacak bütün araştırmalarda temel noktanın burada düğümlenmesi gerekliliği üzerinde durulmalıdır.

Ordu mensupları Cemiyet içinde kaldıkça, hem fırka kuramayacağız hem de ordumuz olmayacaktır. Bugün mensuplarının çoğu İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin üyesi olan 3. Ordu, esas itibarıyla modern bir ordu sayılamaz. Ordu ile Cemiyet’i ayıralım. Cemiyet’in muhtaç olduğu subayları veyahut Cemiyet’te kalmak isteyen ordu mensuplarını, istifa suretiyle ordudan çıkaralım, siyasi bir teşekküle girmelerini önleyecek kanuni müeyyideleri koyalım(Turfan, 2005: 19).

Tufan, buradaki seslenişin Cemiyet tarafından pek ciddiye alınmadığına değinir. Mustafa Kemal bu konuşmayla birlikte yavaş yavaş *karşı özne* olmaya başlamıştır. Cumhuriyet devrinde pek çok İttihatçı, *karşı özne* olma durumunun intikamı olarak bu konuşmayı görürler.

Konuşmadan *Nutuk*’da söz edilmez. Konuyu “*atıfta*” bulunan(Turfan: 2005:22) tek metni dillendirilir(:22 ve Erkin,1956:599-600). 1909’daki kongreye göndermede bulunan o tek metin, 29 Temmuz 1912’de Libya Derne’deki Osmanlı Ayn el- Mansur karargahından Mustafa Kemal Paşa’nın, yakın arkadaşı Erkan-ı Harp Binbaşısı Behir[Erkin] Bey’e yazdığı bir mektuptur. Mektubun orijinali Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nde bulunmaktadır. Verdiğimiz örnek de, 4 Temmuz 1926 tarihli

Ahenk'te yer alan Karabekir Paşa'nın ifadesindeki gibi tipik bir *karşı özne* olma durumudur.

1908 sonrasında askeri seçkinlerin *özne* ve *karşı özne* olma durumları iktidar nesnesi tarafından çeşitli söylemlerle belirlenmiştir. 20 Şubat 2007 tarihinde Prof. Dr. V. Doğan Günay'ın İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde tarafıma söylediği şu ifade konuyla yakından ilintilidir: “*iktidar kavram olarak Sözcelem Öznesi'nden (SÖ) kaynaklanan bir durumdur*”.

“*SÖ'nün kendi değer yargılarını da katarak oluşturulan sözce tipi*” şeklinde söylemin oluşması durumu püf noktasıdır. Siyasal söylemin kalbi burada atmaktadır. Mustafa Kemal'in “*kendi değer yargılarının*” gücünden kayanaklanan *SÖ* olma durumu, o dönemdeki cemiyetin dengelerini de sarsabilmiştir. Cemiyetin Mustafa Kemal'i *karşı özne* ilan etmesine aşağıdaki *sözcenin*(ya da konuşmanın) ne şekilde bir etkisi olduğuna bakalım. *İSg*'de yaşananlarla bunun etkileşimini kurarak konuyu irdelemeliyiz.

Söylendiğine göre, onlar [yani hükümet] subayların partizan siyasete karışmasını önleyecek bir madde-i kanuniye yapmışlar. İki sene evvel hasbetteşadüf bulunduğum bir kongrede, “Askerleri rahat bırakın dediğimde!”. [Onların gözünde] gerici olmuştum (:22)

Mektup ilk defa 1925'te *Hakimiyet-i Milliye*'de yayımlanmıştır(:22). Yayım zamanına dikkat edelim. Bu, *İSg* ve İstiklal Mahkemesi tecrübesinin yansımasını göstermektedir. Mustafa Kemal'in 1909'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Libya temsilcisi olduğunu söylemiştik. Onun Balkan Savaşı'ndaki yenilgiyi görmesine rağmen cemiyette *karşı özne* şeklinde alımlanmasıyla, Kemalist önderliğin tesisinde *özneye dönüşmesi* iktidar nesnesi sorunudur. *Karşı öznenen özneye dönüşme*

sürecinde, *İSg*'nin son vuruş olarak tanımlanması öncelikle siyaset bilimcilerin konusu gibi görünmektedir.

Karabekir Paşa'nın sıcak bir İzmir gününde(3 Temmuz 1926) verdiği ifade konuya netlik kazandırmaktadır. Dikkat edilmesi gereken, Mustafa Kemal'in mektubunda yapılandığı *sözcesinin* “*kurallarla uyumlu ve duygusal*” anlamda sabitlenmesidir. *Söylemsel merkezkaç* noktasıysa, 1909'daki kongrede Mustafa Kemal'in “*tesadüfen bulunduğum*” ifadesini kullanmasıdır. Bu ifadede tesadüf diye bir şeyin olması mümkün gözükmemektedir. Söz konusu olan, bir subayın gizli bir cemiyete üye olmaya dair durumsal rahatsızlığından ibarettir. Çünkü; mektup başka alıcılar tarafından alımlandığında, *öznenin* durumu makuliyet çerçevesinde tanımlanır. *Özne*, “*askerleri rahat bırakın*” siyasi sözcesini o zamandan seslendirerek ne yapmıştır? İleride gönderen olarak *Özne* olmaya adaylığını koyduğunu, deyim yerindeyse “*devlet akli içinde*” düşündüğünü cemiyetin üyelerine fark ettirmiştir.

2.2 Cumhuriyet'in *De Jure* Kuruluşunda İstanbul Basını Ve *Özne/Karşı Özne*

Lozan Antlaşması sonrasında yaşananlar, yalnız *özne/karşı özne* ayrımının ortaya çıkışı olarak değil, “*Kemalist önderlik ana epistemesi*” içinde *öznenin* oluşumunun tarihi olarak da görülmelidir.

Karabekir Paşa'nın *İSg*'deki ifadesi, siyasi olmaktan çok *reaktiftir*. Mücadelenin ve ayrılıkların mütarekenin hemen sonrasında başladığını görmezden

gelir. Bu temel çelişkiyi Lozan sonrasına bağlar. Aslolan; siyasal rekabetin, “*Kemalist önderlik ana epistemesi*” süreciyle başladığını sezdirmektedir. 1923’teki *alt-epistemenin* başlangıcıyla, *Nutuk*’taki dönemin “*karşı öznelerinin*” tanımlandığını görebiliriz. Süreci daha da anlamlandırabilmek adına, onu basın tarihi çizgisinde takip etmek zorunlu hale gelmektedir.

Örneğin; İzmir basını olarak o sırada yayınlanan *Türk Sesi, Anadolu, Ahenk, Hizmet, Sada-yı Hak* ve İstanbul basını arasındaki ilintiyi kurabilmek önemlidir(Arı,1972: 34). “*Ancak ne yazık ki bütün gazetelerin Cumhuriyet’in ilanına ilişkin sayıları İzmir Milli Kütüphane’de bulunmamaktadır*”(Arıkan, 1985: 965). *De jure* ilana tekabül eden o kısa zaman aralığını görebilmemiz için, İzmir gazetelerinin Ankara ve İstanbul arasında söylemsel olarak nasıl sıkıştığını tespit etmemiz gerekmektedir.

Bahsi geçen sıkışmanın tipik biçimlerinden biri de konumuz olan *Ahenk*’te görülmektedir(Arıkan,1985:969-973). Gazetenin giderek Ankara’nın söylemselliğine kaymaya başladığını sezebiliriz. Yazık ki, bu kayışın söylemsel gücünün tespiti henüz yapılamamıştır. Dönüm noktası 1924’ün başında ortaya çıkar. Bütün bu sorunsallar çözülmek üzere bizi beklemektedir.

Mustafa Kemal, 3 Şubat 1924 tarihinde İstanbul basının ileri gelenleriyle üç saatlik bir buluşma gerçekleştirmiştir. Buluşmanın içeriğinden, kendisinin İzmir basınından bir rahatsızlık duymadığını sezmekteyiz. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul basınından şunu istemekteydi:

“Arkadaşlar, Türk basını, milletin gerçek seda ve iradesinin kendini belirtmesi şekli olarak cumhuriyetin etrafında bir kale vucuda getirmelidir, bir fikir kalesi, bir zihniyet kalesi...Basın mensuplarından bunu istemek cumhuriyetin hakkıdır...”(Karaca, 1998:45).

Buradan Şu çıkarsamayı yapabiliriz. İkilili iktidar bir *ana episteme* sorunsalıdır. İkilili iktidarla beraber iç savaşların kaçınılmaz durumudur. Durumun yansımalarının Şu ana kadar akademik olarak yeterince paradigmalastırılmadığını belirtmeliyiz. Yine de, akademik düzeyde kör topal günümüze değin geldiğini görmekteyiz(Sarıhan, 2000: 11). Siyasetbilim, göstergebilim ve basın-söylem ikilisi üzerinden konuya dair henüz net bir yaklaşım olmadığını ifadelendirmeliyiz. İki başlı iktidarın arasındaki koz paylaşımı, göstergebilimsel bir gönderenin tekleştirilmesi mücadelesidir. Zeki Sarıhan'ın(2000) bu konudaki ifadesinin basın tarihi ve gazete söylemiyle göstergebilimselleştirilmesi gerekmektedir. İktidarların kozlarını paylaşmasında basının rolü ve nasıl bir göstergebilimsel mücadele, fikir meydanı yarattığı da yine üzerinde çalışılmamış bir alandır. *Karşı öznelerin*, İstanbul basını vasıtasıyla *de jure* kuruluşa nasıl direndikleri de göstergebilimsel anlamda ortaya dökülmelidir. Şöyle ki; bu denli etin bir direniş olmasaydı, *de facto* kuruluş zaten ortaya çıkamazdı. Burada basın tarihinin üzerinde gelecekte çalışanlara büyük sorumluluklar düşmektedir. Özellikle; *alt-episteme* olarak *karşı öznelerin* gazeteler aracılığıyla ürettikleri söyleme dikkat edilmelidir. *Nutuk* da, bunlara verilen yanıtlar düzeyinde ilginç bir araştırma nesnesi haline gelebilir.

Amaç, Takrir-i Sükun ve İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla *de facto* kuruluşu anlamaya çalışmak olmalıdır. Temel hedef, basın tarihi dahilinde zayıf kalmış söylemin yeniden tanımlanması ve vurgulanmasıdır. Tezimizde; sözce olarak Cumhuriyet'in *ana episteme* içinde nasıl bir söylemsel düzeeye denk düştüğünü görmeye çalışıyoruz. Adına *göstegebilimsel avcılık* dediğimiz iz sürme yöntemiyle bu takibi oluşturmaya çalışıyoruz.

Mesela; 19 Ekim 1923 tarihli *Tanin*'de, “*Cumhuriyet mi Neüzübillah*” başlığıyla basılan yazı Nalbandoğlu Mahmut Hıfzı imzasını taşımaktadır. Bu durumu ağırlıkla, “*Saltanat-ı Ferdiye*” -daha çok Meşrutiyet öncesi- zamanıyla ilintilendirebiliriz. Yazar, “*Cumhur, Cumhuriyet*” gibi *sözcelerin “nasıl yasaklandığını örneklerle açıklar”* (Arıkan, 1985:967). Hipotezimiz şudur: Meşrutiyet öncesinden beri “*Cumhuriyet*” nesnesine ait zihin haritalarının söz düzeyinde yasaklanması, *söylemsel merkezkaç* durumunun sert bir biçimde çalıştığının ifâsıdır. “*Söylemsel merkezkaç*” olanın, meşrutiyet devriyle birlikte “*söylemin merkezine*” nasıl dönüştürüldüğü de hayli önemlidir. Bu mesele, bir *söylem arkeolojisi nesnesi* olarak karşımızdadır.

O halde; *söylem arkeolojisinin nesnesini* deşmeye başlarsak, 6 Ekim 1923'te İstanbul'u terk eden son işgalcilerin ardından gelişenleri daha net bir biçimde ifade edebiliriz. 13 Ekim 1923'te İsmet Paşa kabinesi, hükümet merkezinin Ankara olmasını içeren bir yasa teklifi vermiştir. Ankara'nın başkent ilan edilmesi, Cumhuriyet'in *de jure* kuruluşundan önceki en önemli noktadır. Yukarıda bahsettiğimiz yazı da, anayasa değişikliği için Ankara'da toplanan komisyonun Cumhuriyet için çalışmalar yaptığı esnada kaleme alınmıştır. Cumhuriyet sözcüğü böylesine bir *merkezkaç* sayesinde *sözcelenmiştir*.

Buna göre “cumhur-ı müslimin” tamlaması yerine “amme-i müslimin” konuyor, Mecelle'nin “cumhura muhalefet kuvve-ı hatadandır” maddesindeki “cumhur” un yerine “ekseriyet” alıyordu. Dahası coğrafya dersinde, “Cemahir-i Müttefika-i Amerika” tamlamasındaki “cemahir” in çıkarılarak Hükümet-i Müttehida-i Amerika demeleri gerektiği öğrencilere salık veriliyordu (Arıkan, 1985: 967).

Arşivlerdeki söylemin ve bizim kavramsallaştırmamız olan *epistemelerin* paralelinde, basın tarihindeki yöntemsellliği geliştirilmiş çalışmaların ufku

açılmalıdır. *Öznenin*(Gazi Mustafa Kemal Paşa), *ana episteme* için ilk metni sayılabilecek *Nutuk*'unu gözden geçirmek gerekliliği aşıkardır. Bunu yaparken, göstergebilimsel bir yöntembilimselliğin basın tarihine eklemelenmesi şarttır. Ortaya yepyeni ve giderek genişleyebilecek bir alan çıkabilir.

Nutuk'ta, mecliste geçen bir görüşmeye yer verilmiştir. Bahsi geçen görüşme Rauf Bey'le yapılmıştır. Onun, Cumhuriyet sözcüğünü ifade etmemesine bir hayli yer verilir(Atatürk, 2007: 748-754). İkinci dönem ilk (İstanbul) İstiklal Mahkemesi başkanı İhsan Bey'in Rauf Bey'le kürsüdeki atışması da, *virtüel İstiklal mahkemesi* biçiminde *İSg* duruşmalarının tekrarı gibidir. Eğer; Rauf Bey yurtdışında bulunmasaydı, 1926 Temmuz'da duruşmanın aktığı mecranın bir hayli değişebileceği söylenebilirdi. Kendisinin, Cumhuriyet sözcüğünü bütün muhalif milletvekillerinin sataşmasına karşın kasıtlı olarak kullanmaması bile *İSg*'yi çerçevelemektedir. Oldukça özgül bir *söylemsel merkezkaç* durumun, suikast dahil başka tür siyasi yöneme dönüşerek bir tür devamlılık olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

2.3 “3 Temmuz 1926” günü *Söylemin Merkezinden Kaçanlar...*

Ahenk'in ve “*İzmir İstiklal Mahkemesi*” duruşmaları yayınlarının *epistemeler* düzeyinde söylemsel bir katmanlaşmanın neresine oturduğu, yöntembilime dair öncül saptamalar açısından önemlidir. Karşılaştığımız sorunlardan birisi, eski yazıyla yazılan gazete arşivlerinin akademik bir nesne olarak görül(e)memesidir. Bunların, basın tarihinin ilgisini sadece çeviri düzeyinde çektiğini belirtmek yanlış olmaz.

Çünkü; çevirinin de ötesinde aslolan unsur, konuya yeni açılımlar kazandırabilecek özgün yorumların getirilmesidir. Tersine, iletişim fakültelerinde bu yayınlar sistematik siyasi bir söylemsel kaynak şeklinde irdelenmemiştir.

Yazdıklarımızdan yola çıkarak, karşılaştığımız bir örneği vermeliyiz. 31 Mart 2007 tarihli *Zaman* gazetesinin *Cuma ertesi* ekinde yer alan “*Osmanlıca’yı Latin Harflerine Çeviren Program İcat Oldu*” başlıklı habere değinelim. Haberde, İstanbul Üniversitesi Türk İktisat ve Sosyal Tarih Araştırmaları Merkezi Müdürü Prof. Dr Ahmet Kala ve aynı üniversitenin Mühendislik Fakültesi Biyomedikal Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr Osman Nuri Uçan tarafından geliştirilen “*Yapay Sinir Ağları(YSA) ile Osmanlıca Matbu ve El Yazısı Karakter Tanıma Okuma*” programından bahsedilmektedir. Arap harflerini Latin harflerine çeviren programın konumuzla ilişkisi açıktır.

Programın sayesinde, Osmanlıca gazete arşivinin Latin harflerine dönüştürülmesi gündeme gelmektedir. Kütüphanede gerçekleştirilecek böylesi bir transformasyonun, söylemi incelenebilecek açık bir nesne haline getirebileceği de görülmelidir. Nesnenin kökeni, farklı öbeklerdeki alanların ana merkezine basın tarihi öbeğini de almaktadır. Bu sayede; *vakıa/olgu*, *hadise/olam* ve tarih yazımı olarak *olay* düzeyinde bilgi-küresel söylemsel eklemlenmeler de teker teker ortaya çıkartılabilecektir.

3 Temmuz 1926 günü saat 14:00’te, Elhamra sinema salonunda Paşaların duruşmalarında yaşananlara söylemsel eklemlenmeler açısından bakalım. *Ahenk*’e göre konuyu irdelemeye çalışalım. Çünkü; orada olanlar *İSg* literatüründe dikkatle incelenmemiştir. Anlık bir sahnenin dahi, beraat kararına sebep olabilecek denli kapsayıcı nitelik taşıdığı da görülebilecektir. Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün(2006a:125)

sürekli vurguladığı şu saptamalar üzerinde durmak bize bu kapsayıcılığı gösterebilecektir: “Kazım olmazsa Kemal olmazdı yollu iki “k” teoremi var”.

Önermeyi ciddiye aldığımız kesindir. Göstergebilimsel olarak *özne* ve *yardımcı* *özne* ittifakının özel bir çalışma alanı olduğunu görebiliriz. İki “k” teoreminin üzerinde durulması gereği burada zuhur etmektedir. Erzurum Kongresi öncesinde Mustafa Kemal Paşa askerlikten ayrıldığında *özne/yardımcı* *özne* ikilisi nasıl oluşmuştur? O, ordudan ayrıldığı an ortaya çıkan *özne/yardımcı* *özne* ilintisi, 1926’da gerçekleşen İSg’de *özne/karşı* *özne* ikilisine dönüşmüştür. Teoremi Yalçın Küçük’ten devralıp, göstergesel bir biçime çevirmemiz gerekmektedir.

Yalçın Küçük’ün söyledikleriyle bizim çalışmamızın örtüştüğü yerlerin başında, Erzurum Kongresi öncesi olan bitenlerin İki “k” teoremine dayandırılması gelebilir. Aşağıdaki paragraf öz anlamlar ihtiva etmektedir:

... Enver seviliyordu, Kemal Paşa’nın sevildiği tartışılmalıdır; Erzurum Kongresi’ne kabul edilmek istenmemesi, sevilmemesi ve daha da önemlisi güven duyulmamasından kaynaklanıyordu. Doğru, üniformasını ve yaver-i şehriyari kordonunu çıkarmadığı için kongre’ye kabul edilmek istenmediği kaydediliyor; doğrudur, ancak bu bir bahane idi. Çünkü bütün mücadele sultanı ve halifeyi kurtarmak adına yapılıyordu ve ağalar ile şeylerden terekküp eden bu cemaati , 1791 Fransız Meclisi ile karıştırmayınız. Kaldı ki, Kazım Paşa, daha önce pek çok heyetin kendisine gelerek, Kemal Paşa’ya karşı tavır aldıklarını da haber veriyor. Kazım’a [Karebekir Paşa] inanacak olursak Kemal’in kabulünü temin eyleyen, kendisidir; tamamen reddedemiyoruz.

Sadece kahramanlar değil kaynaklar ve tanıdıkların da ortadan kaldırıldığı bir peryod yaşadık. İdamdan dönen ve susturulan Kazım Paşa’nın evine, yazdıklarını ve evrakı almak için baskın yapılması son derece semboliktir; resmi tarih yazımı için gerekiyordu. Bu arada Karabekir’in [Paşa] de yaman bir komiteci olduğu da ortaya çıkmaktadır, hem “yazdıklarını yaktılar” deyu bağırıyor ve hem de kopyelerini almak tedbirliğini göstermiş olduğunu ilan ediyor(Küçük, 2006a:78).

1926 Temmuz’da Elhamra sinema salonunda yaşananlar, bu ayrışmanın *yardımcı öznellikten karşı özneliğe* nasıl kaydıgının da göstergesidir. Tarih yazımına

dayanarak, anlatısallık ve söylemsellik “yapı-özne” düzeyinde çözümlenmelidir. Çözümlemenin bir başka akademik getirisi de, Yalçın Küçük’ten yola çıkan dönemselleştirme düşüncesinin, erken Foucault dönemi bilginin arkeolojisiyle kesiştiği yerdedir.

Kavramsallaştırdığımız *epistemeler* eşliğinde, *olay* olarak tarih yazımının “sözce dizisi olarak söylemselliğinin” göstergebilimselleştirildiğine değiniyoruz. Bilimsel paradigmalara dönüşüm esnasında, doğal politik sonuç sayılabilecek “maksimalist/minimalist” ayrımı vurgu yapıyoruz.

1926’nın yedi sene sonrasından bahsetmiştik. Karabekir Paşa’nın savunmasına başlamadan önceki yaşanan durum dahilinde, *özne* ve *karşı özne* karşıtlığının ideolojik çatallaşmaya yol açtığını söyleyebilir miyiz? İdeolojik kutuplaşma olarak iktidar nesnesinin paylaşılması ne şekilde gelişmiştir? Gelişim, mücadelenin neresine denk düşmüştür?

“Maksimalist/minimalist” ayrımının derinlerinde, kuramsal yeni bir bakışın yerini arıyoruz. Ayrımın temeli, Kazım Karabekir monografisinin yazılmasıyla da ilintilidir. Henüz bu konuda yeterince çalışma yapılmamıştır. Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün ileri düzeydeki yeni perspektifli çalışmalarında, ayrımın aciliyeti akademik nesne olarak gündeme getirilmeye çalışılmıştır. Konunun, akademik yeni zincirlemelerle birlikte araştırılması sayesinde basın tarihi düzeyinde de büyütülebileceğini düşünüyoruz.

Türk-Dasein gibi bir kavram taslağı sayesinde bu ayrımın da üstesinden gelebileceğimizi düşünüyoruz. “Kavramın olanakları sınırsızdır”(Levi-Strauss, 2004:44) ifadesini önemsiyoruz. Öyle ki; konunun imge ve göstergebilimsel

boyuttan soyutlanması, siyasi taraf olarak üretilebilecek kısır bir yanıtı ibaret olacaktır. Akademik merkezi düşüncemizin kısır döngüye girmemesi için, bunun tersini umut ediyoruz. Bağımsız bir felsefi çaba olarak...

2.4 Göstergebilimsel Koşullarda *Ahenk* ve Kazım Karabekir Paşa'nın Durumsallığı

2.4.1 *Yarı Söylemsel* Olanın İçinden Teşkilat-ı Mahsusa'ya...

Türk-Dasein felsefi kavram taslağıyla beraber, amacımız “*yarı söylemsel*” olanı da meydana çıkartmaktır. Aslında, bu kavram Türk yakın tarihinin bir *öznesi* gibi tasarlanmıştır. Kavramdan yola çıkan bir çok proje akademinin temel işlevleri içinde olmalıdır. Felsefi tutumla kışkırtılacak kavramlaştırmayla, birincil başat gönderenleri sabitleyebilme şartının sağlanabilirliğini ileri sürüyoruz. Bahsettiğimiz konu, çoğu zaman akademik ufuk çizgimizin dışındadır. Bundan ötürüdür ki, bu kavram kendini ancak “*yarı söylemsel*” olanda ortaya çıkartabilir. Daha keskin, daha can alıcı, daha fazla bilgi taşıyan olarak... Sonuçta; satır aralarının içinde petrol yatakları gibi bekleyen “*yarı söylemsel*” olanın dışarı çıkartılması gereklidir. “*Yarı söylemselliğin*” bir sorun olarak karşımıza çıkabilmesi için akademik gündeme gelebilmesi gerekir. Üniversiteyi milli bir güç olarak ateşlemenin rolü büyüktür. Çünkü; ancak kavram böyle bir işlevle geleceğe akabilir. Tarih bir kaynak olarak

tarikh yazımının ötesine taşınabilir. Basın tarihi bu sürecin anahtar rolü şeklinde görülmelidir.

Kendi çerçevemize odaklandığımız da; hem *İSg*, hem de daha geniş bir çerçeve için Yalçın Küçük'ün ortaya attığı “*maksimalist/minimalist*” ayırımına eklemlenme sorunu da gündeme taşınmaktadır. Bu ayırım, *de facto* kuruluş açısından Türkiye adına tipik bir yol göstericidir. Ayırımın kendisi bile, Yalçın Küçük çalışmalarının gereği açısından “*yarı söylemsel*” bir ayırım kabul edilmelidir.

“*Yarı söylemsel*” olan çoğu zaman tarih yazımının içinde erimektedir. Onun fark edilmez kılındığını sezenlerin başında Prof. Dr. Yalçın Küçük gelmektedir. Kendisi(Küçük, 2006a:29-31) *ütopya, kurgu(polisiye) ve masal geleneğinin* zayıf olduğu okuma geleneğimizden yola çıkarak; “*yarı söylemselliğe*” denk gelen bir formüle ulaşır. O; “*uydurmak ise yaratmaktır*” formülünü tarihe (yazımına) uygular. Bu, öznel olanın tam söylemleşmeden ya da alıcı için yeterince kolektif olamadan söze döküldüğü düzlemdir. “*Uydurmak*”, söylemin kolektif olan tarafını askıda bırakmak olarak tanımlanabilir. Konuşulan Türkçe’de “*uydurmanın*” olumsuz bütün çağrışımına rağmen... Özellikle, Yalçın Küçük'ün Teşkilat-ı Mahsusa'nın Türkiye için en değerli tanıklarından olan Galip Vardar'a dair yazdıkları dikkate değerdir. Yazılanların, “*uydurmanın*”, “*yarı söylemselliğin*” biçimlerinden ya da şartlarından biri olduğu fark edilebilir. Teşkilat-ı Mahsusa, *İSg* için her zaman “*yarı söylemsel*” temel kaynakların başında yer almıştır. Üzerinde durduğumuz noktanın özel olarak altı çizilmelidir. Bu önerme dahi, kendi başına bir tez olarak karşımızda durmaktadır.

Yalçın Küçük, eski tarih hocası Galip Vardar'a ait kendisinin de kaynak olarak kullandığı(Tansu, 1960) çalışmayı nesneleştirir. Vardar'a ait kişisel anısıyla birleştirir çalışmasının içeriğini. Küçük (2006b:1127), tarih yazımı ve *tarihi özne*

ilintisinin yapıyla ilişkisine dikkat çeker. Kabataş Erkek Lisesi’inde Galip Vardar’ın öğrencisidir genç Yalçın Küçük. O dönemin tarih öğretmeni Galip Vardar için, *“Mustafa Kemal’in ölüm gününde heyecanlanarak ölecek türden bir tarih öğretmeni oluyor”*(:1127) diye yazar. Vardar’ın anılarını aktaran gazeteci Samih Nafiz Tansu bu değerli tanığın ölümünü şöyle anlatmaktadır: *“10 Kasım 1958 Pazartesi günü, saat 10:10 Atatürk’ün Çanakkale harplerini anlatırken heyecana kapılarak kalp kifayetsizliğinden talebesinin ve arkadaşlarının gözü önünde yere düşerek ölmüştür”*(Tansu, 1960:4). *“Galip Vardar, kırk seneye yaklaşan öğretmenlik hayatından önce”* çeşitli cephelerde görev almıştır. Onun, 1. Dünya Savaşı’nda Çanakkale cephesinde Mustafa Kemal Paşa’nın ünlü 19. Fırkası’nda Conk Bayırı ve Seddülbahir Cephesinde yaralanmış olması trajik ölümüyle bağlantılıdır.

Küçük, lisedeki tarih hocasının *“Teşkilat-ı Mahsusa’nın çok genç yaşta son derece başarılı ajanlarından”*(Küçük, 2006b:1127) olduğunu o yaşlarda bilmediğini not ediyor. *“Bıraktığı anıların [(Tansu, 1960)] ne kadarının kendisine ait olduğunu ve ne kadarının, yayına hazırlayan Samih Nafiz Tansu tarafından uydurulduğunu tartacak durumda değilim; tarih dersi okutmasına karşın tüm tarihi unutmuş görünüyordu”*(:1127).

Galip Vardar’ın, Küçük’ün okul arkadaşları tarafından çok sevildiğini biliyoruz. Yalçın Küçük’ün anılarında, Galip Vardar tarihi unutmuştur. Tarihin aslında, içinde yaşayan *öznelerin* tecrübesi olarak söylemleştirildiğini belirtebiliriz. Tüm tarih yazımının, -Küçük’ün deyiimiyle- bir tür unutulmuş yaşanması *“yarı söylemsel”* bir görüngü olarak kabul edilebilir. Galip Vardar için tarihin *“unutulmuş”* hale gelmesi hangi anlamı içermektedir? Teşkilat-ı Mahsusa’ya mahsus tarihin bir *“yarı söylemsellik”* içerebileceği yapısal bir hakikatir. Tarih yazımının

satır aralarında bir yaşanmışlık olarak orada olan *özne*, öznel tecrübesini tarihi unutarak yarı söylemselleştirebilir. Söz konusu anılar için Küçük, “*Eski sözle, uydurma da olsa gerçeğe çok yakın düşüyor ya da gerçekten daha doğru uydurulduğu anlaşıyor*”(1127) olarak ifadeler kullanır. “*Uydurma*” bir söylem üretim biçimi olarak tarihi öznelliğe dikkat çekelim. Bir küme olarak tam söylemleşmeye ulaşmadan bu öğelerin öznel yaratıcılığın ya da tecrübenin içinde sıkışmasının neticesinde, Teşkilat-ı Mahsusa için araştırma nesnesi kılınması gereğini ileri sürüyoruz. Teşkilat-ı Mahsusa kendi başına özgül bir tarihselliği içermektedir. Fakat; bu organizmadan çok az bilgi kalmıştır geriye. *İSg* de, bu tarihselliğin ayrılmaz son sahnesi olarak karşımızdadır.

“*Yarı söylemsel*” öğelerin içinden “*yaratıcılığın*” ayrıştırılmaması, Yalçın Küçük için toplumsal bilincin içinden geçen geniş bir alımlama sorunsalıdır. Bu nokta, akademinin de dışında çok daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Küçük, günümüz Türk basının alımlama kapasitesi için radikal bir eleştiri getirmektedir. Ona göre “*Matbuat*”, “*işlek akıl ve eleştiri eksikliğinin*” doğrudan içindedir. “*Artık matbuat, birbirinin gözlerimizi tırmalayan ve dilimizi sevenleri dilhun[dilhun olacak; çok acınacak halde anlamında] eden hataları bile idrak etmiyor, umursamıyor; daha doğrusu artık göremiyor. Bu artık bir kavim olarak doğru ve yanlış ayıramadığımız anlamındadır*”(32). Görüldüğü gibi kendisi, basının dille bütünleştiği yeri sorunsallaştırır. Alımlamanın en soyut noktası da burasıdır aslında. Alımlamanın aşıldığı yerde, *Türk-Dasein*’ın ayrılmaz parçası süreci tamamlar. Böylesi radikal ifadenin iletişim akademisi açısından marjinal bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Böylesine geniş bir sürecin ileride yazılacağı umudunu taşıyoruz. Yalçın Küçük bu

vurguyu “iç savaşı” üzerinden yapmaktadır. Bu mühim vurgunun Türkiye’de ciddiye alınmaması, akademi açısından büyük bir boşluktur.

De facto kuruluş sürecinde, devletin yol ayrımına dair “olay” olarak olan bitenleri göz önüne alalım. Kuruluş sürecinin, günümüz Türkiye dinamiklerini de ilgilendirdiği açıkça ileri sürülecektir. Bu yol ayrımının merkezi, Musul ve Irak sınırı çerçevesinde emperyalist gücün(İngiltere) niyetlerinde belirlenmektedir. Lozan’ı bugün bile kabul etmeyen Birleşik Devletleri de bu kavramsallaştırmanın ayrılmaz bir parçası kabul edebiliriz. Basın tarihi, “yarı söylemsel” bir sorgulamayla ortaya çıkabilir. Bunun en tipik bağlantılarından biri de, Yalçın Küçük(Küçük, 2004:176-177) tarafından ortaya atılır. Hem Irak sınırında, hem Şeyh Sait İsyanı sürecinde olan bitenlerin *İSg*’yle ilintisine bakalım. Bu konu yepyeni söylemsel kavramlara başvurmayı zorlamaktadır. Yalçın Küçük çalışmalarına özel olarak bakılabilir. “Yarı söylemsellik” bir tür satır arası anlam aralığında çalışır. Tarih yazımı söz konusu olduğunda satır araları daha keskin bir şekilde ortaya çıkar.

Duruşma tutanakları yahut soruşturma evrakları tamamen açılmamış olsa bile, Teşkilat-ı Mahsusa gibi yapıların göstergebilimsel çözümleme anlamında nereye denk düştüğünü düşünmeliyiz. Bu tür “yarı söylemsel” yapıların, emperyalist güçle kurulan ilintilerinin açığa çıkarılması belirgin bir akademik ilgi konusu değildir. Tek başına ne betisel birinci düzey, ne anlatısal ikinci düzey ve ne de derin yapıya gönderme yapan sosyal bilimsel alanın izleksel(tematik) düzeyi bu konuya açıkça yanıt verebilecek konumda değildir. İfadelendirmeye gayret ettiğimiz ‘yarı söylemsellik’, en belirgin sorun olarak karşımızdadır. Göstergebilimin bittiği yerde, farkındalığın içinde, ancak *Türk-Dasein* felsefi bir kategori olarak çözüm kümesi oluşturabilecektir.

2.4.2 Durum Öznesi Olarak Karabekir Paşa ve Haberin

Kayan Zamanı

Akademik ortamımızda gelişen “öteki” yaratımından kurtulmanın yolu da, çok katlı analizler sayesinde özgürleşmeden geçer. Akademiye gözden kaçan nokta, bilinmeyenin kendiliğinden *ötekileşmesidir*. Enformasyon merkezli Türk akademisinde, kendiliğinden oluşan bu süreç “*yarı söylemsel*” olanı da keskinleştirir. İki katlı göstergebilimsel ve altındaki sosyal bilimsel alandan daha derin ve bütünleşik bir alan kendini ortaya çıkartabilir. Göstergebilimsel olarak ele alınacak sığ politik söylemi içeren betisel/figüratif veya hukuki olarak anlatsal alanın ve onların daha aşağısının -sosyal bilimsel izleksel alanın- içinden tasarlanabilecek bir kavram üretim düzeyi ortaya çıkartılabilecektir. Felsefi olandan bakarak konuya yanıt aranabileceğini düşünüyoruz. Üst seviyeden hareketle; izleksel düzlemdeki konu, sosyal bilimsel bir nesne haline gelecektir. Söylemsel ayırım düzeyinde çözümlemeye gidildiğinde, tarih yazımının aşırı *söylemsel merkezkaç* etkisinden bir ölçüde uzaklaşacağız.

İzmir Suikastı girişimi’ni(İSg), tarih yazımsal *olayın* içinde yapılanan yapısal bir durum olarak anlamak için daha fazla çalışmak gerektiği açıktır. Kemal Tahir’in bu yapısalılığı duyumsaması ve sanat yapıtına dönüştürmüş olması da başka bir yarı kapalı sorunsaldır. Konunun daha açık olabilmesi için, disiplinler düzeyinde akademik yaklaşım son derece önemli hale gelmektedir. Sosyal bilimsel izleğin araştırılmamasının bilinciyle, buzdağının merkez noktalarından biri şeklinde nitelendirdiğimiz 6. dipnota dönelim. Haber kaynakları ve bunları alımlama düzeylerine değinelim.

Bu *öznelerin, vakıa/olgu* düzeyinde(*söylemin sıfıncı düzeyinde*) bir haber kaynağı olarak, 2007 itibariyle seksen bir yıl sonraki tanıklıkları mühimdir. Hatta, *öznelerin* durumları birincil konumda yerlerini almaktadırlar. Tarih yazımı olarak, *olayı* anlayabilmek için bu *özneleri* sınıflamaya ihtiyacımız var. Örneğin; “*yetkilendirilmiş Sözcelem öznesi*”(ySÖ) olarak Karabekir Paşa’nın kızı Hayat Hanım’ın(Mumcu, 1994: 155) anlatısına bakabiliriz. Bu, öncelikle bir aktarma ve aracılıktır. Aktarılan, Karabekir Paşa’nın *vakıa/olgu* olarak *söylemin sıfıncı düzeyinde* yaşadığı tecrübelerdir. Tecrübeler silsilesi, kendisinin o sahne içindeki yerini de belirler hale gelmiştir. Şu halde; “*Karabekir Paşa emir vermedikçe oturmayan subaylar, alçaktan uçan uçakların, atıkları bildiler...vs.*” ibaresi de bu deneyimin parçalarından birini oluşturmaktadır.

Haber düzeyinde önemli olan, *Ahenk* muhabirinin varoluş durumudur. Muhabir, Karabekir Paşa’nın oturduğu sıranın yakınlarında oturduysa ve o salonun havasını teneffüs ettiyse, haber kaynağı *özne* biçime nasıl dönüşmüştür? Tam o sırada orada olan *Cumhuriyet* gazetesinin baş yazarı Yunus Nadi’nin tanıklığı için de benzer sorular geçerlidir:

27 Haziran 1926 Pazar tarihi (yıl: 3 No. 765) sayısında Başyazar Yunus Nadi (Abalıoğlu) MEL'UNLARI MAHKEME HUZURUNDA TEMAŞA başlığı altında «Dünkü Muhakemede hazır bulunan başmuharririmizin müşahadat ve intibaatı (görgü ve izlenimleri) notu ile şu makale yayınlanıyordu: İzmir: 26 (Başmuharririmizin-telgrafnamesi) (Erman, 1971: Detay Yayıncılık 1994:32)

Haber kaynağının ortak alanında ve *vakıa/olgu* kavramının etrafında, Karabekir Paşa’nın tecrübelerine ortak olan muhabirin/muhabirlerin bulunduğu iletişimsel varoluş halinin çözümü es geçilmemelidir. 6. dipnotumuza konu olan bu iletişimsel varoluş hali, *sıfıncı söylemsel düzeyden birinci söylemsel düzeye*

sıçramak olarak tanımlanmıştır. *Hadise/olam* ile beraber, *Ahenk* muhabiri de konuyu söylemselleştirmektedir. Ortak tecrübenin düşeylikle hareket etmesi gereken ortak söylemselliğe dönelim. *Öznelerin* farklılığı sayesinde, söylemleştirilmişliğin monolitik yapısının parçalandığına tanık oluruz. Zaman, mekan ve kişiler biçiminde, ortak bir tecrübeye dair olması gereken monolitik yapının parçalanmışlığına da...

4 Temmuz 1926 tarihli *Ahenk*'in(Cilt B.329:59) başlığının “*bugün*” olarak başlaması hayli ilginçtir. “*Bugün*”, kendi başına bir sözce durumundadır. Belirtirsek, “*sözce iletişim amacıyla bir kişi tarafından söylenir ya da yazılır*”(Günay, 2002:21). Bahsedilen tarih, 3 Temmuz 1926’dır ve aslında “*dündür*”. Bu zamansal kayma gözden kaçmıştır. Bir önceki paragrafta bahsi geçen parçalanmışlığa aşağıdaki örneği verebiliriz:

Her sözce belli bir zaman diliminde ve belli bir uzam ...içinde üretilir...Her sözce yaşanan şimdiki zaman içinde üretilir... Sözceleme konumuna özgü yer ve zaman belirleyicileri, bazen sözce içinde geçerli belirleyiciler olabilir. Örneğin “*bugün*” diyen bir SÖ’nün sözcesi, onun konuşma anını (“*bugün*” olarak adlandırdığı günü) bilmeden anlaşılamaz.“*Bugün*” kavramı, “*dün*” ve “*yarın*” kavramına bağlı olarak içinde yaşanan bir zaman parçasını belirtir. (Ancak, sözceye ait, sözceleme zamanından farklı bir zaman da kullanılabilir). SÖ değişik zaman belirleyicileri arasından “*şimdi, bugün, şu anda, şu sırada*” gibi belirleyicileri arasından “*şimdi, bugün, şu anda, şu sırada*” gibi belirleyicileri kendi durumuna uygun olduğu için kullanır. Geçmiş ve gelecekle ilgili belirleme de, yaşanan şimdiki zamanı göz önünde bulundurularak yapılan bir zaman saptamasıdır.

Sözceleme açısından temel zaman, sözceleyenin konuştuğu şimdiki zamandır. Sözceleme edimine bağlı olarak sözceleyen, oluşturduğu sözcesini belli bir zaman dilimi içine oturtarak alıcısına aktarır...(Günay, 2002:29)

Eğer; sözceleyen konuşma değil de bir haber olursa, temel zaman haberin alıcısının zamanına göre “*dündür*”. Modern gazetecilikte geniş zaman içinde sözcelenen haber, zaman belirleyicileri çok önemli olduğunda (paranteze alınır). O dönemde sözcelenen temel zamanı alımlıyıcı için, tarihin bugüne dönüştürülmesi dönem gazeteciliğinin karakteristiklerinden midir?

Bir akşam gazetesi olmasıyla ki *Ahenk*, duruşmaları bir gün gecikmeyle yayınlamaktadır. Niçin bir zaman kaymasını alımlayıcı için yaşattırılmaktadır? Üzerinde durulmamıştır. Bunun, basın tarihi düzeyinde istemeden yapılmış bir tarihin kesinliğine dair yanlış anlaşılma olduğunu söyleyebiliriz. Yanlış anlaşılma varsa; bu, *söylemsel merkezkaç* anlamında kendiliğinden ortaya çıkan doğal bir sonuç niteliğindedir. Sözceleyen için temel zaman “*şimdi/4 temmuz*” olduğu halde, o dönemin pratiğinde “*dün*” değil “*bugün dır*”. Tarihsel kesinlik bir gün sonraya kaymaktadır.

3 Temmuz 1926 günü Kazım Karabekir’in duruşmasının yapıldığını, Uğur Mumcu (2002:44) doğru bir şekilde belirtmektedir. Mumcu’nun dikkatine rağmen; “*yanlış anlaşılma*”, Kocahanoğlu gibi tarih yazımını *olay* olarak gazeteden alımlayan araştırmacılarda sürmüştür. Onlar kaymayı fark etmemişlerdir(Kocahanoğlu, 2005:273). Dönemin pratiğinde, gecikmeyle sansüre zaman kazandırmak zorunluluğu da akla gelmiş olabilir. *Ahenk*, “*bugün*” olarak attığı başlıkta, “*olam/hadise*” düzeyinde “*dünü*” söylemleştirmekteydi. 6. dipnottaki kategorik ayrımların, alımlama sürecinde yanlış anlamaları nasıl tetikleyeceğine dair ilk örneği verelim:

Ahenk (4 Temmuz 1926) Altı çizgili olarak atılan başlık: Bugün Kazım Karabekir, Ali Fuat Paşaların Muhakemeleri İcra Edildi.(Kazım Karabekir Paşa).

Paşa’lar Terakkiperver Fırkanın teşekkül ettiğini nasıl izah ettiler. Sorulan suallere ne cevaplar verdiler.

Bu gün dahi İstiklal Mahkemesinde suikast maznunlarının muhakemelerine devam edildi. Saat ikiye beş kala Kazım Karabekir paşa salona getirildi. Paşa maznunlara ait sandalyelerin ortasındakine oturdu ve ellerini birbirine bağladı. Lacivert bir elbise giymişti. Saat ikide Hay’et-i Hakime mevkilerini işgal ettiler. Ve Reis Bey Efendi Kazım Karabekir Paşa’ya ilk sualini tevcih etti (Cilt B.329:59)

2.4.3 Tarihten Gelen Söylemin Özneleri Üzerine:“Yeniden Tarihselleştirme” İşlevinden Güç/İktidar’a

Uğur Mumcu(1994), 10-29 Haziran 1990 günleri arasında *Cumhuriyet* gazetesinde “*Kazım Karabekir Anlatıyor*” başlıklı bir yazı dizisi tefrika etmiştir.

Burada, Karabekir Paşa’nın kızı Hayat Hanım’ın anlattıklarına da yer verilmiştir:

İsmet Paşa’nın çayına çağırıyoruz diye Etlik’teki evinden almışlar İzmir’de Elhamra sinemasındaki mahkemeye çıkıncaya kadar tahtakuruları içinde Emniyet Müdürlüğünde yerde yatırmışlar. Yukarıda bir pencere varmış, o pencereyi de demirle kapatmışlar. Pencereyi de çivilemişler.Yer şiltesi vermişler.Mahkeme başlıyor, salon subaylarla dolu. Mahkeme başkanı Kel Ali subaylara oturun diyor, oturmuyorlar. Karabekir Paşa dönmüş, eliyle işaret etmiş, oturmuşlar. Mahkeme olurken de uçaklar uçabilecekleri en alçak seviyeden uçmuşlar (Karabekir suçsuz; Karabekir suçsuz) diye kağıtlar atmışlar (Mumcu, 19904: 155).

Bu iki metin ya da sözce, farklı *Sözceleme özneleri(SÖ)* tarafından *vakıa/olgu* olarak *söylemin sıfıncı düzeyine* dayanılarak oluşturulmuştur. İki metindeki aynı *sözce öznesinin(sÖ)* de Uğur Mumcu’ya ait olması durumu daha da büyüleyici hale getirmektedir. *Olay*, tarih yazımının sayesinde *tarihselleşmektedir*. Peki; tarih yazımı olarak tarihselleşen *olay* hangi *Sözceleme öznesine(SÖ)* aittir?

Ahenk’in *İSg*’yle ilgili sayılarını Mumcu(2002) kitabı *Gazi Paşa’ya Suikast*’te kullanmıştır. Söz konusu süreç; İzmir Milli Kütüphane gönüllülerinden Zeliha Bilge tarafından *Ahenk* metinlerinin yeni yazıya çevrilmesiyle başlamıştır. Artık *Ahenk*, Mumcu’nun(2002) kitabına söylemsel eklemlenme kaynağı olmaktan daha fazla bir misyona sahiptir. Biz de metinleri arşivden çıkarıp günümüze eklemleyerek, yeniden söylemsel bir alan yaratmış oluyoruz. “*Yeniden tarihselleştirme*” işlevi olarak (*söylemselleştirmenin ikinci düzeyi*), söylemin kapısı sonsuzluğa ve yepyeni

söylemlere açılıyor. Mumcu'nun(2002) ürettiği “*eklemlenmiş söylemi*” ve Zeliha Bilge'nin emeklerini/notlarını da içinde katarak söylemsel ağ genişlik kazanıyor.

Foucault'nun sürekli vurguladığı kuramsal noktada; genişlemenin geriye değil, ileri doğru bir sıçrama yapmasını umut ediyoruz. Yeniden eklemlenmeler aracılığıyla her söylem, farklı öbekler halinde zaman içinde salınmaya ve genişlemeye mahkumdur. “*Yapı ve olayın*” içinden geçerek genişleyen mahkumiyet, erk ve iktidar talebinin kendisidir.

Söylemin, görünüşte, önemsiz bir şey olması hiç fark etmez, karşı karşıya kaldığı yasaklar hemen, çabucak onun arzu ve erkle olan ilişkisini gün ışığına çıkarırlar. Ve bunda şaşılacak bir şey yoktur: zira söylem-psikanaliz bunu bize gösterdi- arzuyu yalnızca ortaya koyan veya gizleyen şey değildir; ve zira – bunu da tarih hiç durmadan bize öğretiyor-söylem yalnızca kavgaları veya baskı sistemlerini açıklayan şey değil, ama onun için, onun vasıtasıyla mücadele edilen şey, ele geçirilmek istenen erktir(Foucault, 1992:11).

Söylemin çok katlı analizi, aslında bir güç ve erk mücadelesinin kendisi biçiminde okunabilir. Sosyal bilimsel olan *izlekselliği(tematikliği)* ele alan üçüncü göstergebilimsel düzeyde açık bir analiz yapılacağı daha olası gözükmektedir. Sığ düzeydeki göstergebilimsel çözümleme, *yapı-özne* ilişkisinin sadece iktidar boyutunun altını çizer.

Öncesinde verdiğimiz örneğe tekrar dönerek yazdıklarımızı somutlayalım. Haber söyleminin temsilinde kaçınılmaz *gönderen* olarak Cumhurbaşkanı, hükümet ve İstiklal Mahkemesi “*iktidarın*” en güçlü politik öznellikleridir. Bu durum da, *Ahenk* muhabirinin *yardımcı öznelliği* sayesinde *karşı özne* olarak Karabekir Paşa'yı belirlemektedir. Duruşmada, *TpCF*'nin başkanlığına geçen Karabekir Paşa'yla beraber *gönderenin* sayesinde *karşı özne* olma durumu, yapısalcı anlayışta *özneye* ait olan iktidar nesnesini ele geçirmek üzerine kurulmuştur. Elhamra sinema salonuna

değindiğimizde, ilginç bir sahne canlanır. İstiklal Mahkemesi reisi ve üyelerinin masalarının arkalarındaki platforma asılan büyük boy Türk bayrağının üstüne konmuş fotoğraf oldukça ilginçtir. Bu fotoğraf, profilden pozu yer alan Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa’nındır. Fotoğrafı merkezi görsel bir gönderen olarak kabul edebiliriz. İktidarın siyasi bağlamda göstergebilimsel nesne olarak kimin elinde olduğunu göstermesi açısından... Türk bayrağıyla Cumhurbaşkanının iç içe yapıl(an)ması göstergebilimsel gönderen açısından üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bize göre; bu girişim, İttihatçı bir hükümet darbesine yol açıyorsa, tersi bir durum ortaya çıkabilirdi. Bayrağın ve diğer simgelerin, bu sefer tutuklananlara karşı kullanılacak güçlü bir gönderen olarak işlevlenmesi akla yatkın gelecekti. Bütün alımlayıcılara bu gönderen, politik iktidara karşı rızayı üretme anlamında bir mesaj vermektedir. Rızanın sessizliği, İstiklal Mahkemesi’nin varlığına eklenmektedir. Yahut, buna *üniformasız öznelerin* de sessizliği diyebiliriz. Sessizlik de, *karşı özneler* ya da gönderilen olan izleyiciler için bir çeşit sözcüktür.

Tarihsel gazete söyleminin incelenmesi sırasında ve sürece şimdinin eklenmesinin doğallığıyla, göstergebilimsel dinamoyu çalıştırdığımız şu durumla da karşılaşırız. Söylemin göndereni üzerine bu çalışma yazılırken, 11. Cumhurbaşkanı’nın seçilememesi krizini yaşıyoruz. İzmir’deki kimi dairelerin balkonlarına, önünde Mustafa Kemal Paşa’nın fotoğraflarının bulunduğu özel tasarlanmış Türk bayrakları asılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa flamalarının da asılması, görsel gönderen kapsamında söylemin dikey düzeyde eklenmesinin işaretidir. Foucault’nun söylediği anlamda; *öznenin* göstergeselliğinin siyasal yapıda zaman içerisinde ve *yapı-özne* ilintisi düzeyinde çalıştığı görülebilir. Bu “*olay*”, göstergebilimsel bir serüven olarak görülmelidir. Şüphesiz ki, eklenenen erktir.

Siyasal yapıyı bir zorunluluk kabul edersek; olumsuzluk olarak olayın içinde, *öznelerin* görsel (sözel olmayan) ve sözel söylemsellikleri eklemlenmektedir.

Mahkemeye tekrar dönelim. Göstergebilimsel olarak bir fotoğrafla karşı karşıyayız. Fotoğrafta Mustafa Kemal'in ve bayrağın üst üste gelişi, Atilla İlhan'ın birçok yerde ifadelendirdiği bir konuyla da bağlantılı gözükmektedir. İzmir Halkapınar girişinde yer alan Şehitlik'in üzerinde yazılı "*Vatan ve Namus*" sözcesinden bahsediyoruz. *İSg*'yi söylemsel/iletişimsel olay ya da görüngü (fenomen) olarak kabullendiğimiz andan itibaren karşımıza bu ifade dikilir. İdam olunanların üzerlerine asılan yaftalardaki "*Türk vatan ve namusunu kurtaran Aziz Reisicumhur Hazretlerine suikast yapmak...*" ibaresi... Bu cümleden fişkırان sözcenin, şehitliğin üstündeki sözceyle söylemsel eklemlenmeye dair derin bir bağı olmalıdır. Gönderenin İzmir'le ilgili soykütüğü bağlamında bir yakınlıktır bu.

Ahenk'te yer alan fotoğrafları şu an için analizimize katamıyor, bunu bir başka analiz düzeyine saklıyoruz. Mahkemeye beraber gelişen ve arka planda kalan bir kısım olaylar, iktidar sistemini taşıyan göstergeler olarak önümüze çıkmaktadır. İstiklal Mahkemesi'ni, gönderenleri(Reis-i Cumhur, hükümet ve BMM) tarafından "*yetkilendirilmiş özneler*" olarak görmek gerekir. Ancak böyle bir yapı-özne ilintisi sayesinde anlam kurulabilir.

Şu halde; daha önce çözümlemesi yapılmamış olan tarihsel bir durumun ortaya çıkardığı iktidarsallığı göstergebilimsele dökmeyi amaçlıyoruz. Örneğin; Paşaların duruşmasında mahkeme başkanı olan Reis Ali Bey ve üyelerin, kürsüye -o zamanki sinema sahnesinin önüne- çıktıkları anın çözümlemesi gereğini de hatırlatıyoruz. 3 Temmuz 1926'da(*Ahenk*'e göre saat 14:00'te) olanları çözümlemenin şartı nereden geçer? Öncelikle; *öznelerin* iktidarsallıkları mı karşılaşmaktadır? İstiklal Mahkemesi

heyeti otururken ayağa kalkan *Ahenk* muhabiri(gazeteci), “*iktidarla*” birlikte gelen gönderene doğrudan ve kendiliğinden eklemlenmiş sayılmaz mı?

Mahkeme reisi ve üyeleri kürsüye geldiklerinde, *Ahenk* muhabiri törensel olarak salonun ayağa kalkmasıyla bereber ortaya çıkan konumda yerini almaktadır. Bağımsız basın koşullarından çok uzakta olunan iç savaş zamanlarından bahsediyoruz. Böylesi karmaşık bir dönemde farklı bir durum beklenebilir mi? *Vakıa/olgu* düzeyinde bir haber kaynağı olmanın ötesinde *Ahenk* muhabiri, o an başka bir boyuta sıçramıştır. Muhabir o koşullarda söylem üreticisi olarak farklı bir öznelliğe yaklaşır. Başka bir noktada da, basın tarihi açısından *vakıa/olgu* kavramının *özneler arası*lık durumuyla kurduğu bağa bakmalıyız. Bunun, siyasal iletişime yansıyan parçası göstergebilimsel çözümlemeye muhtaçtır. Cumhuriyet’in *de jure* kuruluşunda ilk *karşı özneler*, *Nutuk*’ta basın aracılığıyla sivrileştirilmişlerdir:

Rauf Bey’in Cumhuriyet’in ilanı dolayısıyla iki İstanbul gazetesiyle yaptığı röportaj: Efendiler; Rauf Bey’de bu münasebetle gazetecilerle röportajlar yapmıştı. Rauf Bey’in Cumhuriyet hakkında yaptığı değerlendirmelerini ve milli egemenlikten ne anladığını röportajlarını 1 Kasım 1339 (1923) tarihli *Vatan* Gazetesin’de okumuştum. *Vatan* ve *Tevhid* sahipleri ve başyazarları ile Rauf Bey’in baş başa vererek hazırladıkları soru ve cevaplardan bazılarını, tekrar, birlikte gözden geçirelim (Atatürk, 2007 : 709).

De jure ilanın hemen öncesinde(22 Ekim 1923), Gazi Mustafa Kemal Paşa *karşı öznelerin* İstanbul basınıyla kurdukları ittifakı gözler önüne üstteki sözceyle serer. İttifakın *vakıa/olgu* düzeyine kadar indiğini(*karşı özne- gazete sahibi /başyazar*) *Nutuk*’ta görebiliriz. Bu noktada, Karabekir Paşa da *karşı özne* olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı belirlemiştir. Muhalifi olan *özneyi*, “*tek adam*” olmaya çalışmakla suçlamaktadır. İstanbul basınına karşı Ankara’nın yaptırımlarının ne

şekilde olduğu basın tarihimiz açısından önemli görülmelidir(Karabekir, 1995: 203-204).

İSg, genel çerçeveleriyle ele alınan ve hep eksik bırakılan bir konu olagelmıştır. Milletvekilliği dışında Kazım Karabekir Paşa'nın, aynı zamanda askeri bir görevi de olduğuna dair yanlış bile taze bir sorunsal olarak karşımızdadır. Yanılgı neden kaynaklanmaktadır? Bu soruya yanıt vermeden konuya devam etmek olası mıdır?

Yalçın Küçük'ün(2006a:125) deyişiyle Karabekir Paşa'nın "*dar ağacından dönmesini*", suikast üzerine yeni bir akademik çalışma yapan Cemal Avcı, ordunun baskısı neticesi olarak yorumlar:

Mahkeme ve verdiği kararlar çeşitli baskıların etkisi altındaydı. En önemli baskı paşalar hakkında ordudan gelen baskıydı.Gazi'de paşaları korumuştı.(Avcı, 2007: 100)

Söz konusu ordu baskısının kesinliğinin, bu bölümün sonlarına doğru açıklayacağımız bir tanık aracılığıyla yoruma açık bir hale gelebileceğini görebiliriz. Oysa; sözcenin temel gerekçesini, Avcı bir sonraki paragrafta vermeye çalışır. Bu gerekçelendirme, - Mete Tunçay'ın ve Ayşe Hür'ün de verdiği- birçok kaynakta kullanılan(2007b:8) bir anekdotdur. Anekdot, Cebesoy'un anılarından biridir. 18 Mart 1927 gecesi, "*Paşa'ları senin hatırın için affettim*" (Tunçay, 2005:168) olarak geçen ifade burada yer almıştır.

Karabekir Paşa, 26 Ekim 1924 günü 1. Ordu Müfettişliği'nden istifa etmiştir. Tunçay'ın(:168-172) ifade etmediği bir nokta bulunmaktadır. Daha sonraki baskılara eklenen bu nokta, "*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasi ve Mülki Görevli Askerler*" bölümüdür. Bu, "*Ara Ek 3*" bölümünde konuya açıklık getirmektedir(Tuncay:2005:120-123). Paşa, 1. Ordu Müfettişliği'nden istifa etmiştir.

İstifa “*vazifedendir*”. Bu istifa, *Nutuk*’ta eleştiri konusu yapılmıştır. Paşa emekli olmamıştır. Askeri öznelliği (kimlik ve aidiyet olarak) bir “*durum öznesi*” gibidir. “*Durumu belirten eylemler (olmak, sahip olmak, görünmek, vb), adı üstünde belli bir durumu ortaya koyar*”(Günay, 2002:19). Bu durum, “*ordu açığı*” olarak terimleştirilmektedir. Öyleyse, milletvekili sıfatıyla siyasi kimliğine bürünmüştür. “*Ordu açığı*” meselesini “*durum öznesi*” olarak Atatürk’ün ölümüne kadar korumuştur.

Bahsi geçen mesele, yukarıda da ifade edildiği gibi(Karabekir;1995 :308-316) kitabı derleyen tarafından fark edilmemiştir. Asker öznelliğinin (kimlik ve aidiyet olarak) göstergebilimsel akademik ayrımı yapılmadan, Karabekir Paşa doğrudan ve “*halen asker*” şeklinde lanse edilmektedir(Kocahanoğlu, 2005:290; Tunçay,2005:168; Avcı, 2007: 100; Hür, 2007: 8). Karabekir Paşa, 1. Ordu müfettişi olarak Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlıkları’na istifa dilekçesini vermiştir. Yazdığı raporlara devletin gerekli makamları karşılık vermeyince, kendisi “*nazar-ı dikkate alınmadığını görmekte teessür ve yeisim fevkaladedir*” demektedir(Karabekir, 1995: 315). *Nutuk*’ta bu duruma da yanıt verilir. Kocahanoğlu gibi konuyu yıllardır inceleyenler dahi, bu önemli ayrıntıyı gözden kaçırmışlardır. Bu sebeple, aşağıdaki paragraf önemli görülmelidir:

Zafer herkesin ve herkese yetecek kadar büyük olduğu halde, Cumhuriyet ilanı sırasında hizmetini ileri sürerek yollarını ayırır. Ordu müfettişi ve İstanbul mebusu iken, istifa ederek diğer Paşalarla Meclise dönen Karabekir’in bu davranışı *Nutuk*’da “kompro” olarak nitelenir (Kocahanoğlu, 2005: 290)

Temel sorun, Karabekir Paşa’nın ordu müfettişiyken istifa etmesi ve *işlemci* öznenen durum öznelliğine kayışının gösterge olmasıdır. *İşlemci* özne olarak eyleyen aktör; “*özne canlı bir varlık ise, üç tür görev üstlenir neden bildiren (fr. causateur),*

kılıcı (fr. agent) ya da eylemin merkezindeki kişi (fr. siége) olabilir”(Günay, 2002:20). Ordu müfettişliği üç tür “işlemci öznenin” hepsini kapsamaktadır. *TpCF*’nin kurulmasında “maksimalist ve minimalist” ayırımına yol açan durum da bu istifayla ilgilidir. Yalçın Küçük(2006a: 117) son çalışmasında, Karabekir Paşa’nın “*minimalist mi, maksimalist mi?*” olduğu sorunsalına parmak basar. Prof. Dr. Yalçın Küçük, onu 1924-1926 döneminde “*minimalist*” kategoriye derc eder. Konu, başlı başına bir makale ve akademik araştırma konusudur. Çünkü; bu durum, bir süreç içerisinde *özne/karşı özne* konumlanması sorunu gibi gözükmetedir.

Karabekir Paşa, Lozan sonrasında *maksimalist* olarak okunabilen bir söylemsellik taşımıştır. 1924 Eylül’de, henüz oluşmamış Irak sınırında İngiltere’yle savaş tehlikesi sırasında da *minimalist* gibi görünmektedir. Kıbrıs hareketına katılıp “*şehitliğe*” yaklaştığı için Prof. Dr. Yalçın Küçük de, bu sorunsalın net bir şekilde hissedebilmektedir. Bu kavramı Karabekir Paşa için uyarlamış olabilir(Küçük: 2006a: 117). Karabekir Paşa’nın istifası üzerindeki perde aralanmalıdır. Bunun sebebi; İngilizlerle savaş tehlikesi öncesinde, Nasturi Ayaklanması sırasında olan bitenlerin Karabekir’e haber verilmeyişi olabilir. Öyle bile olsa, mesele söylemin daha altında felsefi bir düzeyde *Türk-Dasein* kavramı içinde yeniden okunmalıdır. Felsefi boyut dediğimiz süreç de burada başlamaktadır. “*Kemalist önderlik epistemesinden*” itibaren -İngilizlerle kurulan ilişkiler düzeyinde soru işaretlerini koruyan- bir Cumhuriyet projesi vardır. Karabekir Paşa, bundan duyduğu rahatsızlığı zımnen ortaya koyar. Bu konuda açıkça yapılan bir çalışmanın varlığından haberdar değiliz.

“*Maksimalist ve minimalist*” tartışmalar dahilinde, araştırılması gereken başka bir nokta daha vardır. O da, giriş bölümünde sözünü ettiğimiz Nasturi

Ayaklanması'nın perde arkasında olanlardır(9 Ekim 1924). Ayaklanmanın perde gerisi yeterince çalışılmış gibi gözükmemektedir. Karabekir Paşa'nın istifası da, askerlikten öte bu olay sebebiyle gibidir. Büyük ihtimalle de kendisi, İzmir İstiklal Mahkemesi duruşmalarından sonra ordudaki vazifesine geri dönmek istemiştir. Kendi anılarında bundan bahsedilmese de; Mete Tunçay'a(2005:121) göre, 1999'da yayınlanan çalışmalarında Fahri Çoker ve Cemil Koçak 26 Ağustos 1926 gününe dair bir belgeyi açıklarlar. Kazım Karabekir, A. Fuat, Refet ve Cafer Tayyar Paşaların bundan sonra ordudaki durumlarına dair bir rapordur sözü edilen belge ve *“yakın geçmişte siyasal ilişkilere girmiş bulunmaları nedeniyle büyük emir ve kumanda makamlarında çalışmalarının tehlikeli olabileceğini”* anlatan ifade bu açıklamada yer alır. Bu *“tehlike”*, 3 Temmuz 1926 günü alçaktan uçan uçaklardan duruşmaya katılan subaylara kadar uzayan bir olasılıklar zincirini çağrıştırır. Mevcut çağrışım, erken Cumhuriyet devrinde söz konusu üç paşanın bir askeri darbe yapma olasılığının ciddiyetini de barındırır. Konunun, dönemin devlet aklının bir noktasında yer aldığı da söylenebilir.

Kapatılan partisiyle birlikte Paşa'yı bir *“durum öznesi”* olarak belirtebiliriz. 1 Kasım 1927'deki emekliliği öncesi, askeri olarak *“eyleyen bir özne”* değildir artık.

2.4.3.1 De jure Kuruluştan Hemen Sonra Olanlar: Basın Tarihi ve Karabekir Paşa

Nutuk'taki ifadelendirmelere göre, bütün *karşı özneler* Cumhuriyet karşıtıdır. Bu, onların temel özellikleri şeklinde verilmiştir. Karabekir Paşa'nın fikirleri doğrudan olmasa da, *“Cumhuriyet hamlesi, işbirlikçi padişahın devrilmesinden*

ibarettir”(Karabekir, 1960) demektedir. Paşa’nın bu konudaki fikirleri, oldukça geniş bir çalışma olan *İstiklal Harbimiz*’e yedirilmiştir(Karabekir, 1960:66). Zımniliğin Karabekir söylemselliği içinden ayıklanması gerekmektedir. Mesele, bir monografi sorunudur. *De jure* kuruluştan hemen sonra olanlar, önce olanlarla eşit öneme sahiptir. Tarih yazımının ötesine geçebilmek ve çıtayı yükseltebilmek adına araştırma süreci böyle olmalıdır.

Cumhuriyet’tin ilanından hemen sonra başlayacak gerginlik, *de jure* dönemin işaretlerini barındırır. 8 Aralık 1923’te İstanbul’a gelen bir *İstiklal Mahkemesi*’nde, İstanbul basınının ileri gelen gazetelerinin(*Tanin*, *Tevhid-i Efkar Vatan*, *İkdam*) editörleri de yargılanmışlardır. “*Hükümetin İstanbul matbuatına karşı şiddetle hareket edeceği*” ifadesini 9 Kasım 1923’te *İkdam* duyurur. 11 Kasım 1923 tarihinde de, *Anadolu Ajansı* böyle bir niyeti “*tamamen red ve tekzip eder*”.

Karabekir Paşa, Ankara’dan gelen bu yalanlamayı inandırıcı bulmadığını söylemiştir. Gerekçeyi, “*bu vaaden iki hafta sonra İstiklal Mahkemesinin İstanbul’a gelmesi*” şeklinde ortaya koyar. Artık belirgin olarak taraftır. *Yardımcı karşı özne* olarak BMM’de, Rauf Bey başkanlığındaki ikinci grubun yanındadır. Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa, İnönü hükümeti, Maraşel Fevzi Çakmak ve BMM’deki HF çoğunluğuna karşı... Bunun dışında, İstanbul basını da Ankara’yla karşı karşıya gelmiştir. Siyasi mücadele, dönemin İstanbul basını tarafından Ankara’ya karşı yapılmaktadır(Karabekir,1995: 204-205).

1923’ün nisan ayında, milli mücadeleyi destekleyen *İkdam*, *Tanin*, *İleri*, *Vakit*, *Akşam*, *Yeni Gün*, *Tevhid-i Efkar*(Hür, 2006: 17; Arar,1969: 18-19) gazeteleri artık Kemalist önderlikten rahatsızlık duymaya başlamışlardır. 23 Temmuz 1923’teki Lozan Antlaşması’nın ardından Ankara’ya karşı bir gerginlik başlamıştır.

Yeni seçimlerden sonra, İttihatçılar ve ikinci grubun seçilmesi engellenmiştir. 11 Ağustos 1923'te toplanan yeni meclisin başkanlığına Fethi Bey getirilmiştir. Rauf Bey de meclis ikinci başkanlığına getirilmiştir. Kendisi o dönemlerde henüz *karşı özne* değildir. Onun ikinci başkanlığa getirilmesiyle, ipleri geren Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır. Rauf Bey'in seçilmesi siyasal bir bunalım yaratmıştır. Önderlik için *karşı özne* konumuna bu şekilde geçecektir.

13 Ekim 1923'le beraber, Ankara'nın başkent ilan edildiğine dair kanun çıkarılır. Kanunla beraber; İstanbul basının durumunun nereye evrildiği basın tarihinde pek araştırılmamış gözükmektedir. Bunun tipik sözcesiye, 15 Aralık 1923 tarihli cumartesi gününde Beşiktaş'taki Fındıklı Sarayı'nda yapılan İstiklal Mahkemesi duruşmalarında yaşanmıştır. *Tevhid-i Efkar*'ın sahibi Velid Ebüzziya o mahkemede şunları söylemiştir.: “*Başyazar iç haberleri yayından önce o derece takip etmezler. Çünkü İstanbul hükümet merkez olmaktan çıkmalı beri günlük olaylar polis haberlerine ve benzerlerine dayanmaktadır*” (Çulcu, 1993a: 53).

Hıfzı Topuz(2003:143) dahil, kimse *olam/hadise* düzeyinde konuya yaklaşmamıştır. *Siyasi söylemden polisiye söyleme* kayış, söylemsel analize yeterince tabi tutulmamıştır. Bu nokta oldukça özgündür ve doğrudan İzmir basınıyla da ilintilidir.

Cumhuriyet'in ilanı da böyle bir algılanışın ardından gelmiş görünmektedir. 1921 Anayasası'nın 1. maddesinde “*devletin şeklinin tadil edilerek*” ifadesinin yer almasıyla birlikte 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilir. İlanın ardından dönüşüme uğrayan İstanbul basını da, *karşı özneleri*(Rauf Bey, Karabekir Paşa ve Refet Paşa) destekler pozisyonunda görülür. *Özne* ve *karşı özneler* arasında, hilafet meselesi ana

siyasi mücadele konusu haline gelir. Halifelik, muhafazakarların kalan yegane kalesi olarak tanımlanır.

Tanin'in başyazarlarından Hüseyin Cahit'in “yazılarıyla eski ‘silah arkadaşlarının’ arasındaki uyumsuzlukları körüklemesi”(Çulcu,1993:12) bir belirti kabul edilebilir. Bu durum, Lozan’da İsmet Paşa tarafından Hüseyin Cahit’in uzaklaştırılmasıyla da ilintili gibidir. Olayların 1923’te bu şekilde gelişip gelişmediği de yeni ve özgün bir araştırma konusudur. Kaynaklar, *karşı özne*yi ön plana çıkaran bir yayın politikasından söz etmektedir.

Cumhuriyet’in *de jure* kuruluşuna basın tarihinden bakmak, *alt epistemeye* beraber bir söylem arkeolojisini saptamak anlamına da gelecektir. Bu çözümleme tekniği de, *İzmir Suikast girişimi(İSg)* ekseninde söylemsel/iletişimsel bir yöntembilimselliği ortaya koymak demektir. Söylemsel çözümleme öncelikle *alt epistemeyi* incelenmek anlamına gelecektir. Buradan, özgün olarak “*sözceleme kuramının*” uygulanmasına da geçilebileceği ve bunun işlevsellik de kazanabileceği açıktır.

2.4.3.2 *Nutuk*’ta “Karşı Özne” Olarak Karabekir Paşa

De jure kuruluşun akabinde, *Nutuk*’ta konu açıkça ortaya konur. Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1927 Kasım’ında -*Nutuk*’un okunduğu dönemde- *Vatan* ve *Tanin* gazetelerinin yayınlarını açıkça eleştirir. *Vakıa/olgu* düzeyinde *Nutuk*’ta, *karşı öznenin* eyleyenliği “gazetelere demeç vererek...” ifadesiyle sözcelenir. İsim verilme bile, 1. Ordu Müfettişi Karabekir Paşa iktidara “*karşı düşünceleri hazırlamakla*” itham edilir(Atatürk,2007:716).

Paris Göstergebilim Okulu'nun yöntemi, henüz *Nutuk*'a uygulanmamıştır. Karabekir Paşa'nın ifadelerinin göstergebilimsel olarak tanımlanması, belki de *Nutuk*'un göstergebilimsel ilk analizine de kapı açacaktır. Analizlerin hepsi, özerk birer makale konusu olarak karşımızdadır. *Olgu/vakıa* düzeyinde eyleyen olarak *karşı özne*, doğrudan 1. Ordu Müfettişi olarak Karabekir Paşa'dır. Kendisinin eyleyenliğinin, *Nutuk*'un(:716) anlatısallığında deyim yerindeyse *sıfır derecesine* indirgendiğini görürüz. Bu veri, Karabekir Paşa'nın o tarihte pasifize edildiğini gösterebilir. Adı verilmeden Paşa, "*durum öznesi*" olarak belirlenir metinde: "*İstanbul'da bulunan Ordu müfettişlerimizdir*". Karabekir Paşa'nın eyleyenliği, *öznenin* sözcesinde "*askeri vazifesinin başındaki bir subay değil*" şeklinde ifade bulur. Siyasal söylemdeki anlatısallık düzeyinde Paşa, "*muhalif eylemi*" olan bir *durum öznesidir*. "*Muhalif eylemi*" tanımlayan fiil, göstergebilimsel ve *eyleyen* olarak "*gazetelere demeç vermektir*"(Günay, 2003:57-58).

Anlatısallaştırılma(Atatürk,2007:716), açıkça isim verilmediği için *eden*(Fr.*Acteur*) değildir. O halde; Karabekir Paşa'nın *Nutuk*'taki konumu göstergebilimsellik düzeyinde özel olarak incelenmelidir. İzmir İstiklal Mahkemesi'nde ordu subaylarının desteği ve ordu içindeki prestiji, Paşa'nın doğrudan *karşı özneliğini* yok etmiş gözükmektedir. Bu durum, onun *Nutuk* içinde *edenliğini* de bastırmıştır. Bahsettiğimiz oluşum da; askeri *eyleyenliğinden* öte onu, siyasi söylemsel düzeyde muhalif olarak ön plana çıkarmıştır.

Nutuk'taki "*söylemsel şiddetin*" dozajının artmasının kökeninde, İstanbul basının Karabekir Paşa'ya verdiği destek vardır. 18 Kasım 1923 günü, *Tanin*, *Tevhid*, *Efkar*, *Vakit* ve *Vatan* gazetelerinin sahiplerinin ve başyazarlarının Kazım

Karabekir Paşa'yı ziyaret etmeleri ve İstanbul halkı namına ona gösterişli bir kılıç hediye etmeleri önemli bir göstergedir. Bu, bize göre anlamlı bir *görüngüye* tekabül etmektedir. *Görüngünün* göstergebilimsel bir çözümlemeye ihtiyacı vardır.

Konuya basın ve iktidar ilişkileri kapsamında değinmek adına, göstergesel eklemelenmeye müsait *karşı görüngüyü* de buraya eklemeliyiz. 12 Nisan 1925 günü, bir başka gösterişli kılıç da *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi tarafından Gazi Paşa'ya hediye edilmiştir. Env. No. 1005/746 ile kılıç, Anıtkabir Atatürk Müzesi'nde sergilenmeye devam etmektedir. *Alt episteme* koşullarının en ciddi sözcelerinden bir tanesi, kılıcın üzerinde Osmanlıca olarak yazılıdır. *İktidar/söylemin* tam da basın tarihi içinde billurlaştığı yer burasıdır. Bu eşsiz nokta, bir kılıcın üstünün metin alanı olarak seçilmişliğini tek başına makale konusu yapmaktadır. Kılıcın üstünde yazılanlar şu şekilde sözcelenmiştir: "*İstanbul halkının Tercüman-ı Hakikat vasıtasıyla Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine hediyesi 12 Rebiülevvel 1341*" ... Dikkati çeken bir nokta daha vardır. *Tercüman-ı Hakikat* başyazarı Hüseyin Şükrü, 3 Şubat 1924'te Reis-i Cumhur tarafından İzmir'e çağırılmıştır. Hüseyin Şükrü, İzmir'deki toplantının sonrasını sezip, *İSg*'yle birlikte kopacak fırtınayı öngörmüş gibidir. İstanbul basınının Karabekir Paşa'ya verdiği kılıcın benzerinin, Cumhuriyet'in ilanının hemen sonrasında Gazi Paşa'ya da verilmesi tesadüf değildir. Bu olayla beraber, İstanbul basınının *İSg*'nin nesnesi haline getirileceği görülebilir.

İzmir toplantısını düzenlemeye çalışan da, İstanbul İstiklal Mahkemesi başkanı Topçu İhsan Bey'dir (Topuz, 2003:146). Velid Ebüzziya'nın ilk İstanbul İstiklal Mahkemesi'nde yargılandığı bilinmektedir. İzmir'deki toplantıda Gazi Paşa, *Tevhid-i Efkar*'ın sahibi Velid Ebüzziya'yla "*sabit ve geri fikirlerinden dolayısıyla*" konuşmayı reddetmiştir. Bu konuşmanın "*yararsızlığı*" bütün gazetelerde

yayımlanmıştır. Şeyh Sait İsyanı sonrasında sertlik yanlısı bir tutuma girildiği de görülmektedir. Halk Fırkası milletvekilleri, yumuşaklık yanlısı olan Fethi Bey kabinesine mecliste yüklenmişlerdir. Bu yüklenmenin yanında ve içinde İstanbul basını da vardı. Fethi Bey kabinesi, 93'e karşı 60 oyla güvensizlik almış ve düşürülmüştür.

İsmet Paşa'nın kabine kurmasıyla beraber, *Takrir-i Sükun Kanunu* aceleyle hayata geçirilmiştir. 6 Mart 1925 günü bütün gazeteler kapatılmıştır. *Tevhid-i Efkar* ilk kapatılan gazeteler arasında yerini almıştır. Kılıcın hediye ediliş tarihiyle, ardından gelen dönemi ilgili buluyoruz. Böylece, dönemin koşullarını daha iyi anlamış oluyoruz(Karaca, 1998:44-50).

Karabekir Paşa'nın 1. Ordu Müfettişi olarak görev yaptığı sırada, *Özneyi* kızdırmanın sadece kılıç olayı olmadığı kesindir. Cumhuriyet sonrasında, İstanbul'daki ateşe militerlerin Karabekir Paşa'yı ziyaret etmesi, iç savaş koşullarının *alt episteme* şeklinde nasıl oluştuğunu bizlere gösterir. "*Maksimalist*" olarak alımlayabileceğimiz Karabekir Paşa'nın *söylem/eylemi* de söz konusudur. Paşa, 24 Kasım tarihinde İstanbul'dan ayrılarak, Edirne'ye gider. Oradaki kurtuluş törenlerine katılmak ister(Karabekir,1995: 205). Lozan olayının sıcaklığı geçmeden, Doğu Trakya'ya yapılan bu seyahatin anlamının da altı çizilmelidir. Bu anlam, *İSg'*ye giden sürecin *de jure* kuruluşla ilgisine ve *karşı özne* oluşumuna dair ipuçlarını taşımaktadır.

Kazım Karabekir, "*Edirne'nin kurtuluş bayramını kutlamak için beni bir heyet davet etti*"(:208) demiştir. Yeri gelmişken, *bayram* sözcüğüne değinmek istiyoruz. Karabekir Paşa'nın(:208) kullandığı bu sözcenin, şimdiki kuşakların kullandıkları sözcelerle karşılaştırılması bir çözümleme nesnesi olarak karşımızdadır. *Bayram*

sözcüğünün, şimdilerde kullanılan *kurtuluş günü* ya da *kurtuluş* ifadeleriyle karşılaştırılması da önemlidir. İşgalden kurtulmanın, dönemin basınında ne gibi bir sosyal psikolojiye denk düştüğü dilsel olarak incelenmelidir. *Bayramdan* başlayıp *kurtuluş gününe* kadar uzayan sürecin dilsel ve söylemsel boyutları değilmelidir. Durumun İzmir basınına da eklemlenmesi ilginç olabilir. *İSg*'nin basın tarafından duyurulmasıyla birlikte, işgali ve 9 Eylül 1922'yi gören İzmir halkının konumu da konuyla bağlantılıdır. Dil boyutu bakımından, milli hisler ve varoluşsal durumlar hikaye düzeyinin de ötesinde incelenmelidir. Neticede; 1926'da -haziranın üçüncü haftalarında- suikast yerinin seçilmesinde İzmir'in tercih edilmesi de bu düzeyin doğru bir şekilde belirlenmesiyle anlam kazanabilir.

Siyasi söylemin *özneler arası boyutlarının* anlaşılabilmesi açısından, Karabekir Paşa'nın gezisinin trenle gerçekleştiğini vermek gereklidir. Karabekir Paşa, "*Ankara'dan Büyük Millet Meclisi reisi Fethi Bey reisliğinde bir mebus heyeti de gelmiştir*" demiştir. Söylemin betiselliğine -dış dünyanın nesnesiyle karşılaştırma düzeyine- bakarsak, mühim ipuçlarını görebiliriz. Bu ipuçlarından birinin somut bir örneği de *vakıa /olgu* düzeyindedir. Rauf Bey'in "*daha önce Ankara'da fikir çarpışmamız olmuştur*" ifadesine bakarsak, Karabekir Paşa'yla aralarında bir görüş ayrılığının olduğu da gözler önüne serilir. *İSg*'yi hazırlayan koşullar açısından, 24 Kasım 1924 sabahı olanlar da bir o kadar çarpıcıdır:

....saat 8'de Sirkeci'den trenimiz hareket etti. İstasyonlarda Halk ve mektepleri karşıya çıkmış buluyorduk. Fethi Bey, heyeti, 12 mebusdu. Meclis Reisi olduğundan; daima lazım gelen hürmeti gösteriyor ve ilk önce onun inip binmesine dikkat ediyordum. Ben, hem mebusdum hem de üniformalı ordu müfettişi idim. Fethi Bey'i tanıyan yoktu. Hadımköy'e karşılayıcılar arasına indiğimizde, oranın Maarif müdürü, Fethi Bey'i ben sanarak asker kumandanlığıyla İrfan kumandanlığının bir şahısta toplanmasının kudsiyetinden, doğuda binlerce yetim çocuğunu kurtardığımdan dolayı takdirlerde bulundu...Fethi Bey iki kelime ile bu adamın kendi arkasında

duran Ben olduğumu söylemek kadar cömert olmadı. İltifatlara karşı teşekkürlerini beyan etti...(Karabekir, 1995:208-209).

Karabekir Paşa o dönem için artık 1. Ordu Müfettişi değil, neredeyse siyasi bir önder gibidir. *Karşı özneler* düzeyinde, Karabekir Paşa. ve Rauf Bey rekabet durumu içindedirler. *Öznenin*, her ikisinden de rahatsız olması için yeterince sebep var mıdır ve bu mesele araştırılmış mıdır? *Özne* için Fethi Bey, halifelik yanlısı Rauf Bey yerine daha kabul edilebilir bir yerdedir. Edirne'deki olaya baktığımızda, Karabekir Paşa'nın o dönemde oldukça yüksek bir karizması olduğu göstergeselleştirilir. Paşa, ordu birliklerinin yanında özel ilgi alanı olan bütün okulları teftiş etmiştir. Halk tarafından taktir gören bu davranışları karizmasını daha da yoğunlaştırır.

Edirne gezisi, Yalçın Küçük kavramlarıyla okunduğunda “maksimalizm” imâsı taşır. Demiryolunun, Lozan'da Yunanistan'a verilen Çörekköy'le ilintisi vardır. 1923'ten 1926'ya, siyasi merkezi güç “minimalizme” kaydıkça, *İSg* bir “ihtiyaç” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ihtiyacı, Prof. Dr. Yalçın Küçük vurgulamaktadır. Gezinin siyasi arka planında, Edirne halkının İsmet Paşa'ya duyduğu rahatsızlığın olduğunu da anlarız. Antlaşma imzalanmadan, Karabekir Paşa'nın bu konudaki muhalif tutumu Edirne'de bilinmektedir. Halkın sempatisi de *karşı özneyi* ortaya çıkarmaktadır. Edirne'nin bütün ekonomik çıkışı bu köyden sağlanmaktadır. Lozan'la birlikte gelen bu talep ufak gibi gözükse de, Edirne için büyük bir darbedir. Buradan hareketle, “maksimalizm” talebinin *karşı özne* tarafından siyasi anlamda söylemleştirildiğini sezeriz. *De jure* kuruluştaki “maksimalist ve minimalist” gerginliğin, *karşı özne* sayesinde Misak-ı Milli sınırları üzerinde estiğini de sezeriz.. Batı Trakya ve Doğu Trakya sorunuyla ilgili olan bir muhalefetin varlığının ilk tezahürlerini Karabekir Paşa'nın Edirne gezisinde

görürüz(Karabekir, 1995: 208-218). İttihatçılığın merkezi ağırlık merkezi Rumelidir. Aksine, Ankara *de jure* kuruluşta bir anti tez konumundadır. Özellikle, tasfiyeyi bekleyenler için!.. Bunu görmekle birlikte, İzmir'deki duruşmalarda olan bitenin soy kütüğünü daha iyi gerekçelendiririz. *İSg*'den sonra ortaya çıkan Çerkez Ethem destekli suikast girişimlerine kadar gidebilecek konular da böylelikle gündeme gelir. Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması, özellikle Çerkez Ethem kontrolünde olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın bölgedeki gücüyle de ilintili olabilir. Meselenin, tez konumuzun arka planındaki devasa *yarı söylemsel* alanlardan biri olduğunu da söyleyebiliriz.

9 Kasım 1923 tarihinde *Times* gazetesinde yayınlanan bir mektup, 24 Kasım 1923'te Ankara'ya (başbakan İsmet Paşa'ya) gönderilir. Londra'daki İslam Cemiyeti'nin başkanı Seyit Emir Ali ve İsmaliye mezhebinin lideri Ali Ağa Han'ın mektupları, Ankara'dan önce İstanbul'daki gazetelerin eline geçer. Bu olayın kurgusunun da bahsettiğimiz konularla ilintisi vardır. Geziyle mektup arasındaki ilişki üzerine düşünmek, Rauf Bey'le İngiliz devleti arasındaki ilişkileri düşünmekle alakalıdır. Cumhuriyet'in kuruluşuyla beraber, İstanbul basının bu tür kışkırtmalara açık olduğunu da görürüz. Tüm olanları takiben; İsmet Paşa hükümeti gizli bir celseyle toplanarak, Hıyaneti Vataniye kanunun 1. maddesi ihlal edildiği gerekçesiyle İstiklal Mahkemesi'nin toplanmasını istemektedir. İngiliz destekli bir kışkırtma eksenindeki mektuplar, halifeye yönetimde yer verilmesini istemektedir. İsmet Paşa'nın aşağıda vereceğimiz konuşması da basın tarihimiz açısından son derece önemli görülmesi gereken bir açılışı yapar:

Huzzarı kiram (yüce huzurları) [Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa] Çarşamba günü İstanbul'un iki gazetesinde intişar eden iki mektubu görmüşlerdir. Bu iki mektuptan birisinin acizlerine yazıldığı ve diğerlerinin Reiscumhur hazretlerine

yazıldığı tasrih ediliyor ve neşrolunuyor. Mektuplar sarahaten 1 Teşrinsani kararının (Hıyanati Vataniye Kanunun aksini terviç eden bir taleptir. Alemşumul propoganda yapıldıktan sonra hilafete Türkiye üzerinde idari vazife,dünyavi vazife vermek esasını müdafaa ediyor. Kelimeler ve cümleler arasında bir çok kapalı usüller kullanılmış olabilir . Fakat heyeti umumisiyle izhar ettikleri mana budur. Halifeye bir idari vazife vermezseniz İslamiyet inhilal eder, İslam alemi bundan...muzderip olur(Çulcu, 1993:18).

İngiltere destekli bir projenin taşıyıcısı olarak İstanbul basını görülmektedir. Lozan Antlaşması'ndaki tavırları konusunda *Tanin*'in başyazarının ve eski İttihatçı maliye bakanın açık biçimde suçlanması mümkün değildir. Mektuplardaki sözcelenmiş söylemselliğin başbakan İsmet Paşa için ne gibi bir göstergebilimsel yoruma dahil olduğu da dikkat çekicidir. Bu mektupta yer alan sözcüklerin ve tümcelerin anlamlarının kapalı yöntemlerle gizlenmiş olması yolunda bir açıklama, İstanbul basını ve İngiltere ilişkisini açıkça tanımlamaktaydı. Belki de; iktidarın, “zorla” eklemlenmesi sayesinde sözcelenmiş olduğunu düşünürüz. *Yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*(ySÖ) olarak İsmet Paşa, olayı “*kamuoyu bu metinleri böyle anladı*” şeklide sabitler.

Asker öznenin, İstiklal Mahkemesi'ni savaşız koşullarda meydana çıkarmasının durumsallığı ve özgüllüğü, siyasi yapıyı dönüştürebilme kapasiteleriyle de ilgili olmalıdır. Cumhuriyet'in erken dönemleri açısından yapılmış çalışmaların dille ilintisi kendine ait özel bir araştırma ve tartışma konusudur. Göstergebilimsel çözümleme kapsamında, *gönderilenin* adına bir *özne* olarak dili kullanma zorunluluğu, İstiklal Mahkemeleri'nin ortaya çıkışında kamuoyunun duruşunu da anlamamıza yardımcı olur. *Gönderilenin öznesi* olarak bir dilden söze geçen *öznelenme* sürecinin, *Nutuk*'taki söylemleştirmeye bağlantısına gelelim. Burada *gönderenin* iktidar nesnesini eline geçirmesi durumu ortaya çıkar.

Murat Çulcu(1993:24-28), ünlü İttihatçı gazeteci Hüseyin Cahit ile İsmet Paşa arasındaki gerginliğin varlığını Rıza Nur'un hatıratına göndermede bulunarak ileri sürmüştür. Bunun bir dengeleme sürecini ortaya çıkardığının ileri sürülmemiş olması da oldukça ilginç gözükmetedir. Basının gücü karşında, iktidarın doğrudan İstiklal Mahkemesi'yle birlikte karşı güç oluşturacağı anlaşılmaktadır. Basın ve İstiklal Mahkemesi arasındaki meselenin *de jure* kuruluşla dengelenmesi siyasi yapının organik bir parçasıdır. Bu, İstiklal savaşı koşullarının yapısal olarak sürdüğünün ispatıdır. *Ana episteme* ile *alt episteme* koşullarının nasıl iç içe geçtiğini gösteren göbek de burasıdır. Bunu, "*köprüsel söylemsellik*" olarak da değerlendiriyoruz.

İSg davasından sonra, Ankara'daki duruşmalarda idam edilen Cavit Bey'in konumu da burada zuhur etmektedir. Basının gücünün etkisinin de payı büyüktür. Lozan sonrası Cavit Bey artık *karşı özne* olmuştur. *Tanin* ve diğer İstanbul gazeteleri tarafından da *karşı yardımcı özne* olarak görülmeye başlar.

İSg için son derece ilginç olan bu süreç, ilk defa İstanbul İstiklal Mahkemesi'yle başlamıştır. *Yardımcı öznelerle* hesaplaşılmış olduğu ve sürecin *alt episteme* anıyla keskinleştiği de görülebilir. Dünya sermayesi adına davranan bir *karşı öznenin*, İstiklal Mahkemesi'ne giden sürecine değinirsek... Olayın, *yardımcı özneler* olarak İstanbul gazete sahiplerinden ve sorumlu yazı işleri müdürlerinden başladığını söyleyebiliriz. Böylelikle; İttihatçılığın Enver tarafına müdahil olmayan ve büyük dünya sermayesiyle işbirliği içersindeki Talat kanadının hedef olarak seçildiğini anlayabiliriz. Bu kanadın *maksimalist* olup olmadığı da farklı bir sorun olarak karşımızdadır.

Son dönemde, İttihatçıların Düyun-u Umumiye Komisyonu'nun *dainler*(alacaklılar) temsilcilerinden olan maliye bakanı Cavit Bey'in ve gazeteci

Hüseyin Cahit Bey'in Lozan'da farklı bir tutum sergilemediklerini varsayalım. Eğer bu mümkün olsaydı, sürecin böylesine sert başlamasının gereğinin doğmayabileceğini ileri sürebiliyoruz. En azından, *karşı özne* konumlarını böylesine açıkça sunmayacakları aşıkardır. Fransa'daki büyük sermaye çevreleriyle ilişkilerinden dolayı, her ikisi de ayrıcalıklı bir statüye sahip olmuşlardır. Bu statü, İngilizlerin İttihatçıları Malta'ya sürmeleri sırasında kendilerine sunulmuştur. Sonunda, İstanbul'a döndüklerinde Ankara'ya gitmemişlerdir. Bu da, Kemalist önderlik için affedilmez. bir hata şeklinde alımlanır. Bunun faturası da, İstiklal Mahkemeleri'nde kesilecektir. Lozan'da Fransa'nın istediği en önemli şeyin, Osmanlı borçlarını yeni Türkiye'nin üstlenmesi olduğunu biliyoruz. Faizleri de Osmanlı'dan arta kalan toprakları paylaşan devletlerin üstlenmiş olduğunu görürüz. Ankara, kalan bütün Düyun-u Umumiye borçlarının hesaplanmasını ve bunların Osmanlı sonrasında kurulan yeni devletler arasında paylaştırılmasını istiyordu. İsmet Paşa bu işlerden anladığı için, Lozan'a Cavit Bey'i müşavir sıfatıyla götürmüştür.

Türk tezlerini destekleyen Dr. Rıza Nur'un aksine, Cavit Bey ve Cahit Bey tamamen Fransız tezlerini desteklerler. Her ikisine de rüşvet aldıkları yolunda suçlamalarda bulunulmuştur. Onlara iki milyon lira rüşvet teklif edilmiş olduğunu ileri süren de Dr Rıza Nur'dur(Rıza Nur,1968:1120- alıntılayan Çulcu, 1993:27). Rüşvet meselesini açıkça deşmese de, Osman Selim Kocahanoğlu da(2005:125-126) bu konunun önemini vurgular. Yahya Kemal'in anılarında bu konuya dair imâlar olduğundan bahseder. Burada es geçilmeyecek nokta, *karşı öznenin* inşası sürecinde basının -özelde de *Tanin*'in- konumudur. Şu halde; *Tanin*'in özellikle Lozan Antlaşması'ndan sonraki yayınlarının tüm ayrıntılarıyla titizlikle incelenmesi

gerekmektedir. İsmet İnönü'nün, Cavit Bey'le olan anlaşmazlıktan sonra gazeteci Hüseyin Cahit'i de İstanbul'a göndermesi dikkat çekicidir. Bu olaydan sonra, *Tanin* gazetesi Ankara ve dolayısıyla İstiklal Mahkemeleri için hedef haline gelmiştir. “*Medya-Devlet ve Sermaye*” başlıklı makalesinde Orhan Koloğlu'nun(1998:70) bu konuya değinmemesi, konunun altının çokça çizilmediğini gösterir.

8 Aralık 1923 sabahı, -1923'ün mayısından beri faaliyetlerine ara vermiş olan- İstiklal Mahkemesi Ankara'dan İstanbul'a gelecektir(:221). Karabekir Paşa, bu gelişi sözcülerken *alt episteme* koşullarının İstiklal Mahkemesi'ne dönüşmesini değerlendirir. Meseleyi kendisi açısından siyasi olarak söylemleştirir. Gelen İstiklal Mahkemesi'nin reisi, Mustafa Kemal Paşa'nın Selanik'ten çocukluk arkadaşı Topçu Yüzbaşı İhsan Bey'dir. O sabah, Karabekir Paşa'nın astı ve komutasında olan kolordu komutanı Şükrü Naili Paşa tarafından İstiklal Mahkemesi heyeti Haydarpaşa Garı'nda karşılaşılır. Karabekir Paşa'ya haber verilmemiş olması, köprülerin kesin olarak atıldığının da belirteçidir. İstiklal Mahkemeleri'ne giden yol iyiden iyiye açılmıştır.

Askeri eğilimlere uyulmadığı açıktır. Çünkü; astı olan bir kolordu komutanının Ankara'dan gelecek heyet için komutanına haber vermesi bir zorunluluktur. Buna rağmen, Karabekir Paşa kendisine haber verilmemesini aşağıdaki gibi açıklar:

Heyetin reisi, Meşrutiyet'in ilanından sonra Edirne'ye gittiğim vakit, tanıdığım topçu yüzbaşı İhsan bey'di. Ne resmi sıfatıma ve ne de şahsi hukukumuza zerre kadar riayet etmeyen Ankara'daki şahsiyetler, cumhuriyet ilanında olduğu gibi, bulunduğum yere bir İstiklal Mahkemesi gönderdikleri halde, bana haber vermemeleri çok ağır bir hava yaratıyordu! Bunun Reisine de bu yolda emir verilmiş olacak ki ne çok eskiden tanıştığımıza ve ne de astımı ziyarete giderken, bir Ordu Müfettişi sıfatıma hürmeten beni ziyarete gelmediler!(Karabekir, 1995 : 205).

İfadelendirildiği gibi, *eyleyen* olarak Karabekir Paşa'nın sözcelemesi onlarla arasındaki gerginliğin boyutunu gösterir. İlan edilmemiş *karşı özne* olarak Karabekir Paşa, o dönemdeki karizmatik lider portresine giderek daha çok evrilmektedir: Onun, İstanbul'daki ticari burjuvazinin Ankara'ya karşı muhalif lideri olabileceğine dair inanç giderek artmaktadır. Bunu, *siyasi göstergelerin* verdiği rahatsızlık olarak da okuyabiliriz.

Nutuk'ta., “Efendiler, aynı günlerde, İstanbul'da bulunan ordu müfettişlerimiz de, gazetelere demeç vererek, değişik vesilelerle düzenlenen ziyafetlerde konuşmalar yaparak düşünceleri hazırlıyorlardı(:716) yazmaktadır. 12 Kasım 1923 tarihli *İkdam* gazetesi, “Hükümetin İstanbul matbuatına karşı şiddetle hareket edeceği” diye bir başlık atmıştır. Karabekir Paşa(1995:204) anılarında, genelde bu tür gazete haberlerini kendi anlatisallığına(politik söylemine) eklemişler. Burası, *karşı özneliliğin* söylemleştiren basınla örtüştürmesine dair bir düğümdür.

Olan bitenler, siyasi söylemleştirmeye eklenmiş olarak karşımızdadır. Kazım Karabekir Paşa, iki hafta İstanbul'da kalır ve ardından askeri kuruluşları, kıtaları teftiş eder. İstanbul basınından kılıcı alırken, basınının bütün ileri gelenleriyle buluşur. “Ticaret Odası ve Amele Birliği” gibi bazı kuruluşların davetlerine katılır. “12 Kasım akşam yemeğine Kalamışta'taki Rafet Paşa'ya davetli idim. Rauf Bey ve Sabri bey vardı (Ziraat Vekili). Bu zat Mustafa Kemal Paşa'nın son günlerde itimadını kazanmış görünüyordu. 13 Kasım akşam yemeğine halife beni davet etti...Esaslı bir bahis açılmadı” (:207).

Yazılanlardan hareketle, *Nutuk*'ta(:716) geçen ifadelerden biri olan “ziyafet” sözcesine bir yanıt verilerek, karşı yanıt hazırlanmaktadır. Sabri Bey'in, Mustafa Kemal Paşa'nın itimadını kazanmışlığına vurgu yapılmıştır. Bununla beraber, artık

yardımcı özne olarak bir yan anlam vardır. İstanbul'a gelir gelmez Karabekir Paşa'nın(1995:206) 12 Kasım'da Halife Mecid Efendi'yi ziyarete gitmesi ve halifenin bir buçuk saat kendiyle konuşması da gözden kaçmamalıdır. Halife, “*Benim bu Sarayda Resim takımlarımla bir iki bohçam var. İstemezlerse bunları alır giderim!...*” demiştir. Ankara'yla olan uçurum ortaya çıkacaktır. Halife, “*bu sözleriyle ve hal tavırlarıyla, tehdit edildiğini anlatmak istiyordu*” sözcesine dikkat edelim. Bu, uçurumun bir kenarında *karşı özne* olarak Karabekir Paşa'nın o zamanlardan kendini konumladığını göstermez mi? Mevcut sözceyle, *İSg'*ye giden sürecin *karşı özneliği* durumlarını da ortaya çıkarabilmemiz mümkündür.

Çatışmanın boyutunu ve İzmir'deki duruşmalara giden *alt epistemeleri* çözebilmek adına, sözce dizisi olarak söylemselliğin basın boyutunun incelenmesi gerekmektedir. *Karşı özneyi* koyabilmek için *Nutuk*'ta, *Vatan* ve *Tanin*'in hilafet meselesini ön plana çıkarmasına değinilir. Cumhuriyet'in *de jure* ilanıyla beraber, bunun sorumlusu olarak Rauf Bey görülür(Atatürk, 2007: 716-720). Basın tarihimiz açısından şöyle yazar: “10 Kasım 1923'te, İstanbul Barosu Başkanı, eski milletvekili Lütü Fikri halifenin görevinden asla istifa etmemesi yolunda bir mektup yazar”(Topuz, 2003: 144).

Nutuk'ta, İttihatçı *Tanin*'de yayınlanan açık mektup halifelige dair siyasi bir söylem olarak konumlanır(Atatürk, 2007: 717). Eski Dersim milletvekili Lütü Fikri Bey *karşı özne* olarak söylemleştirilip, *eden* konumuna getirilir(*Fr.Acteur*). Kendisinin İngiltere'yle ilişkiler üzerine birtakım düşünceler geliştirilebilmesinin gereği üzerinde durulmalıdır. *Episteme* içinde, özel olarak Koçgiri ve Pontus İsyanları'nın İngiliz desteğinin bir sebebi olarak orada saklandığını fark etmiş bulunmaktayız. Bu yüzdendir ki, saklanmış devlet aklının içinde “*söylemsel*” olanla

“yarı-söylemsel” olan sürekli iç içe geçmiş durumdadır. *İSg*’nin kökenselliğinde olan bitenler karmaşık *episteme* içine nüfuz etmiştir. Ayrıntılara sözceler olarak bakılması gerektiğini sezmiş durumdayız. Bunu fark etmemiz, başka araştırmacıların durumu daha geniş perspektiflerle ayrıntılandırmasına da yardımcı olabilir(Balcıoğlu, 2003).

Nutuk’taki bu açık mektup sayesinde, Cumhuriyet ve halifelik üçgeni çevresinde siyasi bir çözümlemeye gidilmesi bize neyi gösterir? O halde; Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün kavramlarıyla “maksimalist/minimalist” ayrımı burada başlamıştır. Bundan dolayıdır ki; çözümlemenin üçüncü sosyal bilimsel düzeyinden başlayabiliriz.

Başbakan İsmet Paşa tarafından 8 Aralık 1923’te İstiklal Mahkemesi kurulurken, doğrudan Lütfi Fikri Bey suçlanmamıştır. *Nutuk*’ta, sonradan kendisini mahkum ettirecek yazısından dolayı Lütfi Fikri Bey hakkında oldukça uzun bir analiz vardır(Atatürk, 2007: 717). 5 Aralık 1923’te, *Tanin* ve *İkdam*’da Hintli Ağa Han ve Emir Ali’nin açık mektuplarını yayınlamasını ve bu *edenlerin* doğrudan İngiliz destekli olmalarını Mustafa Kemal Paşa siyasi söylemine aktarmıştır.

“*Maksimalizm ve minimalizm*” ayrımının arkasında dış destek sorunu olduğunu anlarız. Sorun, Büyük Britanya’nın İstanbul’daki halifeyi ve *karşı özneleri* desteklemesidir. Cumhuriyet’in *de jure* ilanının ilk ayında *karşı özne*, *öznenin* iktidara dair gönderenliğinden duyulan rahatsızlığı ortaya koymuş gözükmektedir. Türkiye’deki tarih yazımında, Küçük’ün düşüncesiyle bu konular ders kitabı düzeyinde dahi yeterince incelenememiştir. *Söylemsel merkezkaç* durumunun kitaplarda ne kadar görüldüğü de özel olarak tartışılmalıdır.

Lozan sonrası safların daha açık bir biçimde belirlenmeye başladığını anlarız. İstanbul basını *yardımcı öznellikten* çıkıp, *karşı yardımcı özneliğe* girmiştir. Bu durum özgül, kuramsal bir çerçeveye beraber araştırılmalıdır. Geçiş nasıl ve hangi koşullarda olmuştur? Geçişin anlaşılabilmesi, aynı zamanda *de jure* kuruluş ile *de facto* kuruluş arasındaki boşluğu da tanımlar. Soykütüksel olarak İSg'nin nasıl ortaya çıktığını, *alt episteme* koşullarında fark edebiliriz. *Yardımcı özne* ve *özne* ittifakına gazetecilik özelinde de bakabiliriz.

Yukarıda değindiğimiz ittifakı gazetecilik diliyle anlamlandırabiliriz. Gazetecilik alanı basın tarihiyle beraber yeterince kuramsallaştırılamamıştır. İlhan Bardakçı 1974'lerde Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yüksek Okulu'nda *Mukayeseli Basın Rejimleri* üzerine verdiği derslerini kitap halinde toplamıştır. Metinde basın tarihimizle ilgili boşlukları fark ettik. İlhan Bardakçı'nın(1977:117) aşağıdaki ifadesini okuduğumuzda bu boşluğun yeterli bir ilgi alanı olmadığını sezmiş bulunmaktayız. O dönemin *muhabir öznesini* de nitelemekteydi bu sözce: “*gazetecilik belki kahraman insanların değil, ama mutlaka cesur kişilerin mesleğidir.*”

Bardakçı'nın önermesi, dönemin gazete sahipleri -çoğu gazetelerinin başyazarlarıdır- için de geçerlidir. Gönderenin iktidar nesnesini baştan beri elinde bulundurması karşısında, *özel* konumun göreceli bağımsız olabilmesi mümkün görünmemektedir. Burada, siyasal psikolojiyle siyasal budunbilim arasında bir yüzeyden bahsediyoruz. Bu yüzey, dilsel ve göstergebilimsel olduğu andan itibaren çok katmanlı çözümlemeler için idealdir. “*Yapı-özne*” bağıntısının tipik şekilde yapısallaştığı yerdir. Dönemin siyasi enformasyon üreten gazetecisinin özel konumu, *karşı öznenin* veya *öznenin* kaçınılmaz olarak *yardımcı özneliğidir*.

İstanbul İstiklal Mahkemeleri'nin çalışmaya başladığı 8 Aralık 1923'ten itibaren, *karşı öznenin* yardımcılığına soyunacak bir basın organı bulmak pek mümkün görünmemektedir. Biz, bu *yapı-özne* bağıntısını göstergebilimselleştirmeliyiz. “*Sözce dizisi olarak söylem*”; o anki zamanın ve mekanın somutluğunda, *hadise/olam* olana dair üreticisi olarak karşımızdadır. *Ahenk* muhabiri ya da 1923'teki *Vatan* başyazarı olarak...

Bu somutluğun bir *yapı-özne* bağıntısında okunması gerekmektedir. *Ahenk* dahilinde *İSg* ve İzmir duruşmalarını sabitlediğimizde, söylemin *merkezkaç* etkiler içinde değerlendirilmesi zorunluluk olarak karşımızdadır. *Yardımcı özneler* bütünlüğünde, mahkemenin gönderenden gelen bir gücü vardır. İktidarının nesnesini elinden bulundurma gücü sayesinde, *yetkilendirilmiş öznelliğin* eklemlenmesi son derece önemli görülmelidir. Mahkeme reisi bir *yetkilendirilmiş öznellik* içindedir.

Bu durum özel olarak *Nutuk*'ta da sezilmekte midir? Bunun cevabı hayır olmalıdır. Nitekim, burada olay bir *söylemsel merkezkaçın* içindedir. Bunun nüveleri görülmektedir(Atatürk, 2007:749). Nüvelerin içinde, Rauf Bey'le İstanbul İstiklal Mahkemesi başkanı İhsan Bey'in tartışmaları da barınmaktadır. İhsan Bey'in *yetkilendirilmişliği* de tezimizi akademik yönde desteklemektedir(:749).

1924'ün şubatında, İhsan Bey'in İzmir toplantısını organize etmesiyle basın arasında kurulmuş bir yapısallığı sezeriz. İzmir'deki duruşmalarda, *Ahenk* muhabiri *yardımcı özne* olarak orada olduğu an ne olmaktadır? O, gönderen olarak iktidarın açtığı kanalın enformasyon üreticisi şeklinde karşımıza dikilmektedir. Bu kanalın aktığı mecraı İstiklal Mahkemeleri'nin sürekli olarak yeniden ürettiğini sezeriz. *Ahenk* muhabiri için *hadise/olam* dahilinde söylemselleştirme, iktidara böylesine bir eklemlenmeyle mümkündür. Gazete pratiği düzeyinde durum bu biçimde ortaya

çıkacaktır. Eklemlenme, İttihat ve Terakki döneminin basın ve iktidar ilişkisi için, İlhan Bardakçı'nın tanımladığı kavramlaştırmayla örtüşmektedir: “*bu devrenin basınına kanalize etmek isteyen iktidar*”...

Üstteki önemli vurgunun İstiklal Mahkemesi marifetiyle yapılması, *alt episteme* koşullarının tipik özelliğidir. Koşulların yapılaşmış bir durum olarak karşımızda olduğu açıktır. Biz daha da aşağıdaki bölümde “*kanalize olmayı*” vektör terimini de katarak tanımlamaya gayret ettik. Bunu, göstergebilimsel bir kavramsallaştırmaya çevirmeye çalışarak yola devam ettik.

Kanalize etme olayı çerçevesinde, İttihatçıların iktidardayken ne yaptıklarını İ. Bardakçı açıkça yazmıştır:

Ne var ki politikacılar basını bir kısılcacın içine almışlardır. İktidar partisi, kendi düşüncesinin ötesinde kurtuluş çaresi kalmadığına inanmış ve taraftarları olan basın da, bu inancı destekleyince mukabil ateşe muhatap olmuştu. Meşrutiyet idaresi devam etmekteydi. Gazeteler öyle sanıldığı gibi, kolay kolay kapatılmamakta ve gazeteciler sürülmemekteydi. O zaman basın rejiminde bir yeni unsur ortaya çıktı: Tabanca... Bunun içindir ki ben bu devrenin bu kesimine “ Kaba kuvvet Basın Rejimi” adını kolaylıkla veriyorum (Bardakçı, 1977:100-101).

İttihatçı iktidarla basın ilişkisinin nasıl bir yapıya tekabül ettiği, gönderenin iktidarı karşısında *karşı yardımcı öznenin* “*kanal dışı*” bırakılmasıyla anlaşılabilir. Bu kanal iktidar nesnesine sahip gönderen olarak İttihatçı hükümet için *vektör* gibi çalışmıştır. Onun dışında kalan bütün gazeteler *karşı özne* olarak tabancayla susturulmuşlardır. *Episteme* içinde yapısal bir durum yine karşımızdadır. Basın tarihimiz açısından, İstiklal Mahkemesi'nden önceki durumla başlayan sürecin ve “*geri dönülmez*” olaylara sebebiyet verilen yerlerin, kırılma noktalarının izi sürülmelidir. *Ana episteme* içinde, basının yapısallığının bir parçası mıydı bu

suikastlar? Cevaplar geniş bir platforma yayılarak araştırılmalı ve Türk akademisinin yerinde saymışlığına yeni bir akademik soluk getirilmelidir.

İlhan Bardakçı, saptamanın ekonomik ve hukuki boyutunu da ortaya atar. Kitabının ön sayfalarında “*İlk ve İkinci Meşrutiyet Basın rejimleri*” bölümleri bulunmaktadır. Araya girerek, birden bire bu saptamayı gündeme taşır:

Öncelikle ikinci meşrutiyetin patlak verdiği ana kadar basın bir izne tabii oluş ve ayrıca sansür altına konuluşunu bilhassa belirtmek isteriz. Bu izne tabii 1946 senesine dek Türkiye’de devam etmiştir. 1946 yılına kadar memlekette tek iktidar partisi olan Halk partisine 5000 liralık nakti teminatı yatırmayanlar, gazete veya dergi çıkarmak imkanını bulamamışlardır (Bardakçı, 1977:98).

Bardakçı, İttihatçı rejim öncesinde meydana gelen iktidar ve basın ilişkisini yapısal olarak saptar. “*İktidarın nesnesine sahip olanın gönderenliğinin*” öznelliğinin koşulları sağlanmaktadır. Böyle bir denk düşme, *özneye* dair olanın politik yapısal gücünün ve basının *yardımcı özne* konumuna sürüklediğinin en iyi açıklamalarından biridir (Çulcu, 1993a:51-99). Basın rejiminin ve göstergebilimin, özellikle 1906-1926 iç savaş *episteme* koşullarında ne şekilde evrildiğinin ve bunların bağlantısının nasıl kurulabileceğinin yöntemleri aranmalıdır. “*Basını kanalize etmek isteyen iktidar*”, basın tarihinde göstergebilimsel olarak yapılaşdırılmalıdır.

“*İttihat ve Terakki devresinde basını kanalize etmek isteyen iktidar, icra gücü olarak bazı kimseleri açık şekilde kullanmaktan kaçınmamıştır*”(Bardakçı, 1977:111). Bazı kimselerin daha sonra İstiklal Mahkemeleri’ne çıkarılmasının üzerinde yeterli araştırmanın yapılamamış olması da başka bir tartışma konusudur. Basın tarihi açısından göstergebilimsel çözümlemenin faydası tüm açıklığıyla budur.

21. yüzyıl Türkiye iletişim akademisine dair yepyeni bir araştırma konusu hipotez düzeyinde ortaya atılmaktır. İktidar nesnesine sahip gönderenin, artık *Ahenk*

için *yardımcı özne* olarak hüküm sürmesi şartı görülmektedir. Buna dair bir soykütüğü varlığıyla gerekçelendirmenin zorunluluğundan söz açmanın tek şartı, genel olarak *episteme* içinde değerlendirilebilir. Yahut, özgün bir belirleyici olarak, Lozan sonrası ortaya çıkan *alt epistemenin* koşullarıyla doğrudan “*ilintili*” yapılaşdırılmış bir gönderen meşruiyeti içindedir. Bu konuda edilecek söz bile sıkışmaktadır. Bu sebeple; Karabekir Paşa’nın kızı tarafından, *hadise/olam* olarak sözceleştirilmiş bir “*alternatif söylemin*” ortaya çıkabilmesi için bile yıllar geçmiştir. Zamanlamanın, Kemalist Cumhuriyet’in *söylemsel merkezkaç* gücünün göreceli zayıfladığı(Özalizm!..) bir ana denk getirilmesi ve bunun için beklenilmiş olması da tesadüf olamaz. Aslında bunda bir kasıt da yoktur. *Yapı-özne* ilintisi düzeyinde sıkıştırılmış olan söylemin tekrar merkeze doğru geri dönmesidir. Bunun psikolojik ve söylemsel bir fişkırmaya denk düştüğü de gözden kaçmamalıdır. En azından psikanalitik açıklamanın dille ilişkilendirilmesi gereklidir. Bu konuda Emile Benveniste’nin “*sözcenin sorumluluğunu alan özne*” hakkında öne sürdüğü sözcelem kuramından faydalanmamız, *öznenin* derin bir yapı olduğunu anlamamızı da kolaylaştırır.

Söylemin, *özneler* aracılığıyla kendi kendini ortaya çıkardığını sezmeye başlıyoruz. Bu çıkış için 1990’ların beklenmiş olması da, anlaşılabilir ve insani bir durumdur. Asıl ilginç olan nokta, *söylemin merkezkaç* olmasının dikey zaman boyutunda devindiğidir. Kendini ortaya çıkarmasına kadar olan süreçte, *öznenin* sözceyle konumunun *merkezkaç* sızıntılar dışında tek bir görüngüsü olduğunu fark ediyoruz. Bu görüngü “*suskunluk*” olarak dikey bir zaman boyutunda yaşanmaktadır. Böyle bir gecikmenin Türkiye’nin en Kemalist yayın organında yer

aldığı görülmektedir. Bunun büyük bir gazeteci tarafından yayına dökülmüş olması da, konunun diğer boyutu olarak karşımıza çıkar.

Hayat Hanım, Uğur Mumcu'nun *sözce öznesi(sÖ)* olmasına neden olmaktadır. Mumcu, sanki bir *Ahenk* muhabiri gibidir. Mumcu, bunu tetikleyen ve işlevlendiren bir söylemin üretilmesine sebep olmaktadır. *Hadise/olam*, 3 Temmuz 1926'daki yaşananları, 1990 haziranında henüz yazılmamış olanla beraber *söylemsel merkezkaç* suskunluğundan çıkartmıştır. Bunları "*alternatif söylem*" gibi ortaya atmaktadır.

Burada "*Sözcelem öznesi*"(*SÖ*) Kazım Karabekir Paşa'dır. Yahut, alımlayıcıya böyle yansıtılmaktadır. Paşa tarafından "*yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*"(*ySÖ*) - ikiz kızlarından biri olan- Hayat Hanım seçilmiştir. Bunu, mahkeme başkanı (Kılıç)Ali Bey'in "*yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*" olmasıyla benzeştirebiliriz. Farklı koşullarda olsa da...

"*Yapı-özne*", kendini yıllar sonra "*alternatif söylemi*" üretmek adına ortaya çıkarmıştır. "*Yetkilendirilmiş öznenen*" gelen yetkiyle, *sözce özne(sÖ)* olan da Uğur Mumcu'dur(1994: 155). Bu Kemalist gazeteci özne sayesinde, *hadise/olam* kavramıyla birlikte yeniden farklı/alternatif bir söylemleştirmeye ile karşılaşırız *Söylemsel merkezkaç* tam da bu noktada ortaya çıkar. Basın tarihi açısından "*alternatif söylemin*", 4 Temmuz 1926 tarihli *Ahenk* 'te(:59) söylemsel karşılığı yoktur. *Gazi Paşa'ya Suikast*(:44) içinde de bunun bir karşılığı olmaması dikkat çekmektedir. Mumcu(2002), 3 Temmuz 1926 tarihinde 14:00'te Elhamra sinema salonunda toplanan İstiklal Mahkemesi duruşmasında Paşaların durumunu niçin iki eserinde farklı biçimde söylemleştirmiştir? *Gazi Paşa'ya Suikast*(:44) ve *Ahenk*'teki söyleminin eklemelendiği *Kazım Karabekir Anlatıyor*'un "*Kazım Karabekir Paşa İfade Veriyor*" başlıklı dokuzuncu bölümü bu iki farklı söylemselliği taşır. İki ayrı

sözcede(Mumcu, 2002: 44; Mumcu, 1994:155), *hadise/olam* söylemselleştirilmesi neden “*farklıdır*” ?

Söylemsel merkezkaç tam bu noktada ortaya çıkmıştır. O anı ya da sahneyi alımlamak adına ve Benveniste’nin anladığı anlamda, dilin söze döküldüğü yerde Mumcu (2002:44) “*Sözcelem Öznesidir*”. Çünkü; *Gazi Paşa’ya Suikast, Sözcelem Öznesi(SÖ)* düzeyinde ve bütünsellik içinde bir kitap olarak söylemleştirilmiştir.

Kaynak söylemlerden daha vurucu biçimde “*Sözcelem Öznesi*”, bir tasarım olarak *hadise/olam* belirlemesini yapar. “*Sözcelem Öznesi*” olan bu sefer Karabekir Paşa’dır. Kendi öz kızını “*yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*” olarak, söylemsel üretilmiş içeriğiyle Uğur Mumcu’nun kalemine aktarmıştır. Demek ki; sadece “*sözce öznesi*” olmuştur(Mumcu, 1994:155) bu metinde.

Gönderen/iktidar ilişkisi olarak *karşı öznenin*, anlam bakımından “*Sözcelem Öznesi*” olma durumu doğrultusunda genişleyen “*alternatif söylemin*” varlığı tartışılmak zorundadır. Kazım Karabekir’in kızının şahitliğinde bir aktarım, yıllar sonra “*Cumhuriyet*” çevresi için hoş karşılanmamış olmalıdır. Konunun bu boyutu da araştırılmaya değerdir.

“*İktidarın olduğu her yerde direnişin kaçınılmazlığı*” mottosunu daima anımsamak zorundayız, değil mi? Bu sebeptendir ki, iktidar nesnesinin arzularından dolayı *özne* ve *karşı özne* karşılaştırılmak zorundadır. Kanalin dışında olan *karşı öznedir*.

İlk düzey şeklindeki söylemin dış dünyayla doğrudan ilişkisi olarak göstergebilimsel çözümlemeye zaman, mekan ve kişileri de içine alacak şekilde betisel(figüratif) düzeyde karşılaştırma gereklidir. İkinci düzeydeki dilsel

çözümleme, dilbilimci ve göstergebilimcilere ait bir çabadır. İkinci düzey çaba gösterilirse, iktidarın nasıl yapılandığı üçüncü düzeyde net bir biçimde ortaya çıkacaktır. Araştırma sürecinin disiplinli ve uzun soluklu bir kapsamı olduğu kesindir.

2.4.3.3 Karabekir Paşa'nın Duruşmadaki Durumu Üzerine...

Basın tarihi düzeyinde ve sosyal bilimsel düzeyde, anlamın derinliklerine inmek zorundayız. Sosyal bilimsel izleksel(tematik) düzey ne betisel, ne anlatısaldır. Fikrimizce, iktidar bu düzeyde daha belirgin şekilde ortaya çıkabilir. Fakat; basın tarihi anlamında bu düzeyin toptan ortaya çıkartılması neredeyse imkansız görünmektedir. İşin ağırlıklı bölümü, farklı sosyal bilimlere ait farklı söylemselleşme örneklerinden ve araştırmalarından geçmektedir. Üçüncü düzey, çoğu zaman çelişkiler ve karşıtlıklarla ortaya çıkacaktır. *Özne/karşı özne* gibi bir ayrımın olmadığı yerde iktidar söz konusu olamaz. Örneğin; mahkeme reisi Ali Bey'in işaretine rağmen Karabekir Paşa'yı görünce oturmayan subaylar kimlerdir? "*Yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*"(ySÖ) olarak Hayat Hanım bu kimselerden söz açmaz.

Şevket Süreyya Aydemir'in ünlü eseri *Tek Adam*'ı(1966 baskısı Cilt 3, sayfa 279) kaynak gösteren Yaşar Şahin Anıl(2005: 161) "*gergin havadan*" bahsederken ; "*Paşaların tutuklu bulundukları Emniyet müdürlüğü binasından Mahkemeye getirilişleri sırasında halkın sevgi gösterilerinde bulunulması ve yollardaki subayların hazır ol durumuna geçerek selam vermeleri*" diye yazmıştır.

Aynı araştırmacı, başka bir yerde rastlamadığımız mühim bir ayrıntıyı da not etmiştir. Anıl, Türkiye'nin tanınmış tarihçilerinden Cemal Kutay'ın *Türkiye İstiklal Ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*(1955 baskısı Cilt 20, sayfa 11659) eserini baz almıştır. Y. Ş. Anıl, “*bazı Kolordu’larda eski kumandanları olan Paşalar hakkında*” mahkemeye “*Af edilmeleri için aracı olarak başvuruda bulunmuş olduklarını*” not ederler der. Bize göre, başvurulardaki imza sayısı hayli kabarık olmalıdır. TBMM’deki “*tasnif dışı olan*” zabıtların içinde bu belgenin bulunma ihtimali yüksek gözükmektedir.

Mahkeme heyeti salona girdiği an, ayağa kalkan ve mahkeme başkanının emrine rağmen “*oturmayan*” üniformalı subayların “*eyleyen öznellikleri*” söylemsel merkezkaçı içindedir. Kimlerden oluştuğu bilinmeyen bu subayların edenlikleri, “*eden özneler*”(aktörler) olarak söz konusu zabıtların içindedir.

Konu üzerinde söylemsel bir ize şu ana kadar rastlamadık. Mahkemenin zabıtları tamamen açıldığında, -eğer bir kazaya uğramazsa- belgelere imza atan o *tarihsel özneler* aracılığıyla, konu *olam/vakıa* seviyesinde İSg söylemine eklemenecektir. Zamanında basın tarihine eklemelenmese de... “*Oturunuz!*” diyen reise rağmen “*oturmayan*” bu subaylar, konum olarak nasıl göstergeselleştirilmelidirler? Onlar oturmayarak, “*iktidar gönderenin karşısında*” rıza gösteren *Ahenk* muhabirinden ayrılmaktadırlar. Subayların varlıkları da, Hayat Hanım'ın(ySÖ) tanıklığında ve Uğur Mumcu'nun(sÖ) kaleminde ortaya çıkmaktadır. *Ahenk* yayınında o subaylar yoktur ve görünmezler. Kalem sahibiyle silah sahibinin iktidar nesnesine sahip gönderen karşısındaki uzaklıkları farklıdır. Diyebiliriz ki; *silahlar yazı yaz(a)maz!*..

Yeri gelmişken, bu konudaki ilginç bir duruma değinmek istiyoruz. Çünkü; Karabekir'in duruşmasına dair *Ahenk*'e aktarılabacaklar hakkında elim bir kaza(!) olur. Kaza olduğu söylenen şey, matbaadaki harflerin yere döküldüğüdür. Mahkemenin herkese açık yapıldığı söylenmesine rağmen, halen bir kurtuluş savaşı kahramanı görülen general Karabekir Paşa'nın(*karşı özne*) işaretiyle subaylar oturmuştur. Bunun, mahkemeye etkisinden söz edenler de vardır. Bu durum, bazı kaynaklarda(Avcı,2007:100) değinildiği üzere mahkeme üzerinde baskı teşkil eder mi?

Kendisi de hakim olan Yaşar Şahin Anıl'ın(2005:162) yorumunu vermek ilginç olabilir. Ona göre, Kolordu'lardan gelen "*af isteminin*" nasıl bir etki yarattığı üzerine düşünülmelidir. Kendisi, "*Hakimler kurulu oldukça etkilenmiş olmalıydılar*" sözcesini kullanır. Ayrıca, bu konuda Uğur Mumcu'yu da dipnotunda referans verir. 3 Temmuz 1926 günü *vakıa/olam* düzeyinde orada olan Falih Rıfkı(Atay)'nın aynı gece Çeşme'de verilen balodaki şikayetinin de çok konuşulması ilginçtir. Cavit Bey'e gösterilmeyen birtakım nazik hitapların Reis Ali Bey(Kılıç Ali) tarafından Karabekir Paşa'ya gösterildiğini söylemiştir. Falih Rıfkı, bu durumu Gazi'ye bildirmiştir. Mahkemedeki subayların hareketleriyle bu naziklik arasında bağlantı kuran Anıl, "*Nitekim Mahkeme başkanı'nın bu sorgu sırasında özellikle Kazım Karabekir'e karşı "Zat-ı Aliniz", "Devrimlerin önde gelen şahsiyetlerindensiniz", "Müsaade Buyurun," "Paşa hazretleri" gibi ifadeleri*"(Anıl, 2005:162) Kılıç Ali referansıya verir.

Falih Rıfkı'nın, Paşaların sorgusundan sonra bunu Gazi Paşa'ya bildirmesini nasıl değerlendirebiliriz? Kılıç Ali'nin eski maliye nazırı Cavit Bey'e "*elini cebinden çıkar*" denecek bir kabalığı yapmasının bununla bir ilintisi var mıdır? Konuya,

mahkeme reisinin sözceleriyle değinilmesi ilginçtir. Gazi Paşa'ya “şikayeti” vesilesiyle, ünlü gazetecinin ilk defa bir söylem analizi yapmış olduğunu yazabiliriz.

Kazım Karabekir'in sorgusu sırasında Reis Ali Bey'in yönelttiği ve *Ahenk*'te yer alan “*Demin buyurdunuz*” ve “*Zat-ı aliniz*” hitaplarıyla başlayan iki soru sorulur. Ayrıca, beş de normal/yorumsuz soru sorulur(:59). Ardındaki sayfada da dokuz normal/yorumsuz soru sorulur. Dört soru içinde de altı adet “*Zat-ı aliniz*” ifadesine rastlanır(:60). Bir kez araya girmenin dışında, “*müsaade buyrun*” ifadesine rastlanır(:61). Beş adet de normal/yorumsuz soru sorulur(:62). Bizce, farklı bir tutum sergilenmemiştir. Cavit Bey gibi bir şahsiyete sarfedilen azarlamanın, o kadar subay oradayken yapılamayacağını Falih Rıfkı Bey'in bildiği şüphesizdir.

5 Temmuz 1926 günü, Reis Ali Bey'in ifadeleri Cafer Tayyar Paşa'nın sorgusunda kasıtlı olarak daha sert olmuştur. Hatta, Paşa bir yerde cevaben “*Baş üstüne*” ifadesini bile kullanır. Cafer Tayyar Paşa'nın sorgusunun sonunda(*Ahenk*: 81), Reis Ali Bey'in sorusu “*Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa ve siz aynı zamanda istifa eder Meclise gelirsiniz*” şeklinde olmuştur. “*Diyarbakır'ın eski kolordu komutanı Ali Fuat Paşa'nın Kazım Karabekir Paşa'nın ordudan çekildiklerini, siyasete geçtiklerini bilmiyordum. Hudut üzerinde idim.*” yanıtının verilmesi de göstergebilimsel açıdan irdelenmelidir. *Durum öznelliği* biraz daha karmaşılaşır. Mete Tunçay'ın (2005:120) ifadesinde olduğu gibi; halen ordu açığında subay oldukları anlamından çok, “*pek çok kaynağı “yanlış” olarak ileri sürdüklerinin doğruluğu ortaya yeniden çıkar*”. Konu, *durum öznelliğinin* ve her sözcede yeniden sabitlenen bir halin sorunsalı olarak göstergebilimselliğe dönüştürülebilecek bir noktaya dayanır.

Yukarıdaki mesele, *Paşalar Komplosu* olarak bilinen olayla *Nutuk*'ta bağlantılandırılmaktadır. Nasturi İsyanı sırasında Cafer Tayyar Paşa, Karabekir Paşa'nın istifasından bahsetmiştir. Bahsettiğimiz bu konuya gireceği sırada, Reis konuyu keser atar(*Ahenk*:81). *Söylemsel merkezkaç* sert bir biçimde tekrar ortaya çıkar.

Söylemsel merkezkaç durumu, mahkemenin sonlarına doğru yeniden ortaya çıkmıştır. Karabekir Paşa'nın 3 Temmuz 1926'daki sorgusunun tutanaklarını yayınlayan, 4 Temmuz 1926(*Ahenk*:63) tarihli gazetede ifade kesilip, aynen şöyle bir sözceyle yayın bitirilir: “*bir hata neticesi yazılar dizilmişken düştü, dağıldı. Alt tarafı yarın*”. Bu ünlem barındıran sözce, yukarıda bahsettiğimiz “*elim kazadır*”. 5 Temmuz 1926 tarihli *Ahenk*'te aşağıdaki gibi bir açıklama yer almaktadır:

Dün Kazım Karabekir, Ali Fuat, Refet Paşa'ların Muhakemeleri icra edilmişti. Muhakemenin safahatını tamamen karilerimize yetiştirmek için gazetemize derc eylemiştik. Gazetemizi makineye vereceğimiz esnada nasılsa Kazım Karabekir Paşa'ya ait Muhakemenin aşağıya derc eylediğimiz akşamı dökülmüştü. Bu münasebetle tekrar tertibi mümkün olamadı. Binaenaleyh bu gün dökülmüş olan akşamı tekrar tertip ve dünkü nüshamızdaki muhakeme tafsilatının noksanını ikmal ediyoruz. (*Ahenk*:71).

Söylemsel merkezkaç olan, dönemin gazete teknolojisiyle bütünleşmektedir. “*Yapı-özne*” ilintisinin söylemi bizatihi *merkezkaç* haline uğratması babında bunu örnek vermemiz yerinde olacaktır. “*Durum öznesi*” komutanlarının halen asker olmalarından dolayı, gönderen olarak kendilerini askeri düzeydeki yapının içinde tanımlayan subayların hareketleri *Ahenk*'e yansımamıştır. Olan bitenin basit bir söyleme dönüşmesi ve yazıyla okuyucuya ulaşması gereken “*harflerin bir kazaya uğraması*” normal sayılabilir mi ?

“*Sanık sandalyesinde olan*” Karabekir Paşa’nın durumuna *vakıa/olgu* düzeyinde tanık olan *Ahenk* muhabiri, harflerinin dökülmüşlüğüyle bizlere neyi “*gösterememektedir*” ? Bu, yapısal bir durum olarak *episteme* koşullarında ele alınmalıdır. Çözümlemenin üçüncü düzeyinde ve Türkiye için özgünleştirilmiş sosyal bilimsel içerikte, Prof. Dr. Yalçın Küçük’e ait iki paragrafı arka arkaya koyabiliriz:

İç savaş, ulusla devletin sınırları içinde, devletin tekil gücü’nün dışında, ister kurumsal planda ve ister mekan planında olsun, başka bir otoritenin varlığı demek oluyor. Böyle bir otoritenin iç savaş koşulu sayıyor

Demokrasi bir devlet durumudur; ancak gücün uygulama hızının yavaşladığı varlığından söz edilebiliyor. Bu hızın giderek daha da yavaşladığı koşullarda varlığından söz edilebiliyor. Bu hızın giderek daha da yavaşladığı ve sifıra yaklaştığı durumlar ile iç savaş koşulları birbirine özdeş oluyor (Küçük, 2006b: 578).

Episteme bir iç savaştır. Onun bizim koşullarımızda nasıl varolduğunu anlamamız gerekmektedir. Türkiye sosyal bilimleri paradigmatik bir sosyal bilimsel kavram olarak iç savaşa yaklaşmamaktadır. Yukarıdaki paragrafların okunmasında; Cumhuriyet’in ilk çok partili demokrasi denemesinin kolektif siyasal öznesi *TpCF*’yi ve Şeyh Sait İsyanı’nı beraber anlamak gerekmektedir.

Garip olan, böyle bir ileri sürüşün çok boyutlu araştırmasının söylemsel düzeyde neden yapılmadığıdır. Devlet gücü gönderen olarak *tekil* olmak durumundadır. Bu aynı zamanda, Roma’yı İslam’ın uzantısı bir yapı olarak gören Osmanlı’nın temel algısıdır. Algı parçalandıkça, Cumhuriyet’e doğru uzanan süreç de başlamıştır.

İkinci iç savaş olan *ana epistememiz* vardır. Bu da, Batı’nın dağıtmak üzere olduğu Osmanlı için çözüm aranması anlamında, 1906 yılında İttihat ve Terakki düşüncesinin Enver Paşa’yla dağa çıkmasına dairdir. Mesele, 1906’da Japonların

Rus deniz gücünü yenmesiyle de başlayan bir sürece tekabül eder. *Ana episteme*, gönderenin tekil devlet gücü şeklinde kalmasıyla ilgili bütün bunalımları bünyesinde barındırmaktadır. Gönderen olarak devletin tekilliği ve *öznesi* Abdülhamit olmasına rağmen, Enver Paşa *karşı özneydi*. Balkan Savaşı hezimetinin sonrasında ortaya çıkan bunalımda, *öznenin* İttihat ve Terakki Cemiyeti olabilmesi zordu. Meşrutiyet sonrasında, bunun ancak Bab-ı Ali Baskını'nın sonrasında mümkün olabildiğini söyleyebiliriz.

Ordunun bu gönderen içindeki konumu, süregiden bir gölge gönderen olarak sabitlenmiştir. Çok partili koşullarda, demokrasinin bir devlet durumu olabilmesi adına gönderenin gücü, Yalçın Küçük'ün fark ettiği gibi “*uygulama hızına bağlı olacaktır*”. Gönderenin tekilliği bu “*uygulama hızıyla doğru orantılıdır*”. Demokrasi koşullarında bu durum parçalandıkça, hız sıfıra inmektedir. O andan itibaren iç savaş koşulları başlamaktadır. *Alt episteme*, konu olarak *Nutuk*'un sadece % 4.5'unu kapsamaktadır. 1927'ye kadar olan dilimde bunun %1 olduğunu da göz önünde bulundurursak, *söylemsel merkezkaç Nutuk*'ta da çalışmaktadır. *Nutuk* öncelikle bir *episteme* açıklamasıdır(Uyguner 1977'den alıntılanan Dumont:1997:16)

Halk arasında Kılıç Ali'den duyulan rahatsızlığın özeti olabilecek bir örnek verebiliriz. İstiklal Mahkemesi'nin reisi Kılıç Ali'yi, kimi çevreler “*Kel Ali*” olarak sözcelendirmiştir. Tarafsız kalma anlamında, kendisine mahkeme reisi olarak hitap edenler de söz konusudur. Aynı halkın, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya “*Büyük Reis*” diye tezahüratta bulunması da gönderenin dilsel boyutunu gösterir. “*Büyük Reis*” tarafından “*yetkilendirilmiş*” İstiklal Mahkemesi reisi bir *öznenin* yerine geçen gönderen üreticisidir.

Paşaların açıkladığımız “*durum*” özneliliğiyle ortaya çıkan askeri istifa sorunsalı da karşı bir müdahale olarak anlaşılabilir. İsyan veya “*karşı gönderenin*” iktidar nesnesini almak isteyen *TpCF*’nin “*suikast projesini*” desteklemesi şeklinde konuyu ele alamayız. “*Oturmamayı*” seçerek rahatsızlıklarını belli eden bir grup subay, eski komutanlarının durumlarından duydukları rahatsızlığı bilinçli olarak göstermiş gibidirler. Bu yüzdendir ki; tavırları tamamen göstergebilimseldir. Konu henüz akademik bir çözüme kavuşturulamamıştır. Biz, bunu eyleyen şemasında “*karşı yardımcı özne*” olarak göreceğiz. “*Gölge gönderen*” olarak mahkemenin içinde işlevleşen bir eylem olduğu açıktır.

Dönemin üç büyük İzmir gazetesi olarak *Anadolu*, *Hizmet* ve *Ahenk*’i kabul eden ve bunlardan yararlanan Kemal Arı’nın(Arı, 1991:249), “*İzmir’deki Suikast Girişimi Sırasında Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa’nın İzmir Gezisi ve O’nun Suikastı Nasıl Karşıladığına İlişkin Bir Anı*” başlıklı makalesinde birtakım ayrıntılar önemli gözükmetedir. Bu ayrıntılara bir sonraki bölümde tekrar ve genişçe değineceğiz. Fakat, şimdiden konuya girizgah yapmakta fayda vardır. Arı, 4 Temmuz tarihli *Anadolu*’nun sayısından yararlanmıştır. Reis-i Cumhuriyet’in Çeşme’de kaldığını ve 3 Temmuz günü İzmir’e daha yakın olan Urla’dan geçtiğini yazar. Kanaatimize göre, Gazi Paşa’nın Urla’ya geçmesi pek de tesadüf sayılmaz. Aynı gün kendisi, Çeşme’ye dönmüştür. Arı, bu konuyu şöyle betimlemiştir: “*Daha sonra tekrar Çeşme’ye dönen Gazi, sık sık halkın arasına katıldı. Halkla birlikte, açık salonlarda, sinema izledi. Anadolu gazetesi köylerden gelen ve ilk kez sinema ve Gazi’yi gören halkın, pek şaşırmış olduğunu yazar*”(Arı,1991: 256).

Duruşmanın yapıldığı yerin sinema salonu olmasının dışında; Mumcu’nun, Cumhurbaşkanlığı Arşivi’nde Vesika no:1035 (A-V-2, D-79-5,F:24) ile belgelenen

bir dilekçeden bahsettiğini görürüz. 17 Haziran tarihinde İsmet Paşa tarafından çekilen telgraftaki sözcelerin konumuzla ilintisi vardır. Duruşmalarla bağlantılı olarak, Çeşme’de ilk defa halka izlettirilen sinemanın aşağıdaki telgraf çerçevesinde ciddi bir psikolojik desteğe tekabül ettiğini belirtebiliriz:

Olay bütün tertibi ile elimizde görünüyor. Olayın büyüklüğünü gösterişle sergilersek kamuoyu önünde bize bir güç kazandıracağından şüphe edilemez. Bu kadar haklı ve kuvvetli olduğumuz bir zamanda sorunun sahneye konmasını özenle izleyeceğiz.İstiklal Mahkemesi’nin İzmir’de açık duruşmalar(1) ile olayın sergilenmesi(nin) bu amacı sağlayacağı ümidindeyim (Mumcu 2002; 9).

Burada, *Ahenk* muhabiri “yardımcı özne” olarak karşımızdadır. Etkisinininse, *Anadolu* gazetesi kadar geniş olmadığı açıktır. Bu noktada da, gazeteden harfler dökülmesi şaşırtıcı gözükmemektedir. *Ahenk* muhabiri ve Karabekir Paşa... İkisi de aynı salondayken, iki farklı sözceleme de iktidar göndereni olarak karşılaştırma olanağımız var mıdır? Basın tarihinin başat sorunu burada düğümlenmektedir. Kilit noktanın çözümünü, artık üçüncü düzeye geçiş yapmaktır. Sosyal bilimsel düzey devreye burada ayrıntılarıyla beraber girmelidir.

Ahenk’in muhabiri Çeşme’de yokmuş gibi görünmektedir. Açık sinema gösterileri, halk desteğinin özellikle kırsal kesimden gelmesi gerektiğinin beklentisini ortaya çıkartır. Hitap edilecek kitle belli olmuştur. Kilitlenmiş bu noktaya, Osman Selim Kocahanoğlu’nun(2005:273) yorumunu da eklemeliyiz. Yorum, bir yanıt niteliğinde mi okunmalıdır? Aksine, işin içinden çıkılmaz bir hale mi getirmektedir? Araştırmacının yorumuna göre, salonda 2. Ordu Müfettişi vardır. O varken, bu subayların böyle bir hareket yapabilmesi mümkün görünmemektedir. Konu “okuyucunun yorumuna bırakılmalıdır” diyerek mesele kapatılır. Bize göre, bu durum *alt episteme* koşullarının nihayete erdiğinin işaretidir.

Kocahanoğlu(2005:273) kitabının dördüncü bölümünün ilk sayfasında konuya girer ve olayın önemiyetini okuyucuya sezdirir. V. Doğan Günay'ın(2003: 373) açıkladığı gibi, “*Sözcelemenin üzerine yoğunlaştığı bildirişim ögesi olarak bildirinin bağlamı iki farklı sözce tipi ve söylem örneğini vurgular*”.

İfadeyle çizilen şemaya göre; bunlardan biri olan sözce tipi “*Göndergesel*”, söylem örneği “*Açıklamadır*”. Diğerinde sözce tipi “*Durum*”, söylem örneği “*kişi ,zaman, yer, alıcıdır*”. Kocahanoğlu'nun(Kocahanoğlu, 2005:273) belirtilen sayfasının durumu bu melez duruma tekabül etmektedir. Bu sayfada oluşturduğu sözce; hem “*durum*”, hem “*göndergeseldir*”. Böylesi bir yapıda, ikisi birden aynı anda ortaya çıkan sözce tipidir. Şu ibare, *söylemsel merkezkaç* durumunun tipik bir göstergesidir: “*4 Temmuz 1926 günü, Paşaların mahkemeye çıkarılacağını bütün gazeteler manşetten vermişlerdi*”(273).

Basının kaynak olarak kullanılmasından doğan gazete söyleminin temsiliyet düzeyinde yer değiştirmesi, *olay* olarak tarih yazımıyla ilgisinden dolayıdır. Değinildiği gibi, ifadenin basınla ilintili sözcesinin sistematik olarak araştırılması gereği doğar. Basını bir iletişim ortamının ötesinde bağlamlandırılmalı ya da sözceldirelim. Böylelikle; *olay* olarak tarih yazımı alımlamasından ötürü, sözcelemanın “*zaman*” boyutu kayabilir. 4 Temmuz 1926 tarihli *Ahenk*'te “*Bugün Paşalar..*” olarak atılan başlık zamansal bir kaymadır. Kitle iletişiminin olmadığı noktada, haberin tazeliği açısından başlık bir jargondur. Tek merkezden yapılan *söylemsel merkezkaç* durumuna yol açan “*iktidarın kanalize edilmesinin*” araştırılması gereklidir. Bu “*yanlış*” anlaşılmaya bakalım. Konunun araştırılması ekseninde; *olay* olarak tarih yazımına ve *hadise/olam* olarak gazete pratiğine dair söylemin zaman boyutunun alımlanmasındaki fark ortaya çıkacaktır. Bu küçük

“yanlış” anlaşıma, doğru bir iz sürdüğümüzün de kanıtıdır. Kocahanoğlu’nun yazdıklarındaki sözceye devam edelim:

...Sanıkların çoğu ülkenin yakından tanıdığı siyasiler ve M.Kemal’in mücadele arkadaşları olduğu için salondaki seyirci kalabalığı göze çarpacak kadar dikkat çekiciydi... Paşaların duruşmasına geçilmeden birkaç dakika önce Refet Paşa, Karabekir, Cafer... duruşma salonuna getirildiler. Akşam Gazi’ye rapor vermek için mi, yoksa merakdan mıdır bilinmez; 2. Ordu Müfettişi Fahrettin Altay’da izliyeciler arasında göze çarpıyordu. Fahrettin Paşa bu sahneyi anılarında; “arkadaşlarımla göz göze gelmemek için, karşılarında durmayıp arkalara çekildim, acıklı bir manzara!...” diye yazıyor (:273).

Bu sözcede söylemselliğin ötesinde bir yerde İSg’ye yaklaşılmıştır. “*Askeri bir iktidarsallığın gücünün*” birden bire “*zaman ve mekan*” kapsamında değerlendirilmesi söylemselliğin ilk şartıdır. Burada da, *olay* olarak tarih yazımının söylemleştirildiği fark edilmelidir. Kocahanoğlu’nun *olay* olarak tarih yazımıyla ilintili yazınsal biçimine bakalım. Ne olmuştur da; ifade “*zaman ve mekan*” ön plana alınarak, *hadise/olam* üzerinden “*anlatısal*” yapıya kaymıştır?

Hepsi Kurtuluş Savaşı’nın nitelikli komutanları olan Paşalar, nasıl olmuştur da siyasi muhalif bir partinin üst yönetiminde *karşı özneler* haline gelmişlerdir? Fikrimizce; o an için ordunun açığında olmalarına rağmen, taşıdıkları “*çifte durumun karmaşık öznelliğinden*” kaynaklanan bir durumdur bu. Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa, Cafet Tayyar Paşa ve Rüşti Paşa gibi paşaların hepsi kıdemliydiler. Her biri, Kurtuluş Savaşı’nın kolordu düzeyindeki ana birliklerinin komutanlarıydılar. Üstelik; Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın eski silah arkadaşlarıydılar. Bu yönden de, bir zamanlar *yardımcı özne* olduklarını tespit edebiliriz. O halde; bu vasıflarından ötürü her birinin öznellikleri, dava kapsamında oldukça karmaşık görünmektedir. Çok dünyalı mantık çerçevesinden bakarsak, bu niteliklerin sosyal bilimsel analizler neticesinde ayıklanabileceğini söylememiz

doğru olacaktır. Göstergebilimsel anlatısal yapıda *durum öznesi*¹⁹ olarak tanımlanırlarken, bu askeri kişilerin aynı zamanda Büyük Millet Meclisi üyesi kimseler olmaları da dikkat çekicidir. Hem askeri öznellikleri, hem de milletvekillikleri ciddi bir sorun olarak karşımızdadır. Durumsal öznellikleri, mahkemede söylemsel biçimlenmeye birden bire müsait hale getirilmiştir.

Kocahanoğlu ilgili alıntıda sivil olanları da sıralar. Asıl gerginliğin bu askeri kişiler üzerinden yaratıldığı kesindir. 19. dipnotta ifade ettiğimiz gibi, Paşaların dilsel kipliği /olmak/ konumundadır. Paşalar askeri olarak ordu açığında olsalar da, diğer sivil sanıklardan daha çok “askeri yardımcı özneler” tarafından desteklenirler. Bunu göstergebilimselleştirmeye çabaladık. Tabii; bu durum, yarı söylemselleşmeyi aşma çabası olarak ne kadar gösterilebilir ? “Tutuklu olarak duruşma salonuna getirilmişlikleriyle” Paşalar, “durum öznesi” konumundadırlar. Eylem yapmayan bu “özne” tipi, İstiklal Mahkemesi sanıkları için göstergebilimsel “özne” tipidir. Geçmişlerinden kaynaklanan durumlar ve açığa alınmaları dolayısıyla, “durum özneleri”(sanık Paşalar) *söylemsel merkezkaç* durumuna uğratılmışlardır. Tüm “eylemsizliklerine” rağmen... Karşı özne olmalarıyla beraber, “yapı-özne”

¹⁹ Prof. Dr. V. Doğan Günay(2002:67) şöyle açıklamaktadır: “*Anlatısal yapıyla ilgili olarak, göstergebilim, anlatıdaki duruma göre iki tür öznenen söz eder: Durum öznesi ve edim öznesi*”. Anlatıdaki başlangıç durumu(fr. Situation initiale) denilen aşamada, yaptırım uygulanmış öğeyle ilgili olarak bir durum öznesinden söz edilebilir. (Dördüncü bölümünün ilk sayfasına(Kocahanoğlu, 2005:273 dair...)

Durum öznesinin karşıtı ya da zamansal olarak durum öznesinin öncesi/sonrası konumundaki *edim öznesi*, devinim içindeki öznedir. Çünkü; anlatıda yaptığı eylemle kimlik kazanır. Bir kimlik edinir. Karşıtlık, aynı düzeydeki iki öznenin eylem yapması ya da yapmaması bağlamındadır. Her türlü *eyleyen* tanımlanmasının anlatıda geçen kahramanın adına göre değil, anlatı içinde sahip olduğu ya da yaptığı göreve göre olduğunu belirtmek gerekiyor. Bu bakımdan, öznenin adı birinci derecede önemli olmayacaktır.

Edim öznesiyle durum öznesi arasındaki temel ayrım şudur. Durum öznesi hakkında okuyucu çok fazla bilgi öğrenemez. Eylem yapmayan bir durumu açıklanan özne, kendisiyle ilgili çok fazla bilgi açıklamaz. Kendine ait fiziki ya da ruhsal durumlar öğrenilebilir. Kendisinin sahip olduğu ya da olmadığı nesneler bilinebilir. (Durum öznesi /olmak/ ve /sahip olmak/ edimleriyle belirtilir).

Eylem yapmamasına bağlı olarak durum öznesi, bir bakıma kapalı özne olarak tanımlanabilir. Durum öznesini tanımaya yönelik çalışmalar, göstergebilimcilerin son zamanlarda en çok ilgilendikleri konulardandır. Greimas’ın “öfke” durumunu incelemesiyle başlar bu çalışmalar. Değişik duygu ve tutkuların çözümlemeleriyle de sürmektedir. Ancak eyleyenlerin tutkusal yönlerinin ele alınacağı çalışmalarda, her iki türde özne ile karşılaşmak olasıdır. Kişi bir tutkusunu anlatısında belirtirken belli bir devinim içinde bulunabilir.

ilintisinin *söylemsel merkezkaç* durumuna uğranılmışlığını doğrudan fark ederiz. Siyasi kimliklerinden ayrı olarak askeri kimliklerinin belirleyici olmasından söz ediyoruz.. Siyasi kimliklerinin getirdiği *karşı öznelliklerinden* doğan ve mağduriyetlerinden kaynaklanan “*durum özneliliğinin*” sözceleri alımlamada belirleyici olduğunu düşünebiliriz. Paşaların serbest bırakılmasında, *karşı yardımcı özneler* konumuna kaydırılan subayların etkili oldukları ileri sürülmüştür(Tunçay,2005 :168). Mevcut vurgu, yarı söylemselliğin içinden çıkmış görünmektedir. Kocahanoğlu’ya göre(2005:273); 29 Haziran 1926 tarihinden itibaren, 2. Ordu’ya bağlı İzmir’deki garnizonları teftiş eden Genelkurmay başkanı Fevzi Paşa’dan ve 2. Ordu Müfettişi Fahrettin Paşa’dan bahsetmiştir. Bu paşaların varlıkları, nedense tarih yazımının parçası olamamıştır. Bu da, tarih yazımı konusunda birçok alanın boş olduğunu bizlere bir kez daha ispat eder.

Bu durumla, 3 Temmuz günü Çeşme köylülerine ilk defa film gösterilmesi bağlantılıdır. Durum, oradaki toplumsal psikolojinin hazır beklemesi gereğini de ortaya çıkartır. *İSg*’yle ilintili olarak yayınlanmış son akademik çalışmada konuyla ilgili tek satır yer almaz(Avcı, 2007: 95-96). E. Aybars’ın 1975’ten beri otuz binden fazla basılmış *İstiklal Mahkemeleri*’nin son baskısında da konuyla ilintili ifadeler pek rastlanmaz(Aybars,2006:313-314). Bu konu hakkındaki bilinen kitaplardan, ilk baskısını 1971’de yapmış olan Azmir Nihat Erman’ın *İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri*’nde de konu hakkında tek bir sözce bulunmaz. Daha eski olan başka bir “*gazeteci incelemesine*” bakalım. Kandemir’in *İzmir Suikastinin İç Yüzü* çalışmasında da(1955:68) konuyla ilintili tek imâyâ rastlanmaz. Makalesine değindiğimiz Kemal Arı da(1991:256) konuya açıklık getirmez. Kocahanoğlu’nun(2005:273) ifadesiyle, “*literatürde, özellikle de Karabekir’in*

duruşmasında çok sayıda subayın selam vaziyetine geçerek tezahürat yaptığı, beraat kararında bu gösterinin etkili olduğu ifade edilmiştir”.

Temel sorun, konunun belirsizliğinden ve şaibelerle dolu oluşundan kaynaklanmaktadır. Literatürde kesin olarak verilmese de, bu konudaki ilginç dipnotlardan biri Mete Tunçay’ın çalışmasıdır(2005: 168): “*bu ‘kurtarma’da ordudan gelen yaygın baskıların da payı olduğu yolunda söylentiler”* vardır demiştir.

Söz konusu ettiğimiz gibi, “*durum öznelliği*” belirgin bir haldedir. Unutmamak gerekir ki, paşalar henüz askerlikten ayrılmamışlardı. Hemen arka sıralardaki subaylar, ayakta kalışlarıyla ve Karabekir Paşa’nın işaretiyle birlikte oturmalarıyla *karşı yardımcı özneler* haline dönüşmüşlerdir. Onların askeri kimliklerinin, gönderen olarak mahkemeye etkisi olduğu muhakkaktır. Beraat kararında doğrudan Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa’nın etkili olduğu da gözden kaçmamalıdır. “*Ordudan gelen baskı*” olarak algılanmasının doğruluğunu kesinleştirebilmek pek mümkün görünmemektedir.

Ne Kocahanoğlu, ne de Tunçay eserlerinin yeni baskılarında konuya yeterince müdahale etmemişlerdir. Bu konunun, *söylemsel merkezkaç* içinde görüldüğü ve akademik bir sorunsal haline getirilmediği açıktır. Hayat Hanım’ın(Mumcu 1994:155) “*yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*” ve Mumcu’nun “*sözce öznesi*” olarak ortaya attığı “*tarihsel söylemselliğin*” araştırılmaya değer olduğu kesindir. “*Uçakların attıkları bildiriler*” dahil, bu konuda herhangi bir soruşturma olup olmadığı özel olarak sorunsallaştırılmalıdır.

Kazım Karabekir, 28 Şubat 1924'te İzmir Seyit köydeki Tayyare Mektebi'ni ve kitalarını ziyaret eder. Komutanların “*büyük zatlardan; şimdiye kadar kimse gelmediğini söylemeleri*” ilginçtir. Mektebin komutanları, eski model İtalyan uçaklarının şaibeli alımlarını şikayet ederler. İki sene sonra, Elhamra sinemasının üstünden geçen uçakların buradan kalkmış olduklarını düşünebiliriz(Karabekir, 1995:251). Askeri olanla siyasi olanın ince bir çizgiyle ayrıldığını bu örnek ekseninde bir kez daha görebiliriz. Belirsizliğin içinde, basının konumu da dengeleri bozabilecek hale gelmiştir.

Kocahanoğlu da, yukarıdaki konuyu belirgin bir şekilde *merkezkaç* durumuna uğratar: “*Ordu müfettişi bizzat mahkeme salonunda duruşmaları izlerken, alt rütbedeki subayların, hem de üniformalarıyla sanık paşalara selam durmaları, acaba ne kadar gerçek olabilir*”(273). Böyle bir durum, *merkezkaç* durumunun söylemsel doğasında vardır. 3 Temmuz 1926 günü selam durma sahnesinin olmuş olması son derece normaldir. Tunçay'ın dediği gibi, bu paşalar “*hala askerdir*”. Üstelik; Kurtuluş Savaşı kahramanları olarak alımlandıkları da kesindir. Fakat; duruşmada, -sözünü ettiğimiz(*Ahenk*:81) gibi- istifadan doğrudan söz eden bir mahkeme reisi vardır. Serbest bırakılmaların doğrudan duruşmadaki *yardımcı özneler* olan rütbeli subaylarla ilintili olamayacağını ifade edebiliriz. Subaylar hakkında bir soruşturma açılmamış olmalıdır. Böyle bir sert çıkışla, diğerlerinin asılması daha da kolaylaştırılmış olmalıdır.

Konunun zincirleme şekilde Gazi'ye kadar uzandığı kesindir. Tunçay'ın dayandığı kaynaklar, Cebesoy'un ikinci ciltteki anılarıdır. 1926 temmuzunda, Gazi Paşa'nın ve İsmet Paşa'nın yanında Fahrettin Altay Paşa şöyle demiştir: “*Ali Bey Paşaları asacak*”. Bu konuya değinmiştik. Fahrettin Paşa'nın itirazı ve ricası

literatürde ciddiye alınmış gözükmetedir. Öyle ki, Gazi Paşa “*Pekala Ali Bey’le bir daha görüşelim.*” yanıtını sözce olarak ifade etmiştir(Tunçay, 2005:168). Merkezkaç etkisiyle bile olsa Kocahanoğlu’nun(2005: 273), “*Fahrettin Altay’ın anılarında böyle bir olaydan söz etmediğine göre, bu konuda kendisi ketum davranmış veya muhalifler abartılı senaryo yazmıştır.*” ifadesini ciddiye almalıyız. İfadeyle birlikte, yorum daha da karmaşık hale gelir.

Yalçın Küçük’ün(2006a: 125) bu konuda üzerinde ehemmiyetle durduğu nokta, “*hala Kazım Paşa hakkında bir tek bilimsel-monografiye sahip değiliz.*” ifadesidir. Küçük’ün saptaması, içlerindeki en doğru önerme şeklindedir. *Gizli Tarih 1* eserindeki şu ifade de(:99), bahsettiğimiz önermeyle ilintilidir: “*Rauf, Kazım, Ali Fuad, Refet’e gelince maksimalist olduklarını söyleyemiyoruz; ve Kemal paşa ile aralarında ciddi bir doktrin farkı göremiyoruz*”.

Ne basında, ne de başka bir düzeyde bunu “*doğrulamayacak*”, döneme ait bir metin bulunamamıştır. O dönem için İstanbul sermayesinin askeri mihveri olan *karşı özne* Paşaların, gönderen *öznenin yardımcı öznesi* olan basının neresine denk düştükleri son derece önemli bir sorun olarak karşımızdadır. İktidarın nesnesine dokunmaya kalkmalarının maliyeti, basın için kanalın dışına atılmak şeklinde olmuştur. Bunu, *Ahenk*’in dökülen harfleri de ortaya çıkarmaktadır. Bu kanalı düzenleyen de İstiklal Mahkemeleri olduğu kesindir. Biz tezimizde buna, İttihatçı *episteme* koşullarının mirası olan sert bir *ötekileşme* diyoruz.

Bu bölümde yazılanlar, bundan sonraki bölümleri de içine almıştır ve buzdağının merkezi alanını oluşturmaktadır. Konuyu inceleyecekler, şimdiye kadar yaptığımız araştırmayı uluslararası akademik ortamda tecrübe etmek durumunda kalabilirler. Arkeolojik derinliği olan Foucault merkezli yöntemi, kendi basın

tarihimize nasıl alacağımıza ve dönüştürecekimize dair sorunsal da konuyla ilintilidir. Yöntemin doğrudan alınmasının ötesinde, bunun akademik örgütlenme sorunuyla ilintili olduğu kesin gözükmemektedir. Bir gündeme alma ve biriktirme sorunsalı karşımızdadır. Söylemin tarih boyunca nasıl bir dağılım içinde olduğunu anlamalıyız. Zaman ve söylem dahilinde bir *düşeylik(arkeolojik düzeyde)* aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

Ahenk üzerinden yola çıkan *bilgi-kürselliğin(vakıa/olgu, hadise/olam, İSg’yi* temsil eden *olay* düzeyinde tarih yazımı) hakkında düşünmeliyiz. Konuyu anlamla nasıl ilişkileneceğimiz önemlidir. Buna, Foucault aşağıdaki paragrafının son tümcesinde değinmiştir. Anlamın kökenselliğini “*söylemin kaynağı*” olarak terimleştirmektedir. *İSg’ye* tarih yazımı olarak *olay* perspektifinden bakınca, bunun hangi “*söylemsel ötekileştirmelere*” tekabül ettiğini düşünmeliyiz. Cumhuriyet’i *de facto* kuran *pozitivist/minimalist öznenin* resmî tarih yazımıyla düşünelim. Önce 2. grup, daha sonra *TpCF*’nin üyeleri olarak bilinen *liberal/maksimalist karşı özneler* ekseninde...

Sosyal bilimsel düzeyden önce, ‘*olayın*’ tarih yazımı düzeyi üzerinden tanımladığını belirtelim. Bu, Osmanlı’dan gelen bir tarih yazımı geleneği olarak karşımızda gibidir. *Olayın* içeriği, şimdinin içinde dondurulmamaya ve yeniden ayrıntılarıyla anlaşılmaya çalışılmamaktadır²⁰. Foucault’ya göre, “*olayı*” belirleyen arkeolojik derinliktir.

²⁰ Bizim çalışmamızın amacı şudur: Arşivin içinde basın tarihini *epistemeler* sayesinde arkeolojize etmek... 14 Temmuz 1926 sabahına değin süren infazların *vakıa/olgu*’ya dayalı olması ve onun *hadise/olam* şeklinde *Ahenk*’teki “*sözce dizisi olarak söylemi*” bir biçimde ortaya çıkartması... Bu; hem öncesinde, hem sonrasında Cellat Denizlili Ali’nin durumunun “epistemeler” düzeyinde araştırılmasını mümkün kılacaktır.

Karışıklık şu noktadır. *Olay* olarak tarihyazımına konu olan *epistemeler* nasıl bağdaşacaklardır? Meseleyi göstergebilimsel bir alana sokmaya gayret ediyorsak, *epistemelerin olay* olarak tarihyazımı ürünleri olduğunu bilmemiz gerekir.

Söylemin her anını, onun olay olarak ortaya çıkışında; onun görüldüğü bu dakiklik içinde, ve ona en küçük işlerine kadar tekrar edilme, bilinme, unutulma, dönüştürülme, silinme olanağını veren bu zamansal dağılmanın içinde toplamaya kendini hazır tutmak, her bakıştan uzak olarak, kitapların tozu içinde yok olup gider. Söylemi kaynağın oldukça uzak varlığına göndermemek²¹ gerekir; onun var olma direncinin oyunu içinde incelemek gerekir (Foucault, 1999: 39).

Özel anlamda son tümceye baktığımızda, İngilizce çevirisinde bir zorunluluk söz konusu olmuştur diyebiliriz. Kaynak olarak söylemin *Ahenk*'te “*olay*” düzeyinde ortaya çıkışı, salt temsiliyet değildir. Bu, aynı zamanda bir alımlama anıdır. Daha doğrusu, tamamen tarih yazımının ürettiği bir temsiliyetten söz etmiyoruz. Bu nokta önemli görülmelidir. “*Olay olarak söylemin ortaya çıkışı*”, tezimizde *bilgi-küresel* bir birliktelik taşımaktadır. 20. dipnotta farklılaştığımız gibi, mühim olan -matruşka bebekleri çağırırçasına- “*olay olarak söylemin ortaya çıkışıyla*”, onun alımlanışı arasındaki farktır.

4 Temmuz 1926 tarihli *Ahenk*'in çıkışından altı ay sonrasını tasavvur edelim. Çok soğuk bir İzmir kışında, soba yakarken odunları tutuşturmak için bu gazeteyi atık olarak kullanan bir kadını düşünelim. Es kaza kadının gözü gazeteye çarptı diyelim. Onun okuması sayesinde bir etkilenme olmuş olabilir ve o bölümü, yazdığı

1918 Mütareke veya 19/15 Mayıs 1919 döneminin, “*Kemalist önderlik epistemeleri*” ile ayrıştırılan bir bilgiküresellikle ilintili olabileceğini savunuyoruz. *Vakıa/olgu*, onun söylemleşmesinin ürünü olarak *hadise/olam* ve oradan da *olay* olarak tarihyazımını ortaya çıkacaktır.

²¹ Bu son tümcenin İngilizcesine bakalım: “*Discourse must not be referred to the distant presence of the origin, but treated as and when it occurs*”(Foucault, 1989: 25)... Halbuki; Veli Urhan'ın çevirinde “*Söylemin kaynağın oldukça uzak varlığına geri göndermek gerekir....*”(Foucault 1999: 39) şeklinde bir ifade vardır. İngilizcesinden hareketle bir hata olduğunu düşünüyoruz. Çevrinin “*söylem kaynağının uzak sunumuna göndermemek bir zorunluluktur*” şeklinde olabileceğini düşünüyoruz.

Belirttiğimiz tümcenin geri kalanı; söylemsel *merkezkaç* terimiyle birlikte, Urhan'ın Türkçe çevirisinde İngilizceye göre daha iyidir. Bu da: “*onun var olma direncinin oyunu içinde incelenmesi gerekir.*” şeklindedir. Foucault'nun kitabının orijinali Fransızca'dır. Kitabın aslı, Urhan'ın çevirisinden gelen üstünlük olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ifade, *söylemsel merkezkaçlığın* arkeolojik derinliğine estetik bir biçim vermektedir.

bir mektuba katması da olasıdır. İleride bulunan bir mektup sayesinde, gazete yakılmaktan kurtulabilecek başka bir kağıt parçasına dönüşür. Belki okunan bu mektup, İzmir’de bir sahafın eline geçebilir; yeniden farklı bir sözce olarak karşımıza çıkabilir. Milyonda bir bile olsa tüm bunlar olası gözükmemektedir. Bunun, söylemsel olarak yeniden üretimi rastlantısal olarak da karşımıza çıkabilir. Eski bir kitabın arasında gizlenmiş ve sararmış bir mektup olabileceği gibi; belki bir romanda, belki de İzmir’de anneannesine ait eski yazıyla yazılmış şiir defterini karıştıran torunun merakında aramalıyız söylemi. Mumcu’nun ve bizim okumalarımız arasındaki alılmayıcı farklar, “*o söylemin olay olarak ortaya çıkışının*” farkları olarak da karşımızdadır. Bu yönde, Foucault’nun alıntısını bir daha düşünmeliyiz:

...onun görüldüğü bu dakiklik içinde, ve ona en küçük işlerine kadar tekrar edilme, bilinme, unutulma, dönüştürülme, silinme olanağını veren bu zamansal dağılmanın içinde toplamaya kendini hazır tutmak, her bakıştan uzak olarak, kitapların tozu içinde yok olup gider. Söylemi kaynağın oldukça uzak varlığına göndermemek gerekir; onun var olma direncinin oyunu içinde incelemek gerekir (Foucault, 1999: 39)

Bir temsiliyet sorunu olarak *olayın* tarih yazımına bırakılması ne tür bir duruma yol açmıştır ? *Olayın* kendisi gibi bağlandığı yahut kendisiymiş gibi alımlandığı an “*doğrudan kabul sorunlarıyla*” karşılaşmaktayız. Mesele, yukarıdaki alıntıyla doğrudan ulamlandırılmalıdır.

Ortaya çıkan *olay* bir gazetede yer almıştır. Bunun, *bilgi-küresel* matruşka misali iç içe geçmişlik durumuna denk düştüğünden söz ettik. *Söylemin* zamanla kurduğu işlevselliğe dair durumun temelini 20. dipnotta ifadelendirmeye çalıştık. Her şekilde etkisi sürmekte olan bir “*tarih yazımsal olayı*”, tarihsel gazetede ki söylemin bire bir anlamdaşı olarak görmek bizi hataya sevk edebilir. En azından, yöntembilimsel olarak...

Foucault'nun ifadesiyle, *“tekrar edilme, bilinme, unutulma, dönüştürülme, silinme olanağını veren bu zamansal dağılmanın içinde toplamaya kendini hazır tutmak”*(:39); *epistemeler* ile, *de facto* kuruluş sonrası İSg için kullanılabilecek söylemselleştirmelerdir. Bunlar farklı öbeklerde yoğunlaşsa bile, bahsedilen ifade dikey arkeolojik boyutta izlenilecek bir reçetedir. Arşivdeki tarihsel gazete, bizim kavramımız olan *bilgi-küreselliğin* içinde(bkz. 20.dipnot) ve bu dağılımın yok ediciliği karşısında *“kendini hazır tutan merkezi bir yapısı”* itibariyle okunmalıdır. Sadece, kendi söylemselliği içindeki *“söylemsel merkezkaçlığı”* fark edebildiğimiz oranda bu başarı sağlanacaktır. *“Hazır tutan yapı”*, kendini köken olarak yeniden hatırlatmaya dair bir kaynak oluşturabilmelidir. Gidiş gelişler ya da geçmişteki köksellikten şimdiye doğru akıp gelen dağılımın gidiş gelişleri... Bunlar mutlak anlamsal devingenliğin birer parçasıdır.

3 Temmuz 1926 günü olanlar, söylemsel bir hayalet gibi *merkezkaç* içinde beklemektedir. Prof. Dr. Yalçın Küçük o andan yola çıkar²². Kazım Karabekir Paşa için tek bir *“bilimsel-monografiye sahip değiliz”* fikrinin de desteğiyle... Kendisi(Küçük 2006a: 125), bunun nedenini belirttiği sözceyi şöyle ifade eder: *“Bu kadar bilim tutkusundan mahrum bir vatandaşlar cemaati’nde cumhuriyetin, uzun sürmeyeceğini, akıl edemeyerek pek büyük hata ettik”*(:125). Onun bu önemli ifadesi, basın tarihi düzeyinde de büyük bir akademik buhranın sinyallerini işaret eder.

²² *“Kazım Paşa, İzmir İstiklal Mahkemesi’nde, daha çok gururunu kurtarmak için konuştu, sehpadan korkmayan bir hali hiç terk etmedi; gelecek tarihe adını yazmak, bu ihtirası, eskiler arsında en ziyade onda buluyoruz”* (Küçük 2006a: 125)

2.5 Ziya Hurşit ve Merkezkaç'tan Kaçan

Şüpheler

Önceki bölümlerimizde -özellikle 6. dipnotta-, *vakıa/olgu* düzeyine katılan *tarihsel öznelere*(tÖ- *aktörlerin/edenlerin*) durumuyla ilişkili olarak uzun bir açıklama yapmıştık. Tahsin Yücel'in dilbilimsel kavramsallaştırmasını(Yücel, 1998: 120) bu çalışmada “*çok dünyalı mantığın*” diliyle yeniden formüllemeye çalıştık. Şu noktada; *aktüel dünyadan*(Wo) farklı bir *siyasi alanın*(Ws) içinde, ortaya çıkan siyasi söylemi anlamaya çalışıyoruz. Bunu yaparken de, yeni bir kuramsal denemeyi ortaya koymaya gayret ediyoruz. Bu iki dünya ayrıştırıldığında söylemin siyaset boyutu daha net bir biçimde anlaşılabilir.

Önceki bölümlerde değindiğimiz bir ayrıntıyı burada yeniden analiz etme niyetindeyiz. Söylemsel olanın karanlık yüzüne/bastırılmış bölümüne *söylemsel merkezkaç* demiştik. Wo ve Ws olarak, *merkezkaç* durumunun *İSg*'yle ilgili *Ahenk* ve *Anadolu* yayınlarında nasıl yapılandığını görmek gerekir. Kemal Arı'nın(1991:256), üzerinde şimdiye kadar pek durulmamış bir paragrafının tekrar anılması gerekmektedir. Bu konuya değineceğimizi önceki bölümlerde de belirtmiştik:

3 Temmuz günü Urla'ya gitti; Gazi'nin geleceğini haber alan Urlalılar, güzergahın her bir yanını özenle temizlemişlerdi. Daha sonra tekrar Çeşme'de dönen Gazi sık sık halkın arasına katıldı. Halkla birlikte açık salonlarda, sinema izledi. Anadolu gazetesi, köylerden gelen ve ilk kez sinema ve Gazi'yi gören halkın, pek şaşırmış olduğunu yazmaktadır (4 Temmuz 1926 tarihli *Anadolu*'dan) (Arı, 1991: 256).

3 Temmuz 1926 akşamı Urla'dan Çeşme'ye dönüşte, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın sinemaya gidişi önemli bir olay gibi okunmalıdır. Nitekim; bu olayın, 3

Temmuz 1926 günü öğleden sonra olanlarla ilintisi olabilir. Sinema, Reis-i Cumhur için öznel olarak işleve geçen bir proje olmalıdır. Hayatlarında hiç sinemaya gitmemiş olan ve *Wo* düzeyinde bulunan Çeşme köylülerinin, bu durumu Gazi'yle ilk defa deneyimlemeleri ilginçtir. Gazi kendi özneliğiyle beraber bir şeyi daha amaçlamıştır. O da, sinema deneyimi aracılığıyla köylüleri ortak bir sosyalleşmenin aracı kılmak...

Meselenin ileri boyutlarını düşünelim. Hayat Hanım'ın, Karabekir Paşa'nın ifadelerini seslendirdiğini belirtmiştik. Bunun doğruluğunu kabul etmek adına; İzmir'de sadece bahsettiğimiz subayların değil, yerlilerin de duruşma sırasında muhaliflere destek vermeleri mevzu bahis konusu olabilir. Şehrin İttihatçı geçmişi düşünüldüğünde, önermemizin doğruluğu daha da sağlam bir yere oturur. Ayrıca, Karabekir'in damadının 1987'de yaptığı bir açıklamayı vermeliyiz: "*Orduya emir veriyorlar, tatbikat yapılacaktır. Çeşme'ye gelin... Ordu, askerler Çeşme'ye çekiliyor fakat bir gurup subay çekilmiyor. Ordu'ya isyan ediyorlar*". Bu ifadelerde şüphemizi büyütmektedir. *Özne*, İttihatçıları çok iyi tanımaktadır. Çeşme tesadüf eseri seçilmiş olamaz. *Ws*'de her zaman bir B planı olmuştur.

Şehirli kesimin duruşma sırasında verdikleri desteğin ekseninde fikir teatisi yapalım. Çeşme'de köylüler ve sinema aracılığıyla, belirgin bir iç çatışma halinde Reis-i Cumhur'un ani bir emriyle halkın *Ws*'ye boyutuna çekilebilme ihtimalini düşünelim. Bu konu, tarihçilerin pek görmek istemedikleri bir ayrıntı gibi durmaktadır. Söylemin içinde, yorumlayan *öznenin Wo* naifliğinden ayrıldığı anlık bir sezgidir yorumumuz. *Episteme* düzeyinde düşünmeye ve sezmeye devam eden bir ruh halinde konu normal görülmelidir. İzmir'deki duruşmalarda, muhalif Paşalara

şehirlilerin verdikleri desteğin dengelenmesinin düşünülmüşlüğü de buradadır. *Ahenk*'in harflerini matbaadan düşürmenin düşünülmüşlüğü kadar...

Köylülerin o akşam sinemaya götürülmeleri ekseninde, gördükleri Reis-i Cumhur'la birlikte hedeflenen ne olabilirdi ? İzmir'in göbeğinde olanların, Çeşme'de özenle izlendiği bir gerçek olarak düşünülemez mi? İç savaş sosyal bilimsel varlığı, her türlü örgütlemenin olasılığını bizlere göstermektedir. Dönemin gazetelerinin yazamadıkları açısından bu saptamamız önemlidir. *Epistemeyle* birlikte, *alt epistemenin* koşullarının dramatik boyutlara nasıl ulaşabileceğini de bu vesileyle deneyimleyebiliriz.

İç savaş koşulları, söylemsel ve iletişimsel olayın *Ws* içinde anlamlandırılmasının gerekliliğini sezdirir. *Ws*'ye çekilmiş söylemsel ve iletişimsel süreçleri, göstergibilimsel terimlere indirgemiş oluruz. Tipik bir iç savaş olarak konuya bakmanın ötesinde, *epistemedan* çok *alt episteme* koşullarını özgünleştirmeliyiz. Böylece, hiçbir tesadüfe yer bırakılmamış olabilir.

Liderlerin boşluk bırakarak düşünmeleri mümkün değildir. Mevcut durum, henüz *episteme* koşullarının sürdüğünü göstermektedir. Çıkarabileceğimiz en önemli sonuç, İstiklal Mahkemesi duruşmalarında toplumsal etkileşimin *Ws* anlamında sosyal bir etki yarattığıdır. Gazete "*okumayan*" ve *Wo* ortamında kalan köylülerin durumu nasıl göstergeselleştirebilir? İç savaş anının ısındığı anda, bu kişilerin *Ws* ortamına geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ayrımı özel olarak ortaya koymamızın sebepleri vardır. Çünkü, *Wo*'da bulunan duruşmada, oturmayan subayların potansiyel olarak *Ws*'ye geçeceklerine dair bir şüphenin üzerinde düşünülmüştür. *Ahenk*'in harflerini düşürecek kadar bir *söylemsel*

merkezkaç varsa, görgü tanıklarının seksen bir yıl sonra bulamamızın önemli olduğu da aşıkardır. Durumun siyaset ontolojisi kapsamında görmezden gelindiğini de biliyoruz.

Tezin başından beri ifade edildiği gibi, *Wo*'dan *Ws*'ye geçiş olmadan *episteme* koşulları ortaya çıkamamaktadır. İkinci İstiklal Mahkemeleri döneminde, *alt episteme* koşullarının bazen doğrudan *episteme* koşullarına dönüşebileceği ihtimalini de hesaba katmalıyız. 26 Haziran 1926 cumartesi günü yayınlanan *Ahenk*'in üçüncü sayfasında şöyle bir başlık verilmiştir: “*Suikastçıların Muhakemeleri İstiklal Mahkemesi, Bu gün Suikastçıların Tarihi Muhakemeleri Başladı*”. Ziya Hurşit'in “*itirafları*” arasında, suikastın ilk defa Çeşme yolunda yapılmasına dair planlar da yer almaktadır. Ziya Hurşid'in planıyla, Gazi Paşa'nın Çeşme'de oluşu arasındaki ilişki şimdiye kadar araştırılmamıştır.

Duruşmaların başladığı bu cumartesinin “*kurban bayramının 4. gününe rastlaması*”(Anıl,2005:149) önemli gösterebilimsel bir seçim olabilir. Şüphesiz, Ziya Hurşid duruşmalarda en belirgin *karşı öznedir*. Kendisi, “*Hükümeti ele geçirmek istiyorduk. Hükümeti ele geçirmek için ilk çarenin bu olduğu kanaatine varmıştık*”(Erman, 1971: 34-35) sözcesini sık sık kullanır. Hurşid'in sözcesi, iktidar nesnesini *öznen* geri almak anlamında bir meydan okuma şeklinde okunabilir.

Refik Koraltan'ın, suikastı tahmin eden ilk kişi olduğu iddia edilir. Kandemir'in bir öncekinden daha az bilinen *Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayır 11 Suikast*(Kandemir, 1955b:33-48) adlı çalışması vardır. Kitabın genel dizgisinin dışında, farklı baskıyla araya girmiş bir versiyonu da oldukça ilgi çekicidir. Kitapta, Halk Fırkası'nın grup başkanının Ziya Hurşid'le ilgili anlattığı ilgi çekici bir öykü vardır. Grup lideri bir kişinin, eski muhaliflerini anlatisallığa dönüştürmesi de bir çözümleme konusu olarak karşımızdadır.

Karşı *öznenin* iktidar nesnesine olan arzusunun *özne* tarafından göstergebilimsel hale getirildiğini fark ederiz:

Mecliste bizden ayrılanlar tarafından teşkil edilen ikinci grup şiddetli muhalefeti yapmış, arkasından Terakkiperver Fırka kurulmuş , muhalefete başka bir şiddet vererek mücadeleye devam etmiş, derken Şeyh Sait isyanı boy göstermiş... Ve bütün bunlar, meclisteki muhalefetin ele başılığını yapanların, iktidara geçmek ümitlerini paralatıp söndürdükten sonra onların peşinden gidenlerin, bir türlü sönmiyen, iktidarı ele geçirmek hırslarını tatmin için, her halde başka bir şeyler yapmak hevesinde olacakları şüphesizdi (Kandemir,1955b:34).

Muhalefetin suikast teşebbüsünde bulunacağını, Ziya Hurşid merkezinden uzun uzun anlatır Koraltan(Kandemir, 1955b: 33-48). Sarı Efe Edip ve Ziya Hurşid arasında suikastın yapılmasına dair geçen tartışmaya pek değinilmemiştir. Tartışma ağırlıkla, yer ve zaman ekseninde patlak vermiştir. İttihatçı zihnin siyasal reflekslerinin nasıl çalıştığına dair araştırma da akademik gündeme alınmalıdır. Sarı Efe Edip'in hükümete çalıştığıнын birçok yazar tarafından ifadelendirilmiş olduğuna dair söylentiler de vardır. Konu meçhullüğünü korumaktadır. Edip'le alakalı ilk vurgu, suikastın Çeşme yolunda yapılmasına dair teklif getirilmesi hususundadır:

[SÖ olarak Ziya Hurşit] İlk şekil Çeşme yolunda suikastın yapılmasını düşündü.[Düşünen özne Sarı Efe Edip'tir] Ben [Ziya Hurşit] de bunun için tüfenk ve bomba ve kaçmak için vesait lazım dedim. Onları buluruz [Bulan özne Sarı Efe Edip] Bir motorcu [Giritli Şevki olmalı] var gidip onunla görüşeyim dedi.Gitti. [Giden Sarı Efe Edip] Ertesi gün geldi. Motorcuyu buldum. Evveleminde dört yüz lira kadar lazım dedi. Ben de sana verecek kadar para yok, sen İzmir'lisin nasıl olsa burada lazım geldiği kadar para tedarik edersin dedim. Edip'te, ben bir akşam motorcuyu tekrar göreyim dedi. Yarın Karşıyaka'da birleşelim dedi. Ertesi gün Gaffar Zade otelinde görüştük. Hilmi'yi karşıdan göz işaretiyle takdim etti. Hilmi ile beraber kalkıp Karşıyaka'ya gittik. İskelede Şevki ile buluştuk Hilmi, ben Şevki İdris'in bahçesine gittik. Orada toplandık . Yarım saat sonra sonra Edip geldi. Bu defa Çeşme yoluna itiraz etti . Şimdi hükümetten geliyorum. Beşyüz jandarma müteaddit tertibat alınmıştır. Orada bu iş olamaz. Şehir dahilinde bir mahal intihap edelim. Yer aranıldı. Düşündük nihayet Kemeraltı karakolunun önünü intihap ettik.(Ahenk :14).

Şehrin göbeğinde bulunan, beş metre eninde olan ve karakolun bitişiğinde bulunan bir yolda yapılacak suikast planı nedense kimsenin dikkatini çekmemiştir.

Kocahanoğlu'nun(2005: 198) “Şevki Çeşme’ye beşyüz jandarma gönderildiğini Çeşme’de bu işin yapılamıyacağını söylemesi” sözcesine bakalım. *Ahenk’e* yayın açısından bakarsak, yazar burada *sorumlu özneyi* değiştirmiştir. *Doğrudan öznenin* sorumluluğunu yok etmenin amacı, *söylemsel merkezkaç* açısından yeni bir boyut olarak karşımızdadır. Amacın, Sarı Efe Edip üzerindeki kuşkuları azaltmak olduğu ve bölümün o maksatla kaleme alındığı görülür.

Yaşar Şahin Anıl(2005:156) tarafından, *özne* belirsizleştirilerek aynı *söylemsel merkezkaç* uygulanır. Aynı bir tür sözceyle, “*sorumluluk*” Sarı Efe Edip’in üzerinden uzaklaştırılır: “*bir ara suikasti önce Çeşme’de yapmayı kararlaştırdıkları halde orada çok sıkı güvenlik önlemlerinin alındığını işittikleri için daha sonra, Kemeraltı Karokolu’nun bulunduğu cadde üstünde yapmayı daha uygun bulduklarını anlattı...*”

Halbuki; *Ahenk*’te(:14) sözce, “*düşündük nihayet Kemeraltı Karakolunun önünü intihap ettik*” olarak geçmektedir. Karakol’un hemen bitişiğindeki “*tütüncü dükkanı büyük bir ihtimalle*” Sarı Efe Edip tarafından teklif edilmiş olmalıdır. Bu “*sorumluluğun*”, Sarı Efe Edip’in üzerinden alınıp, Ziya Hurşid’in adamlarına verilmesi Kandemir’in kitabında geçmektedir:

Suikast için Çeşme yolunu daha munasip buluyorlardı. Ben o tarafları bilmem. Motor meselesini de konuştuk. Giritli Şevki’nin motoru mahcuzmuş kurtarmak için 500 lira lazımmiş. Bu parayı kim verecek dereken hükümetten sızdırılan bir haber geldi. Çeşme’ye 500 jandarma gönderilmişti. Artık bu iş orada olamaz. Çeşme yolundan vazgeçmeli (Kandemir, 1955:42-43).

Gazete(*Ahenk*:14) yayınında ve Ziya Hurşid itiraflarında, Giritli Şevki’den “*eden*” olarak bahsedilmez. Azmi Nihat Erman’ın kitabında, konu Ziya Hurşid’in itirafları şeklinde iddianameden aynen alıntılanır:

Edip Bey tarafından arkadaşlarına takdim olunduktan sonra musammem (tasarlanmış) suikastın şekil ve mahal ve icra sureti etrafında uzun uzadıya mütalaalar dermeyen olunduktan sonra suikastın Gaffarzade Oteli yakınında dar sokakta dönemeç noktasında icrasını kararlaştırdıklarını ve Ziya Hurşid'in arkadaşları olan Laz İsmail ve Gürcü Yusuf'un da ertesi gece Şevki'nin »evinde toplanarak tanışmak ve suikastın icrası ve müteakip anlarda her birisinin uhdesine terettüp edecek vazifelerin tertip ve taksimi için toplanmağa karar verdiklerini ve filhakika ertesi günü Edip'ten maada olarak Ziya Hurşid ve arkadaşları Laz İsmail, Yusuf, Hilmi ve Şevki'nin içtima ettikleri ve o suretle müzakerede bulundukları ve son şekil üzere mezkûr Gaffarzade Oteli civarında suikastın Laz İsmail ve Gürcü Yusuf'la Ziya Hurşid tarafından evvela revolverle ve gerekirse bombalarla icrası ve oradan firarlarıyla Şevki ve Çopur Hilmi'nin geride hazır bulunduracağı otomobile irkab (bindirip) ve karşı tarafa iysal (ulaştırıldıktan) sonra Şevki'nin motoruyla Sakız Adasına geçirilmesi hususunun karar altına alındığını ve ayrıldıktan sonra ikamet yerlerinde cürümlerinde kullanacakları eşya ile birer birer derdest olunduklarını ve suikast hareket ve faaliyetinin şahsen değil, Şükrü ve Abdülkadir Beylerin mensup-Oldukları siyasi bir zümrenin nam ve hesabına olduğunu ifade ve beyan etmiştir(Erman, 1971:?).

Çeşme yolundaki suikast planını ilk düşünen(*Ahenk*'e göre :14) ve sorumluluğu açıkça üzerine alan Sarı Efe Edip'tir. "*Gazi Paşa Hazretlerine*" hitabıyla başlayan Giritli Şevki'nin ihbar mektubu, Mekki Sait Eren imzasıyla *Milliyet* gazetesinin 23.02.1964 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Bu mektup, akademik bir metin olarak hazırlanan Cemal Avcı'nın(2007: 72-73) kitabında da yer almıştır:

Gazi Paşa Hazretlerine

Bendeniz Yunan harbinde, Sarı Efe Edip Bey'in arkadaşı idim.Dün akşam bir haber gönderdi. Bir yere gittim orada tanıdığım Hilmi isminde bir zabıt ile hiç tanımadığım ve sonradan sabık Lazistan Mebusu Ziya Bey isminde biri vardı. Size suikast edecekleri ve onlara muavenet etmeliğimi teklif ettiler. Bendeniz, hemen orada işlerini bitirmek şiddetle fikrimden geçti ise de, daha evvel halaskarımıza haber vererek daha iyi olacağını hissettim ve muavenet edeceğimi söyledim. Buranın zabıtasına emin olamadığım için dorudan doğruya zatıalınıza haber veriyorum. Planlarını anlatmak için yazım az olduğundan, emir buyuracağınız zata şifahi anlatmaya hazır olduğumu arz ile hürmet eylerim. 15 Haziran 1926 Giritli Şevki (Avcı, 2007: 72-73).

Mektup ciddi ipuçları ihtiva etmektedir. *Sözcelem özneginin(SÖ)* Giritli Şevki olup olmadığı da özel bir araştırma konusudur. "*Hilmi isminde bir zabıt*" gibi birçok isim, Ziya Hurşid'in ifadesinde geçmez. Hilmi isimli subayın, konunun arka

planındaki önemli kişilerden birisi olduğunu sezeriz. Garip olan bu nokta hiç tartışılmamıştır.

İfadede geçen Giritli Şevki motorcudur. 32. dipnotta geçen kişiye göre, valiye çok geç saatlerde ihbar yaptığı gibi bir ifade de vardır. Vali o saate söz konusu kişiyi mi beklemektedir? İrtibatı kuran, Sarı Efe Edip'tir. Konunun üzerinde durulması gereken yer, *“buranın zabıtasına emin olamadığım için”* ifadesidir. İfade, *alt episteme* koşullarında *“karakolun önünde suikast yapma planıyla doğrudan ilintili gibi görünmektedir”*. A. N. Erman'ın çalışmasında, konu ara bölüm olarak yer almaktadır.

SUİKASTÇILARIN PLANI

İzmir'de Gazi Mustafa Kemal Paşaya karşı tertiplenen suikast işi ortaya çıktıktan sonra suikastçıların planlarında İstanbul Polis Müdürü Ekrem Beyin öldürülmesi işi de olduğu ortaya çıkmıştı..

İzmir'de suikast dakikasında İstanbul Polis Müdürü Ekrem Beyin de öldürülmesi ve Ali Fuad Paşanın İstanbul zabıtasına elkoyacağı kararlaştırılmıştı. Suikast tertipçilerinden olduğu iddia edilen Ali Fuad Paşanın, suikast yapılacağı gün İstanbul Polis Müdürlüğü önünde ve etrafında dolaştığı ve gözlemlerde bulunduğu gazeteciler tarafından Tahkik Heyetine bildirilmişti. Yeni tahkikat sırasında da İzmir'de ilk kurşun ve bombanın atıldığı saat ve zamanda İstanbul Polis Müdürü Ekrem Beyin, maiyetinden biri tarafından öldürülerek İstanbul zabıtasına Ali Puad Paşanın elkoyacağı anlaşılmış ve muhtelif hazırlıklar için gerekli paraların Kara Kemal ile Cavid tarafından verildiği de tesbit edilmişti (Erman,1971:?).

Ali Fuat Paşa'nın sonraki sorgusunda(*Ahenk*: 63-67), konu açıkça sorulmamıştır. Açıklamaların hangi kaynakta yapıldığı meçhuldür. Bizim hipotezimiz, Ziya Hurşid'in bazı şeyleri *“doğru”* söylediğidir. Araştırmamız kapsamında, bunu sezgisel olarak tespit ediyoruz. Suikast, Çeşme yolundan alınıp, İzmir'in şehir merkezine -karakolun önüne- çekilmiştir. Bunun, İstanbul ayağının olabileceğini de hesaba katmalıyız. İttihatçı zihnin *“dar”* düşünmesi mümkün

müdür? Suikast başarı kazandığı taktirde, Ali Fuat Paşa İstanbul emniyetine el koyacaktı. Bu durum, iddia olarak ortaya atılmıştır. Konunun diğer yazarlarca sessizce karşılanması da, *İSg*'nin en karakteristik bölümünün, -kelimenin en dar anlamıyla- *merkezkaç* durumuna kurban gittiğinin göstergesidir.

Çeşme'deki sinema olgusunu da, İzmir'de hazırlanan planın büyüklüğünün sezilmesiyle bağlantılandırmak gerekir. Deniz kıyısında olmasıyla Çeşme yolu, suikaste daha uygun bir coğrafyadır. Bu sebeple, daha tehlikeli ve riskli sayılmış olmalıdır. Bu söyleme bir sözceyi de eklemleyebiliriz. Aşağıdaki sözce, en uçtaki *söylemsel merkezkaç* anlatıların başında gelmektedir. Kazım Karabekir Paşa'nın damadı Prof. Dr. Faruk Özerengin, eski bir dergi olan *Teklif*'in 1987/6. sayısında yayınlanan özel mülakatta aile arasında anlatılanları sözcelemiş gibidir:

Bir gurup silahlanmış subay sayesinde Paşaları asamadılar. Bunu çok iyi biliyoruz. Mustafa Kemal Paşa Çeşme'ye çekiliyor. Fahrettin Altay vasıtasıyla mutamadiyen haberleşiyor. Bir an evvel bunları da temzilemek istiyor. Fakat mahkeme bir türlü karar veremiyor. Bunun üzerine, “silahlı subaylar var, çekin subayları” diyorlar. Orduya emir veriyorlar, tatbikat yapılacaktır. Çeşme'ye gelin... Ordu, askerler Çeşme'ye çekiliyor fakat bir gurup subay çekilmiyor. Ordu'ya isyan ediyorlar. Şuna karar veriyorlar: eğer Paşalara idam hükmü çıkarsa mahkeme heyetini temizleyecekler. Meşhur “üç Ali'yi” ve ondan sonra da komutanlarını dışarı çıkartacaklar ve isyan başlatacaklar (Kılıç, 2005:229-230).

Karabekir Paşa'nın kızı Hayat Karabekir Feyzioğlu'nun yukarıda alıntıladığımız uçaklar konusunda sözcesinin(Mumcu, 1994: 155) ve onun ikizi Emel'in eşi olan Prof. Dr. Faruk Özerengin'in sözcesinin arka arkaya getirilmesi de bu bölümdeki söylemsel yapımızı güçlendirecektir. Yargılanmalar sırasında Karabekir Paşa'nın mahkemedeki ifadesinde seslendirdiği gibi: “*her gün üzerimize saldırıldı. Sanki biz cahil kafalı yobazlardan da daha bağınazmışız. Gazetelerde yazılmadık saçma bırakmadılar*”. Bu, *Ws* koşullarında “özne” tarafından uygulanmış başarılı bir “*söylemsel izolasyondur*”.

İhtimaldir ki, damadının yukarıdaki sözcesi durumu anlaşılır kılmaktadır. Peki, 1909'da ve 1912'de iki önemli muhalif gazeteciyi vuranlardan biri olduğu sanılan, başlıca suikast sanıklarından eski Ankara valisi, İttihatçı fedai Abdülkadir'in o sırada İstanbul'da ne işi vardı? İzmir ayağı dışında, hazırlanan olayın İstanbul ayağının *merkezkaç* durumunun bir parçası olduğunu sezmekteyiz. Sürecin az bir bölümünü sezdiğimizi düşünüyoruz. *İSg* gibi bir buzdağının temel söylemsel yapısının *merkezkaç* alt yapısal sözcelerden oluştuğunu tespit edebiliyoruz.

2.6 Yetke Hiyerarşisinden Sözce'nin Kendisine:

‘Yetke-öznesi’nden Tebaa Olarak Nesne’ye

Konunun şimdiye kadar farklı disiplinler tarafından incelenmemiş olması araştırmamızı daha bir zorlaştırmaktadır. Görüldüğü gibi; ‘yetke’ ile “*yapının*” kendisine dair bir sorunsal içine girmiş durumdayız. “*Yapının*” bir üretim süreci olarak (bu görüşün Türk akademisinde kuramsal bir figür gibi çalıştığını teslim ederek) *öznenin, o özneyi içeren gerçek ilişkileri hayali[virtüel] ilişkileri içinde ve onlar tarafından inşa edilmiş olduğunu da görmeyi gerektirir*”(Coward ve Ellis, 1985:41). Virtüel ilişkiler, gerçek ilişkilerin *t+1* zamansal boyutu içinde saklıdır. “*Yapı'nın üretim sürecinin*” bağrında dinamik bir süreç olarak anlamlandırılmaktadır/yaklaşmaktadır “*yapısalcılık*”. Althusser yapısalcılığa dair kuramsal vurguyu şöyle kesinleştirir; “*bilimsel Marksizmi, insanın konumunu yapının gölge olayı (epiphenomenon) haline getirdi... özneler tamamen belirlenir, daha doğrusu, bir yapı etrafında düzenlenmiş pratikler tarafından üst*

belirlenir”(Sanbonmatsu, 2006: 151). Diyebiliriz ki; “yapının eylemi, öznenin (yapıyı “üreten” olarak görünen öznenin) yapının etkinliği içinde varolmamasını gerektirdiğine göre, öznenin kendini yapı içinde üretebilmesi için bu tür ilişkiler zorunludur”(Coward ve Ellis, 1985:41). Bu nokta, İSg’yle dilsel olanın kuramsal gerginliği içinde gelişkin olarak çalışılmalıdır. Yapının tarihteki o an içinde sakladıklarının bir kısmını ortaya çıkarmasının gereği olarak, virtüel ilişkileri anlamak istiyoruz. Bu ilişkilerin hem Marksizm’e, hem de psikanalize eklemelenmiş olması bir açıklama şansı verecektir(:41). Sonunda, “Levi- Starauss yapısalcılığı bize insan öznenin homojen ve kendi kendini denetleyebilir olmadığını gösterir; özne, varlığının farkında bile olmadığı bir yapı tarafından inşa edilir...özne yapının ve yapının dönüşümlerinin nesnesidir”(41).

2.6.1 Yetke Hiyerarşisinin Kuruluşu: Alıcı Olarak Tebaa’nın ‘Yetke-Özneleri’

Bir başlangıç olarak konuya yaklaşmanın sınırsız akademik yararı olduğu açıktır. Bu dönemin içindeki “yetke, özne ve nesne” ilişkileri konusunda ayrıntılı bir araştırma yapmış Celal A. Kanat’ın (1995) yazdıklarından başlayabiliriz:

...özne ile nesneler arasındaki egemen ilişkinin türü, tek sözcükle korkudur. Böylece, usun doğasının aykırı bir yolda, efendi, gelenek, yasa, ve Tanrı korkusu hep sonsuzlaştırılır ve kendinin-korkusuna dönüştürülür...Yetke yetke-öznesine adeta zorla dayatıldığı halde, nesnelere bir yetke-korkusu düşer. Ama bu bir yanılsamadır,usdışının bir hilesidir(Kanat, 1995:17).

Dilsel bir analizden çok, Frankfurt Okulu’na yakın felsefi analiz sözcüğüyle başlamayı tercih ediyoruz. Tezimizin 2.6.2. bölümüne post yapısalcı bir notu da eklememize rağmen, yukarıdaki sözcenin konumuzla ilişkilendirilmesi önemli

görülmelidir. “Özne” ve “nesne” ilişkisi ifadesiyle, *öznenin* politik bir aygıtının özniteliği olarak “*korkuyu*” ele alalım. Bizim kılıgımızda bu, “*yetke-öznesinin*” dilsel niteliğini araştırmak anlamına gelebilir. Greimas şemasında yer alan terim “*özne*”, söylem/anlatı izlencesindeki terimlerden biri olarak görülmektedir. Bu sebeple, aynı terimi biz dilsel düzeyde düşünüyoruz. Doğal olarak, politik karar alımının tepe noktasında olan biteni sorunsallaştırıyoruz. Politik olanın *yetke-öznesi* ve tebaa ilişkisi, göstergebilimsel şemada öncelikle nereye yerleşecektir? İletişim ekseninde Greimas şeması, bir iletişim biçimine dönüşecektir. Gönderen olarak “*yetke-öznesinin*”, nesnesi olan tebaayla iletişim eksenini çerçevesinde siyasi bir iletişim kurması önemlidir. Bu, dilbilimcilerin ve politik bilimcilerin ortak çalışma alanı olabilir. İletişim eksenini, göndericiyle alıcı arasında kurulacaktır(Kıran&Kıran, 2000:256-160). Siyasal söylem için “*sözceleme öznesinin*” iletişim düzeyinde nasıl var olduğunu(Günay, 2002:148-149) görebiliriz. “*Gönderici*”, Tahsin Yücel’de(1998:126) siyasi gösteriler örneğinde “*sözceleleyen*” somutlar. Bu açıkça, “*sözceleme öznesi*” olmalıdır. Siyasi gösteriler açısından gönderen eğer “*sözceleme öznesi*” olursa, V. Doğan Günay’da(2002:145) “*siyasi parti örgütü*” olarak görülmektedir. Yapısal bir belirleme olarak “*güç hiyerarşisi*”, “*yetke-öznesinin*” konumunu anlamamız açısından çok önemli görülmelidir. “*Yetke-öznesini*”, *Sözceleme öznesi(SÖ)* olarak siyasal söylemde gönderen veya “*sözceleme öznesinden/yetkilendirilmiş sözceleme öznesine*” (*SÖ* veya *ySÖ*) olarak sabitleyebiliriz. *Yetke*’nin dilsel vurgusu, bizim için daha post yapısalcı bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu çerçeve, Greimas şemasının her teriminde dağılan bir siyaset bilimiyle ortaya çıkacak uzun bir araştırmadır.

“Gönderen/ göndericinin”, dilsel bir işlevin içinde olduğu imâ edilmektedir. *Yetkenin* bu post yapısalcı tanımının “güç hiyerarşisinin” ne olduğuyla ilişkisi nedir? Bu soruyu düşünmemiz gerekiyor. Siyasal gösteri özgüllüğünün dışına çıktığımızda, politik iletişimin kendisi de bu “güç hiyerarşisi” içinde odaklanmaktadır. Bu “güç hiyerarşisi” siyasal söylemin bir üst katında, “anlatı izlencesi” içinde dilbilimsel olarak belirginleşebilir. Bunun için, “Eyleten (koşullandırıcı) Özneyi” anlamalıyız:

“Eyleten (ya da koşullandırıcı) Özne: Özneyi etkilemeye çalışan eyleyen olarak gönderen de (özne, gönderenin nesnesi olarak düşünüldüğünde), bir öznedir. Bir bakıma, eyleyen öznenin anlatı izlen’cesinden daha geniş (ve doğal olarak öznenin anlatı izlen’cesini de kapsayan) yeni bir anlatı izlencesi düşünmek gerekir. Bu; daha üst konumdaki anlatı izlencesi’nin eyleyen öznesi; gönderen olacaktır. Koşullandırıcı özne (fr. Sujet modalisateur) olarak da adlandırılan gönderen, her durumda, hiyerarşik olarak gerçekleştirici öznenin daha üst konumdadır. Bir bakıma; eyleten özne (fr. Sujet manipulateur) ile eyletilen özne (fr. Sujet manipule) birbirine karşıttır. Bu karşıtlık, konumsal bir durumdur. Yani, aynı düzeydeki iki öznenin karşıtlığı değil, üst-ast arası bir karşıtlık söz konusudur. Çünkü koşullandırıcı özne, önerisi ve telkinleri ile gerçekleştirici özneyi eylem yapmaya ikna eder ya da zorlar. Gönderen, eyleyen çizgesindeki özneye telkinde bulunması ya da onu edimde bulunmaya zorlaması biçimiyle koşullandırıcı özne olur”(Günay, 2002:68).

Gönderen, cumhurbaşkanı ya da başbakan olduğu an “yetke-öznesi” bir anlatı izlencesinde kabul edilebilir. Bu kabul ediliş, *TpCF*’liler için sert bir etkisellikte olacaktır. “Yetke”, sözlük anlamı olarak “otorite” kelimesiyle denk kullanılmaktadır. Bu sebeple, kelimenin Türkçe düşünenler için pek çok çağrışım yaratacağını düşünebiliriz. Bu çağrışımlardan biri, ‘korku’ duymamayı içinde taşımaktadır. *Yetke* aracılığıyla “yetke-öznesi” tarafından üretilen ‘korku’, bir alıcı tarafından alımlanmalıdır. Yazarın “nesneleri”, boyun eğenler anlamında *subject*’ler olarak görüldüğünde ne olabilir? Bizim siyasal kültürümüzde “tebaa” olarak karşılık görebilecek bu alıcılardır. Gazete, siyasal bir aygıt olarak *yetke/korku* etkisini gönderici için taşıyan bir “yardımcı özne mediumudur.” “Yetke-öznesini” gönderen

olarak işlevlendirmek, onu siyasal hiyerarşinin en üstüne koymak anlamına gelebilir. “Eğer gönderici öznenen daha güçlüyse...isteğini dayatır. Bu durumda göndericinin isteği öznenin görevi olacaktır.”(Kıran&Kıran, 2000:157). “Yetke-öznesi” olarak cumhurbaşkanı, başbakanıdan daha güçlü olabilir mi? Sorunun yanıtı evet olmalıdır. Dönemin en ilginç olayı olarak, İstiklal Mahkemesi’nin başbakanıdan daha güçlü olduğuna dair bir “sözceyle” karşılaşmaktayız.

2.6.2 ‘Yetke-Öznesi’ İçin Post Yapısalcı Bir Dipnot

Bu noktada, varlıkbilimsel bir sorun ortaya çıkmaktadır. Türkiye akademisinde disiplinlerarası çalışmaların darlığı sebebiyle, pek fark edilmese de bu sorun apaçık ortadadır. Bu bölüm belki bir dipnot olabilir. Ama, biz uzun bir alıntıyla konuyu daha felsefî bir boyuta çekmeyi uygun bulduk. Felsefî yaklaşımın Foucault merkezli olması sonucu, *İSg* tarihsel bir anlatı olmanın ötesindedir. Bu felsefî gerçeklik kategorisi, tekrar düşünmemize yardımcı olabilir. Analiz yapan özneye, “aldatılmamış tek aktör, tek özerk “varlık” arkeoloğunun” varlıkbilimsel statüsünü kazandırmak gerekir. Bu statü bile, bir söylem arkeolojisidir.

Foucault’nun *Lebenswelt*’i (gündelik anlama dünyası) reddi, Platon’un algısal bilgiye olan idealist şüpheciliğini anımsatıyor. Foucault insan uygarlığının ilk düşüncelerini (bilgeliği -*sophia*- ve aklı da dahil) bir duvardaki gölgelerin konumuna indiriyor. Saf bir biçimde anlamın gölgelerinde sıkışıp kalmış olan sıradan insanlar yalnızca “görünür” alana erişebiliyorlar. Bu arada bu insanların kendileri de bir gölgeden, diğer gölgeler (*iktidar* ya da *söylem*) tarafından sahneye konan bir gölgeden ibarettir... Eğer özneler değil de sadece söylemler (Foucault) ya da metinler (Derrida) varsa, bizi yalnızca başka koridorlara, başka aynalara yönelten aynalarla dolu bir koridorda tuzağa düşmüş görünüyoruz- bu da sonsuz geri dönüştür. Bu durumda kendi oluşumumuzu bağlayan şeyden çıkış yolu yoktur- post yapısalcılık yolu hariç! Çünkü, eğer dünya söylemlerden ve metinlerden başka bir şey değilse, “yaşantının” gölgelerini yaşantı zannederek aldatılmamış tek aktör, tek özerk “varlık” arkeoloğun [Foucault ya da analiz eden özne] ta kendisidir (Sanbonmatsu, 2007:158-159)

“*Tebaa*” vurgumuz yapısalıdır. Siyasal söylemde bu, “*millet*” ya da “*memleket*” olarak karşılık bulabilir. Duruşmalardan çıkan en tipik sözcelerden biri de, çok yazılmış bu diyalog parçalarından biridir. 4 Temmuz 1926 günü yapılan 1. celsenin sonlarına doğru, *Ahenk*’in yayını parantez içine alınmış olarak kesilir. Birden, Ali Fuat Paşa’nın 2. celsesine geçilir. Burada, “*bir hata neticesi yazılar dizilmişken düştü, dağıldı. Alt tarafı yarın*”(Ahenk:63). Bu garip teknik arızanın açıklaması 5 temmuz 1926 günkü nüshada “*Paşalar İstiklal Mahkemesinde*” başlığı verilir.

Dün Kazım Karabekir, Ali Fuat, Refet Paşa’ların Muhakemeleri icra edilmişti. Muhakemenin safahatını tamamen kaarilerimize yetiştirmek için gazetemize derc eylemiştik. Gazetemizi makineye vereceğimiz esnada nasılsa Kazım Karabekir Paşa’ya ait Muhakemenin aşağıya derc eylediğimiz akşamı dökülmüştü. Bu münasebetle tekrar tertibi mümkün olamadı. Binaenaleyh bu gün dökülmüş olan olan akşamı tekrar tertip ve dünkü nüshamızda muhakeme tafsilatının noksanını ikmal ediyoruz (Ahenk:71).

Aşağıdaki sözce(ler), elimizdeki *Ahenk*’in 71. sayfasında yer almaktadır. Orada verilen sözcelere, “*babanın yasası*” aracılığıyla tekrar müdahale edilmiş olduğu izlenimi güçlüdür. *Ahenk*’in 71. sayfasında, *yetke-öznesi* olarak mahkeme başkanı görülür. Onun *sözcesindeki nesne* “*memleket*” olarak görülebilir. Sözce tam olarak şöyle verilir:

Reis: Bu Memleketin Fırkalara tahammülü yoktur.

Karabekir Paşa: Bendeniz aksi kanaateyim. Memleket müdriktir.

Reis: Müdrik olduğuna ben de kaniim. Fakat Hürriyet ve İtilafın Rus Çarına müracaat ettiği müspettir. İngiliz’lere klavuzluk ettiği malumdur. Fırkanızın da vaziyetini böyle görüyorum (Ahenk:71)

Bu *sözce*, *Ahenk*’teki kesintiden hiç söz edilmeden Uğur Mumcu(2002) tarafından kitabına şöyle geçirilmiştir: “Fırka” sözcüğü, “Parti” olarak değiştirilmiştir. “*Bendeniz aksi kanattayım. Memleket demokrasiye layıktır. Millet anlayışlıdır*”(Mumcu, 2002:48). Mumcu, (Karabekir Paşa’nın sözcesindeki)

“*memleket müdriktir*” ifadesini modernleştirir: “*Memleket demokrasiye layıktır. Millet anlayışlıdır*”. Sanki *sözce*, 1950’lilerin başındaki DP ve CHP çekişmesine gönderme yapıyormuş anlamına kaydırılmıştır. 1926’ların Türkiye’inde; demokrasi tartışmasından çok, 1908 sonrasında ortaya çıkan iç savaş aktörlerinden duyulan rahatsızlık söz konusudur. “*Memleket*”, Uğur Mumcu tarafından “*Memleket ve Millet*” olarak hem ayrılıp, hem de güçlendirilmiştir. Nesne, 1926’lardan 1990’ların siyasal bağlamına uygun olarak dönüştürülmüş ya da güncellenmiştir.

1971’lerde Azmi Nihat Erman’ın çalışmasındaki aynı *sözce* şöyle ortaya konmuştur:

-Benini kanaatime göre bu gibi fırkalara memleketin tahammülü yoktur.
-Hayır.. Ben, aksi kanaattayım. Memleket demokrasiye layıktır. Millet müdriktir.
-Ona şüphe yok. Elbette memleket müdriktir. Ancak bu tarzdaki Fırkalar, sonralarında defterlerini seyyiat (kötülüklerle) ile kapatıyorlar(Erman, 1971).

Mumcu, nesneyi bu çalışmadan alarak parçalamış olabilir. *TPCF*’nin ve de Hürriyet ve İttılaf’ın İngiliz işbirlikçiliği yaptığına dair benzer bir çağrışım, Erman tarafından bambaşka bir hale getirilmiştir. Bu örtülme, Erman tarafından kendi kendine mi yapılmıştır? Erman, bu sözceyi Kandemir’in (1955:71) çalışmasından almıştır. Uğur Mumcu, örtülmüş anlamı kurtarmış(Ahenk:71) ve nesnenin bölümlemesini de Erman’dan almıştır. Erman’da Kandemir’den... Kandemir’in çalışması, 1950’lerin politik ortamına göre bağlamlandırılmıştır. Cemal Avcı(2007:95-96), bu *sözceden* hiç söz etmez. Yaşar Şahin Anıl da (2005:163) konuyu özetler. Cemil Tokpınar(1994:89) da, konuyu Kandemir’den bire bir alıntılar.

Kocahanoğlu’nun(2005:306) çalışması, *Ahenk*’le(:71) uyuşmamaktadır:

Size acı bir tecrübeden basedeyim... Hürriyet İttılafın tarihen müsbet seyyiatından herhalde sizler de haberdarsınız... Esaslı bir Fırka yapmak istediğiniz halde İstanbul’un hususi vaziyetihakkında da maddeler koymuşsunuz. Bu, İstanbul’un

vaziyeti hususiyesini hiç düşünmemektir. Arkadaşlarınızın ifadeleri, hiçbir kanaati siyasileri olmadığı halde bunu yaptıklarına şüphe bırakmamaktadır. Benim kanaatim, memleketin bu gibi fırkalara tahammülü yoktur.

Ben aksi kanatteyim ... Memleket müdriktir.

Memleketin müdrik olduğuna şüphe yoktur. Ancak bu tarzda fırkalar, sonlarında seyyiat ile defterlerini kapatıyorlar(Kocahanoğlu, 2005:306).

Tahsin Yücel'in ifadesiyle, Sigmund Freud'un 20. yüzyıl kuramındaki değerini açıkça ortaya koymalıyız:

Ona [Claude Levi-Strauss'a] göre, Freud'un yönetimi, duyarlılık ve sezgi yoluyla, başlangıçta tutarsız görünen bir bütüne hiç de saymaca ve raslantısal olmayan bir düzen getirerek fiziksel ve ruhsal evrenin kimi temel özelliklerini canlı bir tablo biçiminde zaman düzelemine yansıtmasıyla insan bilimleri alanında önemli adım olmuştur (Yücel, 2004:12)

Freud'a göre, nesne olarak tebanın “*yetke korkusunun*” kökeni çocukluktan gelmektedir. *Musa ve Tektanrıcılık*'ta ve *Uygarlığın Huzursuzlukları*'nda Freud, çocukluktan gelip yetişkinlikte devam eden *yetke* imgelerinden söz etmiştir. Richard Sennett(1991:29), konuyu açıklayıcı bir şekilde özetler:

[Freud'un] son dönem yapıtlarında sunduğu tablo, çocukluk döneminde biçimlenen ve yetişkinlik döneminde süren otorite imgelerinden oluşur. Yetişkinlerin iktidar, hak ve meşruluk konusundaki mücadelelerinin altında, güç ve iktidarın ne olması gerektiğine ilişkin bu arkaik imgeler yaratmaktadır; bu nedenle, yetişkinler olarak bizler, daha güçlü mesajlara sahip gizli bir metni okur gibi, halen var olanı değil, ama bir zamanlar yaşamımızda gerçekten var olmuş olanı yorumlamaktayız.

3. KISIM

3.“Söyleyene değil Söyletene bak”:

NUTUK ve *İSg* İçin Göstergebilim

Bu bölümde, *söylemsel merkezkaçları*²³ (bkz.2.4.1) göze alıyoruz. Temel kritik, analiz yapan *edenin(aktör)* okuma, anlama ve çözümlemeyle orada olmasıdır. Daha doğrusu metnin içine katılması sorunudur. Bu durum, *analiz eden öznenin(Öa)* konumudur.

İletişim fakültesi anabilim dalımızın öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ayşe İnal’ın(1996:96) altını çizdiği ve 24. dipnotta verdiğimiz gibi, *analiz eden özne(Öa)*²⁴

²³ 1.2 numaralı bölümde verdiğimiz “*Denizlili Cellat Ali’ye*” dönelim. Makedon ve sarışın olan kendisi, cellatlığa kardeşi sayılan kişinin “*derisinin yüzen isyancı kasabı asmasıyla*” fiilen başlamıştır. Bu, bir sözlü tarih kayıdır.

Delibaş Ayaklanması’nın öncesinde, İngiliz destekli valinin terör estirmesi de gözden kaçmamalıdır. Aşağıda *episteme* olarak konuya yaklaşırken, 1. bölümde vermediğimiz bir kaynağı da burada söz konusu edebiliriz:(Sarihan, 2000:165-168). Valinin cezaevinden saldırdığı adamlar tarafından kendisinin öldürülme aşamasına gelmesiyle, Antalya’ya pilotları kaçırmasıyla...vs. başlayan sürecin, onu İstiklal Mahkemesi celladı olmaya götürdüğünü yazmıştık. Konunun ihmal edilir boyuta taşınması ve derinliklerinin akademik çevrelerce araştırılmaması üzücüdür.

Kendisinin “*kara*” bir cellat olarak, gazetelerde ve diğer metinlerde “*söylem*” üreten özne anlamında *merkezkaç* durumuna maruz kalması bile, *İSg*’yle ilgili de söylemsel *merkezkaç* bir göstergesi gösterir. Aşağıda, buraya ilaveten 28. dipnotu oluşturan son iki paragrafta da konuya değindik.

²⁴ Araştırmamızın nesnesinden *özne* konumlarına kaymaya başlayalım. Bu konumların başında, kendimizi konumlanmamamız gelmektedir. *Analize giren/yapan öznenin*(göstergebilimsel olarak *analiz eden Özne (Öa)*) durumuna dikkat çekelim. (*Kimlik/aidiyet*) meselesinin üzerine gitmek gereğinden söz etmekteyiz. Burada, Ayşe İnal’ın(1996:96) altını çizdiği noktaya dikkat çekmemizin önemi açıktır. Çünkü; söylem analizi çalışmalarına dair bu “*günah çıkarma*” bir gereklilik, bir zorunluluk gibi görünüyor:

Söylem öznenin sürecidir. Özne söylemi öncelemez. Bu yaklaşım içinde sorunlu durum söylem çözümlemesi ile uğraşan araştırmacının bilgilimsel tavrına ilişkin olarak ortaya çıkar. Herhangi bir metin, örneğin bir haber metnine ilişkin çözümleme, araştırmacıyı bir üst dil içinde konuşmaya, bundan kurtulma sürecinde ise kendi özne konumunu sorgulamaya mecbur eder. Burada Althusserci bir bilgilimsel kopuştan kesinlikle söz etmiyoruz. Altını çizmek istediğimiz sorun, araştırmacının pozitivist yöntembilim içinde benimsenen yapay bir nesnellik kavramının ardına artık sığınamamasına ilişkin bir durumdur. Araştırmacının kendisi, bir özne olarak toplumsal ve söylemsel formasyon içinde konumlanmıştır. Burada işaret etmek istediğimiz, araştırmacının bir üst belirlenim içinde pasifize olması değildir. Ancak yapılan metin çözümlemelerinin de bu söylemsel formasyon içine eklemlenmesi sürecidir. (İnal, 1996:96).

göstergebilimsel analize başlayabilmenin kaçınılmaz ve belirgin durumudur. Öznelliğimiz de, öbeklerin içinde kaçınılmaz bir parça olarak kalacaktır. Mevcut konumun, söylemin arkeolojisine *yapı-özne* varlığıyla eklemlendiğini söyleyebiliriz. Örneğin; *analiz eden özne* olarak Prof. Dr. Yalçın Küçük'ün 1974'te *Kıbrıs Barış Harekatı*'na katılıp gazi olmasına değinelim. Bu deneyim onu “maksimalist” bir algıya daha fazla yakınlaştırmaktadır. Kendisi, İzmir duruşmalarında yargılanan Paşaların “maksimalist” olmadıklarını ileri sürmüştür. Ayrıca; Paşaların, 1924 Eylül'de Irak sınırı sebebiyle İngiltere'yle ortaya çıkan savaş olasılığındaki tavırlarını da hesaba katmak istemiştir. *Analiz eden özne(Öa)* olarak Küçük, kendi söylemiyle ve geçmişiyle varolmuştur. Bu durum kaçınılmazdır. Yaşadıklarının etkisi/deneyimleri, kendi çözümlemesini de muhakkak etkileyecektir. Bu etkilenme, *özne* kategorisinin kendi içerdiği tanımın kaçınılmaz bir parçasıdır.

24. dipnotta özetlediğimiz gibi, söylemin analizi sürecinde söylemselleştirilen *olay* olarak *İSg*'yi görmeliyiz. Bunun, tarih yazımı anlamında *olaya* tekabül ettiğini fark etmeliyiz. Tarih yazımı olarak *olay* ekseninde *İSg*; ne göstergebilimsel anlamda betisel, ne de siyasi budunbilim anlamında sosyal bilimsel olarak incelenmiştir. Tarih yazımı olarak *olay*, bir tür anlatısallık içermektedir. Anlatısallık, Prof. Dr. Zeynel Kıran'ın(1986:161-163) “*Anlatı/Söylem*” (*Recit/Discours*) karşıtlığı düzeyinde özgün bir karşılaştırma konusudur. Bu sebeple; *İSg*, dilbilimciler için ayrı bir araştırma konusu olabilir.

Üstteki alıntı bizim için önemli olmalıdır. Görüleceği gibi; (*Öa*)'yı üst bir kavram içinde ele alıyoruz. Hem Heidegger'den hareketle ana özne kavramını bir tür kolektif öz kimlikleştirmeye dair taslak biçiminde geliştirmeye çalışıyoruz, hem de Foucault'nun arkeolojik yönteminden etkilenecek konuya yaklaşıyoruz. Foucault'yu söylem bağlamında ele aldığımız an: “*Kartezyen düşüncenin aşkın özne fikrine karşı, o anti-Kartezyen ‘söylem düzeni’ (kavramını) inşa eder. Bu sebeple de o sosyal bilimlerde ‘söylem’in kurucusu olarak kabul görür*” (Luke, 1990:241 ve Sözen, 1999: 64). Bu durumun doğal sonucu: “*söylem düzeni, anti-diyalektik ve ateolojik, materyalist bir düzen olup şeylerin düzenine bağlı bir biçimde organize olur. Bu düzende insan nesne ya da özne durumundadır*” (Sözen, 1999:64) (1989: 25 ve 1999:38-39) şeklinde ifade edilebilir. Bu söylemsel zenginliğin salt tarihsel sayılmış olması bile, olayın tarih yazımının tartışılmazları içine sokulmuş sayılmasından kaynaklanmaktadır

İSg'yle beraber “*söyleme*” bakışta gördüğümüzü akademik sosyolojiye genelleştirdiğimizde; Türkiye akademisinin alınmaması, tarihsel *olayı* konu başlığı olarak dondurma eğilimidir. Konu, öncelikle bir “*söylem*” değildir. Tarih ve benzeri disiplinleri dilsel/bilgisel bir yapı olarak ele almak, yaygın bir yaklaşım noktası olarak karşımızdadır. Böylelikle, akademisyenin disiplinsel durumu daha da ön plana çıkmaktadır. Tarihsel *olayı* söylem gibi yapılandırarak, “*basın tarihi*” içinde arşivin nesnesine dönüştürmeliyiz. “*Basın tarihi*” içinde konuya yaklaşırken, *olayın söylemsel* boyutunu ön plana çıkartırız. *Analiz eden özneyi* tanımak da önemli görülmektedir. Örneğin; *İSg*'yle ilgili bir köşe yazısı kaleme alındığında ve medyadaki analiz süreci hesaba katıldığında, bu tür *özne* doğrudan büyük söyleme eklemlenecektir. Bu geniş çerçeveden baktığımızda, *İSg* güncelliğini korumaktadır. Konunun üzerine düşmüş “*köşe yazarı aktörlerin*” de teker teker incelenmesinin gerektiği üzerinde duruyoruz. Aşağıda, gelecek kuşaklara dair çeşitli veriler sunmaya gayret ediyoruz. 25. dipnotta ilkesini koymanın dışında; konuyu özel olarak, 3.2.1., 3.2.2. ve 3.2.3. bölümlerde incelemeye çalıştık. Salt köşe yazısı olma şartını koymadan, bu söylemin günümüz basınına nasıl sızdığını da irdeledik.

Konuyu akademiye evirmek bile, post-yapısalcı yaklaşımla “*söylemi*” anlamak demektir. “*Söylem*” nesnesinden itibaren, -Foucault düzeyinde- konunun zaman içinde yayılımına ve dönüşümüne tanık olmaya çalıştık. Bazen göstergebilim anlamda yapısalcı, bazen de post-yapısalcı yaklaşımı ön plana alıyoruz. Yapısalcı yaklaşım günümüzde “göstergebilim” aracılığıyla, “*doğruluğu metnin ‘arkasında’ ya da ‘içinde’ görürken, post- yapısalcılık okuyucunun ve metnin karşılıklı etkileşimini üretkenlik olarak görmektedir*”(Sarup, 1995:4). Foucault merkezli yaklaşım da, daha belirsiz ve daha arada durmaktadır. Laclau ve Mouffe’un post-marksizmi de, -

tercih etmediğimiz radikal bir relativizmi ve özcülüğü dışlamasına rağmen-kullanışlı kavramlar üretmiştir. Bu eklektizme rağmen, modelimizde “anlam” sorunu yapısalcıdır. Yapısalcılığı biriktirmemiş bir akademizmin üzerine, yeni çalışma yapmanın çok sorunlu olduğunu seziyoruz. Sorunlu olma durumunun teker teker tanımlanması gerektiğini biliyoruz. Söylem/iktidar belirsizliğinin aşılması çerçevesinde, bu tarihe(*episteme*) ait arşivdeki söylemin yeni bir siyasi budunbilime ihtiyaç duyduğu kesindir. “Basın tarihini” içerdiği kadar bu arşivin, “Sanat Sosyolojisi’ni” de kapsadığı şüphesizdir.

Yaklaşımımızın yapısalcılığının gelecekte akademik olarak güçlenebilmesinin yolu, sözcelemi, dilbilgisini ve göstergebilimi basın tarihimizde nesneleştirmekten geçmektedir. Bu yol, basın tarihini içeren metinlerdeki söylemi anlamının şartıyla ilişkilidir. İlk işleyen öznelenme süreci olarak bu şart, “*Söyleyene değil, SÖyletene bak*” olarak formüle dökülebilir. “*Köşe yazarlarından*”²⁵ diğer analiz eden öznelere değin kapsayıcı bir formüldür sunulan.

Üretilmiş sözceyle ortaya çıkan ve sözce öznesi(*sÖ*) üreticisi olan “*köşe yazarının*” veya “*analiz eden öznenin*” taşıdığı özneliğin bunlarla karşılaştırılması gerekir: *Sözcelem Öznesini(SÖ)* fark eden “*analiz eden özne*”, üretilmiş sözcelerin ayrımının yapılmasında kolaylıklar elde edebilecektir. 25. dipnotta koyduğumuz ayrım, “*gündelik köşe yazarını*” “*analiz eden öznenin*” göreceli olarak ayrıştıracaktır. *Ws(Siyasi evren)* ve *Wo(göreceli Siyasi olmayan evren)* şeklinde

²⁵ “Gündelik köşe yazarının bir ahmak ya da deha olması fark etmez. Ondan beklenen, empirik olguları hayatın kendisi gibi sunması ve bu yönde algılanan ve kolay unutulabilen slogan metinler türetmesidir. Hatta çoğunlukla köşe yazarının ahmak olması tercih edilir. Çünkü ahmaklar empirik duyu verilerini, hayatın olan biten hakikatleri sanarak öyle algılar ve öyle yansıtırlar... Soyutlayarak kavramsallaştırma; analitik düşünme, mantık metodolojisi gibi disiplinlerle iş gören yazarlar, kapitalizimin talebini, ne ahlaki, ne de teknik olarak karşılayamazlar... Yeri geldikçe yinelemekte yarar var: Hayattayken kendisiyle fikri olarak ters kutuplarda olduğumuz rahmetli hocam Erol Güngör, bu konuya dikkat çekmişti. Ondan öğrendiğim kadarıyla, bir toplumda günlük gazete yazarlarının “fikir adamı” olarak algılanması ve öyle bilinmesi sosyal-psikoloji açısından araştırılması gereken bir faciadır” (Taftalı, 2007: 13).

ayrılması gündeme getirilmelidir. *İSg*'yi inceleyen ve *SÖ* olan bir gazeteci, *Ws*'de olan biteni *Wo* söylemine doğrudan aktarırken hangi kriterleri baz almaktadır?

Türk basın tarihine bu perspektiften bakmak adına, *aktüel dünya(Wo)* ile *siyasi dünyayı (Ws)* ayrıştırmanın gereğine değindik. İleride kurulacak bir siyasi budunbilimin, ayrımı “*söylem/iktidar*” olarak sorunlaştıracağını sezmekteyiz. Bu ayrımın gerekliliğini, *İSg*'den kaynaklanarak düşünmüş olduk. 25. dipnotta bulunan son önermeyle, Türk basın tarihi için önemli çıkarsamalar yaptık. Konuyu, “*analiz eden öznenin*” *İSg*'yle ilintisine çevirmeye çalıştık. Bu çapalamayı yaparken, yöntemimiz ne olmalıdır? Biz, Greimas'ın geliştirdiği göstergebilimsel eyleyen çizelgesi etrafında bunu inceleyeceğiz. Diyebiliriz ki; bunlar, “*gönderen/gönderilen, özne/nesne ve yardımcı/engelleyici ikili yapılarıdır*”(Günay,2004:34). İstiklal Mahkemeleri özelinde, bu yapının 1926'nın (iç)koşulları altında yeniden düzenlenmesi gerektiğini ileri sürüyoruz. Bununla beraber, ortaya çıkacak verinin modellenmesi gereğinden de söz ediyoruz.

Dönemin siyasi koşulları adına modelleme, tekrar gözden geçirilmesi gereken bir zorunluluk olarak kapımızdadır. Çoğu mahkeme sonucuyla asılan bu *karşı öznelerin(Ök)* (engelleyici)kaderleri, akademik dünyamıza daha fazla esin kaynağı olmalıydı. Türk akademik yapısının sosyolojik özü şimdilik buna engel gözükmektedir. İttihatçılığın siyasal söylem kaynağının kurutulması adına, bu akademik araştırmayı önemsemişimizi tekrar belirtmeliyiz. 6. dipnotta ifadelendirdiğimiz gibi, farklı düzeylerde bir veritabanı ortaya çıkmaktadır. *Epistemeler* ve *Ws* içinde, İttihatçı bir yapılanmanın söylemsel çözümlenmesi yapılmalıdır. “*Sözce dizisi olan söylem şebekesi*” sayesinde, anlamın tüm kılcal

alanlarını sezebiliriz. Günümüz basınına kadar konunun süregeldiğini ifadelendirmiştik. Bunu kurabilecek modeli de hazırlayabiliriz.

Çok katmanlı bir model, arkeolojinin içinden gelerek basın tarihindeki İttihatçı söylemi boydan boya *epistemelerle* biçimlendirir. Bu modele, Foucault ve Yalçın Küçük'ün önemli katkılar sağladığını söylemiştik. Bu sebeple, konunun günümüze kadar ulaşmasını sağlamaya çalışıyoruz. İSg'nin zamanın basınına yansımış mahkeme tutanaklarıyla karşılaştırılması, İttihatçı söylemin tasfiyesi olarak görülmelidir. “Kemalist önderlik” sayesinde tasfiye, 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde Özneyle(Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın konuşması) ortaya çıkmıştır. Osmanlı fütihat geçmişinin toptan reddedilmesiyle birlikte, bu geleneğin bir parçası sayılan İttihatçılık da aynı kategoriye sokulmuştur. Yalçın Küçük'e göre, “maksimalizmin” tasfiyesi de budur. Konuyu, İstiklal Mahkemeleri genelinde -özel olarak Ankara İstiklal Mahkemesi İzmir duruşmaları- ele aldık. Zamanın basınında resmi olamayan zabıtlardaki yayınlanmış söylemin çok katmanlılığı, kuramsal alt yapının hazırlanmasının zorluğuyla karşıımızdadır.

İzmir Suikastı, terim olarak göstergebilimsel mahiyette bile ikirciklidir. Parantez içinde “*girişimi*” kelimesini ona eklemek dahi(*İzmir Suikastı, girişimi*), Türkiye akademisine adanmış özel bir katkı niteliğindedir. Bu durum, bizim açımızdan “*söylemsel bir zenginliği arttırma*” çabasına tekabül etmektedir. *Wo* ile *Ws* arasındaki ontolojik farkı koymak mahiyetinde çabamızın ele alınması gereklidir. İSg'nin fark edilmesi açısından bunun altı çiziyoruz. Çünkü, İSg, gönderenin gönderilene verdiği söylemin/sözcelerinin en mesafeli olduğu bir süreç olarak yer alır

yakın tarihimizde. İstiklal Mahkemesi'nin²⁶ ürettiği söylemin göstergebilimsel çözümlemesine gitmenin gerekliliğini gündeme getiriyoruz. Bu, siyaset bilimi ve politik söylem üzerine yoğunlaşmış daha özel ve uzmanlaşmış akademik bir çabadır. Biz, sadece temel bir model kurmaya gayret ediyoruz

Mevcut iktidarın yanında vektörelliğin çalıştığı alan olarak *yardımcı özne*, basının konumu ve üretilen söylemin eklemelenmesiyle yakından alakalıdır. *Yardımcı özne* olmamayı tercih eden; avangart, sosyalist ve Amerikan magazinciliğinin melez bir örneği olan *Resimli Ay* dergisine bakalım. Derginin iktidarın vektörelliğinin dışında olmasına en tipik örnek, o dönem için Sertellerin *Özneyle* olan yayınlardaki “*asabi*” ilişkisidir(Göral, 2002:197; Ekinci, 2006:30-31). Bu gerginiliğin ayrıntılı olarak incelenmesi gerekir.

²⁶ *Eden(aktör)* terimini, ‘*sözcelem dilbilim/gösterge bilimi*’ terimi olarak genişçe açan Prof. Dr. V.D Günay’dır(Günay; 2002:146). Kendisi, *siyasi alan*’da(*Ws*) siyasal özneyi oyuncu/eden olarak Türkçe kullanmıştır. Siyasal partilerin durumu, ‘*eyleyen*’ olarak görülmektedir. Alıntılanmamız gerekirse:

“Sözceleme ve söylem aşamasından sonra alıcıya ulaşan sözcede de iki tür öznenin varlığından söz edebiliriz: eyleyen (fr. Actant) ve oyuncu (eden) (fr. Acteur). Bilindiği gibi, eyleyen anlatsal sözdizimdeki (fr. Syntaxe narratif) bir işlevin adıdır. Oyuncu ise bu işlevi yerine getiren ve söyleminde kendisini gösteren kişidir. Söylem, anlatıdan farklı olduğu için, bu iki işlev de önceden sözünü ettiğimiz sözceleme (SÖ) ve sözce özneleri (sÖ) tarafından gerçekleştirilir. Siyasal partilerin de toplumda yerine getirdikleri bir işlev vardır. O halde siyasal parti eyleyen konumundadır. Toplumdaki bu durumu işlevsel olarak gerçekleştirecek bir varlıktır. Ama bu işlevi gerçek anlamda yapan bir oyuncu vardır. Yani eyleyen parti ise, oyuncu partinin yetkilisidir, meydana partinin görüşünü alıcısına gerçek anlamda aktaran kişidir” (Günay; 2002:146)

Bizim için, *tarihsel öznelerin* önemli isimlerinin başında gelen Karabekir Paşa’dır. Onun hem askeri durumsallığıyla *Wo*’da, hem de *Ws*’de yer alması tezimizin çekirdeğindeki söylem/iktidar ilişkisini verebilmek adına isabetli bir örnektir. Cumhuriyet’in *de jure* ilanı sırasında; Gazi Mustafa Kemal de hem HF’nin (Halk Fırkası), BMM’nin ve İcra Vekilleri Heyeti’nin(hükümet) başkanı, hem de başkumandan ve cumhurbaşkanıydı(Hür, 2007a). 1926’da Başvekil İsmet Paşa’dır. Yine de, Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı hem *eyleyen*, hem de *eden* olarak kabuledebiliriz.

İktidar kavgasının ‘*tek adam*’ üzerine olduğu açıktır. 1925’in ilk aylarından itibaren, TpCF fesedilmiştir. Bu durum hem Terakkiperverlerin, hem de eski ittihatçıların temsil konumuna vurulan bir sekte olarak da okunabilir. Hatta, 2. grubun eski milletvekillerinin hepsinin *siyasal eyleyen konumunu* toptan kaybettiğini de ifade edebiliriz. Sol ve İslamcı muhalif gücün ‘*eyleyecekleri*, siyasi(yasal) bir parti olmadığı için sona er(diril)miştir. Geriye ‘*tek*’ alternatif olarak HF’nin bırakılmış olmasıyla, *alt-episteme* koşullarında sıkışma yaşatıldığı görülmektedir. İttihatçı ‘*oyuncular*’, artık *karşı-özne*(Ök- engelliyici) olmaktan da öteye geçemezler. Onlar, iktidarın nesneleri haline gelmişlerdir.. Bunun tipik göstergesini, İstiklal Mahkemeleri’nin üzerinden deneyimleyebiliriz.

İSg'nin tutanaklarının açıklanmamış olmasından ötürü, basının yaptığı yayının “doğruluğunu” bilemiyoruz. “Göstergebilimsel fark açısından” anlamın ortaya çıkması için daha ileri bir tarih söz konusudur. Bu sebeple, konunun basın tarihinin sorumluluğuna girdiğini daha önce söylemiştik. *Söylemsel zenginlik* adıyla tanımladığımız kavram burada devreye sokulmalıdır. Bu sıfatlandırmayla kastedilen nedir? Hukuktan önce, “basın tarihi” bu zenginliği akademik üretimin nesnesi olarak devreye sokmalıdır. Konuyu popüler hale ilk getiren Kandemir’de(1955; 1955b) bir gazetecidir. İletişimsel ve söylem çevresinde ele alındığında *İSg*, “iç yüzü/perde arkası” yollu ifadelerle anılatırmıştır. 1950’lerde Kemalist tarihten CHP’nin seçim yenilgisiyle çıkması sayesinde, konu popüler söylemsel bir etiketlemeyle yerini almıştır. Bu durum dahi, özgün araştırma konusudur(bkz.27 dipnot). Bu sıfatlandırmadan çıkarmamız gereken anlam, araştırma nesnesi olarak ‘*söylemin tarihsel konumlanmasındaki*’ arkeolojik derinliktir. *Söylemsel zenginliği* ilk fark eden, yurduna ihanet etmemenin maliyetini hayatıyla ödeyen gazeteci Uğur Mumcu olmuştur. “*Perde arkası/iç yüzü*”²⁷ gibi göstergebilimsel muğlak bir mesafeyi,

²⁷ “*İç yüzü*” ifadesi, yakın Türkiye tarihini söylemsel anlamda etiketlenmiştir. Memetik süreci ilk olarak ortaya çıkaranın, F. Kandemir’in 1931 tarihli “*İzmir Suikastinin İç Yüzü*” eseri olduğu görülmektedir. Aynı ifadeyi gazete yayınlarında da görmek mümkündür. Olayın gazetecilik boyutu çok çekici gelmektedir yazarlara.

Osman Selim Kocahanoğlu (2005: 858) da; soru işaretinin hemen yanında Cemalettin Saraçoğlu ismini referans olarak kullanır. R.C baş harfleriyle soru işaretine alan yaratır. Bahsedilen gazete yayını, 21.08.1947- 6.05.1948 tarihleri arasında *Yeni Sabah* gazetesinde tefrika edilmiştir. Konu, CHP’nin zayıfladığı bir dönemde gündeme getirilmişliğini tesadüf sayamayız...

En fazla baskının yapılışı 1955’ler(Kandemir, 1955) olmalıdır. Kitabın çok sattığı anlaşılmaktadır. Çünkü; üzerinde 3. baskı yazan ve yazmayan farklı baskılara rastlanmıştır. Olayla ilgili ilginç bir ayrıntı da, Kandemir’in kitabının 1955’teki 3. baskısının içinde fotoğraf altı yazıların *söylemsel merkezkaç* etkileri taşımalarıdır.

1931 ve 1955 baskılarının söylemsel karşılaştırılmasının ve fotoğraf altılarının özel olarak analize tabii tutulması gerekir. Dönemin DP iktidarı, konjonktürel bir yayının fotoğraf altılarını merkezkaç durumuna gatirmiş olabilir.

söylemsel merkezkaç durumuyla dengelemeye çabalıyoruz. İster görüngü, ister “söylem/iletişimsel olay” olarak ele alınsın; aslolarak göstergebilimsel bir çerçeveyi kurmanın tercihlerini arıyoruz. Önerdiğimiz model de, dört katlı bir yaklaşımdır.

Kemal Tahir’den Uğur Mumcu’ya kadar birçok tarihsel kişiliğin, “SÖ” kapsamında söylemsel üretimle birbirine eklemlenmesinin önemine vurgu yapıyoruz. Akademik merkezi yapının uyarılması adına, biz buna *impetus* diyoruz. *Impetus* sayesinde, *söylemsel merkezkaç* olanı da yapısal olarak ortaya dökmüş oluyoruz.. Bilgi düzeyinde bırakılmış olanı yayarak tetiklemeyle çalışıyoruz. *Olay* olarak tarih yazımı/söylem ilişkisi düzeyinde yapılacak çalışmaların da önünü açmaya gayret ediyoruz. Bunun gereğini fark ettiğimiz akademik bağlantı durumunun da ek bir *impetus* kabul edilmesi gerekir. *İSg* sayesinde bu noktanın, *Nutuk*’un söylem olarak tanımlanmasına tekabül ettiğini fark ettik. *De facto* kuruluş sonrası, *Nutuk*’un

Kemal Tahir’in *Kurt Kanunu* romanının Bülent Ecevit’in desteğiyle çıkmış olmasına dair ifadelendirmeyi Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı yapar. (İdam alan Cavit Bey, Dr. Nazım ve diğer üst düzey iki ittihatçının ölüm raporlarını, Bülent Ecevit’in babası Dr. Fahri Bey(Ecevit) 26 Ağustos 1926 gecesinde hazırlamış olmalarıdır. Dr. Fahri Bey’in, olayı Bülent Ecevit’e anlatmış olduğunu sanıyorum.) Konuyu Sanat Sosyolojisi düzeyiyle ve gazetecilikle ilinti kurarak genişleten de Neslihan Yalman’dır. *Ulus*’ta tefrika edilen romanın, Bülent Ecevit ve İsmet İnönü arasında 1968’de geçen iktidar mücadelesinin bir uzantısı olduğunu belirtmiştik (Kayalı 2003: 34, Yalman ve Balcı, 2006: 97, 100-101).

3. baskısı yapılan Kandemir’in kitabının 1955 baskısına tekrar dönelim. Kitabın zamandaşı olarak çıkan bir yayın da ilginç kabul edilmelidir.

20 Haziran 1955 tarihi eser, Kandemir’in kitabını yayınlayan Ekicigil Yayınları’nın formatında hazırlanmıştır: Kılıç Ali’nin(1955) *İstiklal Mahkemesi Hatıraları*. Söz konusu yayın, Sel Yayınları’nın Atatürk Kütüphanesi dizisini her ayın onu ve yirmisinde tekrar çıkarttığını not etmiştir. Dönemin cep kitaplarının gazete boyutuna kayabilecek katkıları da göz ardı edilmemelidir.

3.09.1956-6.03.1957 tarihleri arasında, imzasız tefrika olarak *Dünya* gazetesinde çıkan “*İzmir Suikastinin İçyüzü*”nü görürüz(Kocahanoğlu, 2005: 856). Arkasından 1965’te *Tarih Dünyası* dergisinin ilk iki sayısında, Hans Froembgan imzalı “*İzmir Suikastinin Perde Arkası*”(Kocahanoğlu 2005:855) yayımlanır. Bu eserin aslı 1937’de Londra’da yayınlanmış gözükmetedir(Zürcher, 2005:266).

Kandemir’in ve *İzmir Suikasti* ve *İstiklal Mahkemeleri*(1971) kitabıyla Azmi Nihat Erman’ın eserlerinin neredeyse tıpkı basımı bir kolaj yayımlanır. Bu, Detay Yayıncılık’tan 1994’te çıkan bir melezlemedir: *Atatürk’e İzmir Suikastinin İçyüzü*.

2003’te ilk baskısı yapılan *Atatürk’e Kurulan Pusu/İzmir Suikasti’nin İç Yüzü*, Osman Selim Kocahanoğlu tarafından yazılır. Son olarak, Cemal Avcı’nın (2007) *İzmir Suikastinin Perde Arkası* çalışması da IQ Kültür Sanat Yayıncılık’tan çıkar.

Bunların dışında bir kitaba daha değinmek gereklidir. O da, Sümer Kılıç’ın 1974 yılı baskılı *İstiklal Mahkemeleri Adil miydi? İzmir Suikastı* kitabıdır. *Söylemsel merkezkaçlık* adına bu yapıt da ayrıca incelenmelidir.

söylemsel bir yapıt olarak *episteme* bitişiyle yerini bulabileceği açıktır. *Epistemenin*(1906-1926) bitişi, belirgin olarak “*Kemalist önderlik ana epistemesinin*”(Mayıs 1919-1926) bitişiyle de doğrudan ilintilidir. Kemalizm bizim için Yalçın Küçük’ün(2004:212) ifade ettiği gibi, Şeyh Sait İsyanı’yla ilintilidir: “*Sait’in hızla yayılan başkaldırısından önce; Kemalizmi tanımlayan adımların hiç birinin atlamadığını biliyoruz. Sosyal-siyasal alanda Şeyh Sait’in ayaklanması ve birkaç yıl sonra, Türkiye’yi içine alan ve 1929...ekonomik bunalım, Kemalizm’in formasyonunun gerçek motorudur...*”. Kemalist önderlik, bizim için Kemalizm’den ayrı tarihsel bir süreç ve kategoridir. *Nutuk*; “Kemalist önderliğe” değil, Kemalizm’e ait bir metindir. 1929 ekonomik bunalımının, “Kemalist önderlikten”, “*Kemalizm’in formasyonunun gerçek motoru*”(Küçük,2004:212) olmasına değin uzanan söylemsel dönüşümün akademik çözümlemeye tabi tutulması şarttır.

Nutuk’un tanımlanabileceği tarihsel/politik alanın, *de facto* kuruluşta *İSg*’yle ilişkisine dikkat edilmelidir. Tarihsel ve mantıki olarak, *İSg* ve Şeyh Sait İsyanı arasında belirsiz *söylemsel merkezkaç* bir bağ vardır. Bu bağ, “Kemalizm” ile “Kemalist önderlik” arasındaki geçiş süreci olarak okunabilir. Bir iktidara gelme biçimi olarak Cumhuriyet’in tarihi meşruiyetinin, “Kemalist önderliğin” tarihi olduğunu fark etmeliyiz. Bu, zor bir araştırma konusu olarak karşımızdadır. *Nutuk*, *Özne* tarafından söylemleştirilmeyle gerçekleşen bir metindir. Söylemleştirme, tarihsel/politik alanla birlikte taşıdığı *epistemelere* dair gerginliği de barındırmaktadır. *Epistemeler* iç savaşlar olduğuna göre, “ikili iktidarların” mutlak gerginliğini de yapı olarak taşımak zorundadırlar. “İkili iktidarın”(episteme) tükenişi, taraflardan birinin yengisi anlamında okunabilir. Bu yapı; hem *de facto* kuruluş, hem de *Nutuk’un* okunabilmesi anlamına gelecektir. Öyleyse, “ikili iktidarın”

episteme içinde bitişi Kemalist önderliğin de yengisidir. *Epistemesinin*, “*Kemalist önderlik epistemesine*” keskin bir şekilde evrildiğini söyleyebiliriz. Ama, kopuş olamaz.

Epistemeler tarihimizin özel katmanları olmalıdır. Basın tarihinin söylem/sözce olarak göstergebilimselleştirilmesi için, “*eleştirel akademik yaklaşım*” *epistemeler* içinden/sayesinde harekete geçebilir. “Söylem olarak *Nutuk*’un”, hangi tarihsel/politik aralığın nesnesi olabileceğini tespit etmek ve eserin hangi alımlama düzeyinde okunabileceğini de fark etmek için, doğrudan kavram olarak “*epistemelere*” ihtiyacımız vardır.

İç savaş(*episteme*) göstergebilimselliğini görebilmek, *söylemsel merkezkaç* olanı kendiliğinden sorunsallaştırmaya başlamaktır. *Söylemsel merkezkaçlar* her şeye rağmen, dolayımını tarihin içinde kaybettirmiş ve doğrudan söyleme çıkmamış söylemsel öbeklerdir. *Özne*, “anlamın” sabitlenmesinde bir arıza olduğunu bilmektedir. Paul Dumont’un ifadesiyle konuyu somutlayalım:

Nutuk’un bir çok yerinde, Atatürk bellekleri tazelemek gereği üzerinde ısrar eder. Bu zorunluluk, şundan dolayı bir kat daha büyüktü: Siyasal hasımları [*karşı özneler*] , olayların akışı ve Atatürk’ün bu gelişmede oynadığı rol hakkında birbirini tutmayan söylentileri ortaya salmaktan geri durmuyorlardı. Bu konuda Amasya Tamimi ile ilgili –pek anlamlı- bir öyküyü hatırlatmak yerinde olur: Atatürk, *Nutuk*’da oldukça uzun biçimde üstünde durur bu belgenin ve onu, kendisiyle beraber imzalayan kimi kişiliklerin –Rauf, Fuat ve Refet-, kendi baskısıyla bunu yaptıklarını göstermek ister. Ve şöyle bağlar sözlerini: “Efendiler, gereksiz gibi görülebilen bu açıklamalar, sonraki yıllara ve olaylara ait bazı karanlık noktaları aydınlatmada ise yarar kanısıyla yapılmıştır (Dumont,1997:17).

Dumont’un tespitleri, *episteme* düzeyinde bir öznelleşme şartı olarak da tanımlanabilir. *Nutuk*’ta *özne* şöyle tanımlanmaktadır: Bu, “Kemalist önderliğin” meşruluğunun Kemalizm’e evrilmesinin aralıklarında “dönüşen bir söylem” olarak okunabilir. Bu aralık, *İSg* için de önemli görülmektedir. Şeyh Sait İsyanı, *İSg* ve

Nutuk için bir geçiş süreci değil midir? *De facto* kuruluşun söylemsel tespiti, yeniden kavramsallaştırılma adına bizden sonra geleceklerin akademik mücadelesi olarak karşımızdadır.

Nutuk'da Erzurum Kongresi'ni anlatırken sonuna doğru; Atatürk kendisini, Türkiye'nin içine düştüğü tehlikeleri göğüslemek için, Tanrı'nın gönderdiği bir insan olarak göstermekte de duraksamaz ve şöyle der: "efendiler, Tarih tartışılmaz bir biçimde gösteriyor ki, büyük girişimlerde, büyük yeteneklere ve sarsılmaz bir enerjiye sahip bir önderin varlığı, başarının onsuz olmaz koşuludur"...(Dumont, 1997:18-19)

Öznenin varlığının *episteme* içinde anlaşılabilmesi, *Nutuk*'un tetkikle okunmasını zorunlu kılmaktadır. *Nutuk*; hem "siyasi söylem", hem "tarihsel anlatı" düzeyinde nesnesini *episteme* olarak tanımlamaktadır. "Kemalist önderliğin" meşruiyetinin *Özneyi* yeniden üreten bir söylemsellik olarak okunması için, "karşı söylemsel" öbeklerin üretilmesi lazımdır. Üretimin en tipiği, "Ankara İstiklal Mahkemesi" başkanı Kılıç Ali'yi "sözce öznesi" (sÖ) gibi ortaya çıkartan "söylemsel olaydır". "Kemalist önderliğin" bir *Özne* olarak *de facto* kuruluşu sağlamasının, aynı zamanda bir savunma süreci olduğunu fark etmektir olay. Söylemleştirilen noktayı tekrar anımsayalım. *Nutuk*'ta, *Öznenin* tarihle kurduğu ilişkiyi yineleyelim: "efendiler, Tarih tartışılmaz bir biçimde gösteriyor ki, büyük girişimlerde, büyük yeteneklere ve sarsılmaz bir enerjiye sahip bir önderin varlığı, başarının onsuz olmaz koşuludur." *Hatırladıklarım* isimli anı kitabının 130. sayfasına dayanarak Zekeriya Sertel, Ulusal Kurtuluş Savaşı kahramanı adına bir meçhul asker anıtının dikilmesi konusunu dergide işlemiştir. Kendisi, "*Milli Kurtuluş Zaferinin halka mal edilmesini... kadın-erkek el ele vererek yaptığını*" yazınca, bize göre basın tarihi meydana çıkıyor:

Akşam gazetesinde Kılıç Ali imzasıyla “*Resimli Ay*”a yanıt veren bir yazı çıkar. Bu yazıda Ulusal Kurtuluş savaşının halkın değil, yalnızca Atatürk’ün yaptığı vurgulanıyordu. Ordunun ve halkın savaşabilmesi, ancak güçlü ve yetenekli bir komutana sahip olmasıyla mümkündür, deniyordu. Atatürk olmasaydı, halkın ayaklanması bir anlam taşımazdı.”*Meçhul Asker*” fikrini ortaya atıp başkomutanın önemini azaltmaya çalışmak, bir nankörlük olurdu (:130 den aktaran Ekinci ve Kümbül ve Sarıhan, 2006:31).

Şehy Sait İsyanı ve *İSg* sonrasında, *Nutuk*’un Türkiye için “*söylemin düzeni*” olarak ortaya çıkışına değinelim. Bu konunun, Sertel’in rahatsızlığıyla yakından ilişkili olması gümüze ulaşan ciddi bir sosyal dinamizmdir. Ekinci, Kümbül ve Sarıhan’ın(2006:31) yazdıkları önemlidir: “*bu yazıyı yazan Kılıç Ali bir yazar değildi. Atatürk’ün yaverlerinden biriydi. O sırada Atatürk, Trabzon’da bulunuyordu. “Resimli Ay”ın ortaya attığı “meçhul asker” fikrini orada öğrenmiş ve Kılıç Ali imzasıyla çıkan yazıyı dikte edip Akşam gazetesine göndermişti.*”

Konu, anti Kemalist bir yaklaşımın ötesinde yapısal bir sorun olarak karşımızdadır. *Epistemeye* dair sosyal fenomenin gündeme getirilmesi, her iki söylemin özünü içerir. İçerdikleri “anlam”, *epistemenin* yapısalılığı düzeyinde tartışmaya açıktır. Kurtuluş Savaşı’nın başlangıcında Sertellerin Birleşik Devletler’de olduğunu anımsayalım. R. Apak’ın, *İstiklal Savaşı’nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?* kitabının 29. sayfasını dikkate almalıyız. Mondros sonrası ortamla birlikte yazar, tezimizin birinci bölümünde *Cellat Ali* üzerinden verdiğimiz benzer bir durumu betimlemiştir. “*Apak işgal edilmesi beklenen Akhisar’a vardıklarında, hiç kimsenin kendileriyle konuşmadığını, kaymakamın, memurların, esnafın, hatta jandarmanın bile kendilerini dışladığını, otele alınmadıklarını yiyecek ve yatacak yer verilmediğini oldukça dramatik bir dille betimlemektedir*”(Kanat, 1995:199).

Görüldüğü üzere, *Nutuk* basın tarihiyle bağlantılı olan söylemselliği barındırmaktadır. Basın tarihini yeniden akademize etmek için, son tümcenin içerdiği önermeyle bir yöntem getirmiş olur muyuz? Kemalizm bir ideoloji olmasa bile, böyle alımlayanların çokluğundan dolayı, Kemalizm'in "söyleme" dönüştüğü noktanın son derece önemli olduğunu düşünüyoruz. Kemalizm'in ideoloji olmadığını belirten Prof. Dr. Yalçın Küçük'ün önermesini izleyen bir tanıımı alarak sabitliyoruz: *"Kemalizm Cumhuriyetin kurucu kadrolarının savunma refleksinin ürünüdür. Her adımı pratiktir ve eğer sonunda bir bütünlüğe yaklaşılabildiyse bu pratik akıldan kaynaklanıyordu."*(Küçük, 2004:212).

Yukarıdaki nokta, buraya kadar izlediğimiz kuramsal gelişme merkezinde tanımlanabilir. Kemalizm, -biz katılmasak bile- çoğu çevre için ideoloji olarak alımlanmaktadır. "İdeoloji" ve "söylem" kavramlarına nasıl yaklaşmamız gerektiğine dair kuramsal tartışmaların merkezinde durmaktayız. Pedagojik olduğunu düşündüğümüz aşağıdaki alıntıyla akademik varoluşu anlayabiliriz.

İdeoloji ve söylem kavramlarını birlikte kullanabilir miyiz? Bu kavramlardan biri diğerini paradigmatic olarak red eder mi? Bu sorulara verilen yanıtlar farklıdır. Bu iki kavramın birlikte kullanılamayacağını ve epistemolojik kökenleri itibarıyla birbirlerini dışladıklarını söyleyen postyapısalcı ve postmodernistlerin başında Foucault ve Derrida gelir. Bu gruba postmarksist Laclau ve Mouffe'yi de eklemek gerekir. İdeoloji kavramının tanımlanması koşuluyla, söylem kavramının açılımında zorunlu olarak kullanılmasına gereğine inanlar ise postyapısalcı yaklaşım içinde tanımlanmakla birlikte, marksizimin eleştirel geleneğine sahip çıkarak, eleştirel söylem çözümlemesi modelini geliştirmek isteyenlerdir (Sancar Üşür, 1997: 104).

Anadamar yapısalcılık olarak göstergebilimi ve erken dönem Foucault'yu izlerken, soru işaretleriyle Foucault'nun iktidar kavramına getirdiği yaklaşımlara yakın durmak bir tercihtir. Laclau ve Mouffe'un yaklaşımlarını da, özcü olmamasına rağmen bazı geçişkenlikleri "doğru" olarak kuramsallaştırdıklarını düşünerek

paylaşıyoruz. Bütünsel olarak konuya bakma çabamız; akademik bilgiyi üreten sosyolojinin, iletişim akademisinde sert biçimde iş gördüğünü tecrübe etmemizdendir. İletişim akademisyenlerinin “söylem” ve “ideoloji” kavramlarını kullanma tercihlerini neye göre yaptıklarını merak etmeliyiz. Anadamar yapısalcılığın “*söylem*” çalışmalarının şu an için göstergebilimsel/dilbilimsel olarak ele alınması halinde, ancak Foucault merkezli yaklaşımlara daha yakınlaşılacağını bilmekteyiz. Bu birikimin sayesinde, Laclau ve Mouffe’un çalışmalarına da daha “doğru” olarak yaklaşılabilceğini düşünüyoruz. Eleştirel söylem çözümlemesi çalışmalarının tarihsel söyleme yaklaşımının ilerde olabileceğini düşünerek, önceki bölümlerde yazdıklarımızı burada tekrarlıyoruz:

Konuyu somut noktalara taşıdığımızda, dilbilimcilerin de konuya ‘*gazete söylemi*’ terimiyle akademik bir katılım sağladıkları görülmektedir(Yağcıoğlu, 2002);(Oktar ve Değer, 1998). Bu çalışmaların çoğu “*eleştirel söylem analizi*” düzeyinde ya da onlardan esinlenen çalışmalardır(Fairclough,1989,1992,1995);(Fairclough ve Wodak, 1997);(van Dick,1985, 2000).

Yukarıda sözü edilen dilbilimciler, anglo gelenekten gelen İngilizce merkezli bir yapılanmanın içindedirler. Göstergebilimci dilcilerin Frankofonik kökenleri sebebiyle ortaya çıkan çatallaşmayla birlikte, “söylemin” incelenmesinde akademik ayrışmalardır sözünü ettiğimiz. Bu dilbilimcilerin, “basındaki söyleme” duydukları ilginin kışkırtılması gereği de ortaya çıkmaktadır.

Biz iletişim akademisinde Frankofonik yapısalcı göstergebilimci/dilci gelenekten gelen çalışmaların, Foucault tarzı yaklaşıma ve onun arkasından gelen Laclau ve Mouffe’un postmarksist yaklaşımına kolayca çerçeve kılınabileceğini düşünüyoruz. Bu çerçevenin gelenek yaratma şansı hayli fazladır. Bütün bu

sebeplerden dolayı, “*Nutuk*’un söylem olarak analizi” basın tarihi sorunsalı olarak önümüzde durmaktadır.

Sosyal bilimlerin anlamını siyasi tarihimizde netleştiren, Zürcher’in²⁸(2005:242) satırlarına aşağıda 28. dipnotumuzda atıfta bulunalım. Böylelikle, *Nutuk*’un nasıl okunması gerektiği noktasını da yeniden gündeme getirmiş oluyoruz. Gönderen/iktidar ilişkisinin yanı sıra; basın tarihi aracılığıyla onun akademik anlamdaki analizi, Foucault merkezli “*söylemin düzenidir*”. *Söylemin düzeni*, -Benveniste’den hareketle- uzlaşımsal olan resmî yapının *dilini* taşıdığı müddetçe, buradaki *Özne* daima Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa olacaktır. *Nutuk*’u, onu *söze* çevirme sorumluluğunu almış *öznenin* varlığında bir metin olarak anlarız. “*Söylemin düzeni*” sağlanması bir iç savaş bitimi olarak *de facto* kuruluşu da tekabül etmektedir. Bizim jargonumuz da, “*episteme*” sonrasıyla eşitlenmektedir. Eşitlenme, gönderen/iktidarın tekleştirilmesi sorudur. Bu da, tarihte kanla olmak durumundaydı. Şimdi de öyle!.. *İSg*, Şeyh Sait İsyanı ve *Nutuk* etrafında bu tekleştirmenin anahtarıdır!.. Tekleştirme Kemalizm’dir!..

²⁸Erik Jan Zürcher’in(2005:213-248) kitabının 6. bölümü “*Hesaplaşma 1926 Temizlikleri*”dir. *Söylemsel merkezkaç* uygunluğunu burada örtüştürebiliriz. Yalçın Küçük’ün(2006b) ilk baskısı 1970’lerin sonlarında yapılan *Aydın Üzerine Tezler* kitabı olarak basılan eseri, Zürcher’in başvuru kaynakları arasına girememiştir. Buna rağmen, Yalçın Küçük tarzı özel bir sezgiyle ortaya koyduğu nokta (Zürcher 2005:242) dikkate değerdir. *Nutuk*’un okunmasının ve yazılmasının, olaydan sadece bir yıl sonra olduğuna parmak basılır. Ayrıca, “*eserin ..1926’da gösterilen tutumun haklı gösterilmesi*” olarak meşrulaştırılması konusuna da önem verilmelidir. *Nutuk*’u kullanan tarihçiler ve yazarlar boyutun önemini es geçmektedirler.

Söylemsel merkezkaç kavramına dönelim. Küçük’ün 2000’li yıllarda ifadelendirmeye başladığı *de facto* kuruluş, söylemsel olarak çerçevelemede bizim asıl konumuzdur. İlgili bulunan paragrafta(:242), zımni olarak sezilmiş olan sezilmiştir. Bunun, Zürcher’in kitabının ilk baskısının yapıldığı 1984’lerde sezilmiş olmasının da altı çizilmelidir. Yalçın Küçük’ün kapsamlı eserinde *de facto* kuruluş, henüz bahis edilmemiştir. Fakat; her iki yazarın/araştırmacının da, paralel bir arkeolojik derinlik olarak iktidar ve söylem üzerine sosyal bilimsel aklı öne çıkardıkları kabul edilmelidir. *Söylemsel merkezkaç* kavramının ağırlık kazanması açısından, şu ifadeye dikkat çekilmek zorundayız:

“Sonuç, Türk tarih ve biyografisinin karakteristik özelliklerinin yabancıların eserlerinde de bulunduğu olmalıdır.

Birkaç yazar 1926 davalarının siyasal niteliğini kabul etmekle beraber genellikle Kemalist versiyonun temel

varsayımlarını sorgulamazlar. Bu olaya ilgi genellikle pek azdır ve bu yazarların önemli bir kısmı olaya hiç değinmez” (Zürcher, 2005: 247-248).

Merkezi olarak iktidar nesnesini, ilkokullardan itibaren *yurttaş özneler*e iletebiliyoruz. Bu iletim sayesinde, *söylemin düzeninin* tanımlanmış olması da Türkiye realitesi olarak kabul edilebilir. *Nutuk*, *İSg*'yi tek bir paragraf olarak(bkz 3.1.4) kısıtlı bir alanda özetlemiştir. Sosyal bilimlerin konusu olmaktan çok, *Nutuk*'un göstergebilimsel anlamda tetkik edilmediğini görürüz. *Söylem* olarak *merkezkaç* durumuna maruz bırakılmışlığı da görebiliriz bu sayede. *Nutuk*'un söylemsel analizi neden yapılamamıştır? Açıklayıcı bir ifadeye rastlamasak da, konuyu açımlayabileceğimiz bir ipucuna rastladık. Söylemin betisel/figüratif düzeyi anlamında bu ipucunu aşağıdaki ifadeyle belirli kılabiliriz:

çözömlenecek bütöncedeki kişiler, zaman ve uzam temel işlevleri olarak ele alınmak zorundadır. Zaman açısından; olayın belli bir zaman içinde yerleştirilmesi, anlatı zamanı ile öykü zamanı arasındaki farklar ya da benzerlikler, süre, tarihsel zaman, anlatıdaki olayların zaman içindeki gelişimi (Günay; 2002: 187).

Yukarıda verilen ufuk açıcı perspektifle, *Nutuk*'a bakan bir araştırma (*analiz eden özne*) son derece ilginç olabilir. *Söylemin düzeni* olarak *Nutuk*'un gücü de nereden gelmektedir? Bize göre “güç”, *Öznenin* salt *özne* olma sürecinin anlatısı olarak okunamaz. Günümüzde *söylemin düzeni*, *Resimli Ay*'daki *meçhul asker anıtı düzeyinde olabilir mi?* “*Öznenin söylemleştirilmesini*”, “*Öznenin söylemi üzerine söylemi*” olarak alırsak, ulusların çözülmeye başladığı bir dünyada konumuz aciliyet teşkil etmektedir. Dünyanın gidişatını seyreylediğimizde, küresel kültürün ulus devletlerin üzerine kara bulut gibi çöktüğünü söyleyebiliriz. Sert biçimde gündeme gelen iç savaş kavramından da söz edebiliriz. Bunlardan dolayı; “*Söylem olarak Nutuk*”, *episteme* sonrası bir düzeyde kavramsallaştırmalarımızın ilk şartıdır. *İSg*, ancak bu noktada anlaşılabilircek tarihsel bir *olay* olarak anlaşılmalıdır:

Muzeffer Uyguner, (1977) Türk Dili dergisinde yayınlanan bir yazısında (Söylev'in Zamandizimi), onların [*epistemelerin*] genişçe denebilecek bir listesini vermiş bulunuyor bize. Yeni Türkiye'nin önderi, 1919 ile 1927 arasındaki yılların belirgin olaylarının yanı sıra, üçüncü beşinci derecede yığınla olaya bir yer ayırmayı da gerekli görmüştür;... Bununla beraber; Muzaffer Uyguner'in zaman dizini, Söylev'in ayırt edici özelliklerinden birine açıklık getiriyor ki; üstünde dikkatle durulmalı bize göre. Gerçekten, bu çalışmanın sayfaları arasında gezinirken; güçlük çekmeden şunun farkına varılır: Atatürk, eserinde, Türk Devrimi'nin çeşitli aşamalarına; pek eşitsiz yer ayırmıştır. Böylece, Söylev'in yüzde 42'si 1919 yılının sadece son altı ayına ayrılmışken, onun zıddına, *1924 ile 1927 arası yıllar en az dikkati çeken bir dönem olmuştur* [italik sonradan konmuştur] (eserin yüzde birinden az). 1920 yılının payı Söylev'in yüzde 25'idir, 1921 yılı yüzde 8 dolayında, 1922 yüzde 9, 1923 yılı yüzde 4.5 bir paya sahiptirler (Dumont, 1997:15-16).

Olam olarak *Nutuk*'un, %4.5'u 1923'e aittir. 1923-1926 aralığına denk düşen kısım %1'lik dilimdir. İç savaştan/*epistemed*en uzaklaştıkça bu ortalama normal sayılmalıdır. Yüzdelerin ikisinin toplamı, *alt epistemenin*(*Kemalist önderlik epistemesi*) ana malzemesidir. Söylemin betisel/figüratif çözümlemesinin ham maddesini dikkate almayan bütün tarihsel siyasal bilim çalışmaları, bağlam olarak özürlü olmaya mahkumdur!..

Yakın tarih veya inkılap tarihi yazımına dair söylemselliğin ötesinde bir durum vardır. Bu anlamda, tek parti dönemi tarih yazımı düzeyindeki Zürcher'in saptamalarını(2005:244) *arkeolojik derinlik* olarak nereye oturtabiliriz? Söylemin düzeni içinde, *İSg* adına *Nutuk*'taki o tek paragrafı çok iyi anlamaya çalışmalıyız. Şimdi'den değil, dönemin koşulları içinden... Bahsettiğimiz mesele, hiç de kolay bir iş değildir.

Tarih yazımsal *olay* olarak bunu fark edenlerin başında Zürcher gelmektedir. “*Kemalist dönemde tarihçiler için iki alternatif olduğu görülmelidir: 1. Davaları bütünüyle göz aradı etmek. 2. Olaya TpCF siyasetçilerinin düzenlendiği bir komplo olarak betimlemek (Rauf en eski kaynaklarda baş suçlu olarak*

gösterilmektedir)”(Zürcher,2005:244). Bu şekilde bir ifadenin, hakim tarih yazımına karşı sert bir kritik olmasını şimdilik köşede bırakıyoruz.. “*Söylem dizisi olarak tarihsel öznelerin sözcelerinin*” incelenmesi etrafında İSg, gelişkin kavramsal yapılanmalara gereksinim duymak anlamına da gelmektedir. Bu incelemenin çok disiplinli olmasının gereği bir yana, bütün tutanakların dönemin gazetelerinden alınmış olması da basın tarihiyle ilgiyi kurmak anlamına gelmektedir. Konuyu derinleştirmek için gerekli kuramsal alanlara yavaş yavaş girmek gerekir. Bodoslama dalmak değil. Halbuki; böyle gelişkin akademik mesele bir yana, yeni kuşakların bilgiyi internet aracılığıyla almaları bile önümüzde bir tıkanıklık olarak durmaktadır. Bunun da, bilgi kirlenmesine ve söylem kaçakçılığına yol açtığına değinmeliyiz²⁹. İnternetin her türlü enformasyonu tarih yazımının referanslarının yerine ikama ettiğini bilerek, göstergebilimsel söylem çözümlemesinin gerekliliğini daha pekiştirebiliriz. Bu kirlenmenin gelecek kuşaklara doğru olarak aktarılmasa, Türkiye akademisinin eksikliği olarak addedilmelidir.

“Kemalist önderlik epistemesinin” sonul olayı olarak, İSg’yi anlamının *Nutuk*’la ilişkisini keskinleştireceğini söylemiştik. Bahsettiğimiz düşüncenin, sosyal

²⁹ “*Bunlar o vakit Kazım Karabekir’in evinde toplanıyorlar. Başlarında Ziya Hurşit var. Kazım Karabekir’in Atatürk’e suikast yapıldığından haberi yok. Onun için evini açıyor. İstiklal Mahkemesi Başkanı ve onun yaveri Ali Kılıç, Hüsnü Bey, Avni Bey, Nürü Bey. Bunlar itiraf etti. Kazım Karabekir 'in evinde toplandık dediler. Atatürk ile Kazım Karabekir 'i düşman etmek için. Atatürk bunun üzerine Karabekir'i Moda 'da bir eve hapsedti. İdam ettirmedi. Kazım bey orada sürekli kitap yazdı.*”

Bu ifadeler internette dolaşan ve sürekli yayında olan sözceler olarak, konumuzun çekirdeğini işgal etmektedir. Bu duruma biz, “*söylemsel kaçak*” dedik. Sanal ağdaki her forum, söylemin amip misali üreyebileceği (kirli) bir alandır. Bu tehlikeyi de gözardı etmemeliyiz. Doğrulama veya yanlışlama durumuysa, akademisyenlerin görevidir.

Örneğin; bu sözcede, “*Moda'daki bir eve hapsedti.*” ifadesini ele alalım. Ailesiyle birlikte yaşadığı ve kitaplarını yazdığı Karabekir Paşa’nın evi, şu an müzeye çevrilmiştir. Erenköy Tren İstasyonu’na yakın olan küçük bir köşktür burası. İnternette olan bilginin yanlışlığının tespiti adına, yapılması gereken temel iş Karabekir ailesinin tanıklığına başvurmaktır.

“*Söylemsel kaçak*”, iletişimin ağlara taşındığı bir ortamda konumuz için yeni bir göstergebilimsel boyuttur. Ağdaki kapitalist örümceğin kurbanı olan ve bir sinek konumuna düşen *öznenin, söylemsel merkezkaç* durumuyla ilişkisi çaresizlik olarak karşımızdadır. Bu ağın giderek büyüyeceğini ve tehlikenin boyutlarını hatırlatmalıyız. Bilgi toplumu tartışmalarının içine bırakılan bomba misalidir bu tehlikeli konu.

sınıflar arasında -Gramsci'ye dair hegemonyanın kurulmasında- yer alan “eşrafın” “bürokratik merkeze” karşı tutumunun anahtar olduğunu bilerek...

3.1 Eşraf'ın Desteği Olmadan Asla: “Politik İletişim” Olarak Şapka'dan Topal Osman/Merkez Ordusu'na

“Politik iletişimden” önce, “*iktidar/söylem*” kavramsallaştırmasının ne denli zor olduğunu anlıyoruz. Kuramsal olarak *sözce* özelinde *söylemle* ele aldığımızda, “iktidar” nesnesini bir “politik iletişim” sürecinin içinde görmek gerekiyor. Bu sürecin çok boyutlu olduğunu ve olacağını biliyoruz. *Epistemeye* dair, ileride kurulacak gelişkin bir bilimde siyasi budunbilimin temel araştırma nesnesi olacağını şimdiden seziyoruz. “*Sözce dizisi olan söylem şebekesi*” sayesinde, “iktidar” nesnesinde anlamın kılcal alanlarını sezebiliriz. Bu “anlamın”, *epistemenin* altındaki “*Kemalist önderlik ana epistemesi*” noktasındaki ve 19 Mayıs 1919-1926 arasındaki söylemsel bir arkeolojik katmanda yoğunlaştığını seziyoruz. Bu bölümün altını çizerek tekrarlıyoruz. Basın tarihini bu katmanın en belirgin arşivi olarak ele alınmak da, bizim gündeme getirmeye uğraştığımız bir çabadır. İleride yapılacak göstergebilimsel çalışmaların daha kolay ele alınması adına ilk fark edilmesi gereken yer şudur: Mondros'la beraber devletsiz kalma riskinin içinde büyüyen bürokratik sınıfın, “esnafla” ittifakının söylemsel sürecinin ortaya konması...

Dört katlı modelimizde; birinci katın betisel/figüratif söylemselliği, ikinci katın anlatısalılığı içerdiğini tekrarlıyoruz. Greimas şemasının “iktidar” tanımının, öncelikle bir öz nitelik olarak nesne şeklinde tezahür ettiğini belirtebiliriz. Bunun, naif anadamar yapısalcılığın bir parçası olduğunu sezmekteyiz. “Sözceyi” temel araştırma birimi olarak ele almaya yarayan anadamar yapısalcılığın içindeyiz. Bunu aşağıdaki paragraf etrafında temellendirebiliriz:

1960’ların sonundaki dalga Yapısalcılığın terkine yol açarken, hümanizme dönüşü getirmedir. “İnsan zihni”, “bireyin yaratıcı eylemliliği ya da söylemlerin anlamlarının kaynağı olarak şeyler yeniden gündeme gelmedi. Söylem bir daha hiçbir zaman bireysel öznenin düşüncelerine ya da buluşlarına indirgenmedi.(Eagleton, 1996 ve 2004’ten aktaran Özdemir, 2006:307)

Yukarıda geçen ‘...söylemlerin anlamlarının kaynağı olarak şeyler gündeme gelmedi’ ifadesini irdeleyelim. Bunu, *epistemenin* bağlamı ve bir şey olarak *İSg* anlamında kaynak sözce olarak görebiliriz. Bu sözce, söyleminin anadamar yapısalcılıkla ilişkisini bize anımsatmaktadır. Bu anımsatma şunu hatırlatır: iktidarın *öznenin* nesnel naif bir öz nitelikseliliği düşüncesini...

Modelimizin ikinci katı olan anlatı evreni için geçerliliğini koruyan, Prof. Dr. Doğan Günay’ın(2003:242) Greimas şemasının Denis Bertrand’ın 2000’deki katkısı üzerine verdiği bir bildiride *öznenin* nesneyle ilişkisine şöyle değinilir: “*Öznenin konumu(öznenin , değer haline getirilmiş nesneleriyle ilişkisi)” olarak tanımlaması doğrudan “iktidarı” bir “değer” olarak tanımlanan bir güç metafiziğinin içine yerleştirmişliği bize değişik ip uçları verir. Buna göre “gönderenin konumunu ise, el değiştirecek değerlere göre bir görevin verildiği ya da değerlerin el değiştirmesine göre belli bir yaptırımın uygulandığı özne ile gönderen arasındaki ilişkidir”(242).* Görüldüğü üzere, iktidar bir zoru elinde tutan yapı gibi “gönderenin” içinde

yapılanmış olarak karşımızdadır. Nesne de, “*gönderen ile özne arasındaki ilişkinin temelini oluşturur*”(242). Bu sebeple, iktidarın gönderenin daha önceden kurulmuş zor bir kurumu gibi yapılandığını sezeriz. “*Karşı öznenin*”, “*Özne*” mücadelesinin nesne sebebiyle olduğunu fark ederiz. Gönderen; *özne* üzerine yaptırım uygularken, *öznenin* nesneyi bir değer olarak elinde tutması bile, iktidarın bütün şemanın içinde yayıldığını sezebiliriz. Dilsel düzeyde politik söyleme geri döndüğümüzde -birinci kata indiğimizde-, iktidar gönderenin içinde belirgin bir dışsallık içindedir.

Birinci katta; “*Öznenin*” öz niteliği olarak, “gönderenle” “gönderilen” arasında bir “nesne olarak iktidardan” söz edilebilir(Günay, 2006:6). Bu sebeple, şemadaki her tür “iktidar nesnesine” dair vurgunun hem betisel/figüratif, hem de anlatsal olarak araştırılma konusu olması gerekliliği açıktır. Bize göre, “siyasal iletişim” sürecinin bir parçası olarak görülmesi gerekir her iki katında. O dönem için; bir “suikast planıyla” birlikte, belki de “şapka giymek” söz konusu olduğun anda bir “iktidar nesnesi” talebi ortadır. “İktidar nesnesinin” talep halinde olduğu yerde, “iletişim nesnesinin de varolabileceğini biliyoruz.” Unutmamak gerekir ki; bir Reis-i Cumhur olarak -gönderenin baş harfi gibi bir özne olduğu için- Gazi hedeftedir. Öncelikle, o dönem için “şapka” gibi bir nesnenin iktidarsallığıyla yola çıkalım.

Newcomb modeli, bu nesneyi iletişim ara noktasında tanımlamaktadır. Biz “politik iletişimi” bu nesne üzerinden (hem iktidar nesnesi olarak Greimas şemasında, hem de Newcomb modelinde) bir süreç içerisinde görüyoruz. Şimdiye kadar yeterince araştırılmamış bile olsa, Ankara İstiklal Mahkemesi duruşmalarını “politik iletişim” örneği olarak görmeyi tercih ediyoruz. Göstergebilimsel bir “politik söyleme”(anlatisallığı da içererek) yönelik analizi, “politik iletişim” sürecinin temel

içeriği olarak görebilmek istiyoruz. Mevcut içerik, dil olarak dört katlı temel modelimizin ham maddesi olarak karşımızda durmaktadır.

“Politik iletişim”, Cumhuriyet’in ilk yıllarını önemseyen bir araştırma konusu haline getirilmemiştir. Bu iletişimin içindeki “söylemin” ve “ona içkin iktidarın” tüm boyutlarını ele almak gerekiyor. Boyutların içinde, sanat düzeyi de önemli bir yerdedir. Sanatsal olanın basına içkin olmasına değinelim. Bu durum, o döneme ait jeolojik bir karot misali yan yana gelen “söylem” parçalarıyla birlikte okunabilir mi? 1918’deki Fatih yangını sonrasında yoksullaşan ve panislamist yazıları bulunan önemli gazeteci Tahir-Ül Mevlevi’nin(Olgun) mahalle polisi tarafından o dönem evine girilip, kütüphanesi aranmıştır. Bahsi geçen durumu sözlendirirken hem o anı, hem de işin sanat boyutunu dikkate almalıyız. İstiklal Mahkemesi’ne götürülenin bir gazeteci olduğunu düşündüğümüz zaman, konuyu “basın tarihi” düzeyinde de mercek altına almamız gereklidir. Böylelikle; söylemin, kişisel anı düzeyinde bir “anlatı” içerdiğini fark etmiş oluyoruz. Uyguladığımız şey, modelimizde ikinci kat olan anlatısal düzeyi temsil ediyor. Basın tarihine ait her “sözcenin”, iktidarı nasıl ve hangi boyutta içerdiğinin/etkilediğinin ayrıntılarıyla incelenmesi gerektiğini fark ediyoruz. Tahir-Ül Mevlevi Olgun’unun(1991: 203) anlatısına göre:

1341 (1925) Kununievvel’i başlarında idi ki içimde sebepsiz peyda olmuştu. Üst üste gördüğüm rüyalar bu manevi sıkıntıyı arttırıyordu. Canım; okumak yazmak hatta hiç bir şeyle meşgul olmak istemiyordu. Her Arabi ayın 15’inde *Mahfil* [dönemin panislamist dergilerinden] ‘in müsveddelerini matbaaya vermek mutadım iken çıkacak 68. forma için nedense ağır davranıyordum...68. sayıya konacak yazıları tertib ettikten sonra idarehaneden çıktım. Saat 5’i geçmiş, tabii ortaklık kararmıştı. Hava soğuk olduğu gibi hafif bir yağmur da çiseliyordu. Eminönü’nden Topkapı tarmvayını beklemek, ayakta durmak üzere içine girebilmek ve eve gelmek için bir saat kadar geçti. Kapıyı çaldım. Sür’atle açan ve telaşla karşıma çıkan hemşirezadem evde polisler olduğunu, taharriyat icrası [aramalar ve araştırmalar] için beni beklediklerini söyledi...Geçtiğimiz sokaklar ve götürülmekte olduğum Et meydanı; her vakit geldiğim yerlerdi. Fakat bu gece yabancı geliyordu. Çünkü gitmiyordum, götürülüyordum. (Olgun Tahir-Ül Mevlevi, 1991: 203 ve 208)

Üstteki anlatı, Ankara İstiklal Mahkemesi'ne gönderilecek panislamist *gazeteci öznenin* hem olayın hemen öncesindeki, hem de mesleki ruh halini veren mühim bir metindir. Metin, “basın tarihine” neredeyse sanatsal bir özle bağlantılanmaktadır. Bu öz, söylemsel olarak konunun genişlemeye müsait olduğunu fark etmek anlamındadır. Kişisel anı olduğu için “basın tarihiyle” doğrudan ilintilidir. *İşlemci özne* olarak, bir dönemin bir gazetecisidir anlatıcı. Metin dönemle ilgili son derece ciddi ayrıntılar vererek okunabilir. Metin boyutunda kurmaca olmasa bile, sanatsal özün basın tarihiyle bütünleşmenin tanıyız bu aşamada. Dönemin basınıyla beraber, bütün söylem parçalarının dağınık olduğunu seziyoruz. Dağınıklığın, *İSg* için gerekli oluşumu usul usul oluşturmaya doğru evrildiğini de seziyoruz Foucault'dan (1992:26)alıntıladığımız ifadeyi anımsarsak: “...zamanın ötesinde, tarihin sonradan yalnızca açmakla yetineceği, ve önermelerin, bilimlerin, deduktif bütünlerin en sonunda kendi temellerini bulacakları anlam ufuklarını kuracak olan da yine odur”. Kuracak olan “söylem olarak basın tarihidir”.

Dört katlı çözümlemede, betisel/figüratif ve “anlatısal olanın” göstergebilimsel analizi düzeyinde toplumsal yapıyı örneklendiriyoruz. *Episteme* sonrası bir dönemdeyiz. *De jure* kuruluşun içindeki “panislamist gazetecidir” *sözceldiren/anlatısallaştıran özne*. Bundan dolayıdır ki, mutlak iktidar karşısında(tutuklanma/gözetim altına girme) ve dilsel olarak anlatı izlencesinde bir kiplik ilişkisidir mesele. Prof. Dr. V. Doğan Günay tarafından bu konunun üzerinde önemle ve titizlikle durulur: Nitekim; /zorunda olmak/ olarak, sözceyi belirleyen dilsel kiplikliğe dönüştürmek zorundadır anlatısını. Bu *işlemci özneye* karşı uygulanan naif iktidar ilişkisidir de... Günay'ın (2002:118), göstergebilimsel “*anlatıları izlencesi açısından*” /zorunda olmak/ kipselliğinin doğrudan dilsel

analizini de içerecektir. Örneğimizde sözce açıktır. “Çünkü gitmiyordum, götürülüyordum” (Olgun Tahir-Ül Mevlevi, 1991:208) ifadesi ekseninde... Bu sözcede, “iktidar” göstergebilimsel olarak dilde somut biçimde yapılanmıştır. Gönderen olarak “polis” “baskısı ile.../yapmak-zorunda olmak/ a dönüşen”(Günay, 2002:104) “işlemci özne/panislamist gazeteci”, “içsel bir süreç olan kipliği, dışarıdan gelen /zorunda olmak/ kipliği ile değişerek baskıya dönüşür”(:104). Gönderen olarak “iktidar nesnesine” sahip olan “polis”, gazetecinin kütüphanesinde bulduğu evrakları araştırmaktadır. “Gazeteci özneyi” polis karakoluna götürmesi gerekmiştir. Bu durum da, iktidarın naif varlığıyla ilgilidir. Bu iki özne arasında, “/buyurma olarak adlandırılan yapmak-zorunda olmak/” ilişkisi ortaya çıkacaktır. Bunların hepsi, “gazeteci öznenin” o döneme ait anlatısallığının içindedir. “Zorunda olmak”, Prof. Dr. V. Doğan Günay’da tipik olarak ortaya çıkmıştır: Bu, bir *durum kipliğidir* ve “iki tür öznenin varlığından söz edilebilir” (:105). Naif iktidarın dilsel analizi açısından konu önemli gözükmemektedir. “Gazeteci özneye” “iktidar nesnesine sahip olan polis özne” arasında olan bitendir dilsel süreç. Doğal olarak hem “politik iletişimin”, hem de “basın tarihinin” bir alt parçasıdır olan biten... “İktidar nesnesine” sahip olmanın avantajıyla bir eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Bu, bir durumdur. Dilsel düzeyde, “iktidar nesnesine” sahip *özneye*, bu nesneye sahip olmayan özne arasında olan biten... Üstelik; bu, dilsel bir süreçtir en kaba ve en naif olan dilsel/yapısal konumuyla... V. Doğan Günay, konuyu değerli çalışmasının 3.3.1.1. alt bölümünde uzunca açıklar:

Durumun ilişkilerini biçimlendiren (ve doğal olarak eylemi, gerçekleştirme kipliğinden farklı, en azından işlevi bakımından farklı olan) bir koşullandırıcı öznenin (gönderen) yanında, bir şeye sahip olan/olmayan bir durum öznesi vardır. Bir durumu belirten sözcede, özneye göre daha üst konumda bulunan gönderen ile özne arasında bir antlaşma yapılmıştır. Tüm kipsel değerlerin işlemci özneye aktarılması, bir gönderen yardımı ile olur. Gönderenin anlatı izlencesindeki konumu

budur, işlemci özneyi eyleme geçirmekle sınırlı bir iletişim biçimi vardır.. Bu istek de işlemci özneye /zorunda olmak/biçiminde iletilir. Öznenin bir eylemi yapması konusunda ikna edilmesi ya da zorlanması gereklidir. Eylemin yapılması sırasında, gerçekleştirici öznenin kendi durumuna ve konumuna bağlı olarak /zorunda olmak/ ya da /zorunda olmamak/ durumundan söz edilebilir...İşlemci öznenin /yapmak-zorunda olmak/ durumundan söz edilebilir.

İ1=İkna etmek/, Ö1=Eyleten Özne, Ö2=Eyletilen Özne, Ö3 Durum Öznesi, N =Değer Nesne, İ2=Durum Öznesinin işlemci özne olarak nesneye sahip olmak için yaptığı eylem.

İ1{Ö1→İ2{Ö2→(Ö3 ve N)}} Bu şemada işlemci özne, dışardan gelen baskı ile yapılacak olan edim. [İ2{Ö2→(Ö3 ve N)}}] ...Aslında gönderen açısından bu bir istek (/istemek/) olsa da, alıcı açısından bir zorunluluktur(/zorunda olmak/). Diğer yandan ikna olmamış bir özne bir eylemi yapmakta her zaman isteksizdir...Ama /zorunda olmak/ kipi düşünüldüğünde , bu ikili eyleyene göndereni de eklemek gerekir. Coquet gönderenle ilişkili olmayan bir özneyi özerk özne; gönderen ilişkili özneyi de türedışı (fr. hétéronome ya fa yükümlü) özne olarak tanımlar. Bu durumda /zorunda olmak/ kişinin, türedışı özneyi ilgilendiren üst belirleyici bir kip olarak işlevi vardır. Özne, gönderenin isteğini benimserse /zorunda olmak/ kipliği ortadan kalkar (Günay, 2002:105-106).

Artık, “götürülmek” başka bir düzeye dönüşür : *“tutukluyken, o gün de gazeteye baktım. Vakit gazetesi yazarlarından Ömer Rıza ve Mahfil mecmuası sahibi Tahiru’l Mevlevi Bey’le Atıf Hoca’nın Frenk Mukallidliği ve Şapka risalesini basan kitapçı Mihran efendi...nezerat altında ve polis merkezinde”*(:215). İşlemci özne, - tutuklu olmasına rağmen- kendisine yeterince hukuki enformasyon verilmediği için, önünü henüz görememektedir. Bu haberleri okuyunca: *“tevkif sebebim hala mübhem bir durumda olmakla beraber biraz aydınlanır gibi olmuştu. Her halde işin içinde şapka meselesi vardı. Gazete havadisi üzerine Edhem Efendi’nin...- Sizin sarık vesikanız yokmuydu? Diye sordu”*(:216).

Dönem için “şapkanın” basın tarihini nasıl belirlediğini yapısal olarak görürüz.. *“İşte diyerek cüzdanımdaki vesikayı gösterdim. [Nüfus cüzdanındaki fotoğrafın sarıklı olması] Bir tane şapka aldırıp giymek için kendimce karar verdim.”*(:216). Kız kardeşinden bir “kasket” ister. O da, derginin ikinci kişisinden ister. İkinci kişi Sa’di Bey koca bir fötr şapka getirir: *“..mintanı çıkardım, gömlek ve yelek giydim.*

Sarıklı fesihimi bırakıp şapkayı başıma koydum”(:216). Bu sözceyle, Cumhuriyet’in de facto kuruluşu açısından “panislamist gazeteci öznenin” basın tarihi nezdindeki konumuna geçebilir: “ben müslümanlığın surette değil, sirette olduğunu olduğunu, Cenab-ı Hak’kın kılık ve amele değil, kulüb ve niyete baktığını bilmeyecek ve fes ile sarığın kendime post ittihaz eyleyecek derecede bir ham- ervah değildim”(:216). İşte bu önemli sözce açısından, iktidar ve söylem ilintisini verirken yeterli boyutta kuramsal yaklaşımlara varılamamış görünmektedir. Bu geçmişin özgünlüğünde, bunun nedenselliğinin söylem/iktidar kavramlarının etrafında yeterince araştırılmadığını görebiliriz.

Konuya değinen -ölmeden önceki son çalışmalarından birinde- Ulus Baker’in (2007) vurgusunu çalışmamıza almak ufuk açıcı olabilir: “*karısının ya da evlatlarının şapka takan bir köylü ağasına bakıp nasıl güldüklerini anlatan bir roman ya da hikaye işte Türk edebiyatında yok*”. Şapka Kanunu’nun, 1926’daki İSg’nin hemen öncesine tekabül ettiğine dikkat çekelim. “Politik iletişimin” belirtilen boyutunun edebi düzeyde bile sorunlaşmadığını ileri sürüyor Baker’in ifadesi. O dönemde şapka sebebiyle idamların olduğunu da biliyoruz. “Şapka kanunu”, salt bir Aydın despotizmi olarak algılayan sol liberal yaklaşımın ötesinde(Yaresimos,1990:95-99), daha yapısal bir *de facto* kuruluş süreci olarak görülmeldir. Konuya soğukkanlı yaklaşmak oldukça zor görünmektedir. Soğukkanlı yaklaşım olamayınca, “söylem/iktidar” ilişkisini tanımlamak neredeyse imkansızlaşmaktadır. 1925’teki “Şapka İhdası Hakkında Kanun” bütün devlet memurlarına zorunlu kılınmıştır. O halde; Ulus Baker’in örneklediği yazılmamış “ağanın” şapka takması hangi anlamda önemlidir bizim için? Kendisi hayattayken, son çalışmalarında ilgisini çeken ve sosyal bilimlerin kurucuları arasında yer alan

Gabriel De Tarde’a karşı duyduğu ilgiyle ilintili olabilir sorumuzun yanıtı. Tarde’in “Birey’i” öne alan yaklaşımının hem Nurettin Topçu’nun, hem de Ziya Gökalp’in erken çalışmalarında ön planda olması da diğer bir noktadır. Baker’in belirttiğine göre; daha sonra bu kuramcılar, Tarde’dan uzaklaşarak, “...*düşmanı Durkheim’a kapılanmanın*” (Baker 2007; Baker 2003) temelinde konuya yaklaşmışlardır.. Böylece, “*toplumsal olgu*” birey’in yerine sosyolojinin nesnesi kılındı. Bu sorunsallaştırmayla birlikte, Baker’in konunun bizim sosyoloji ve felsefe tarihimizle ilişkisini de ortaya koymuş olduğunu fark etmek gerekir. O dönem için, edebi olanın içerdiği söylemin sosyal yapısal olarak “basın tarihini” de içereceğini biliyoruz. Akademik düzeyde bu meselenin yeterince araştırılmamış olduğunu teyit etmemiz gerekir. Konu, “ekonomi-politik” sorunsalı olarak karşımızdadır. Gabriel De Tarde’in *Monadoloji ve Sosyoloji* eseri için yazdığı önsözde Ulus Baker, konuyu derin bir ipucu verecek şekilde ortaya koyar:

Tarde’in katkısı Simmel’e paralel olarak ekonomi sorusunu kültüre ilişkin olarak sormaya girişmesinden geliyor. Hatırlanabileceği gibi, Simmel’in güçlü sezgisi onu kültürün ekonomik üretim tarzı ve bu tarza tekabül eden sosyolizasyon süreçleri karşısındaki özerkliği talebinin (ki bu talep kültür, sanat ve edebiyat dünyasında bol bol dile getirilir) yerine kültüre ait olan üretim ve sosyolizasyon tarzlarının ekonomiye dahil edilmesi talebine varmıştı (Baker, 2004:10).

Basın tarihiyle içkin ve “söylemle” dolaylı bir ilinti kurulsa bile, Baker’in niçin Türk edebiyatında “*karısının ya da evlatlarının şapka takan bir köylü ağasına bakıp nasıl güldüklerini*”(2007) belirttiğinin izini sürmemiz gerekir. Mevcut örneklerle birlikte; konunun altında yatanın, “söylem/iktidarın” ekonomi aracılığıyla tanımlanmaya çalışılması olduğunu anlarız. Derin sezgisel bir bağla konuya yaklaşalım. “Şapka kanunuyla” beraber, şapka takmanın içerdiği derin ipuçlarını

“sosyal bilimsel bir kurama” dönüştürmenin gereğiyle... O tarihe kadar, Kemalistlerin kalpak taktığı bir süreç geride kalmıştır:

O tarihten itibaren, başta yeni başkent olmak üzere, bütün şehirlerin sokakları şapkanın halktan göreceği tepkiyi deneyimleyen, bir pilot çalışmanın denekleri sayılabilecek kamu görevlileriyle dolacaktır. Birçoğu arkalarından “tango” veya “gavur” diye bağırarak çocuklarla muhatap olmak zorunda kalacaklardır...başkentte, şapka giyen kadın ve erkeklerin Ankara içinde değil, Yenişehir’de başladığını bu sebeple yerlilerden tepki görülmemesi...Ankara ve Yenişehir’in iki ayrı şehir gibi sunması...(Şenol Cantek, 2003:151)

Bizimki akademik bir taş atmak adına, bir önsavdır. Hukuki olanın siyasi olandan ayrıştırılmasının, kendi başına bir akademik sorun olduğunu da biliyoruz. Bu konuda da Ulus Baker’in iki notu var. Asıl sorun, “şapka takma” durumunun o dönem için nasıl bir “politik iletişim” süreci olarak görüldüğüdür. Ulus Baker’i anlamakla beraber, bu bölüme daha önce konuyla ilgili çalıştığımız(Yalman ve Balcı, 2006) *Kurt Kanunu*’yla ilgili bir sahneyi yerleştirmek arzusundayız. İlgilendiğimiz sahne(Tahir, 2005: 134-159), suikast sebebiyle eski bir İttihatçı olan eski Ankara valisi Abdülkerim’in, Kara Kemal’le beraber kaçtıkları Trakya’da geçmektedir. Abdülkerim, oradaki odun kömürü imalathanesinde bir toptancıyla karşılaşır. Melon şapka takan toptancı Şaban, dönemin tipik Halkçı’sını temsil eder. Sınıfsal bir çerçeveye genişlettiğimizde, Şaban’ın bireyselliği romanın kurgusunda “eşrafla” “bürokrasinin” iktidarı paylaşmasındaki söylemselliği tanımlar. Sınıfsal olarak eşraf, *“rejimin başlıca müttefiki olarak, onun aldığı önlemleri benimsedi ve bunların uygulanmasına yardımcı oldu. Eşraf nesnel olarak, batılılaşmadan ve kendi ürünlerinin uluslararası pazarlara girmesinden yanaydı”*(Yaresimos,1980:675). Aslında, *“rejim büyük burjuvazi, bürokrasi ve eşraf üçgeni üzerine oturması”*(:675) üzerine sınıfsal analizlerin dışında çok fazla çalışma yapılmamıştır. Fakat, bu bir şemadır. Çünkü; büyük burjuvazi İstanbul merkezlidir. *De facto* kuruluşta *TpCF*’yi

desteklemiştir. Görülen odur ki; Kemal Tahir'in romanında olduğu gibi, eşraf Kemalist bürokrasiye destek vermiştir. Böylece, *TpCF* kapatılmış ve siyasi temsil olarak büyük burjuvazi Ankara'ya karşı çaresiz bırakılmıştır. Bu çaresizliğin sivil toplum üzerindeki etkisinin konumuzla ilişkisi ilginçtir. Gazetecilik açısından belirlemeyi yapanlardan biri de Çağlar Keyder'dir:

1924-1925 olayları Ankara hükümetinin karşılaştığı en önemli tehditti. Bu aşiret oligarşisini ve onunla örtük bir ittifak içinde olan merkezi otoriteyi hedef alan ve içinde dini ve ayrılıkçı renkler barındıran tam teşekküllü bir ayaklanmaydı...hükümet savaş durumuna geri dönerek... İstiklal Mahkemelerini yeniden faaliyete geçirdi; bütün ülkede sıkıyönetim ilan edildi ve Takrir-i Sükun çıkarıldı. Bu kanun otoriter bir yönetim için gereken kurumsal çerçeveyi sağladığı gibi, aynı zamanda potansiyel muhalefet kanallarını da ortadan kaldırdı. 1925'ten sonra (30'daki kısa bir dönem dışında) yirmi yıllık tek parti yönetimi boyunca muhalefet kanalları kapalı kaldı. Bu kapanış, özerk örgütlenme fırsatını bulmuş olsa bile, burjuvazinin bürokrasi karşısında iktidar mücadelesini kolayca sürdüremeyeceği anlamına geliyordu. Takrir-i Sükun Kanunu'nun etkisinin önemli bir göstergesi günlük gazetelerin satışındaki azalmaydı. 1925'te 120.000 civarında olan toplam gazete satışları, katı bir sansürün kurulmasından sonra 1926'da, 50.000'in altına düştü(Keyder, 1993:118-119).

Şimdiye kadar saklanmış ve açıkça görülmemiş olan noktanın, *İSg*'yle doğrudan ilişkisi vardır. Kemalist merkeze biat etmeyen İttihatçı bürokrasinin(bazı güvenlik güçleri ve ordunun bir bölümü) nihai olarak artık bağlanmasının gizil tarihi açısından... Çevrenin monoblok bir yapı olduğunu da söylemek mümkün değildir. Köylülerin, “eşrafın” ekonomik baskısı altında olmasının(Yaresimos,1980:675) sonucu nedir? Siyasi potansiyellerinin(*Ws*) kullanılmamış olmasını, *Öznenin* Çeşme'de kendilerine ilk defa film göstermesi örneğinde olduğu gibi görebiliriz. Çevrenin içinde, Rumeli göçmenlerinin de İttihatçıların temel destekleyicilerinden sayılması dahil pek çok öge yeterince araştırılmış değildir. Bu araştırılmamışlığın boyutu, bize göre şaşırtıcı düzeyde olabilir. Örneğin, 1999 seçimlerinde DSP oylarının CHP oylarından ayrışması da bu konuyla ilintili görünmektedir. DSP'nin

oy kaynaklarının üzerine kapsamlı bir araştırma yapan demograf Sinan Zeyneloğlu'nun makalesi, 22 Temmuz 2007 seçimleri ekseninde de önemli görülmektedir:

Üçüncüsü (ve en önemlisi) DSP, Trakya Güney Marmara, Ege, Eskişehir gibi yörelerde yüksek oranda oy almıştır. Bu yörelerin tümünün ortak özelliği yüksek oranda muhacir nüfus barındırıyor olmasıdır. Trakya'nın yanında Çanakkale'den Bursa ve Eskişehir'e İzmir'den Manisa ve Uşak 'a Denizli ve Burdur'a uzanan kuşaklar, muhacir nüfusu içeren yörelerdir. DSP 1999'da bu yörelerdeki çoğu ilçede yüzde 30'un üzerinde oy almıştır...Burada merkez-çevre ayırımından ziyade etnik ve yöresel ayrımlar söz konusudur...Görülmektedir ki CHP 1999'da büyük ölçüde Alevilerden, daha düşük bir yoğunlukla da Yörük ya da Tahtacı olarak tabir edilen kesimden oy alan bir partidir...Kayıtlı seçmen sayısı üzerinden hesaplanan oy oranına göre CHP 1999'da yüzde 7 oy almış, DSP ise yüzde 18(? 21 olmalıydı) birinci parti olmuştur. 2002'ye geldiğinde DSP tamamen erimiş, CHP ise oylarını ancak yüzde 15 çıkarabilmiştir. DSP ile bir seçim ittifakının yapılmış olması 22 Temmuz seçiminde eski DSP seçmenlerinin CHP'ye yönelmesini sağlamamıştır(Zeyneloğlu, 2007:23-24)

Görüldüğü üzere, bu konu sosyolojik olarak yeterince araştırılmış görünmemektedir. Zeyneloğlu'nun ilgili makalede bu konuya getirdiği açıklama *ad hoc* bir önerme konumundadır: “*Keza muhacir olarak adlandırılan grubun da aslında Türkmen kökenli olup, yüzyıllar boyunca Balkanlarda yaşadıktan sonra Anadolu'ya geri dönen bir kesim olduğu akılda tutulursa, söz konusu tanımların görece oldukları daha kolay anlaşılır*”(24). Sözü edilen “Balkan kökenliliğin” ekseninde, etnik yapının CHP'ye karşı görece siyasi bir tutum takınmamış olması konumuzu akademik takip açısından parlatmaktadır. Konunun, *İSg* merkezinde İttihat ve Terakki ile ne tür bir ilişkisi olabilir? Bu konun yanıtı geniş görünmektedir. Merkez-Çevre ilintisi ve *de facto* kuruluş ışığında, CHP-eşraf ilişkisinin içinde konunun gizli olduğunu sezebiliriz.

“Eşrafın” desteği olmasa ne İttihatçı bürokrasiye, ne de Burjuvazi'nin desteğini alan *TpCF*'ye karşı “iktidarı” kullanmak mümkün gözükmemektedir. Bu “iktidarın”

kullanılması, Takrir-i Sükun’u uygulayan “İstiklal Mahkemeleri” sayesinde olmuştur. Gazete satışlarının düşmüşlüğüyle, *karşı öznelerin* söylemsizleştirilmeleri arasında organik bir ilişki gözükmektedir. Her şeye rağmen İttihatçılığın, Balkan kökenli muhacirlerin durumlarıyla etkileşimi olduğu gözükmektedir. Bu grubun, o dönem için İttihatçıların yanında algılanmış olduğunu sezmekteyiz. Sanat Sosyolojisi düzleminde, konuya daha derin bir bakış açısı getirmek mümkündür.

Kurt Kanunu romanında geçen sahnenin(Tahir, 2005: 134-159) suikastla ilgisine dönmeliyiz. Eski İttihatçı ve eski Ankara valisi Abdülkerim’le, melon şapka takan toptancı Şaban’ın diyaloglarına mercek tutmalıyız. Gazete okumanın “eşraf” için ne anlama geldiğine dair ciddi ipuçlarını da araştırabiliriz. Sahnede, Abdülkerim kendisini İnebolulu bir kömür tücarı olarak tanıtmıştır:

[Melon şapkalı, halkçı Şaban] ürkerek döndü, İneboluluya araştırarak baktı. Gazete okur musun sen, İnebolu?

-Yok ...n’ olmuş?

-Okumam hiç yok, varda mı okumazsın?...

-Rakam dökerim az biraz ama, okumayı hak edemem...

-Okutup dinlemez misin? Sözgelimi, Karagöz’ü maragözü?

- Yok ... Kaçmaktan kovalamaya, hey Şaban Efendi, bizim vaktimiz nerde?

-Olmadıı, İbebolu olmakla adam adamlıktan çıkmalı değil... Olan bileni bilecek esnaf kısmısı ki, alıp sattığında zarara garkolmaya...

-Aman bir olup biten mi var, Şaban Efendi, hemşerim, bilmediğimiz bir yaramaz iş mi var?

-Duymadın mı, vay yazıık! Gazi Paşamızın canına kasedtiklerini hiç mi duymadın, İttihatçı gavurların... (Tahir, 2005:148)

Diyalogun bize açtığı kapı nezdinde, iktidara eklemelenmek için gazeteyi en belirgin “politik iletişim” kanalı kabul etmek gerekiyor. İktidar nesnesini elinde bulunduran *Öznenin* lehine *karşı öznenin* “öteki” olabilmesi için, üretici ve taşıyıcı bir kanal...

Biz bu kanalı “vektörellik” sıfatıyla kavramsallaştırdık. Şaban’ın bireyselliğinde ve “eşraf” sınıfı düzeyinde, *Öznenin*(Kemalist Bürokrasi) yanında Takrir-i Sükun dönemi gazetesi gibi *yardımcı özne* konumundadır. Halkçı *yardımcı özne* Şaban olduğuna göre, “öteki” olarak *karşı özneler*” İttihatçı gavurlardır. Para ödülü olduğunu bilen Şaban, Halk partili(*HF*) tanıdığından arananların fotoğraflarını alır. “İttihatçı gavurları” aramak için yola çıkmak üzeredir. Kemal Tahir’in “*Sözcelem öznesi*”(SÖ) olduğunu hesaplayarak, roman karakteri Şaban’ın söylemine konu şöyle yansıyacaktır: “- hiç aman vermedim. Hükümet işidir ve de vatan millet işidir. Az biraz zorlanmayınca, fukara hükümet, Ankara’da oturup bunca rezilin üstesinden nasıl gelecek?”(:153). Bu, tipik bir *yardımcı özne* konumudur. Aynı paragrafta Kemal Tahir, dönemi *episteme* içine alacak şekilde biraz daha önceler. Şaban, Kemalist bürokrasiye eklemlenmeyi siyasi olarak söylemleştiren, ticari sermayenin asıl sahibinin Hacı Yunus olduğunu anlarız:

Biz dedimse, biz kimin itiyiz, Hacı Yunus Efendimiz, Müftü Abdurrahman Efendimiz,Şeyh Dürrü Efendimiz gibi akli erenler şaşırttı. Bizim oralarda, yalan mundar önceleri büyüklerimiz, Gazi Paşamızı, İsmet Paşamızı, ordu babası Fevzi Paşamızı ve de bütün kalpaklı takımını, din düşmanı, domuz İttihatçı gavuru bellediydik, ‘Heyvah, farmason-bolşevik eline düştü. Din iman, ırz namus ayak altında kaldı’ diyerekten gizliden dövünmekteydik.

-[Abdülkerim] Meğer

- Meğerse dini bütün Müslümanlarmış ki, Osmanlıya müftü olacak bir Müslümanlar... ‘Gavur zagonu getirdi bunlar, Lozan’dan, gavurun yedi dediği yerde bunlar yetmiş aldı geldi’ diyen kendini bilmezler hiç aldırmayacaksın: Çünkü, aslında zagona bakılmaz paraya bakılır. Biri geçti Osmanlı tahtına oturdu mu, Türk keseden gözünü ayırmayacak... Paracıklar girmekte mi, çıkmakta mı? Bunu helali haramı yok! Çünkü haramsa hükümetimizin boynunadır. Evet, gayetle yararlı bir gidişattır bu Cumhuriyet gidişatımız! Hep mi Osmanoğlu otursundu canım?... (Tahir, 2005: 153).

Episteme içinde eşrafın durumunu görürüz. Tezimizin 1. bölümünde sözünü ettiğimiz gibi, Delibaş İsyanı’nı destekleyenler misali, “*Hürriyet ve İtilaf (Partisi)*”

sempatizanı küçük bir grup olduğunu görürüz. İslamcılıkları koyu bir “İttihatçı” karşıtlığını içermektedir. Kemalist çekirdeğe *episteme* içinde destek vermemiş olduklarının gerekçesi de hazırdır. Kemal Tahir, İstanbul hükümetinin destekçisi olduğu İngiliz ve Yunan işgal merkezlerinin Ankara karşısında ürettiği propagandanın etkilerini yazar. Çünkü; bu ‘sözce’, “şapka kanunundan” önce bütün kalpaklıların(*epistemedede*) “İttihatçı” sayılmakta olduklarını anımsatmaktadır. “Şapka” modernleşme unsuru olduğu kadar, aynı zamanda İttihatçılığı da göstergeselleştirmektedir. Laclau ve Mouffe’un “*hegomanik eklemlleme mantığının*” içinde görülebilir bu konu. “Eklemlenme” tanım olarak karşımızdadır. Şapka takmak eşraf örneğinde, *öznenin* merkezi Kemalist bürokrasiye eklemlenmesine dahil bir “pratik”tir. Laclau ve Mouffe’un 1985’te yayınladıkları *Hegemony and Socialist Strategy*’deki ifadesine değinelim: “*Eklemlleyici pratik,...anlamı kısmi olarak sabitleyen düşünüm noktalarının inşasını kapsar*” (Original İngilizce baskıda:113 ‘ten Çelik, 1999:29). O dönemde, “şapka” nesne olmanın ötesinde, eklemlleyici pratiğin kendisi olarak da karşımızdadır. Bu anlamda, Newcomb modelindeki iletişim nesnesidir “şapka”. Güçlü bir “politik iletişim” sürecidir. Bu noktanın kimliklerle ilintisinin de önmeli olduğunu savlıyoruz. .

“*Laclau ve Mouffe’a göre Marksizmde hegomanya, özler düzeyinde oluşmuş bir sınıfın, onu kendi doğasına yabancı görevler üstlenmeye zorlayan tarihsel olumsuzlukla karşılaştığı*” (Original İngilizce baskıda :87) *durumlara çözüm olarak önerilmiş bir kavramdır*”(Acar-Savran, 2006: 74). Bu “hegomanya tanımı”, “iktidar nesnesini” elinde bulunduran Kemalist bürokrasi içinde naif yapısalcı tanıma uyumlanabilir. Bunu, “askeri ağırlıklı bir subay sınıfı” olarak alalım. *Episteme* içinde tarihsel olumsuzlukla karşılaşıldığı an, kendi sınıflarının özlerinden dolayı

hegomanik bir ilişkide başarılı oldukları tanımlanmaktadır. Özcü bir yaklaşımı savunurken aynı anda kayan bir göreceliliği de, “*nesnel çıkarlar temelinde oluşulmuş özneler yerine, politik düzlemde istikrarsız bir biçimde işgal edilen özne konumsallıkları...*” (:74) olarak tanımlamış olabiliriz.

Bu tanım kendi içinde çelişir gibi görünse de, paradoksal biçimde çalışmaktadır. Politik fikirleri sebebiyle Şaban’ın sermayesinin sahibi Hacı Yunus, *episteme* döneminde karşı özne –İttihatçı- sayılmaktadır. Eşraf-İttihatçı karşıtlığının, *Hürriyet ve İtilaf* sempatizanlarıyla ilintisi önemli görülmelidir. Yukarıda ifadelendirdiğimiz gibi: “*bütün kalpaklı takımını, din düşmanı, domuz İttihatçı gavuru bellediydik, ‘Heyvah, farmason-bolşevik eline düşüldü. Din iman, ırz namus ayak altında kaldı’ diyerekten gizliden dövünmekteydik.*”(Tahir, 2005: 153). *Episteme* sonunda hegomanik yapı tescisiyle birlikte, kendi kimlikleriyle/aidiyetleriyle uyumlandırılan politik söylemi ortaya çıkarmışlardır: “*Meğerse dini bütün Müslümanlarmış ki, Osmanlıya müftü olacak bir Müslümanlar.*” (:153). Bu aidiyetler, şapka takmak sayesinde ortaya çıkmaktadır: “*Eklemleyici pratik sonucunda kimliği değişen öğeler arasında bir ilişkinin kurulmasına yol açan her pratiğe eklemleme diyeceğiz.*”(Orginal İngilizce baskıda :105). Eklemleme öncesinin “ögesi”, eklemlemeyle birlikte bütünün parçası olduğunda bir “*an*”(moment) olur. Şapka takma pratiği sayesinde kimlik değişmiştir. “*Başı kırmızı fesli domuz İttihatçı gavurlarını hiç görmemişiz gibi*”(Tahir, 2005:157). Bu ifade, *epistemenin* ön dönemlerinde eşrafın İttihatçı iktidarla bir eklemlemeyi ortaya çıkartamadığını sezdirir. Zihinsel ve sınıfsal durumu şapkadan da eski olduğu içindir ki, memnun değildir Şaban. Bu çelişkisini şöyle dile getirir: “*evet , şapka geleceğine, börk geleydi kallavi kavuklar geleydi ne kadar iyidi.*

“Şapka” dedi kurban olduğumun Gazi paşamız her nedense.. Vardır bir hikmeti...Bizim orasına aklımız ermez...Pergamber postuna oturana, baş eğeceksin”(157).

Öge olarak “geleneksel başlık”, eklemlenmeyle birlikte kalpak takmayı reddetse bile, şapka takarak hegomanik bütünün parçası olmuştur. Bir an/moment biçiminde... Demek ki; Kemal Tahir’in kurgusunda eşraf, şapka takma pratiği sayesinde İttihatçılığa karşı hegomanik bütünlüğün bir parçası olmuştur. Kimliğinin eski öğelerini yeni bir ana/momente aktarmaktadır. An/moment eklemlenme öncesi bir *epistemeyken*, Cumhuriyet’in *de facto* kuruluşu olmaktadır. Eklemlenmeyle oluşan hegomanik bütünlük, Laclau ve Mouffe terminolojisinde artık “söylemdir”(Acar-Savran, 2006:75).

Kemal Tahir(2005:156), sorunsallaştırdığımız muhacir oylarının günümüzde CHP’ye değil de DSP’ye gidişine dair ipucunu vermektedir. Hem de, Şaban’ın ağzından:

Bizim Hacı Yunus Efendimiz, bugünlerde neye zorlanmakta? Gavur mallarını Müslüman etmekliğe zorlanmakta...Rum malları göçmenlere verileismiş? Ne demektir göçmen, omuz verme kulak ver, İnebolulu, ne demektir ha? Rumeli göçmenlerinin gavurdan ayrıntısını sordum?

-Ayrıntısı...Müslüman...

-Kim demiş... Yok öyle şey...

-İnandın? Tüh yüzüne...Gavur dölünden Müslüman mı olurmuş, hey akılsız İnebolu..Bunlar domuz eti yiyerekten yetişmediler mi? Hayır, göçmen kısmına Müslüman diyenin ben dininden şüphelenirim...Bizim Hacı Yunus Efendimiz, giden Rumların malları Türk’e kalsın, diyerek duru durağı, uykuyu muykuyu yitirdi kaç zamandır...”Bir Hacı Yunus Efendi’nin çabalamasıyla ele bir şey mi geçebilir?” dersin... Bir başına çabalamakta değildir. Çünkü bir elin sesi çıkmaz...Bu işin içinde adamı ipten alır mebus beylerimiz varki....(Tahir, 2005: 156-157)

Eşraf, Yunanistan’a göçen Rumların mallarının Balkan muhacirlerine verilmesi konusunda ‘tarafsız’ davranmamıştır. Bu malların muhacilerin eline geçmemesi

adına, merkezi siyasi yapının içinde Halk Partisi'yle her türlü işbirliğine girerler. Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı'nın, 1968'de Bülent Ecevit'in idaresindeki *Ulus* gazetesinde *Kurt Kanunu*'nun tefrika edilmesi tespitinin üzerinde durması önemlidir. Kayalı'nın, Kemal Tahir ekseninde konuyu son derece önemsemesinin de altını çizmeliyiz(Yalman ve Balcı 2006:97). İsmet İnönü'ye karşı CHP liderliğini talep eden ve 1980 sonrasında DSP'yi kuran Ecevit'in etrafında, Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı'nın bu temel sosyolojik bağlantıları fark etmiş olduğunu düşünüyoruz.

Feroz Ahmed(1999:55), *“Taşrada ise, İttihatçıların milli bir ekonomi yaratılmasını teşvik etme siyasetinden en fazla kazanç sağlayanlar yerel tüccar ve eşraftı. Özellikle eşraf, elinde büyük miktarda atıl sermaye bulunduğu için karlı girişimlere yatırım yapma olanağına kavuşmaktan hoşnuttu”*. Bu episteme öncesi, *İTC*'nin milli ekonomi programının en fazla desteklediği sınıfın taşra “eşraf” ve “yerel tüccarlar” olduğunu bilmemiz gerekir. 1916'lı dönemlerdeki *İktisadiyat Mecmuası*'nı referans veren Feroz Ahmed, eşrafın kurduğu şu şirketleri sayar: *“Erzurum Milli Ticaret Şirketi, Lazkiye Osmanlı Tütün Şirketi, İzmir İthalat-İhracat Şirketi”*(:55)... Rum, Ermeni ve diğer Hristiyan tüccarlarla bu şirketlerin üstü kapalı bir mücadelede olduğunu varsayabiliriz. İşgal dönemiyle ortaya çıkan episteme zamanında eşraf, Yunan ordusuna karşı finansal desteğini milli güçlere aktarmıştır. Bu durum, dönemin şartları çerçevesinde normal kabul edilmelidir. Reşet Kasaba'nın 19. yüzyıl Osmanlı ekonomi tarihi çalışmalarında ileri sürülen temel bir durum vardır. Buna göre; etnik kökenli Hristiyan ve Müslüman ayrışmasının, Marksçıl bir sınıf çatışmasında sosyal yüzeyi bulunmaktadır. Konuyla ilgili bir çalışma da, Zafer Toprak'ın -1982'de ilk baskısı yapılan- *Türkiye'de Milli İktisat, 1908-1918* çalışmasıdır. Ayrıca, *İTC* ve Kemalist bürokrasi için ortak ve geçerli

konumu tanımlayan en iyi iktisadi saptamanın Çağlar Keyder'in(Keyder, 1993:93-95) çalışmasından geldiğini görebiliriz:

Rum ve Ermeni azınlıklar sadece Pazar mantığının taşıyıcıları ve sonunda geleneksel yönetici sınıfı bertaraf edecek kapitalist sistemin burjuva unsurları olarak değil, aynı zamanda bürokrasinin geleneksel sınıf dengelerini yeniden kurmasını engelleyen, emperyalizmin içerdeki destekçileri olarak görülüyorlardı. Bu görüş, azınlıkları Osmanlı devleti üzerindeki emperyalist baskı ile özdeşleştiren...Savaş başladığında reformcu bürokrasi, hem emperyalist baskıdan kaçabilmek için azınlıkları nötralize etmek, hem de dış baskıların içerdeki desteği taşımayan yeni bir ayrıcalıklı grup bulma ihtiyacıyla aynı anda karşılaştı.Bu nedenle bürokrasinin siyasi kontrolüne tabii olacak girişimciler Rumlar ve Ermeniler olmazdı; bunların devletin bütünlüğüne karşı tehdit oluşturmayan gruplardan gelmesi gerekliydi. Bu tanıma uyar gözükten topluluk, Müslüman Türk. İçsellik, dış güçlerle ilişkisi bulunmam, şartına uygun oldukları gibi, yeni milliyetçi ideoloji için de vazgeçilmez bir destek oluşturuyorlardı. Musevi işadamları da daha az ölçüde olsa bu tarife uygundular...

Daha önemlisi, savaş döneminde taşra kökenli Müslüman tüccarların ortaya çıktığı görüldü. O zamana kadar zengin Hristiyan tacirlere göre ikinci planda olan bu grup, devlet mekanizmasıyla ilişki içinde büyük tüccar düzeyine yükseltilerek daha önemli bir rol oynamaya başladı.Taşradaki tabanlarını korurken yeni milliyetçilikten yararlanan Müslüman eşraf daha sonra Kurtuluş Savaşı'nda çok önemli bir rol oynadılar... İttihat ve Terakki'nin desteklediği bu tüccarların vurgunları ne düzeyde olursa olsun, sayıları birkaç binden fazla değildi.... Hristiyan burjuvaziden ticaret sermayesi alanını ele geçirmeleri pek mümkün değildi. Bir başka deyişle ...Müslüman burjuvazinin [adayının], devlet sınıfının başlıca ve belki de tek iktisadi muhatabı düzeyine yükseltilmesi zorunluydu. Aksi taktirde bürokrasinin projesi başarıya ulaşamayacaktı...Fakat savaş döneminin kendine özgü koşulları bürokratik projenin ancak çok-uluslu imparatorluğun ulsal devlete indirgenmesi ile başarılabilceğini gösterdi (Keyder, 1993:93-95)

Yukarıdaki açıklama ekseninde, Şeyh Sait İsyanı'nın batırılmasından sonra *“ayaklanmanın ileri gelenlerinden bir çoğu”*(Aybars, 2006: 207) tarafından imzalanmış bir bildiriye dikkat çekmeliyiz. Bildiri, dönemin İstiklal Mahkemesi'nde delil olarak kullanılmıştır. *“Kürt eşraf ve hanedanına reva görülen zulum, hakaret, kin ve nefretin birkaç senedir gazetelerde yer aldığı”*(:207). Bu siyasi sözce can alıcı noktadır: “hanedan” terimiyle feodal yapı kast edilse bile... “Kürt eşraf” terimiyle, İttihatçı bürokrasinin arkasından Kemalist bürokrasinin tercih ettiği “Anadolu/Müslüman eşrafın” içerilmediği açıktır. “Kürt eşraf” teriminin, “birkaç

senedir” “hakaret, kin, nefretle” karşılaştığına dair ifadelendirmelere rastlarız. Bize göre, bu durum gazete söyleminin altının birkaç defa çizilmesi gerektiğini gösterecektir. “Birkaç sene” ifadesiyle, *de jure* kuruluştan itibaren geçerli bir “gazete söyleminin” *karşı öznesidir* “Kürt eşraf”. Yukarıdaki analizde, Kemalist bürokrasinin ulus-devlet projesinde işbirliği yaptığı “Müslüman eşrafın”, bu sözceye göre “Kürt eşraf” olmaması ilginçtir. Konuyla çok fazla ilgilenilmemiş olduğunu da sezebiliyoruz. Köken olarak Şeyh Sait İsyanı’nın, Koçgiri İsyanı’yla ilintisinin sadece tarihçiler açısından değil, merkezi bürokrasi tarafından da alımlanmış olması gerekir. Pankürdist bir çalışma olan İsmail Beşikçi’nin(1990:50), 1.07.1932 tarihli bir mektubu içeren bir kitabı referans alması ciddi ipuçları taşır. Mektup, dönemin iki “öz türk” köylü gencinin ağızlarından Elazığ valisi Deli Fahri tarafından yazılmış bir jurnaldır.

Kürt müfsitlerinden Mehmet Nuri’nin (Baytar Nuri) milli kuvvetlerimizin ilk teşekkül ve faaliyeti devrelerinden hamil bulunduğu Türk üniformasını yerlere atarak kalbinde saklı olan Kürtlük hissiyatını ortaya koyduğu, Koçgiri isyanına teşvike muvafak olduktan sonra isyanın başına geçtiği...katilleşmiş birkaç ağır suçun faili bulunduğu halde, yine vazife ve baytarlık almak üzere tarihten bir hafta önce Ankara’ya gelmiştir. Hiyanetinden başka Türklüğe ve Türklere hiçbir menfaat ve muhabbeti böylesi bir şahsın genç devletimizin hizmetinde kullanılamayacağını kesin olarak bildiğimiz için..

Jurnale konu olan Baytar Nuri(Cumhuriyet döneminde Nuri Dersimi isminde), İngiliz istihbaratıyla çok yakın olduğu bilinen ve mütareke döneminde en güçlü pankürdist örgütlerden biri sayılacak “Kürdistan Teali Cemiyeti’nin” üyesidir. Kürdistan Teali Cemiyeti’nin kurucusu ve ikinci başkanı Emin Ali Bedirhan da, - Türkiye tarihinde pek yazılmayan- 1835’te Osmanlı’dan kopmak üzere olan Botan Emirliği’nin başına geçen Bedirhan Bey’in oğludur. Osmanlı’dan ayrılarak “Hakime Kürdistan” olarak bir devlet kuran ve “*adına sikke bastıran ve 12 yıl boyunca kendi*

adına hutbe okutan” (Zahir, 2007:10) 19. yüzyıl Kürtçülüğünün en önemli kişisidir Bedirhan Bey. Osmanlı 30.000 kişilik bir birlikle, 1847 yazında bu vassal yapıyı tasfiye etti. Aile yüksek devlet memurlukları verilerek, gözetim altında tutuldu. Böylesine güçlü bir ailenin Şeyh Sait İsyanı’na “zorla karıştırıldığını” ileri süren Kasım Bey’in mahkemede ileri sürdüğü gibi, Kürt Teali’nin birinci başkanı Seyit Abdülkadir ile Bedirhan ailesi arasında “Kürdistan başkanlığını paylaşamama”(Aybars, 2006:208) durumu olmuştur. Bu ifadenin önemli olduğunu düşünmek gerekir. Bedirhanların geçmişten gelen Kürt aristokratik gelenekleriyle, Seyit Abdülkadir arasındaki İslami önder konumlarının bölgede aşiretler arasında homojen bir siyasi tutum geliştirmedeği açıktır. 1918’in sonlarına doğru, ilk defa (karmaşık ve heterojen bir grubun bulunduğu) Koçgiri bölgesine bir Osmanlı subayı olarak gönderilen Baytar Nuri’nin, Kürt Teali ekseninde bölgenin okumuşlarından sayılan Alishir ile yaptığı işbirliğini görmeliyiz. Kemalist tarih yazıcılarının dışında, pankürdist kaynaklarda bile “eylemi, bölgesel aşiret başkanları aracılığıyla "Kürt Teali Cemiyeti" yönetmiş ve yönlendirmiştir.” ifadesi gözükmektedir. Ayaklanmadaki diğer isim Haydar Bey’dir. İnternette bulunan ve Alevilikle ilgili bir forumda pankürtist bir söylemle yazılan ilgili bir yazıda şu ifadeler yer almaktadır:

Haydar Bey Mondros Mütarekesi sıralarında "Kürt Teali ve Teavün Cemiyeti"ne yazılmış, bu örgütün bir kolunu kendi yöresi olan İmranlı'da kurmuş ve başına geçmiştir. Bütün aşiret başkanlarını bu örgüte üye yapmıştır. "Jin" (Hayat) gazetesi yörede dağıtılmış ve "Jepin" adlı bir gazete çıkarılmıştır. Gazetede Kürt bağımsızlığına ilişkin yazılar yer almaktadır. Derneğin sekreterliğini üslenen Alishir, gazetenin dağıtımını ve okutulmasını da yürütmektedir. Dernek, İstanbul'daki genel merkezle ve Seyyid Abdülkadir Bey'le de ilişki içerisinde.

Bölgede çıkarılan gazeteler aracılığıyla, -büyük ihtimalle- olaylar rahatça izlenmiştir. O sırada, Mustafa Kemal Paşa bir “heyet-i temsiliye” toplamıştır. İlgili propagandalarla ilgili TBMM arşivindeki dosyayı Mustafa Balcıoğlu(2003:131) not

eder. Alishir Bey mebus olarak Ankara'ya çağırılmıştır. Fakat; o, bu teklifi reddetmiştir. Reddediş, kanın gelmekte olduğunun işaretidir. İsyan erken başlatılmış görünmektedir. Bu olay, 9 Aralık 1920'de Sakallı Nurettin Paşa komutasında yeniden kurulan merkez ordusunun insiyatifi ele aldığı bir göstergesidir. Daha sonraki Şeyh Sait İsyanı'nda dahi, erken başlayan bu insiyatifin önemli bir unsur olduğunu sezebiliyoruz. Bölgenin özelliklerinden dolayı, bütün bu yazılanlar Kürt eşrafın ayrılıkçı denklemde görülmediğini göstermiştir. Kürt Teali'nin varlığının, Kemalist bürokratik merkeze karşı dezavantaj oluşturduğu da sezilmektedir.

Karabekir Paşa, Seyh Sait İsyanı'yla ilgili yorumunu yukardaki açıklamayı destekleyecek düzeyde yapmıştır:

Cumhuriyet hükümetinin Kürtlüğün ıslahı için hiç bir program bile yapmamıştır. Yalnız Kürtlerin Palu da bir Kürt kongresi akdini haber alınca şunları yapmış. İstanbul daki bazı Kürt reisleriyle temas yaptırarak malumat alınıyor. Ve Ekim 1924 te Kürt isyanı çıkacağını ve nasıl olacağını İstanbul Polis Müdürüyeti Dahiliye Vekaletine bildiriyor. Bu malumatı da (Mister Tamilen) namıyla İngilizce bilir bir merkez memurunu Kürt reisleriyle ile temasa getiriyor ve onları muhtariyet almak için isyana teşvik ediyor. Ve hatta İngiltere hükümeti tarafından muavenet (yardım) dahi vaad olunduğuna onları (Kürt reislerini) ikna ediyor. 26 Ekim Çapakçur baş muallimi Dünder Alp Bey Hükümeti merkeziyeye dahi Kürtlerin isyan edeceğini bildiriyor(Karabekir;1996:14-15).

Koçgiri ve Pontus tasfiyelerinde, Nurettin Paşa'nın 1902 Bulgar komitelerine karşı girişilen gayri nizami savaş geleneğinden gelmiş olmasının rolü büyüktür. Askeri bürokrasinin içindeki gayri nizami savaş geleneğiyle bu mesele, Topal Osman gibi eşraf destekli Teşkilat-ı Mahsusa liderlerinin *Özne* tarafından daha sonra neden tasfiye edildiklerini de gösterecektir. Nurettin Paşa'nın varlığı bize önemli ipuçları sağlamaktadır. Paşa, eşrafın dolaylı olarak el koymasına dayanan yapıyı, *episteme* koşullarında sarsmış ve yok etmiş görünmektedir. Bu düzeyde, *yarı söylemsellik* öne çıkar:

Aslında yukarıdaki ifadeye göre; konumuzla ilintili olarak, milli mücadele döneminde Orta Karadeniz ağırlıklı çıkan Pontus olayları sırasında mevcut ordunun cephede olması sebebiyle “Rum saldırılarına karşı can ve mal emniyeti kalmayan Türklerin iki farklı tepkisi olacaktır: Rumlara karşı çeteler oluşturmak ve sürgün”...Bu alıntıyı yaptığımız Mustafa Balcıoğlu’nun Askeri Tarih arşivlerinde yaptığı araştırmaların ürünü olan çalışmasında konumuzla ilintili önemli bilgiler bulunmaktadır. Buna göre,

İttihat ve Terakki Partisi’ne bağlı esnaf tarafından organize edilen Türk çetelerinin en ünlüsü Topal Osman’ındır. Bölgede bulunan çok sayıdaki Türk asker kaçağı da kendilerini kabul ettirmek, meşru göstermek amacıyla Rumlara karşı oluşturulan çetelere katıldılar. Savaş sayesinde, [*episteme*] hükümetin kontrolünden kurtulduklarını sanıp, Türklere karşı eylemlere kalkışan Rumlara, bu çeteler yüzünden dilediklerini yapamadılar (Balcıoğlu, 2003:74).

İstanbul’a karşı milli mücadeleden[*episteme*] dolayı, Ankara’daki bürokratik merkezi desteklemenin dışında eşrafın bir görevi daha vardır. Gerilla savaşına karşı, paramiliter “karşı gerilla çetelerini” organize etmek... Topal Osman’ın savaşa etkisinin güçlü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Balcıoğlu’nun ilgili çalışmasında; hem Pontus, hem de -zamanlamadan kaynaklanan- Koçgiri İsyanı’nın bastırılmasında etkisinin belirgin olduğu kesindir. (Balcıoğlu, 2003:151 ve 158)

Türkiyeli akademisyenler, “söylem ve iktidar ve de meşruiyet” konusunda özel olarak pek çalışmamışlardır. Türkiye’nin yakın tarihi özgünlüğünde, “söylem” nesnesi üzerine bir akademik meraksızlık salgını vardır. Konuya değinen(Çetin, 2003:67; Yücel,1998; İlhan, 2003) çalışmalarda, böylesi tarihsel bir özgünlük pek görülememiştir. 20 Şubat 2007’de Prof. Dr. V. Doğan Günay da, kişisel çalışmaların dışında(Kaş, 1992) “siyasi söylem” üzerine çalışılmamış olduğunu tarafıma bildirmiştir.

Naif bir “özne” kategorisinin öz niteliği olarak konuya yaklaşıyoruz. *Öznenin* söylem aracılığıyla siyasal iktidarı ele geçiren öz niteliği olarak bunu tanımlamalıyız. Öyle ki; bizim için *İSg*, temel bir *söylemsel merkezkaç* içinde konuya yaklaşmak

anlamına geliyor. Naiflikten bir adım ileriye gittiğimiz de, karşımıza karmaşık bir siyaset sosyolojisi veya siyasi budunbilimsel bir kavramsallaştırma çıkıyor. Bu kavramlaştırma, siyasi olanın iktidar mücadelesi içinde “öldürmeyi” görmesiyle de yakından ilgilidir. *Epistemeyi* bitiren *İSg*, doğal ve doğrudan iç savaş kurallarının işlediği iletişimsel bir *olay* olarak varolacaktır. *Epistemeye* ait zihinsel yapının siyasi budunbilimselliğinin dilde belirlendiği en temel noktayı alıyoruz. İlk baskısını 1973 yılında *Daedalus* dergisinde yapmış olan, *Center-Periphery Relations: A Key Turkish Politics* çalışmasına dönebiliriz. Yeni kuşakların bu yapıyı “anlamalarının” meşakkatini de bilerek, Prof. Dr. Şerif Mardin’in bu ünlü makalesini niçin anımsadığımızı açıklamalıyız. Makale için, “*Türk sosyal bilimcilerinin muhtemelen en çok okuduğu ve okuttuğu makaledir. O kadar ki, söz konusu makalede Mardin’in yaptığı merkez-çevre ilişkileri analiz zamanla paradigma statüsü kazanacak kadar yaygınlaşmıştır*” (Çınar, 2006:153) denmektedir. Paradigmatik bu makaleden konumuzla ilgili olan kısmı hemen ekleyelim:

Siyaset sözcüğü Türkçede, yönetim sanatı, bilgisi, siyasa anlamına geliyor bugün; ama eski resmi dilde siyaset; devlet nedenleri yüzünden verilen ölüm kararı anlamına geliyordu. 1968 ve 1969’da gerçekleştirilen bir araştırma, köylüler için siyaset sözcüğünün anlamlardan birinin hala bu olduğunu ortaya koymuştur (Mardin, 1997:44).

Yukarıdaki ifadeyi salt tarihsel olarak değil, siyasi budunbilime dair yapısal bir saptama olarak kabul etmek gerekecektir. Türkiye’nin yakın geçmişine dair siyasi budunbilim nesnesinin dilsel göstergebilimselliğini “söylem” olarak tanımlayabiliriz:

a) “gönderenin iktidar nesnesini baştan elinde bulundurması karşısında” b) göstergebilimsel alan(nesne) olarak iktidar nesnesini ilave etmenin farklı alt alanlara tekabül ettiğini fark etmemiz gerekiyor. Çünkü; “iktidar” son derece

muğlak ve iç içe geçmiş bir kavramdır. “Söylem ve iktidarın” “basın tarihinde bir söylemsellik biçimi” olarak, sorun “politik” olmanın karşısında ortaya çıkmaktadır.

Aranan kavram olarak “iktidar”, özellikle “tarihsel gazete söylemi” içinde sıkışmıştır ve onunla kaynaşarak orada yapılanmıştır. Göstergebilimsel olarak, sığ bir yapıdan(modelimizdeki birinci kattan), budunbilimsel derin bir yapıya(modelimizdeki üçüncü kata) kadar farklı düzeylerde konuya bakmamız gerektiğini biliyoruz. Bu konu bizim için, öncelikli bir kesinlik arz etmiyor. *İSg* dahilinde ve *merkezkaç* içindeki “*yarı söylemsellik*” düzeyinde, bu kesinliği aramakla kuramı fazlaca zorlamanın gereksiz olacağını biliyoruz. Bu yüzden, “kesinlik” yerine “*yöntemi geliştirmeyi*” seçiyoruz. Sığ yapıdan, derin yapıya doğru kayışın boyutunu hesaplamalıyız. Hesabımız; basın tarihinin içerdiği sözce dizisi olarak, söylemin içerdiği iktidarın “*varlığını*” gösterebilir. Bu “*varlık*”, *özne* ve *karşı özne* konumlarının içinde bir *özneleme* sürecidir.

“İktidar” kavramını, sığ yapıdan daha derin yapılara doğru geçişle anlıyoruz. Sığ yapıda naif yaklaşım ister istemez karşımızdadır. Şu ana kadar “iktidar”, *öznenin* nesnesi olmuştur. Bu nesnenin *karşı özne* tarafından nesne olarak arzulanması da, onu muhalif hale getiriyordu. İki taraflı bir çekişmenin parçası olarak... Tezimizin 2. ve 3. bölümlerinde, göstergebilimsel olarak *özne/karşı özne* ilişkileri içinde konuya ışık tuttuk. İktidar nesnesinin ağırlığından kaynaklanarak, bu ilişki basın davranışının içinde irdelendi. Özellikle, 1923 Temmuz’la birlikte Lozan Antlaşması’na nokta atışı yaparak...

İzlemeye çalıştığımız bu davranışın, *İSg*’ye ve İzmir’deki İstiklal Mahkemesi duruşmalarına *episteme* sonrası etkisi büyüktür. Dönemin basınının göstergebilimsel olarak konumunu yerleştirmeye çalışmıştık. Şimdiki

bölümlerimizde de, alana sosyal bilimsel izleği sokmaya çalışıyoruz. Sosyal bilimsellikten kastedilen öncelik nedir? Öncelik, sıklıkla siyaset sosyolojisi kavramlarını yerleştirmektir. Böylece, sığ olan göstergebilimsel düzeyden derine doğru dip dalgası çıkabilecektir. Bu dip dalgası, dilbilimsel/göstergebilimsel alandandan sosyal bilimsel veya izleksel olana (siyaset sosyolojisi kavramlarıyla) kayabilecektir.

3.1.1 Gönderge Olarak Devlet ve Basını Kanalize Etmek

İsteyen İktidar İçin “Politik İletişim”

Bu alt bölüme başlamadan önce, bir soru sormalıyız. Kavramın çerçevesini anlamak hangi manaya gelir? Bize göre, siyasi budunbilimin ve siyaset sosyolojinin etkisiyle, bu konu açılmalıdır. Bu açılma, *episteme* içinde sivil bürokrasinin ve hatta ordunun konumuyla ilintilidir. Türkiye devletinin yapısallığına dair bu tür konumlarla ilintili olarak, izleksel düzey de ilintilendirilmelidir. Bu konuda, Metin Heper’in(2006) çalışması bir dizi makaleyi içermesi açısından da önemlidir. Göstergebilime veri olabilecek yapı çalışmaları şimdiye kadar sorunlaştırılmadığı için, bu bölümlere kayışın nasıl yapılacağı net bir şekilde belirginleştirilmemiştir.

Ahenk’in temel metinlerimizden biri olması sebebiyle, bütünsel bir *episteme* katmansallaştırması düzeyinde konuya yaklaşmalıyız. Doktora tezimizin 1. bölümünde ifade ettiğimiz gibi, konu göstergebilimsel bir içerik taşıyor. Türkiye’de konuyu kurama dökenlerin başında Tahsin Yücel gelmektedir. Bu *kurucu öznenin*, akademik güzergahta yeteri kadar izlenmediğini belirtmiştik. Konuyla ilgili gerekli özgün katkının (basın tarihi gibi)sosyal alanlara akademisyenlerce yapılmadığı da

ortadadır(bkz. 1.1. bölüm). Sosyolojik olarak değerlendirdiğimizde; bir araştırma nesnesi olarak konunun önu, 12 Eylül'ün düşünsel tıkanıklığıyla birlikte kapatılmıştır. Gerekli konu meşakatli bulunmuş ve daha derin izleksel sosyal bilimsel alanlardan yeterince destek görememiştir. Prof. Dr. V. Doğan Günay'dan alıntılanırdığımız kavrama dikkat etmeliyiz. Bu çalışmayla beraber, basın tarihi gibi yepyeni merkezlerde sinerji yaratacak ortak bir etkileşim alanı bulmayı teklif ediyoruz. Bu sinerji yaratabilmek adına, eyleyen şemasını anımsayalım. Gönderenin içinden gelen bir devletin yapısallığının siyasal etkisinin salt söylemden çıktığı anda... Öldürmek(suikast, siyasi cinayet, komplo vs.) iktidar bazında önemli görülmektedir. Bu etkinin varlığından kaynaklanan ve yapısallığın parçası olan bir rıza üretme gücü var olacaktır: “söylem” ve onun ötesi olan öldürme riski...

Eyleyen şemasına, 30. dipnotta kısaca değinmeye çalıştık. Söylemin veya anlatının göstergebilimsel öğelerinin belirlenebilmesi gerekmektedir. Öyle ki; sığ düzey bu kadarını da kafi karşılamaktadır. Bu çözümleme, gözden kaçan birtakım şeyleri göz önüne sermektedir. Aksine bu, derin çözümlemeler için yeterli olmamaktadır. Herşeye rağmen, böyle bir yaklaşım basın tarihini anlatsal bir öykülendirmeden de kurtaracaktır.

Çözümleme, yeni kavramları etkileşim olarak sorunsallaştıracaktır. Bunların başında da “*iktidar*” gelmektedir. Kavramın bizi ilgilendiren temel noktası, şema içinde tarihsel olanın söylemine tekabül eden basınla ilintisidir. *Özne/karşı özne* olarak, iktidar için siyasi bir mücadele alanı açılmaktadır. *Yardımcı özne* veya *karşı yardımcı özne* konunlanması da bu bakımdan önem teşkil etmektedir.

Yardımcı özne olarak kendisini ortaya koyan tarihsel bir gazete söyleminin, basın rejimleriyle nasıl eklemlendiğini göstergebilimsel anlamda saptamalıyız. Bunu

eklemlendirdiğimizde; konunun önce vektörelilik³⁰, ardından basın-iktidar boyutunu saptayabiliriz. İlhan Bardakçı'dan daha önce alıntıladığımız gibi, “*kanalize olan vektörellikler*” kapsamında görülen kavram taslağıdır bunlar.

Greimas'ın eyleyen şemasıyla, İ. Bardakçı'nın(1977:111) “*bu devrenin basınıni kanalize etmek isteyen iktidar*” sözcüsü arasında yapısal bir eklemlemenin kaynağını deniyoruz. Karşılaştırmayı ilk kez yaptık. Nitekim; tarihsel olanın “söylem” ve “iktidar” kavramlarıyla beraber çalışmasını gerekçelendirmek açısından bunun gerekliliğine inandık(bkz. 30.dipnot). Bu alan “*basını kanalize eden iktidarın*” göstergebilimselliği olarak ön plana çıkartılmalıdır. O halde, siyaset sosyolojisinin “*iktidar*” alımlamasının çerçevesini de araştırmak gerekecektir.

Sosyal bilimsel anlamda siyaset sosyolojisinden yola çıkarak, yapılandırmaya dönemin gazetesindeki karmaşıklığı fark ederek başladık. Söylem/anlatı ve iktidarın öznel olanla ilintili kapsamında, İstiklal Mahkemesi pratiğini ele alalım. *Epistemeler* söylemsel bulgular tabakası olursa, böyle bir tabakalaşma sayılmaksızın konunun yöntembilimselliğinin ortaya konması pek mümkün gözükmemektedir. Çok katmanlılığına rağmen, Greimas'ın eyleyen çizelgesinin dinamosunun nasıl çalışabileceğini de anlamak gereklidir. Türkiye’de devlet ve *özne* ilişkisi, kuramsal yapılanmaya dair sığ analizin gereklilikleri arasındadır. Sosyal bilimsel çözümleme aşağıda nasıl yapılanıyorsa, ondan türeyecek *söylemin* çözümlenmesi de tipik bir durum olarak karşımızdadır:

Devlet ister sembol, ister hukuk fonksiyonu, isterse sadece bir “*mit*”olarak kabul edilsin, bu soyutlamanın arkasında somut unsurların ve olguların bulunduğu inkar edilemez. Bunların en önemlisi hiç şüphesiz iktidar olgusudur. İktidarı kullananlar, ülkede yaşayan bütün insanlar için, bağlayıcı kararlar alırken, kurallar koyarken ve

³⁰ Bu konu, Paris Göstergebilim Okulu’nun ürettiği eyleyen şeması düzeyinde, *Ahenk* söylemi içerisinde dilbilimsel ve göstergebilimsel manada özel olarak araştırılmalıdır. Vektörellik, bu şemaya “basın’ın” “*iktidara*” yardımcı *özne* olarak eklemlemesini açıklamak adına düşünülmüştür.

bunları gerektiğinde zora başvurarak uygularken hep o soyut devlet adına hareket ederler. Devlet adına hareket eden yöneticilerle soyut bir varlık olan devleti birbirine karıştırmamak gerekir (Acar ve Urhal, 2007 :40).

“Gönderen olarak devlet/iktidar/reisi cumhur...vs.” anlamında iktidar sorunlu bir karmaşaya sebep olabilir. Türk devletinin budunbilimsel yapısal örgütlenmesi bu karmaşayı azaltacak düzeyde midir? Bunun için bile, modelimizde felsefî bir düzeyin gerekliliğini aciliyetle seziyoruz. Karmaşayı azaltmak için üretilmiş bir kavramsallaştırma düzeyi olarak *Türk-Dasein* karşımızdadır!.. Hem derin felsefî katmanın, hem de sosyal bilimsel üst bir katmanın etkileşimi sözü edilen karmaşıklığa bir nebze su serpebilir. Bu karmaşadan çıkmak için, felsefeden uzaklaşarak (dördüncü kattan aşağıya inerek) daha sığ düzeylerde *öznenin* metindeki konumsallığına bakılmalıdır. Bunu doğru saptayan dilbilimsel ve göstergebilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Özellikle, ilk iki kat içinde... Ortaya çıkan verilere siyasi sosyoloji ve siyasi budunbilimin açısından yaklaşılmalıdır. Üçüncü kat içinde...

Yakın tarihimizdeki gazete arşivinin toptan çözümlenmesiyle de, meseleyi yeniden kuramsallaştırmanın gereğiyle karşı karşıyayız. Devlet soyut olsa dahi, meşruiyet zemini ve gerekçelendirme kaynağı biçiminde ona ait göstergebilimsel terimler karşılıklı olarak nasıl anlamlandırılacaktır? Peki bu durum, *Osmanlı versus Cumhuriyet* sürecinde nasıl bir dönüşüm geçirmiştir? Bu dönüşüm *episteme* kapsamında nasıl anlam kazanabilir? Basın tarihi olarak, “gazete içindeki siyasi söyleme”(Ws) dair ne tür bir saptamaya girişebiliriz? Göstergebilimsel terimler düzeyinde, bu soyutluğu dilin aracılığıyla tanımlamamız gerekiyor. Bahsedilen süreç, hayli zor görünmektedir. Çünkü; Türkiye pratiğinde, gönderen olarak *yarı söylemsel* varolan bir yapı da olabilmektedir. *İSg* ekseninde, “*Teşkilt-ı Mahsusa'nın(Karakol)*”

varlığı *yarı-söylemselliğin* içinde sıkış(tırıl)maktır. Bunu gözden kaçırmamalıyız. *İSg* de bu sıkışmanın içinde kalmıştır nitekim.

Bu yüzdendir ki; *yarı-söylemsel* yapılanan iktidara sahip olan “*gönderen olarak devlet*”, “*komplo*” gibi siyasi söylemsel “*suçlamayı*” karşı tarafa aynen aktaracaktır. İletişim böylelikle *özne* ve *karşı özne* arasında çift kanallı şekilde çoğalacaktır. “*Gönderen olarak devlet*” ifadesinden kastımız, “Teşkilat-ı Mahsusa’nın” Kemalist önderliğe tabii olmayan bütün kısımlarının *episteme* koşullarında direk tasfiye edildiğidir. 1953’te iletişim modelleri arasında yaygın bir kullanıma sahip olan Newcomb modeli, ABX olarak(Mc Quail D. & Windahl S, ?; ss. 35-37.) tanımlanmıştır. Bizim için;

A *özne*,

B *karşı özne*,

X *komplo* olarak siyasi nesneyi tanımlar.

Yazarlar bu modeli yorumlarken, şöyle derler: “*Ancak biz; uzlaşmaya olan eğilimin, iletişimin tek nedeni ve sonucu olduğunu düşünme konusunda dikkatli olmak durumundayız. Bilişsel ayrılıklarla beraber oluşan belirsizliği ya da rahatsızlığı çözmek için birden fazla yol vardır*”(37). Siyasal söylemin geçtiği çetin koşullarda, bu saptama doğrudan doğruya uzlaşımsızlık açısından türetilmelidir. Bu uzlaşımsızlık, İstiklal Mahkemeleri koşullarında bir önceki tümcemizin en tipik ve rafine örneğini teşkil eder. O yüzden, bir uzlaşımın beklenmesi mümkün değildir. Model *kipleştirme(to modify)* vesilesiyle, A ve B arasındaki uzlaşımaya yönelik *iletişim kanalının* kendisini çiftlemesini sağlar. İletişim anabilim dalı hocalarımızdan Prof. Dr. Oya Tokgöz’ün, tarafımıza siyasal iletişim konusunda verdiği ödevlerde de

sürekli vurgulandığı üzere, bu çift kanallı siyasal iletişim Türkiye açısından ilk muhalif siyasal parti *TpCF* ve *HF* için çalışmıştır. Bu “siyasal iletişimin” bir iletişimsizlik biçimidir. Bu da, ülkemize özgü *epistemik* yapısal koşulların bir sonucudur. Siyasal iletişimsizlik biçimi, 1950’lerde DP ile CHP; 1960’larda AP ile TİP; 1970’lerde CHP ile Milli Cephe hükümetleri(AP-MSP-MHP); 1980’lerde ANAP ile SODEP ve 1990’larda Refah Partisi/Fazilet Partisi ile diğerleri arasında gelişmiştir. Şimdilerde(2000’ler), aynı iletişimsizlik biçimi AKP ile CHP arasında işlemektedir. Bu anlamda, Newcomb modeli çift kanaldan iletişimsizliği siyasallaştırır. Bu da, bir kipsellik olarak modellenabilir Türkiye örneğinde. Bize göre *İSg*, bu anlamda da özel olarak bir araştırma konusudur.

Bir kavram olarak “*siyasal iletişimle*” birlikte, özel olarak bir araştırma konusu olarak *İSg*’nin üzerine düşündüğümüzde, daha sonraki çabalar için ağustosböceği işlevi görecektir ışık saçıcı bir metin üzerinden çalışmamıza devam etmeye gayret ediyoruz. Metin, kısa ama oldukça derin akademik öngürüler barındıran Ümit Atabek’in(1999) “*Akademik İlgi Alanı olarak Siyasal İletişim*” makalesidir. *İSg*’nin “*siyasal iletişim*” çerçevesinden algılanması üzerinden düşünüldüğünde, makale şimdiki akademik ortamda sorunlu bir çerçeve yaratıldığını da sezdirir.

Bahsi edilen çalışmada Atabek, siyasal iletişime değinir. “*Ne olduğunu değil ne olmadığı üzerinde durmak gerekir*”(7) önermesini bu çalışmada geliştirir. “*Seçmen ikna paradigması*”(Nimno ve Swanson 1990: 8) olarak konunun akademik anlamda belirlediği nokta bizi ilgilendirir: “...*Akademisyenlerin “seçmen ikna paradigması” olarak adlandırdıkları pratik görünüm, siyasal iletişim kavramının işaret ettiği süreç ve aktörlerin tümünü kapsamaktan uzaktır*”(7). Bu “*pratik*

görünümlerden biri olarak'', konumuz dahilinde *İSg* ve İstiklal Mahkemesi duruşmalarını ilgilendirebilecek bir yaklaşımla ilerliyoruz. İstiklal Mahkemesi, erken Cumhuriyet dönemi için nihai bir siyasal iletişim sorunsalı gibi önümüzde durmaktadır. Meseleye böylesine bir çerçeveden yaklaşmak, şimdiki Türkiye akademisi için son derece erken bir gündem maddesi gibi durmaktadır. Bunun gerekçelendirmesini de yazar meta-disipliner olarak metninde saptar:

Temsili demokrasinin temsil krizini tescil eden dört yılda bir siyasal aktör konumundaki seçmeni seçmeni ikna odaklı pratiklerin, siyasal iletişim paralel ve zaman zaman da onun yerine kullanılıveren başka yeni kavramları da neredeyse bir mesleki yetkinlik gösterisi olarak çeşitlendiğini görüyoruz.: siyasal marka, kampanya iletişimi, siyasal reklam, siyasal reklam, siyasal imaj, siyasal pazarlama vb. Doğal olarak siyasal iletişimin paratik dünyasını da inceleme durumundaki akademisyenlerin ürünlerinin büyük ölçüde “seçim odaklı siyasal iletişim” konusunda olmasını olağan karşılamalıyız. 1980 sonrası siyasal iletişim literatürü, bir hayli çeşitlemesine karşın temel olarak seçim iletişimi egemenliğindedir.(Jonston, 1990:300)(Atabek, 1999:7).

Siyasal iletişimin tarihsel ve daha erken demokrasi dönemleriyle ilgilenmesi, küresel akademik literatürde de pek rastlanılmayan bir konu olarak karşımızdadır. Atabek, çalışmamıza yakın bir yaklaşımla konuya yaklaşılr. *İSg*'yle ilgili mahkeme duruşmalarındaki içeriği çağrıştıracak bir üslupla...

Aristo'nun Retorik'inin temel bir siyasal iletişimin başyapıtı olduğu (Köker, 1998:83-84) konusundaki mutabakatın retorik'in siyasal iletişimin özünü oluşturduğu şeklindeki bir mutabakata dönüşmediğini ve siyasal iletişim çalışmalarında retorik'in bir altbaşlıktan öteye geçmediğini görüyoruz. Retorik, sanki siyasal iletişim kavramının işaret ettiği pratikte yutulmuş ve antik gücünü bir daha hiç kazanamayacakmış gibi sadece dar bir akademik ilgiye mahzar bir kavram olarak haksızlığa uğramıştır. Hele Türkiye'deki iletişim eğitimi kurumlarındaki fonetik bağlamlı belegata indirgenmiş “güzel konuşma sanatı” adlı ders içeriklerine sıkıştırılmışlığı da ayrıca dikkate şayandır (Atabek, 1999:7)

Konu, bütün İstiklal Mahkemesi duruşmalarıyla beraber, *Öznenin* demeçlerindeki retoriksel gücün özgül olarak incelenmemişliğiyle de ilgili görünmektedir. Hem siyasal iletişimin “antik” zamanlardaki boyutunu, hem de bu

boyutun ancak göstergebilimsellik sayesinde geleceğe aktarılabilirliğini fark etmenin hayli heyecan verici olduğunu düşünüyoruz. İstiklal Mahkemesi duruşmalarıyla birlikte, dönemin gazete söylemine doğrudan yansımış bu retoriksel gücü görebilmek, Atabek'in de fark ettiği gibi “*iktidar*” kavramıyla ilintilidir. Ayrıca, bu yaklaşıma tezimizin 3.1.4. bölümünde de değinmekteyiz.

Siyasal iletişim kavramının akademisyenler nezdindeki bir özelliği ise siyaset ve iletişim kavramlarına atfedilen öneme göre kavramın kapsamının genişleyip daralabilmesidir. İktidara göre konumlanmış süreçlerinin tümünü siyaset diye adlandıırırsak, [Biz bunu 1926'lara göre Wo siyasi olmayan Ws siyasi alan olarak ayırtırdık] gündelik yaşamımızdaki herşeyi siyaset olarak niteliyebiliriz. Ancak “*iktidarın söylem içinde ve söylem tarafından hem harekete geçirildiğini hem de yeniden üretildiğini ... (dolayısıyla da) iletişim –metin ve konuşma- olmaksızın iktidarın toplum içinde uygulanması ... mümkün olamazdı (van Dijk, 1994:314)* tezinin güçlülüğü karşısında bu kez, her şeyin dolayısıyla da siyasetinde de temelde sadece iletişimsel olduğunu ileri sürebiliriz (Atabek 1999:8-9)

Düğüm noktası buradadır. Sığ söylem çözümlemesi yapılarıyla birlikte konu, sosyal bilimsel izleksel yapının felsefi düzeye tam anlamıyla oturabileceği ender yerlerden biridir. Model, sürekli uzlaşımsallık üzerine iletişimi tanımlar. Aslında, bütün iletişim araştırmaları da böylesine bir uzlaşımın parçasıdır. Halbuki, İstiklal Mahkemesi geleneği bu uzlaşımı hem sağlamaktadır, hem sağlamamaktadır. Sağlamaktadır; asker olmayan sanıklar için arka planda bir “*pazarlığın*” olduğu sezilir. Özellikle, bazı mahkumların asılırken “*Paşa babamız bizi affedecekti*” sözlerinin başka anlamı olamaz. Bu da, akademik bir ön sezgidir. Ne *Ahenk*'te, ne de başka bir kaynakta açıkça sunulmuş bir veri yoktur. Prof. Dr. Akın Ergüden'in altta vereceğimiz sözcüsü, İstiklal Mahkemeleri duruşmaları tutanaklarının gazete yayınları açısından göstergebilimsel söylem çözümlemesi yapmadan, iletişimsel olanın uzlaşımsallığıyla /yaptırmak/ ve /dayatmak/ anlamındaki düzeyin ayrılmasına dairdir:

İletişim bir müzakere, katılım ve ortak karar verme süreci olarak düşünüldüğünde, bu süreç, iletişime katılanların üzerinde uzlaşma(consensus) sağladıkları kurallarını belirlediği dil eylemleri olarak bakabiliriz. Bu açıdan bakıldığında iletişimin temel ögesi, onun kurala bağlılığı olarak belirir. İletişim sürecini kurala bağlı bir sistem olarak görmek ise, bir toplum içindeki farklı hatta birbirine karşıt görüşteki birey ve grupların belli kurallar üzerinde konsensüs sağlayarak iletişimi nasıl sağlayabileceklerini araştırmaya zorunlu kılar. İşte bu tür araştırmalara NİTELİKSEL- KONSENSÜSE –BAĞLI-KURAL araştırmaları(kısacası N-2 araştırmaları) denmektedir(Ergüden, 1988/89: 6).

İstiklal Mahkemesi pratiğinde sorun, *iletişime katılanların üzerinde uzlaşma sağladıkları ve kuralların belirlendiği dil eylemleri* olarak tanımlanan iletişim felsefesini söylem çözümlemesi düzeyinde dengelemekle ilişkilidir. Dil eylemleri kavramı, “*speech act*” olarak İngilizce bir anlama tekabül etmektedir. Aslen, felsefeden -özellikle Wittgenstein felsefesi kökeninden- yola çıkan kavramın, Paris Göstregebilim Okulu’nun ana kavramı olan *sözceyle* uyumlandırılması sayesinde yöntembilimsel bir çözüme gitmek kolaylaşır. Açıkçası, yöntembilimsel bir sorundur bu. Bize göre, tek kişinin yapabileceği bir iş de değildir bu. Dil felsefesinden sözcelem kuramına, siyaset bilimden tarihe kadar farklı bu mesele akademisyenlerin ortaklığını gerektirir. Günümüz iletişim araştırmalarının da böylesine dev problemlerle başa çıkabilmesi için, iletişimin merkezine alınmış çok disiplinliğin öne çıkartılması gerekir.

Gönderen olarak devletin de alıcılar için bir tür rızası vardır ve burada iktidar fetiş konuma getirilir. İstiklal Mahkemesi reisinin sözcelerinin *merkezkaç* durumuna uğramış olduğunu nasıl saptayabiliriz? *Yetkilendirilmiş Sözcelem Öznesi*(mahkeme başkanı Kel Ali), *Özneden*(Reis-i Cumhur) ve devlet olarak gönderenden gelen dilsel etkilerle /yaptırmak/ anlamında ne şekilde oluşmaktadır? İstiklal Mahkemesi reisinin söylemsel pratiğinde, *öznenin* siyasi olarak *karşı özneyi* tasfiye etmesini dilsel olarak belirtmek olası mıdır? Dilsel olarak iktidar nesnesini arzulayan *karşı özneyi*

sabitlemenin önemi ortadır. “Gönderen olarak devlet”, bu iktidar nesnesini de kimi dilsel pratiklerle belirlemektedir. Öyleyse; siyasi budunbilimsel bir çözümlemeye gitmeden, muktedirliğin doğrudan iktidar içinde incelenmesi doğru mudur? Muktedirlik sayesinde “*gönderen olarak devlet*”, bütün bu göstergebilimsel terimler -özne, yardımcı özne, karşı özne, nesne olarak iktidar, gönderilenler(alıcılar)- içindeki işlev ve ilişki biçimlerini karşılıklı olarak taşımaya çalışır. Deyim yerindeyse, “*öznelerin öznesi*” bir yapı olarak oradadır.

Gazetecilik disiplininde, yakın tarihimizi basın tarihi düzeyinde söylem ve iktidar parantezine indirgemeye çabalayan bir göstergebilim kuramı kurmanın dezavantajlarını biliyoruz. Göstergebilimsel çaba, daha derin çözümleme alanları olmadan eksik kalmaktadır. Temel sorun; sosyal bilimsel nesne olarak “*iktidarın*”, kendisini *yapı-özne* ilintisinde dilsel olarak gösterebilmesi üzerinedir. Başarıldığı takdirde, tarihsel içeriklerinin içindeki öznellikleri/söylemsellikleri/iktidarsallıkları dönüştürebilir. Bunlar da, siyaset sosyolojisine ve siyasi budunbilimsel olana katılabilirler. Ayrıca, konuyu dilbilimin/göstergebilimin içinde eritebilmek de süregidecek başlıca sorumluluğumuzdur.

Kılgısal olarak, *yapı-özne* ilintisinin bizi götürmesi gereken asıl limanı da unutmamalıyız. Dilbilimsel olanın temel birimlerinden olan *tümcenin* ötesine sıçramak adına, basın tarihi açısından ne denli muğlak bir alana girdiğimizi fark ettik. “*Greimas ve çevresi, anlamlı bütünlükleri çözümlemeye tümce’yi çözümlemek yeterli olmadığı için fr. Transphrastique yapıların anlamlarına*” değindik.(Günay, 2004b:30)) Sorunun karmaşıklığı açıktır. Sözceler *özne-yapı* bütünlüğünde sınıflanması, basın tarihi metinleri açısından yepyeni bir durumdur. İktidarın yapılandığı sözce dizisi olarak söylemi *özne-yapı* olarak bulgulamak, söylemde

“eşitsizlik” arayışıdır. İstiklal Mahkemesi pratiği bu eşitsizliğin bizzat kendisini oluşturmaktadır.

Sağlıklı bir yöntembilimin olgunlaşmasının bizden sonraki katkılarla uzun zaman alacağı kesindir. *Sözce* kavramının içinden (sözceleme kuramı aracılığıyla) gazetecilik disiplinine doğru kayabilmek bile, “*iktidar*” kavramını³¹ tarihimiz açısından yeniden yapılandırmak anlamına gelecektir.

Tarihsel sosyoloji açısından bakarsak, “*iktidarı*” ele alan siyaset sosyolojisinin içinden göstergebilim/dilbilim düzeyine kaymak ve basın tarihinin içindeki arşivin söylemine ulaşabilmek yöntembilimsel bazı saptamaları gerektirir. Bunu denemeye çalışıyoruz. *Tarihsel özneler*(öznel/iktidar ve karşı özneler/muhalif), 2. iç savaş periyodunu(*ana episteme*) arkeolojize ederken, kendi içlerindeki alt ayrımları nasıl

³¹ Yakın Türkiye tarihini içeren metinlerde *iktidar* kavramını göstergebilimsel/dilbilimsel halde kavramsallaştırabilmek için, yeniden siyasi bundunbilim ve siyasi sosyoloji izleğinden yola çıkmalıyız. Foucault merkezli yöntembilimselliği uygulamayı denemek ve yeniden bir okumaya tabii tutmak gerekliliğiyle... Yöntembilimsel yaklaşım kaygısı güdülmeden, söylemin kökensel olanla *epistemeler* olarak bağlanılması bir yana, ayrıca da şimdiye doğru ilerleyen alımlama öbekleriyle ortaya çıkan değişimleri gözardı etmek de yönetemden vazgeçmek anlamına gelecektir.

Deneysel olarak geliştirdiğimiz yöntembilimin göz ardı edilmesiyle ortaya çıkan durumu yukarıda verdik. “*Kemalist Söylem*” üzerine yapılan çalışmalarda şu ana kadar “*Söylem olarak Nutuk*” gibi bir kavramsallaştırma akademik gündeme getirilememiştir. “*Kemalist Söylem*” olarak nitelenen ve onun resmi söyleme tekabül eden iktidarını ön plana almaktan başka bir şey değildir bu araştırmalar.

Foucault merkezli bir kavram olarak “*söylemin düzeni*” içinde düşünürsek... Mevcut yapılanan durum, araştırma nesnesini resmi bir söylem olarak sabitleyip, bilimsel araştırma *neliğinden* uzaklaştırmak anlamına gelmektedir. Bu *nelikten* iyice uzaklaştığımızdaysa, onu oluşturan tarihselliğin de yok sayılması kaçınılmazdır. Tarihselliğinden soyutlanmış bir “*Kemalist söylem*”, ayın karanlık yüzü anlamına gelmektedir. Karanlık yüzün görülmesi için, aydınlık bölgeye geçmenin koşulları aranmalıdır. Bunun sebebi, iç savaş koşullarının(*epistemeler*) gözardı edilmemesinden geçmektedir.

Mc Luhan’ın “*elektrik ampülü sıfır derecesinde enformasyon içerir*” önermesinde olduğu gibi, kuramın kendisi de akademik düzlemde aydınlatılmalıdır. Söylemin kendisinin bir tarihsellik ürünü olduğunu fark etmek, *neliğin* ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Şüphesiz, karmaşık gözükebilen tarihten bahsediyoruz. Basın tarihi paralelliğinde, arşivin içindeki söylemsel olanın göstergebilimselliğini fark edebilmek için süregiden yurtlanan bir çaba gerekmektedir.

Dil ve *iktidar* ilintisi, özne söz konusu olduğunda çetrefil gözükebilmektedir. Türk devlet geleneğinden “*Osmanlı versus Cumhuriyet*” geçişkenliğine kadar; hem siyasi budunbilime, hem de siyasi sosyolojiye gönderme yapmak gerekmektedir. Bu sebeple; problemi aşmanın yollarından biri, göstergebilimsel kuramı oturtabilmektir. Siyaset sosyolojisi, ampirik verinin tümevarımından sonra inşa edilmelidir. Böylece, sosyal bilimsel bulguyu tarihin ham maddesiyle test etmiş oluruz. Bu çalışmada; *epistemeler*, tümevarımsal aralığı tanımlayan *bilgiküreleridir*. Onlar, bizim basın tarihimiz için üretilmiştir ve Foucault’dan ödünç alınmıştır.

yapacaklardır? *Ana epistemeye* veya 1923-1926 arası dönemi kapsayan *alt epistemeye* nasıl bir yöntemle neşter vurabiliriz?

Sığ yapılardaki göstergebilimsel analiz nasıl biriktirilmelidir? *Epistemeleri* kapsayan ve genelgeçer kılan tümdengelimsel önermeleri geliştirmek imkansız görünmektedir. Bununla ikame edilen bilimsel bir araştırma biçiminin ele alınması gerekir. 31. dipnotta sözünü ettiğimiz *epistemelere* ait sözcelerın göstergebilimsel analizini nasıl toplayacağız? Analize ait olanın tümevarımsal saptaması niçin zordur? Her *epistemeyle*, arşivin içindeki sözceyi arkeolog gibi ele almak gerekir. Mesele, ampirik bir yöntemle tekabül etmek anlamına da gelmektedir. Basın tarihi düzeyinde, *arşivin* içindeki sözce dizisi olarak teker teker söylem avcılığı yapmak gerekir.

Tarihsel gazete metni nasıl bir iktidar(göndergesellik) sistemi içinde okunabilir? Gazete, iç savaş koşullarında aynı zamanda nesne olarak da varlığını sürdürür. Üstelik, iktidarın paylaşılması mücadelesinde politik bir araç içeriğiyle de çalışmaktadır. *Yardımcı özne* gibi eyleyen şemasında işlevlenmektedir. *Ahenk*, İstiklal Mahkemesi adına *yardımcı öznedir*. İktidar, -iç savaş koşullarında- sürekli el değiştiren bir kayganlık düzleminde okumaktadır. Sabitlenen söylemin düzenini izlemenin zorluğundan bahsediyoruz aynı zamanda.

Kuramın genişlemesinde geldiğimiz durakta, dilbilim/göstergebilim düzeyinde sözceleme kuramı dışında elimizde pek bir arka plan görememekteyiz. Kuramın bu düzeyinde göstergebilimsel olarak izlediğimiz Prof. Dr. V. Doğan Günay(2006:5), kavramı *öznenin* özelliği şeklinde sıfatlandırılmış bir nesne olarak ele alır. *Karşı özne* olarak mahkemede bulunan Karabekir Paşa'nın aşağıdaki sözcesi, *iktidar* ve *SÖ* olarak konu hakkındaki örneklerden biridir:

Çok teşekkür ederim ki üzerimde üniforma yok.. Etrafımda öyle entrikalar dönüyor ki eğer elimde kuvvet, kudret, ordu, asker, top zabıt varken bi hiyanet olsaydı ben maddeten ve mahv olmak vaziyetine düşecektim (*Ahenk*:75)

Karabekir Paşa, en çaresiz görüldüğü sanıklık aşamasında bile, alıcı olan subaylara “...kendisine ihanet etmiyeceklerini” bilerek güvenmektedir. *SÖ* olarak çaresiz haldeyken bile, üniformasızlığın gizli “*iktidarını*” karşı tarafa göstermesinin üzerinde durulmamıştır. Örneğimiz; “*güçsüzüm!*” diyen bir generalin, ordunun gücünü gönderen olarak arkasında taşımasının yansımalarından biridir. Bu, söylemin duruşmalarda nasıl bir öznellik üretimine denk gelebildiğinin derin ipuçlarını da barındırır. *Durum öznesi* olarak mahkum bir general, *SÖ* olarak ordunun gönderenliğine eklemlenir. “*Güçsüzüm!*” diyerek, güç sahipliği yetkilendirilmiş mahkeme heyetine seslenmektedir. Böyle bir ifade söylemesi ender görülen bir hadisedir.

Greimas’ı izleyerek ifademiz şu olmalıdır: “*öznenin nesnesi... iktidara sahip olma biçiminde tanımlanabilir*”. Gönderen olarak devlet aygıtının iktidarı belirlediğini ifade etmeliyiz. Basın açısından kanalize eden *vektör* olarak da... Karabekir Paşa’nın sözcesine dönelim. Bu sözce; iktidar nesnesine sahip olmadan, - gönderenin iktidarı sayesinde- *SÖ*’nün de iktidara sahip olabileceğini göstermiştir.

3.1.2 Siyaset Sosyolojisi’nden Basına: Göstergebilimsel İktidar

Konuyu siyaset sosyolojisi düzeyinde de eklemlendirme çabamızdan söz etmiştik. Siyasi söylem olarak İstiklal Mahkemesi ve çevresindeki ilgili *Ahenk*

yayınlarını da konuya eklemlemeye çalıştığımızda, elimizde siyaset sosyolojisi anlamında çok fazla veri olmadığını görürüz.

Akademik düzeyde yakın tarih ayrıntılı düzeyde çalışılmamıştır. Siyaset sosyoloğu Andrew Heywood'un(2002:11) "*A ve B arasındaki ilişki olarak görüldüğünde, iktidarın üç boyutunu ele almasının*" gerekliliği üzerinde duruyoruz. Akabinde, Hobbes'un iktidar alımlamalarına bunu bağlıyoruz. Siyaset bilimci olmadığımız için; Prof. Dr. V. Doğan Günay'ın, Greimas'taki şematik etkileme biçimlerini eksen olarak "*vektörellikler*" olarak dile getiriyoruz. Şu halde, iktidar boyutunu parlatmaya çabalıyoruz.

Karabekir Paşa'nın bir önceki bölümde yer alan ifadesi, ordu göndereninden açılan bir *vektörel sözceydi*. Gönderenin taşıyıcısı ordunun gücünü/iktidarını, kendi sözcesinin aracılığıyla mahkeme reisine taşıyordu. Şu an için, dar bir siyaset sosyolojisi penceresi açabiliyoruz. "*Karar verme olarak iktidar, ...kararların içeriğini çeşitli biçimlerde etkileyen bilinçli eylemlerden oluşur*"(Heywood, 2002:11 alıntıl原因an Erdem, 2005: 40).

Böylece; "*üniformam yok ama ben bu ordunun bir parçasıyım*" ibaresi gizli taşınan bir içeriktir. Durum, bizim açımızdan o dönemin koşullarını da anlatır. Üstü kapalı olarak, bir iç savaş sinyali yakılmaktadır. Bu bağlamdan, "*çatışma ve karşı koymayı içeren asimetrik iktidar anlayışını*" çıkartmak durumda kalırız(Erdem, 2005 :43).

İstiklal Mahkemesi'nin siyasi misyonlu ve olağanüstü koşullarda çıkmış bir mahkeme olduğunu farzedelim. Nerede siyasi söylem biçiminin uzantıları olduğu, nerede bunun dağıldığı siyaset bilimciler tarafından özel olarak sabitlenmemiştir.

Olağanüstü hal mahkemesi olarak İstiklal Mahkemesi, asimetrik anlayışın prototip şeklidir. Karabekir Paşa'nın yukarıdaki sözcesi de o noktayı fark etmekten geçer. Siyaset ve siyaset sosyolojisi açısından, bir kavram çifti olarak “*iktidar ve İstiklal Mahkemeleri*” düzeyi çok fazla çalışılmış bir alan olamamıştır. Heywood'un tanımını, Hobbes'un anlayışının uzantısı olarak görüyoruz: “*Riayet [kolektif rıza anlamında özneye ait bir tür vektörellik] sağlanması olarak iktidar...A (bir kısım insanlar) B'yi(diğerlerini) denetim altına almaya çalışır. Çatışan ve karşı koyan taraflar vardır. Bunun bir uzantısı olarak A'nın B'yi mahrum bırakması; ödüllendirmesi, cezalandırması vardır*”(44). A(özne) olarak B'yi(karşı özne) denetim altına almak için kuvvete başvurmayı bir biçim olarak kullanır. İstiklal Mahkemeleri A'nın iktidar aygıtları olarak çalışmışlardır. A: *özne* ve B: *karşı özneler* ayrışmalarının temel ayrımı, “*maksimalist/minimalist*” ayrımıdır. Bu ayrım üzerine sosyal bilimsel çalışma yapılmaması büyük eksikliktir. Prof. Dr. Yalçın Küçük tarafından bu ayrım son çalışmalarında dile geliştirilmiştir. Ne yazık ki, önemli bir akademisyen olarak Küçük'ün de üzerine hiç çalışılma yapılmamıştır.

A olan *özne*, iktidarın sayesinde şemamızdaki gönderen ve *özne* ilişkisi ayrım alanında tanımlanır. Dilsel etkileri /yaptırmak/ olan dilbilimsel kipsel yapılar(işlevsellendireceği vektörellikleri), B olan *karşı özneleri* söylemsel düzeyde etkisizleştirmek için kullanılmıştır. Onların bertaraf edilmesi, politikadan tasfiyelerinin de amaçlanması anlamına gelmektedir. Dönem açısından irdelendiğinde, iç savaşın bir “*kurt kanunu*” olduğu da görülecektir. *İSg* nesnesi dahil olmak üzere, İstiklal Mahkemesi de söylemsel düzeyde iktidar mücadelesinin kurgusal(fiktif) parçalarıdır. Çünkü; *gerçekleşmiş* bir suikast eylemi yoktur. Sadece bir *girişim* mevcuttur. Söylemsellik de, bu sürecin kendisinde nüanslarla köklenir. *Alt episteme*

koşullarında söylemi oluşturan *sözcelerin* bu özel koşullarla çözümlenmesi gerekir. “*Toplumsal olarak çok yönlü ve pek çok sırları ve saklı yönleri bulunan ve bir kurum niteliği taşıyan dilin söyleme dönüşmesi bireysel kullanımı belirtir*”(Günay,2004: 170).

E. Benveniste’nin çalışmamızda sıklıkla tekrarlayacağımız yukarıdaki ifadesi, katıksız bir saptama olarak görülebilir. Aksine, ifade son derece kaotik kuramsal bir düzeyin varlığını haber vermektedir. Böylesine büyülü bir alan da, bizi kapısından içeri sokmaktadır. Prof. Dr. V. Doğan Günay’ın da belirttiği gibi, dil bir “*kurum niteliği taşır*”. Dolayısıyla; V. Doğan Günay, bünyesinde toplumsal olarak (sosyal bilimlerin varolduğu alan şeklinde) “*çok yönlü ve pek çok sırrı saklayan*” bu yapının varlığını önümüze açar.

Her milli dil için, bu yapının kendine ait bir dünyası(özgüllüğü) olması gerektiği düşüncesi de ortaya çıkar. Bu özgüllüğün içinde yabancı dillerde geliştirilmiş kuramları çevirseniz bile, yapı milli diliniz olduğu andan itibaren, kuram da bu yapının kendi dinamikleriyle gelişmek zorundadır. Çünkü; bu yapı, “*tarihsel öznenin*” kolektivitesini yüklenmektedir. Yazının varlığı düzeyinde, basın tarihi “*yapıya*” kaynaklık etmek durumuyla oradadır. Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı, Türkiye’deki tarihsel yapıya dair 1960’lardan gelen sosyal bilimsel algılayıştaki temel gönderen sorununu özetlemeye çalışmıştır. Ayrıca, diğer bütün çalışmalarında yerli bir kuramın bütünlükçü olarak kurulmasının gerekliliğinden önemle söz eder(Kayalı, 2002 ve 2003):

Tarihsel farklılık ve yerellik bütünsel bir yaklaşımdan kaynaklanmadan gündeme getirilmiştir. Dolayısıyla tarihten bahis bir teferruattan bahis olarak anlaşılmıştır. Gene aynı anlama gelmek üzere Türkiye’nin somut tarihsel gelişimi konusunda derinlikli değerlendirmeler yapılmamıştır. Dolayısıyla Türkiye kapsamlı meseleleriyle hiçbir biçimde yüzleşmemiştir(Kayalı, 2005: 23).

Milli dil içinde (*yapı-özne* olarak) basın tarihini, kolektivite içinde düşünüyoruz. Örneğin; “*komplo*”, dilsel tarihsellikte beraber yapılaşan *öznelerin* içinde bulunduğu siyasal iletişimin nesnesidir. Kolektivite, siyasal iletişim nesnesi olarak çift taraflı çalışmaktadır. O, siyaset sosyolojisinin kilit bağlamıdır. Bu, yöntembilimsel bir kan uyumu sorunudur. Bizim örneğimizde, bu kan uyumu sorununu aşmak için ne yapmak gerekmektedir? Resmî tarih yazımına teslim olmak gerekmiyorsa, nasıl bir tutum takınılmalıdır?

B'nin A'ya suikast hazırlığı/planı, Ahenk'teki içeriğin bizatihi kendisidir. Resmî tarih yazımı, bu paralelde maddenin doğal hali olmalıdır. Bu durum, *söylemsel merkezkaç* varlığının açık delilidir. Resmî tarih yazımından öte, dille ilgili olduğumuz için *Ahenk'teki* yayının paralelinde konuya yaklaşıyoruz. *Ahenk'teki* söylemin çözümüyle ilgiliyiz. İletişim nesnesi olarak “*komplo*” kavramını ele alıyoruz. Bu, bilgi nesnesi olarak doğrudan bir bağlamlandırmaya girmemeyi tercih etmek anlamındadır. Çünkü; bilgi nesnesi olarak, tarihsel bir önermenin doğrudan muhatabı değiliz.

Yararlanılacak bir muhatabiyet kabul etsek bile, tarih yazımı olarak *olay*, mevcut söylemi belirlemekte aciliyet içerebilen durumlara tekabül etmelidir. Tarihsel olanın görüngüsü düzeyinde *tarihçi/araştırmacı öznenin* asal görevi, sürülen tarihsel önermenin/sorunun yanıtlanmasıdır. Gereken doğru ve yanlış yanıtlar için dökümantasyonlar bulmak da bunun içine girer. Basın tarihinden anladığımız, tarihe kaynak döküman sağlamaktan ve onları silsile haline getirmekten öte bir şeydir. Yöntembilimsel öncelik, tarihsel olan nüshadaki mevcut söylemi *epistemeler* düzeyinde analiz etmektir.

Şu halde; *A* olarak *öznenin* (çoğu zaman) karşısında bir *B* olacaktır. *Karşı öznenin* varlığını teminat altına alacak biçimde, iletişim nesnesinde *karşı söylemi* aramak ne anlama gelmektedir? En azından *B* tarafından belirtilenlerin, *Ahenk*'teki ilgili sayılarda açıkça ifade edilip edilmediği sorunsalıyla yüzleşmek gerekmektedir. Bahsi geçen söylem içinde aranan her neyse, *epistemelerin* altını içerebilecek (*alt epistemik*) olasılıkları da göz önünde bulundurmak gerekir.

Unutulmaması gereken, iletişim nesnesi olarak söylemin içinden “*komployu*” ayırmaktır. Minimum düzeyde de olsa, onu *yapı-özne* içinde sözcük düzeyinde açıklamaktır. Açıklama; hem tarih yazımının, hem basın tarihinin içinde üreyen söylemlerde bu nesneyi aramaktır. Hatta; sanatsal söylemde dahi, bu organik yapıyı görebilmemiz mümkündür. Milli dil organik yapı gibi anlaşıldığında, konu parlatılmış olur. İnorganik yapısal oluşumları izlemek gereklidir. Bunları ayıklamak kapsamında, *epistemeler* içinde (arkeolojik katmanlar misali) bir *yapı-özne* oluşumunu izlemek lazımdır.

İktidar yapıdaki ana omurgadır. *Karşı özne* (siyasi temsil olarak *B*'nin doğrudan içinde olmasa bile) söylemi, gönderen olarak *A öznesinin* “*yetke ve yetki/iktidari*” sayesinde ortaya çıkmıştır. Bunun gücü oranında, gücünü de inşa etmek zorundadır. *Söylemsel merkezkaç* burada ortaya çıkmaktadır.

Alt bölümde, şimdiye kadar kurduğumuz yöntemi sınırlamaya çalıştık. Prof. Dr. V. Doğan Günay'ın(2004:170) aracılığıyla, E. Benveniste'yi izlemeye geri dönelim: “*yani toplumsal dilin bireysel kullanımı demek, o dilin bir birey tarafından üretilmesi ve üretilen bildiriden sorumlu olması demektir. Bildiriyi kendine mal etmek de,bildiri içindeki yer, zaman ve kişiye ait belirleyicilerle olmaktadır*”.

Sözceleme kuramının en önemli soyut kuramsal gerilimine girmiş olmaktadır. Belirleyicilerin yer/zaman/kişi olarak saptanması, *öznenin* dili söyleme dönüştürebilmesi için gerekli sorumluluğu almaktan geçmektedir. Siyasal iletişim nesnesi olarak “*komplo*”, belirleyicilerin sabitlendiği bir sözce olarak karşımızdadır. Şimdilik bunu, siyasal iletişim nesnesi olarak *karşı öznenin* konumunda anlamak gereğiyle karşı karşıyayız.

Bu “*komplo*” nitelemesinin siyasal bir iletişim aygıtı olarak işlemesi, *İzmir Suikastı girişimi*’ni biçimlendiren ve aktaran söylemleştirme, anlatım zamanlarıyla doğrudan ilişki içindedir. *Epistemenin* koşullarının dışında, konuyu daha sonra da alımlarken, onun ortaya çıkmış bir söylem biçimi olarak değerlendirilmesi gerektiğini yukarıda vurguladık. *Söylemsel merkezkaç* etkisinden kendini kurtarabilen özgür söylemsel yapılardır belirttiğimiz. *Özne* için dili bireyselleştirerek söylemselliğe dönüştürmek, “*iktidarın yitiriliş*” nesnesi olarak kuvvetli bir etki yaratılması gerektiğine denk düşer. İç dünyası açısından da... Siyaset psikolojisi düzeyinde, bu söylemin özgül olarak büyüteç altına alınması gereği de açıktır.

Söylemin düzeni içinde, *söylemin merkezkaç* bir nesne olarak yansıdığını anlamak için sorulacak soru şudur: *Komplo* bir iletişim nesnesiyse, bu nesnenin varolabilmesi açısından “*dili bireysel kullanım haline sokmak*”(Benveniste,1983:80) gerekmekte midir? Bunu kendi söylemine dönüştüren ve sorumluluğunu alan bir *öznenin* varlığına ihtiyaç duymamız da gerekmekte midir? Yanıtımız “*evet*” olmak zorundadır. İktidar nesnesinin yitirilişi de sorumluluk düzeyidir. Ayrıca, travmatik bir düzeyde olduğu da kesindir. İçkin bir düzey olarak göstergebilimsel çözümleme açısından iktidar nesnesinin yitirilişi de önemli görünmektedir.

Sorularımızda referans olarak verdiğimiz noktayı açan Prof. Dr. V. Doğan Günay'ın söylem tanımı Emile Benveniste'yi izler. Oradan da, *sözce/sözceleme* kavramlarına ulaşılır. Biz bu kavramlara ancak tanım olarak girebiliyoruz. Basit görünmekle beraber mesele, oldukça soyuttur ve fazla elamanı kapsamaktadır. Konuyu *epistemelerle* kavramsallaştırdığımız düzeyde, yepyeni kuşatıcı bir paradigmaya doğru yaklaşıyoruz. Böyle paradigmatic bir oluşum sayesinde, tarihsel olan söylemin bir parçasını(sözceyi) isteyen istediği gibi cımbızla alma kolaylığını edinemeyecektir. *Öznenin* konumuna göre tanıklık geliştirme kolaycılığından mahrum kalınacaktır.

Ayrıntısına alt kısımda genişçe yer vereceğimiz *sözceleme öznesi* için şöyle bir giriş ifadesi kullanabiliriz: “*dilin birey tarafından üretilmesi ve üretilen bildiriden sorumlu olması...* Bildiriyi kendine mal etmekle beraber, “*bildiri içindeki yer, zaman, kişiye ait belirleyiciler*” olarak ifadelendirilmesi gereken kavramsallaşmadan başlıyoruz.

Konuya derinlemesine tekrar girmek gerekmektedir. Şimdilik, konuya sadece iktidar bağlamında girebiliyoruz. Dilbilimsel/göstergebilimsel düzeyde *öznenin(A)* vektörelliğini, bir iktidar taşıyıcısı olarak tanımlayabilmek gerekmektedir. *Karşı öznenin(B)*, özneye karşı “*komplo*” olarak geliştirdiği siyasal iletişim düzeyini hem *epistemelere*, hem de *karşı öznenin* konumsallığına bağlı olarak incelenmek zorunluluktur. Siyasal iletişim nesnesinin *A*'ya karşı geliştirebileceği bütün söylemsel yapılar, *karşı öznenin* üreteceği vektörellik olarak saptanmaktadır. Bu da, “*komplo*” sorunsalını meydana çıkarır.

Türkiye iletişim akademisinin, şu ana kadar değerlendiremediği bir derinlik vardır. Doktora tezimiz açısından, bildiriyi *epistemelerle* somut analize tutmaya

ihtiyaç vardır. Daha sonra *sözce* olarak tanımlasak bile, *özneye*(A) ait bir “*yetkelenmenin*” öz niteliği olarak konuyu değerlendiriyoruz. Gönderen olarak iktidar, bu anlamda sıfatlandırılmış bir süreçtir. Bu da, *özneye* ait “*yetkelendirmenin*” öz niteliğinin taşıyıcısı bir *vektörün* üreticisidir. Siyaset felsefesi düzeyinde, üzerinde düşünülmesi gereken nokta burasıdır. Yapı, *özneyi* bu *vektörellikleri* izleyebildiğimiz düzeyde belirleyebilmektedir. Foucault merkezli söylemsellik ve söylem dışılık da burada çalışmaktadır. Hem dilsel, hem dil dışı ayrımın ötesinde, Türkiye’de gönderen olarak *iktidarı* alımlayabilecek kategorilere ihtiyaç vardır. Aynı zamanda *yarı söylemselliği* de içine çeken ara kategorilerdir bahsettiğimiz. Ampirik veri henüz toplanmaya başlamadan onu dil ve dil dışını ayırmak, 21. yüzyılda kuram yapan birisi için geriye gidiştir. 19. yüzyıldan kalma bir duruma geri dönmüş gibi...

Öyleyse, gönderen olarak “*yetke*”, E. Benveniste’nin izinden giderek *öznenin* dil içinde gömülüp kalmasına denk düşer. Oradan, *söz/sözce/söylem* kavramlarına dönüştürdüğü bildirisini kullanma sorumluluğunu peşinen kabul etmek yoluna gider. Osmanlıca/Türkçe “*yetke ve yetki/iktidar*” ifadelerinin, “*sözlük*” düzeyindeki anlamlarını kapsayan zihin haritalarını büyüteç altına almamız gerekir. Dilbilimden sosyal bilime kaymak uğraşında...

3.1.3 Sözlüksel Ağ Olarak “Yetke ve Yetki”/“İktidar”

Bir izleğin(fr.théma) içinde dönüyoruz. Prof. Dr. V. Doğan Günay(2003:73) “...izlek, *metin bağlamındaki sözlüksel alanla, anlamsal alanla, ya da sözlüksel ağla ilgili belirlemelerdir*” demektedir. *Özne/İktidar/Bildiri* ilişkisinin izinden giden

bir “bağdaşıklık” içindeyse, ilgili ifadenin(Günay,2003:73) dahil olabileceği 17. dipnotumuz konumuzun çekirdeği sayılmalıdır.

“Sözlüksel alan (fr. *Champs lexicaux*) : Aynı kavramı ilgilendiren bir metnin sözcüklerini gruplandırır.” Biz burada “iktidarı”, “yetke”; “salâhiyet” ; “kıfayet” ve “yetki” ile birlikte gruplandırdık. Daha ayrıntılı bir çalışma dilbilimciler, sosyal bilimciler ve dil felsefecileri bakımından disiplinlerarası bir düzeyde yapılmalıdır. Öznenin iktidarla ilişkisi açısından kavramı da kullanışlı sayılmalıdır.

Prof. Dr. V. Doğan Günay, “Sözlüksel Ağ: (fr. *Réseau lexical*) belli bir metin ya da bağlam içinde, düz anlam ya da yan anlamları ile çağrıştıran, aynı düşünce ya da gerçekleri belirten sözcük gruplarıdır.. Bir bakıma sözlüksel alandan daha geniş bir tanımlamadır” (Günay, 2003:73) yazmaktadır. Sosyal bilimsel düzeye özneyi çekebilmek uğruna, burada mütevazı bir denemeye girmek durumdayız. Mesele, Osmanlıca/Türkçe dikey arkeolojik dönüşümün ya da sosyal bilimsel kavrayışın, özne/iktidar ilişkisi üzerinden gündeme getirilmemişliğinin ötesine geçebilmektir.

“Yetke”, etimolojik sözlükte 1935’ten itibaren Osmanlıca “salâhiyet” karşılığıyla kullanılmıştır(Nişanyan, 2003:496). Anlamı, *Büyük Türkçe Sözlük*’te(1992) şöyle verilmektedir: “Bir şeyi yapmaya izni ve hakkı olma, bir işi yapma veya yapmama gücüne sahip olma, yetki” olarak tanımlanmaktadır(1992: 957). Burada, sözlüksel alandan sözlüksel ağa doğru bir kayış yapılmıştır diyebiliriz. İkinci anlamıyla, eylem ve özne arasındaki ilişkiyi “bir işi yapabilme gücüne sahip olma” şeklinde sıfatlandırabiliriz. Bu, özneyi niteleyen bir “iktidar” sıfatlandırmasıdır. “İktidar”, Atatürk’ün Dil Kurumu’nun uzmanlarının hazırladığı sözlükte şöyle geçmektedir: 1. “bir işi yapabilme gücü, erk 2. olarak da; “Devlet

yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi, bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar”(1997a, 272).

“Yetki” sözcüğünün anlamı, bizi yakından ilgilendirmektedir. Etimoloji sözlüğüne tekrar döndüğümüzde; “yetki” sözcüğünün 1935’e kadar “kıfayet”, 1944’e kadar da “salâhiyet” olarak kullanıldığını görürüz(Nişanyan, 2003: 496). *Kıfayet*, “yetme ve yeterlilik”(Doğan,1992: 650) türevleriyle *öznenin* tek parti döneminde gündeme eklenmiştir. Bunun, kendine yeterliliği çağrıştıran bir zihin haritasında olduğunu görebiliriz. Bu iki sözcük (“yetki” ve “yetke”), tek parti dönemi bitince 1944’te “salâhiyet” anlamında kullanılmışlardır.

Öznenin dilsel ve sözlüksel anlamı da konumuzu ilgilendirmektedir. *İktidar* *öznenin* hem devleti, hem ilgili kurumlarıyla “yetki ve yetke” ile birlikte çıkarsanabileceğini savlıyoruz. Bizim için yabancı bir alan olmasına rağmen, *SÖ*(*Sözcelem öznesi*) üzerinden konuya yaklaştırmaya çalışıyoruz. Toplumsal politik sistemin yüklediği “yetke” durumunun dil içinde çok karmaşık boyutları olduğunu da hesaba katarak... *SÖ*’nün çok disiplinli bir alana tekabül ettiğini de imlemek açısından, “sözlüklere” dair çalışmaların özel veri tabanları olduğunu da düşünüyoruz.

Bulabildiklerimiz arasında bir çalışma da, “*XIX. Yüzyıl Tatar Sözlüklerinde Yönetimle İlgili Söz Varlığı Üzerine Bir Kaç Not*” adlı kısa bir makaledir(Khisamova,2005). Tezimizle doğrudan ilişkisi olmasa da, bu çalışmada Kemal Tahir’in *Kurt Kanunu*’nda geçen bir argo sözcüğe gözümüze ilişti. “*Zagon*” kelimesinin kökeninin Tatarca’da 19. yüzyılda dahi kullanılıyor olması ilginçtir. Örneğin; Rusça’dan gelen “*zakon*” Slav kökenli bir sözcüktür(Khisamova, 2005: 310, 311). Bu kelime, o dönemin iktidarını yoğun bir şekilde ifadelendirir. İlgili

romanda argo bir ifade olarak birden çok yerde geçmektedir. “*Bir yolu bulunsun da bu paşalar zagonu bitsin artık dedim*”(Tahir, 2005:103).

İlgili çalışmanın sayfalarında (:310-312);

-reis: kural koyucu

ihzar: devlet gücü,

leşker: ordu,

başlıq hükümdar ve ya devlet gücü

gibi kelimeler geçmektedir.

Yukarıdaki sözcüklerin birçoğu, konu üzerinde iz sürecekler ve çalışacaklar için farklı çağrışımlara tekabül edecek ipuçları taşımaktadır. Tatarca’daki kelimeler ekseninde, zamanın Osmanlıca sözlükleriyle ilgili olarak da özel olarak araştırılma alanı yaratılmalıdır. Dil ve politikbudunla beraber, meselenin bilim boyutu da basın tarihi açısından geliştirilmelidir. Betisel çözümleme adına, söylem ve gerçek dünya karşılaştırmasının yapılması gereklidir. Karşılaştırmanın politik ilintisi dahilinde, özgün bilgi birikimine ihtiyaç duyulduğu da su götürmez bir gerçektir.

Bu bölümün ardından, *SÖ(Sözcelem özne)* olarak konuyu derinleştirmeye çalışacağız. Bu özel *özne* tipinin göstergebilimsel olarak iktidar/devlet/reisicumhur vs. olarak dilsel karşılığını da biraz daha açmaya çalışacağız.

3.1.4 Yalçın Küçük Ve Erik Jan Zürcher'den: *Episteme* Öncesi/Sonrası *Nutuk*'u Okuyabilmek ve *İSg*

Bu alt bölümle birlikte, şimdiye kadar yazdıklarımızla kuramsal bağ kurmak ve sonuç bölümüne doğru bir sıçrama yapmak istiyoruz. Bunu yapmanın tek yolu; hem *episteme* öncesine, hem de *episteme* sonrasına alt ve üst çizgi olarak yaklaşmaktır. Şimdiye kadar olan yaklaşımımızı bu aralıkta daha rafine halde açıklamaya çalışıyoruz. Çünkü; *Nutuk*'un ancak böyle bir aralıkta “*söylem/iktidar*” olarak kuramsallaşacağını biliyoruz. *Episteme* öncesinin temel koşullarının akademik anlamı ve *episteme* sonrasının koşulları arasındaki temel gerginliği anlamak durumundayız. Bunu anlayabilmek, aynı zamanda *İSg*'yi daha güçlü bir biçimde kuramsallaştırmaktır.

3.1.4.1 “İdeoloji”den Kendi Kuramsallığımıza... Kısa Bir Özet

Öznenin söylemsel konumunun göstergebilimsel dil düzeyinde irdelenmesinin akademik gündemimizde ihmal edilmişliği eksiklik olarak karşımızdadır. İletişim fakültelerinin akademik performansları ve basın tarihi açısından, böyle bir özgünlüğün söylem çözümlemesi yaklaşımına dönüşebilmesi için önümüzde zaman da var. Şimdiye değin bu konunun, iletişim ve siyasal bilim adına kuramsal olarak ele alındığı noktaya bakalım. Bu nokta, “*ideoloji*” kavramının düğümlendiği yer gibi görünmektedir. Mevcut durum normal olabilir. Belki de, bizim naif yapısalcılığa varan yaklaşımızdan daha fazla biriktirilmiş bir yaklaşım olduğu da savlanabilir. Fakat; bizim naifliğimizin temelinde, basın tarihinin içerdiği söylemselliğin yerli bir kuramsal çerçeveye(*yurtlandırma*) taşınması niyeti yatmaktadır. Açıklamamız,

tezimizin en temel *impetus*'unu oluşturmaktadır. Kılıgısal olarak basın tarihi, *İSg* aracılığıyla Cumhuriyet öncesine –*episteme* öncesine- kadar gitmektedir. Bu durum, Cumhuriyet sonrasını da kuramsal çerçeveye doğrudan bağlamak anlamına gelmektedir. Kavram olarak “*ideolojinin*” yerine *yurtlandırđımız* kuramsal çerçevenin de, herşeye rağmen buna “*denk*” veya bununla “*ortak*” anlamlar içerdđini ileri sürüyoruz.

Doğrudan “*ideoloji*” terimini kullanmasak bile, onu dıştan inşa eden daha soyut düzlemi varetmeye çalışıyoruz. Çalışmamızın kuramsal omurgasını, belirttiğimiz bu bölüm ifadelendirmektedir. Ne demek istediğimizi örnekleyerek şu şekilde verebiliriz: “*İdeoloji, çoğunlukla göstergeler, anlamlar ve değlererin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzları anlamına gelir; aynı zamanda siyasal çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjonktürü ifade eder*”(Ünüvar, 2004: 129).

Ünüvar'ın kendi vurgusu ya da denklik ifadesiyle, “*ideoloji*” kavramını “*aynı zamanda siyasal çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjonktür*” biçiminde eşitlenmesi dikkat çekicidir. Biz de, bu “*denkliği*” ve “*ortak*” anlam kümesini tezimizde doğrudan ele aldık. “*Siyasal çıkarlar*” kavramını “*iktidar*” kavramının içinde değlendirdik. Şimdiye değin; *İSg*'ye baktığımız çerçeve açıkça “*siyasal çıkar*” düzeyinde ve salt “*iktidarın*” *Özne* tarafından kullanılması şeklinde değildi. Durumun *karşı özneler* tarafından talep edilmesinin ve bu talebin “*yönlendirilmesinin*” ötesinde, basın tarihine geçmeyen Cellat Kara Ali'nin mevcudiyetini meslek tarihine(!) sızan şekliyle anlamayı tercih ettik.

Ünüvar'ın(2004:129) “*her anlamlı konjonktür*” terimi, kendi kuramsallığımızda ne tür bir kuramsal çekirdek terime veya çerçeveye karşılık

geliyor? Bahsi geçen çerçeveyi, kendi çalışmamızda *yapı-özneyle* ilintilendirdik. *İdeoloji* dolayımına girmeden, “*iktidar/söylem*” ikilisini böylesine bir ilintiyle bağlantılandırdık. Bu konuyu “*sonuç*” bölümünde daha açıkça yazacağız.

Nitekim; “*her anlamlı kojonktür*” ifadesi, somut olarak bize bir çözümleme süreci getirecektir. Siyasal kültürümüzdeki tartışılmaz yapısal merkezi oluşturması sebebiyle, tarihsel süreçte *Öznenin* söylemselliğinin başat tarafı dönemin diliyle ilintilidir. Bir tarih etüdü olarak akademik ilgiye dair dağınıklığın dışında; yaptığımız çalışma, iletişim fakültelerinin akademik ufku dahilinde olmak zorundadır. Yakın gelecekte Osmanlıca’ya dair akademik ilgi düzeyi sabit ve tanımsız kaldığında bile, konu şu anki akademik düzeyiyle daha fazla karanlığa gömülecektir.

İvedi şekilde yapmamız gereken ödevlerimiz vardır. Bunların başında; dönemin (*episteme* öncesi veya *episteme* içinde) “*Osmanlıcası*” düzeyinde, göstergebilimsel analiz niteliği gelmektedir. Osmanlıca’yı bir tercüme darlığı kapsamından çıkararak, akademik bir alan dahilinde zihinsel ve kültürel ufuk olarak da genişletmeliyiz. Bahsettiğimiz konuyu dil sorununun ötesinde, bir medeniyet unsuru şeklinde telakki etmeliyiz. Öyle ki; *episteme* öncesi veya *episteme* içinde, politik zihinsel haritaların ve koşulların tarihsel zorunluluğu da göreceli olarak belirsizlik ve eksik çalışmalar yüzünden karanlıktadır. (Tezimizin 3.1.4.1.1. bölümünde ifade edeceğimiz gibi...)

“*Kolektif özne*”, devlet örgütlenmesine dahil olarak okunmalıdır. “*Söylem*” ve “*özne*” arkasında, “*kolektif özne*” de dilsel alan içinde değil midir? Sorduğumuz soru; “*özne*”, “*dil*” ve “*söylem*” ilintisini politik zihin haritalarıyla perçinlemek anlamını da barındırır. Meseleyi sadece tarihçilerin mesleki bir sorunu olarak bırakmak da, yukardaki saptamanın temel sebepleri arasında görülmelidir. Kavram olarak *episteme*, bizim çalışmamızda tarihsel olanın zorunluluğunun *yapı-özneyle*

ilintisidir. “*İktidar/söylem*” bağlamında karşımızda duran, çözümleme kümemizdeki (göstergebilimsel olandan felsefi olana değin...) dört katlı varlığın ağırlığıdır. Bu çalışma, bizden sonraki kuşaklara ağırlığın varlığını sezdirme amacıyla yazılmıştır. Genç kuşakların akademik liyakat ve özgünlük ekseninde; böylesi karanlıkta kalmış konular uğruna ellerini/akademik varoluşlarını taşın altına koymaları, ufuk açıcı bir perspektifle beraber *yurtlanmanın da* temelini sağlamlaştıracaktır.

O döneme ait (*yapı-özneye dair*)*iktidarın* varlığını *söylem* aracılığıyla araştırmanın, yepyeni bir alan olarak karşımıza çıkacağını da seziyoruz. Elimizde Cellat Kara Ali’nin orijinal ve net bir *söylemi* yoktur. *İSg* içinde *epistemelerin* varlığını imlediği için bu durum, dolaylı(*yetkilendirilmiş sözcelem öznesi*) bir sözce aktarımıyla bu alana eklenmektedir. Alanın her türlü sızmaya açık olduğu da görülmektedir. Mevcut araştırma alanının kışkırtılmasıyla birlikte, basın tarihi de tetiklenebilecektir. Basın tarihi, ancak böylesi bir yöntembilimsellikle arşivden çıkıp yepyeni bir kaynak haline gelebilir. Tarihsel süreci “*episteme*” olarak kavrayabilmenin başat pratik yararı da burada ortaya çıkacaktır. Yeni kuramsal yaklaşımın sayesinde, yakın tarihe ait basın tarihimiz bir söylem arkeolojisine dönecektir. Tezimizde önemli bir yer tutan 6. dipnot da bu şekilde şeffaflaşacaktır.

Arkeolojik olanı aydınlatmaya çalışacak bir soru yöneltelim. Buna göre, arkeolojik olan dahilinde ne yapmak gerekiyor? “*İktidar*” kavramını “*özneye*” yönelik bir öznitelik olarak tanımlayarak, konuya yaklaşmak gerekiyor. O döneme ait “*iktidarın*” sosyal bilimsel(politik budunbilimsel) sabitlemesi kadar, bu sabitlemenin dilsel(Osmanlıca) ve anlambilimsel(zihinsel) aralığı da bağlayıcıdır. Bu aralığın hayli değişken olduğunu ve siyasi olanın da sürekli bir aralık içinde oynadığını biliyorsak... Bahsi geçen aralığı sabitlemek adına, konunun “*sözlüksel*

bir ağ” içinde küme parantezine alınması da çok önemlidir. Paranteze alma işleminin, birincil göstergebilimsel olanı kapsamı da gerekir.

Böylece; *öznenin* özniteliği (“*salâhiyet*”, “*yetke*”, “*yetki*”, “*kıfayet*”) kapsamında, “*iktidarın*” bildirisinin “*sorumluluğunu*” üzerimize almış ve bunun söylemselleştirildiğini ortaya çıkarmış olabiliriz. Şu halde; “*iktidar*” dilin içinde yapılanırken, bu sorumlulukla beraber bir tür özniteliğe de dönüşmektedir. Dilin içindeki “*iktidar*”, *öznenin* söylemi sayesinde keskinleşmiş iktidar özniteliğine bürünmektedir. Söylemsel ve öznitelikselsel “*iktidar*” giderek çoğalmaktadır. *Öznenin Nutuk*’unda “*episteme bir iç savaş tarihidir*”. Cumhuriyet tarihinde *Nutuk*’un içerdiği söylem, devlete dair gönderenliğin mutlak monoblok siyasi etkenliğe dönüşmesine elverişli bir metin olarak da okunabilir.

Monoblok etkenlik, siyasi yapının ve devletin göndereniyle *Öznenin* örtüşebilmesi sürecidir aynı zamanda. İttihatçı Osmanlı bürokrasisinin Kemalist Cumhuriyet bürokrasisine dönüşmesinin *İSg*’yle ilintisi de bu yönde görülmelidir. Oysa; konu, yeterince anlaşılmış ve araştırılmış değildir. Bilakis, mevcut konu akademik merkezde -kasıtlı olarak- *söylemsel merkezkeç*’a uğratılmaktadır. *İSg*’yi söylediklerimizle beraber fark etmek, tezimizin 6. dipnotunda belirttiğimiz düzeyi daha çok somutlayacaktır. O dipnotta ne dediğimiz anımsayalım: “*bu tercihi yaparken, İzmir Suikast girişimi’ni olay olarak iletişim(sel)leştiriyoruz. Biz buna [bu noktada örtülmüş] gündemin ortaya çıkartılması da diyebiliriz. Buna da kavram olarak ‘iletişimsel olay’ diyoruz. Bu düzey, tarihyazımının nesnesi olmuş “bilgiküremizde” ikinci söylemsel düzeydir*”

3.1.4.1.1 Bürokrasi'nin İki Tür Yönelimi: “Aşkincılık” ve “Araçsal” Olanın Ayırışması

Bir önceki bölümün son paragrafındaki ifademizi, bizim geleneğimizle örtüştürerek ve özgünleştirerek açmamız gerekiyor: *“İttihatçı Osmanlı bürokrasisinin Kemalist Cumhuriyet bürokrasisine dönüşmesinin İSg'yle ilintisi de bu yönde görülmelidir. Oysa; konu, yeterince anlaşılmış ve araştırılmış değildir.”* Biraz önce ifade ettiğimiz gibi, *“kolektif özne”* *“bir devlet örgütlenmesi”* içinde yapılanmaktadır. Hukuk ve vicdan gibi temel değerleri seslendirmesi adına da!..

Yapılanan yer siyasal kültürün içinde ortaya çıktığına göre, Metin Heper'den(2006:27-28) yapılan alıntı oldukça açıklayıcı olacaktır:

Devlet olgusu, belirli bir siyasal kültürün ortaya çıkmasına yol açar. Örneğin Berki, (1979:2-4)“aşkincılık” (transcendentalism)’i ya da “devletçi yönelim” (statist orientation)’ı “araçsalıktan” (instrumentalism) ya da “toplumcu yönelim”den (societal orientation) ayırıştırır. Aşkincılık, insanın aslen *ahlaki* bir topluluğa ait olduğu inancını ifade ederken, araçsalcılık insanın aslen bir *çıkar* topluluğuna ait olduğu inancını belirtir. Birincisinde topluluk, üyelerine ‘öncel’dir; toplum ‘çıkarı’, üyelerinin çıkarlarının toplamından daha fazlasını ifade eder; kurumlar tek tipli bir biçimde (*uniformity*) olarak algılanır; kanun, vatandaşların kolektif akıl ve iradesinin ifadesi olarak görülür; siyaset de temelde sadece liderlik ve halkın eğitilmesi olarak anlaşılır. Aşkincılık; son kertede görevin kutsallaştırılmasını ve insanın tüm enerjisini bu kutsal görevin ifası için harcanmasını ifade eder... Araçsalılıkta ise, bireylerin gruplardan bağımsız kimlikleri, ahlaki duygu ve amaçları vardır; kurumların ahlaki vecibeleri bulunmamaktadır; kanun, üyeler arasında varılmış anlaşmanın sonucu olarak algılanır; siyaset, normal bir faaliyet ve çeşitli görüş ve çıkarların bağdaştırılması etkinliği olarak görülür...Güçle kurulan ve güçle devam ettirilen Machiavellici siyasal rejim aşırı aşkın yönetim biçiminin klasik örneğidir (Heper, 2006:27-28).

“Devletin gönderenliği”, aşağıda vereceğimiz siyasal kültürel ayırışmanın merkeziyle de ayırışmaktadır. Bu kuramsal merkezin, bizim yaklaşımımızdan daha ileri düzeyde çalışılması gerektiğinin farkındayız. *“Devletin gönderenliğinin”* bu ayırışmanın içinde tanımlanmasının önemi ya da bu konuda daha fazla çalışılmasının

gereği, şu anda yaşanan çok boyutlu yeni yapılanmanın da bir parçasıdır. Devleti gittikçe etkileyen küresel sistemin söylem boyutunun, Türkiye düzeyinde incelenmemiş olması da akademik gündeme taşınmalıdır.

Batılı yaklaşımlar bunu pek sorun etmese de; temel gerginlik, bizim siyasi budunbilim kültürümüzdeki “*devlet geleneğidir*”. Heper; bu çalışma için hem “*episteme öncesi*”, hem de *episteme* ve “*sonrasına*” tekabül eden tarihsel bir özgünleştirmeyi de eserine almış görünmektedir:

“Osmanlı’nın Türkiye Cumhuriyet’ne mirası, aşkın devletten oluşur. Birincisi padişapta yapılanan ılımlı aşkinci devlet geleneğidir ki özellikle Osmanlı’nın Yükselme devrinde ve II. Mahmut’un saltanat yıllarında rastlanır. İkincisi ise bürokraside yapılanan aşkinci devlettir ki, bunun örneği Tanzimat döneminde görülür. 1876-1909 II. Abdülhamit dönemi ve 1909-1918 Jön Türk dönemleri de sırasıyla birinci ve ikinci tip ılımlı aşkinci devlet örnekleridir. Abdülhamit’in saltanatı boyunca *adab* geleneği, İslami renkler de taşımıştır. Jön Türkler döneminde devletin yapılandığı bürokratik seçkinler, sadece sivil bürokrasi içinde değil aynı zamanda ordu ve siyasal parti olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti içersinde de yer almışlardır. Jön Türk dönemi Tanzimat döneminden başka açıdan da farklıydı: şimdi “halkın esenliği” devleti kurtarmanın yanında ikinci önemli sorun olarak algılanıyordu (Heper, 2006:91).

Jön Türk dönemi -*İTC*’nin parti olarak iktidarı- sırasında, Mustafa Kemal’in sivil bürokrasiye dair düşüncelerinin *İSg*’yle ilintisinden söz edebileceğimizi düşünüyoruz. Bu, “*devletin gönderenliği*” ve *Öznenin* söylemi arasında inşa ettiğimiz dört katlı analizin her katını özel olarak kapsayacaktır. Hatta; “*anlamsal*” sızmaları akıtabileceğimiz bir hipotezi oluşturmak açısından da konu önemli görülmelidir.

Sivil bürokrasinin tamamına karşı ise daha derin bir *güvensizlik* duyuyordu. Atatürk’ün sivil bürokrasi konusundaki bu izlenimi, Osmanlı’da çok sayıda bürokratin Padişaha körükörüne itaat ederek kişisel çıkarlarını pekiştirmek istediklerini düşünmesinin bir sonucu idi. Bu bürokratlar 1909-1918 döneminde Jön Türk liderlerinin de geriçi ve faydsız eddettiği ve olabildiğince çoğunu görevden aldığı memurlardı (Heper, 2006:103).

Tezimizin 1. bölümünde değindiğimiz Konya valisi gibi, İttihatçı düşmanları olan muhafazakar bürokratların çoğu 1918 sonrasında tekrar göreve dönmüşlerdi. Vali Artin Cemal’le ilgili ayrıntılı bilgi veren Zeki Sarıhan(2000:165-168), konuyu “*ikili iktidar*” sorunu olarak daha derin bir biçimde özetler. İlgili bölümde sezdiğimiz noktayı yeni bir araştırmayla desteklemek niyetindeyiz. Konya’daki kolorduya karşı adeta sessizce savaş açan Vali Artin Cemal’in durumu(Sarıhan, 2000:166) *episteme* içinde keskinleşmiştir.

Heper de(2006:104), *episteme* içinde bu durumu Rustow’dan(1959:524) alıntılar: “*sivil bürokrasi, Padişah ve onun kabinesine orduya göre daha bağlı idi ve bu nedenle vatana ihanet ya da başkaldırı kokabilecek herhangi bir ulusalcı harekete destek vermeye eğilimli değildi*”. Bu saptama, *episteme* içinde çok anlamlı görünmektedir. Çünkü; 1918’de İttihatçı bürokratların tasfiyesiyle bir durum gerçekleşiyordu. Nitekim; bu durum, Anadolu’ya gönderilen Damat Ferit yanlısı (*Hürriyet ve İtilaf Partisi* yandaşı) İstanbul hükümetini destekleyen bürokratların Mustafa Kemal Paşa tarafından pasifize edilmesiydi. Bu pasifize etme operasyonu, ordu eliyle gerçekleşiyordu. Metin Heper bu konuda şöyle bir not düşmüştür:

...sivil bürokrasi bazı bölgelerde adeta tamamen ordunun denetimi altına sokulmuştu. Bölük veya kolordu kumandanları, askeri görevlerine ek olarak, bulundukları sınır vilayetlerinde valilik görevini de yürütüyorlardı. Ordu sivil görevleri üstlenmediği yerlerde de, Kurtuluş hareketini yürütenler ile sivil bürokrasi arasındaki bağlantı görevini görmekteydi. Ayrıca ordu, İstanbul hükümetine sempati duymaya devam eden valilerin ve kaymakamların görevlerinden alınmaları için de kullanılmaktaydı (Heper, 2006: 105)

“2.2 Cumhuriyet’in De Jure Kuruluşunda İstanbul Basını Ve Özne/Karşı Özne” başlıklı bölümümüzde, Zeki Sarıhan’ın(2000) çalışmasından söz etmiştik. O noktayı yeniden ele alabiliriz:

Buradan şu çıkarsamayı yapabiliriz. İkili iktidar bir *ana episteme* sorunsalıdır. İkili iktidarla beraber iç savaşların kaçınılmaz durumudur. Durumun yansımalarının şu ana kadar akademik olarak yeterince paradigmatlaştırılmadığını belirtmeliyiz. Yine de, akademik düzeyde kör topal günümüze değin geldiğini görmekteyiz(Sarıhan, 2000: 11). Siyasetbilim, göstergebilim ve basın-söylem ikilisi üzerinden konuya dair henüz net bir yaklaşım olmadığını ifadelendirmeliyiz. İki başlı iktidarın arasındaki koz paylaşımı, göstergebilimsel bir gönderenin tekleştirilmesi mücadelesidir. Zeki Sarıhan'ın(2000) bu konudaki ifadesinin basın tarihi ve gazete söylemiyle göstergebilimselleştirilmesi gerekmektedir. İktidarların kozlarını paylaşmasında basının rolü, nasıl bir göstergebilimsel mücadele ve fikir meydanı yarattığı da yine üzerinde çalışılmamış bir alandır. *Karşı öznelerin*, İstanbul basını vasıtasıyla *de jure* kuruluşu nasıl direndikleri de göstergebilimsel anlamda ortaya dökülmelidir.

Yukarıdaki paragrafın anlamı şudur: “*Devletin gönderenliği*” (*ana*)*episteme* içinde söylem olarak, Sarıhan'ın ifadesiyle “*ikili iktidar*” yapısına dair bir bölünme ve mücadele alanıdır. Bürokratik aygıtın bu parçalanmadan bire bir etkilenmesi de zorunluluk olarak görülmektedir. Heper'in ele aldığı nokta, Doğan Avcıoğlu'na(1969 :155) dair bir saptamadır. Bu nokta, “*ikili iktidar*” kavramıyla da ilgilidir. Sarıhan'ın, kavramı Avcıoğlu'ndan almış olması pek mümkün görünmemektedir. Çünkü; Avcıoğlu'nun ünlü eseri *Türkiye'nin Düzeni* Sarıhan'ın kaynakçasında görülmemektedir.

3.1.4.2 *Episteme* Öncesi: Erken *İTC*'den *İSg*'ye “Devletin Gönderenliği” ve *Özne* İle Özdeşleşme Sorunu

Bu bölümde, Zürcher ve Yalçın Küçük ekseninde *Nutuk*'un *İSg*'yle ilintisine değinilecektir. Ondan önce, konuya erken *İTC* yapılanması açısından yaklaşmakta fayda vardır. İleride bağımsız bir makale konusu olabilecek bu temel yaklaşım neyi içermektedir?

Şimdiye kadar kurduğumuz yapı-özne ilintisinin temelinde, “devletin gönderenliğine” karşı geliştirilen söylemsel tutumun bir “iktidar” talebi olması gerektiğini düşünüyoruz. 1906 öncesi *İTC*’de olanlar, *episteme* öncesi *öznenin* söylemi şeklinde “gönderen olarak devlet” ve “iktidar” sorununu doğrudan imlemektedir. 20. yüzyıl başında *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin, “devletin göndereni olarak” mutlak iktidarı taşıyan *Özne*(Sultan II. Abdülhamit monarşisi) ile kurduğu ilişkiyi izlenmesi gerektiği...

Aslında, *İTC*’nin temel söylemsel gerilimi de söz konusu iktidarla kurduğu ilişki biçimlerinde gizlidir. Bu dönemdeki monarşi ve tek adamlığın, daha sonra Cumhuriyet’in *de jure* kuruluşu sırasında da “Kemalist önderlikle” özdeşleşen bir İttihatçı “politik algıya” dönüşeceğinden söz ediyoruz. Bahsettiğimiz algının ayrıntılarına daha ileride genişçe girebiliriz. Bu algının anlaşılması, *İSg*’nin anlaşılması mevzusunda da önemli ipuçları verebilir. Oldukça belirginleşen bu “politik algı” biçimine kısaca değinebilmek için bile, *İTC*’nin tarihine değinmek zorunluluktur. *İSg* açısından konu gündeme pek gelmemiş gibi görünmektedir. Halbuki; *İSg*’nin tarih mantığı açısından, *İTC*’nin heterojenik tarihini de fark etmek gerekir.

Heterojenik tarihe kabaca değinelim. 1877’de Genç Osmanlılar’ın sultan tarafından dağıtılmasıyla, cemiyetin legal faaliyetleri yurtdışında, illegal faaliyetleri yurtiçinde sürdürülmüştür(Aydın, 2004:117). Özellikle, yurtdışında yayınladıkları gazetelerin çevresine toplanan gruplar oluşmaya başladı. O erken dönemde *İTC*, Paris merkezli gevşek bir dernekler bütünü olarak görülmelidir. Suavi Aydın’ın(2004:118) makalesine göre; bu ilk dönemde cemiyet, sultana karşı belirgin ve yumuşak bir politik tutum takınmıştı. Bu göreceli yumuşak yapıyla ilgili yazılan

makale dört maddede toplanır. İlk olarak şöyle denmektedir: 1) II. Abdülhamit karşısında, cemiyetin bünyesinde “*her unsurdan üye olduğu gibi, ...Ermeni örgütleriyle işbirliği yapmaktan geri durmamıştı*”. 2) Yapının politik özelliği de, “*içinde ağırlığı askerler oluşturmazlar. Devrimci niteliğine karşın cemiyet sivil kuruluşlara özgü demokratik tartışma geleneğini benimsemişti*” şeklinde ifadelendirilmiştir. Sonraki iki ifade hakkında da, Suavi Aydın konudan şöyle bahsetmektedir: “*cemiyet, çok açık bir biçimde Osmanlıcıdır. Ve Cemiyet’in fikri donanımı, büyük ölçüde Fransa kaynaklıdır*”.

Görüldüğü üzere; “*devletin gönderenliğinin*” somut ve tek *Öznesi* sultana karşı, bu ilk dönem, cemiyetin göreceli devrimci bir şiddet taşımadığı şeklinde özetlenmiştir. İlgili makalede, *İTC*’nin çekirdeği 3 Haziran 1889’da bir kısım “*Askeri Tıbbiye öğrencisinin girişi ile kurulan gizli İttihad-ı Osmani örgütüdür*” (:118) şeklinde ifadelendirilmiştir. Erken dönemde, imparatorluğun birkaç üniversitesi “*Harbiye, Baytar Mektebi, Mülkiye, Topçu Mektebi, Mühendishane*” olarak verilebilir. Örgütlenme, buralarda kısa zamanda bir öğrenci hareketi olarak ortaya çıkar. “*Tarık Zafer Tunaya, 1889’dan sonra, özellikle İkinci meşrutiyetin ilanında etkili olan; [bu kuşağa] Jön Türkler’e, “İkinci Jön Türkler” demekle doğru tespit yapmıştır*(Demir, 2005:31). Hareket, Ahmet Rıza’nın kurduğu Paris merkezli ana cemiyetle birleşir. Paris’te yayınlanan *Meşveret* gazetesi *İTC*’nin yayın organına dönüşmektedir(Rıza Ahmet, 1988:13). Verdiğimiz bu son bilgi oldukça önemli görülmelidir. Nitekim; Cenevre’de -karşı tarafta- *Osmanlı* gazetesi etrafına toplanan yeni bir *İTC* şubesi daha ortaya çıkar.

1897’lerde ilk ayrışmanın ortaya çıkışı tezimizi ilgilendirmektedir. Böylece; “*devletin gönderenliğinin*”/“*sultanın*”, *İTC* içinde “*özdeşleşmesi*” durumuna dair

politik algı ilk defa ve ciddi olarak zedelenir. Cenevre grubunun başında bulunan Mizancı Murat'ın panislamistliği ile Paris gurubunun başında bulunan Ahmet Rıza'nın pozitivistliğinin çelişmesinin çatıştığı noktadır. O dönem giderek artan Ermeni terörü de vardır.

Ahmet Rıza'ya göre, Abdülhamit'in Ermeni politikası kıyımdır. Mizancı Murat, sultanı destekler(Aydın, 2004: 119). Osmanlı devletinin geleceğiyle ilgili olarak, birbirlerine tahamülsüz ve iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Paris grubu “devletin gönderenliğiyle” sultanın varlığını doğrudan özdeşleştirmiştir. Tersine; Cenevre grubu, bu özdeşleştirmeyi “devletin gönderenliğinin” lehine olarak yaptığı an, sultanı olumlamıştır.

İkinci çelişme, 1902 yılında 1. Jön Türk Kongresi'nde ortaya çıkmıştır. Cenevre grubu, Mizancı Murat'ın hareketini terkedip İstanbul'a dönmüştü. Grup eskisi kadar güçlü olmasa da, hizibin başına geçen Tunalı Hilmi tarafından sultana karşı dağınıklığı engelleyecek bir bütünleşme fikri ortaya atıldı. Bu bütünleşme ancak bir kongre toplanarak sağlanabilirdi. Cenevre grubunun önemli isimlerinden Ali Fahri'nin 1901'de kaleme aldığı bir risalede(Aydın, 2005:120) cemiyetin hem ideolojik, hem de etnik dağınıklığını giderebilecek formüller aranmaktaydı: “...bizi görenler Osmanlıların azemet-i sabıkası hala baki imiş diye tek bir Osmanlı şeklinde tecessüm etmiş zannetsin. Birbirimizle öz candan geçinmek istiyorsak mesela ‘Türk değilim ki...’yahut ‘ben bir yahudiyim’ dememeliyiz. ‘Osmanlıyım’ diyenlere...” (:120).

Böylelikle; karşı söylem olarak karşı özneler, ortak kimliği “devletin gönderenliğiyle” ve Özneye(II. Abdülhamit'e) çelişmeyecek geleneksel bir kimlik altında buluşmayı düşünüyorlardı. 1902'den 1926'ya değin uzayan süreçte; -siyasal

söylem, kimlik vs. olarak- *karşı öznelerin*, kendilerini meşrulaştıracakları ve *Özne*ye karşı geliştirecekleri politik konumlarının çekirdek arketipleri burada aranmalıdır. Arketipin, 1926 yılında *Ahenk* yayınına gelinceye kadar uzayan durumunu hatırlayalım. Tezimizin “*Giriş*” bölümünde bahsi edilen ayrışma ekseninde... Konuyu, *Ahenk* yayını çerçevesinden ele alıyoruz: “*Özne (Gönderen olarak iktidara sahip olduğu için): 1) kural koyan, 2) strateji geliştiren, 3) akılcı olan, 4) sınırları tanımlı olan, 5) katı olan, Öteki ise (Karşı Özne olarak muhalif olduğu için): 1) kurallara tabi olan, 2) taktik geliştiren, 3) duygusal olan, 4) oynak, değişebilir muğlak olan.*”

Değinilen 1. Jön Türk Kongresi’nde, “*devletin gönderenliğine*” tabi olmayı taktiksel, duygusal ve oynak/değişebilir olmayla özdeşleştiren bir *karşı öznenin* varolduğunu seziyoruz. Tüm bu süreç, Osmanlılık kimliği sayesinde orada tetiklenebilmiştir. Hizipler arasında gittikçe güçlenen, Prens Sabahattin’in “*Teşebbüs-ü Şahsi*” ve “*Adem-i Merkeziyet Cemiyeti’nin*” *Terakki* gazetesi çevresinde toplanan aşırı liberal bir grup başı çekmeye başlamıştı. Etnik bağımsızlık isteyen Ermeni “*Taşnak-Sütyon*” partisi hem bu aşırı liberal hizibe, hem de Ahmet Rıza grubuna dair bu kongrenin toplanmasını desteklemiş gözükmekteydi. Başkanlığını Prens Sabahattin’in yaptığı 1. Jön Türk Kongresi, *İTC*’nin “*devletin gönderenliğiyle*” sultan(*Özne*) arasında yaptığı en belirgin karar anını içermesi açısından da ilginç görünmektedir. Bu ilginçlik *karşı öznenin*, “*devletin gönderenliğinin*” gücü sayesinde *özneyi*, yapılan bir ittifak teklifinin zımni politik görüntüsü olarak da değerlendirebilmesi mümkündür. İngiliz ve Fransız destekli Prens’in ve Taşnak’ın gücü karşısında, birkaç yıl önceki Mizancı Murat misali

Ahmet Rıza da, ‘*birkaç devletin gönderenliğini*’ (sözünü ettiğimiz özdeşleşmeyi) destekleyen siyasi bir söylemi dillendirmeye başlar.

Tüm bu değerlendirmelerle birlikte, ‘*devletin gönderenliğinin*’ gücünü federasyon yanlısı Prens’e ve ayrılıkçı Taşnak’a karşı savunan Ahmet Rıza, farkında olmasa da *Öznenin* iktidarını talep eden legal partileşme sürecini de başlatmış oluyordu. 1906 *epistemesinin* başlangıcını -talebin askeri boyutunu- açığa çıkaracaktı. Askeri boyut, Selanik’teki mason locaları aracılığıyla *İTC*’nin, hızla III. Ordu içinde yayılması anlamına geliyordu.

Söz konusu partileşme süreci, mutlak monarşist bir yapıyı anayasal monarşiye dönüştürmenin tek şartının ordu desteğiyle olabileceğinin siyasal bilincine dayanıyordu. 1. Jön Türk Kongresi’yle birlikte, Ahmet Rıza siyasi ‘*U*’ dönüşüyle 1908’i hazırlayan adımı da atmış oldu. 1902 kongresinin ‘*devletin gönderenliğiyle*’ eklemlenmesini, özdeşlemeye giden bir anlam içinde okumak gerekiyor. Bu sözce, kongrenin ‘*Osmanlı hilafet ve Saltanatlık haklarına saygılı olduğunu ileri sürmüş*’ olmasıydı (Demir, 2005: 63). Başta Ermeni temsilciler olmak üzere, bu durum birçok kesimde büyük bir rahatsızlık yarattı. *İTC* Paris merkezi bu tarihsel ifadelerin sayesinde, ‘*devletin gönderenliğiyle*’ özdeşleşmenin gücünü sezdirdi. Siyasal söylemleri, *karşı öznenen özneye* doğru kaymaya başlamıştı.

İktidar sizde olsun ya da olmasın, ‘*devletin gönderenliğine*’ söylemsel olarak yakınlaşmak, gelenekte temel, siyasi ve sosyolojik bir figürdür. Dolayısıyla; devletin gönderenliğini destekleyen/koruyan bütün söylemlerin kategorik siyasi özneleri *karşı özne* bile olsa, bunun onlara yeni bir konum kazandıracağı kesin gözükmektedir. *Karşı özne* hızla ‘*devletin düşmanlarından*’ (ötekilerden) uzaklaşıp, *Öznenin*

yanında konumlanmıştır. Bu, yapısal bir durumdur. Örneğin; Mizancı Murat'ın II. Abdülhamit'in teklifiyle diplomatlığa geçmesi misali...

İTC tarihinde(1897); önce Ahmet Rıza'nın Ermeni meselesindeki yaklaşımına karşı Mizancı Murat'ın panislamist tutumu... Sonra, 1. Jön Türk Kongresi'nde aynı Ahmet Rıza'nın Prens'e ve Taşnakçılar'a karşı hilafet ve saltanatı -dolayısıyla "*devletin gönderenliğini*"- savunması dikkat çekicidir. Bunun olması, *İTC*'yi hızla iktidarsız olan, ama iktidar talep eden söylemsel bir konuma yaklaştırmış oldu. Bu adımlar, tarihsel boyutta *İTC*'nin *CHF*'ye evrilmesine ve nihayetinde *Nutuk*'un okunacak duruma gelmesine yol açan sürecin ilk adımları sayılabilir. Adımların sayesinde *karşı özne* olarak cemiyet, Selanik ve III. Ordu içinde örgütlenme başarısıyla beraber, 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'i ilan ettirdi. Sonrasında, uzun bir iktidara el koymamışlık dönemi yaşadı. 12-13 Nisan 1909'da 31 Mart Vakası'yla ve panislamist bir ayaklanmayla, bütün *İTC* İstanbul'dan temizlendi. Buna rağmen, III. Ordu'nun içinden çıkan Hareket Ordusu sayesinde olay bastırıldı. *İTC*, iktidarı ele alıp *özne* olma sürecine girmeye başlamıştı.

Daha sonra, 1912 Bâb-ı Ali baskını sayesinde ve üçlü bir *özne* yapılanması kapsamında *İTC* iktidardaydı. Bu iktidarın, 1. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar İstanbul'da hüküm sürmesi ve tasfiyesi başlı başına tarihsel bir araştırma konusudur. Tekrar iktidarın talep edilmesinin düşünülmüş olması, *karşı öznenin özneye* ve sonra tekrar *karşı özneye* dönüşmesi olarak görülebilir. 1912 ve *İSg* sayesinde, konunun anlaşılmasında söylemsel ve daha büyük bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğu da gözden kaçmamalıdır.

3.1.4.2.1 Politik Bir Algı: “Devletin Gönderenliği” ve Aşkınlaşmış Devlet

Şimdiye kadar bu alt bölüm için yazdıklarımız, *İTC*’nin ilk adımlarına tekabül ediyordu. “*Taşnak Sütyon*” gibi ayrılıkçı terörist yöntemleri destekleyen Ermeni partilerinin erken *İTC* içinde her tür ittifakı denemiş olmaları önemli görülmelidir. Fakat; bu talep *İTC*’nin (günümüze kadar gelen) devlete sahip çıkma misyonunu daha da kışkırtmış görünmektedir. *İTC*’nin içinde, *Özneyle*(II. Abdülhamit) “*devletin gönderenliğini*” özdeşleştiren guruplar vardı. Halbuki; önce Cenevredekiler, sonra da Paristekiler, “*devletin gönderenliğine*” karşı yıkıcı bir tutum sergilemediler. Bütün etnik ve ideolojik ayrışmalara karşı, anayasal monarşi talebiyle toptan bir Osmanlı kimliğiyle “*devletin gönderenliğini*” *Öznenin* yanında restore etmeye giriştiler.

Ermeni örgütler -yukarıda zımni olarak ifade ettiğimiz gibi-, temel olarak Osmanlı “*devletinin gönderenliğini*” yıkmaya çalışıyorlardı. Konuyla ilgili en deneyimli akademisyenlerin de, Osmanlı devletinde yaşayan gayrimüslimler(çoğu Rum ve Ermeni) için benzer sosyal önermeleri ileri sürmüş olmaları garipsenecek bir durumdur. “*1908 Devriminden önce...gayrimüslimlerin çoğu ise Osmanlı devletini kendi devletleri olarak görmüyordu.*”(Ahmed, 1999:26).

Episteme öncesinde, asıl ayrışmanın “*devletin gönderenliği*” çerçevesinde ele alınması ve çözümlenmesi bir gerekliliktir. *İSg*’ye kadar uzayan söylemsel süreci çözümlemenin ilk koşulunun yolu buradan geçmektedir. Basın tarihi düzeyinde bile, konu gündeme gelmemiştir. *Nutuk* dahil birçok özdeşleşmeye tekabül eden söylem de, temel gerginlik noktası olarak günümüz politik kültürüne kadar taşınagelmiştir.

3.1.4.3 Kritik Bir Zeka: Zürcher’de *Nutuk*’u Anlamak

Zürcher’in(2005:241-242) *Nutuk* üzerine yorumunu alıntılarla beraber görmekte fayda vardır. Böylece, kritik batılı akademik bir zekanın olayları nasıl gördüğü konusunda daha açık bir akademik görüş de edinebiliriz:

1926 yılının yaz ayında hükümetin durumu daha da zayıfladı, çünkü 5 haziran’da Ankara Antlaşması imzalandı. Bu petrol zengini Musul vilayetinin kimde kalacağı konusunda İngiltere’yle üç yıldır süregelen anlaşmazlığın sona ermesi anlamına geliyordu, ama aynı zamanda, İngiliz mandası Irak’a bırakıldığı için, açıkça Türk hükümetinin yenilgisi demektir. Belki de 1926 temizlik hareketi, kamuoyunun ilgisini ülke sorunlarından uzaklaştırmak için bir yol olarak düşünülmüştü. 1926 siyasal davalarından bir yıl sonra, Mustafa Kemal 15-20 ekim 1927 tarihleri arasında CHF kongresinde ünlü nutkunu okudu. Bu *Nutuk*; Türk Cumhuriyet tarihçilerinin en çok dayandıkları kaynaktır (Zürcher, 2005: 241).

Görüldüğü gibi; Zürcher’in ve bir çok batılı akademisyenin görüşleri doğrultusunda, *İSg* keskin ifadelerle tanımlanır. Bu tanımlar, bir “*temizlik hareketi*” olarak kestirilip atılır. *Nutuk*, bu temizliğin ve Musul’un Misak-ı Milli’den kopartılması sonucunda okunabildiğini bize göstermektedir. *Öznenin* iktidarının CHF olarak politik toplumsal bir düzeyde nasıl yayıldığıнын en kestirme biçimini, “*temizlik sonrası*” *Nutuk*’un okunmasını açığa çıkarmaktadır. Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün de sofistike edeceği aşağıdaki paragraf, belki de Zürcher’in en belirgin vurgusu olarak karşımızdadır:

Batılı tarihyazımı da bu eseri en önemli kaynak olarak kabul etmektedir.1919-1926 yılları arasındaki Türk tarihinin [bize göre *Kemalist önderlik epistemesi*] ve özellikle Mustafa Kemal’in rolünün betimlemesi olarak okunup kullanılmasına rağmen, bu yapıtın gerçek niteliği başkadır. Bağımsızlık mücadelesinin öyküsü, Mustafa Kemal’ce direniş hareketinin öteki liderlerinin hareketini eleştirmek için bir arka plan olarak kullanmıştır. (Rauf, Refet, Ali Fuat, Cafer Tayyar, Kazım Karabekir; Kara Vasıf, Bekir Sami; Ali İhsan, Nurettin, Hüseyin Avni, Celalettin Arif eleştiri hedefleridir) ve *Nutuk*’un yaklaşık (basımına göre) yüz sayfası, bütünüyle, Lozan Antlaşması’ndan sonra hareket içindeki ayrılığa – ki bu özellikle Rauf’un hazırladığı bir komplo olarak gösterilmektedir- hasredilmiştir. Bütün bu eleştiri hedefi kişiler temizlik hareketine tabii tutulduktan yalnızca bir yıl sonra *Nutuk*’un okunduğu da

göz önüne alındığında, eserin onlara 1926'da gösterilen tutumun haklı gösterilmesi için yazıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır. İşin garibi, *Nutuk*'u kaynak olarak kullanan tarihçi ve biyografi yazarlarının hiç biri *Nutuk*'un bu niteliğinin farkında değildir (Zürcher, 2005:241-242).

Bu paragraf konumuz açısından önemli görülmelidir. Zürcher'in *Nutuk*'ta sözü edilen edilen "*eleştiri hedefi*" ve milli mücadalenin "*öteki liderleri*", bizim göstergebilimsel terimlememizde *karşı özneler* olarak tanımlanmaktadırlar. "*Gerçek niteliğin başka olması*", *episteme* içindeki iktidar mücadelesinin normal siyasal söylem boyutunu göstermektedir. Normal söylemselliğin özünü oluşturan Makyevelist temel, Zürcher'in yapısal bir analize gitmesini engeller. Halbuki, Cemal Avcı eserini bitirirken bunu tespit etmiş görünmektedir. *İSg*'yle *Nutuk*'taki *karşı öznelerin* söylemsel tasfiyesinin meşruiyeti arasındaki Makyevelist bağın bir ucu böylece görünmektedir: "*Her suiakast veya hükümeti devirme girişimi, bir iktidar için hasımlarını temizlemenin ilk şartı ve mükemmel bir bahanedir*" (Avcı, 2007:125).

Nutuk'taki normal siyasal söylemsellik, *İSg* arasındaki tarihsel ve mantıksal süreklilik, *yapı-özne* ilintisinin Makyevelist temelini belirlemektedir. Zürcher bu boyutu hümanist sivil toplumcu bir sol yaklaşımla sadece olumsuzlamıştır. Kendisi, *yapı-özne* ilintisinin iktidar/söylem boyutunun bu yönünü gözardı etmektedir. Döneme ait siyasi budunbilimsel analizler şu ana kadar derinden yapılmış değildir. Açıkça, *Nutuk* ile *İSg* arasındaki yapısal ilintiyi bu şekilde kapalı olarak dile getirmenin akademik merkezimizi etkilemiş olması gerekiyor.

3.1.4.4 Yalçın Küçük ve 1926 *De Facto* Kuruluş

Zürcher'in akademik boyutumuzu etkisine bir başka katkıyı da buraya eklemeliyiz. Prof. Dr. Yalçın Küçük'ün de derinden sezdiği gibi, *İzmir Suikastı girişimi* sayesinde *Nutuk*'un okunabileceği bir iktidar ortamı ortaya çıkmıştır. Bu saptamay, Küçük bir paragrafında açıkça sezdirir. Paragraf, bizi oldukça düşündürmüş ve etkilemiştir:

Yalnız buradaki değerlendirmelere göre, Kemalist Cumhuriyet döneminin 1920 veya 1923 yerine, 1926'yle başlatmak ve yaklaşık altmışlı yılların ikinci yarısında bitmiş olduğunu düşünmek esastır. 1926 yılına kadar Türkiye, büyük bir kararsızlık içinde, Osmanlı'nın devamıdır; biçimini bu tarihten itibaren alıyor ve altmışlı yılların ikinci yarısından sonra kazandığı bütün çizgileri kaybetmeye başlıyor (Küçük, 2004:187)

De facto kuruluşun gerçekleşmişliği sayesinde, *Nutuk* okunabilmektedir. Böylesine bir dönemselleşmenin bizdeki karşılığı olan *epistemelerin*, artık arkeolojik katmanlara doğru evrilmesi zorunluluktur. Bu katmanların en belirgin özelliği, *yapı-özne* ilintisi içindeki söylemsel yapılardır. İktidarın ortaya çıkartılması için gerekli oluşumlar, böyle yatay bir episteme katmanı ile belirginleşebilir. Alt bölümleriyle beraber, Yakın Türkiye tarihi için 2. *ana epistemenin* sonuna gelindiğinde, 1926 tarihini ve ana motif olarak *İSg* olayını görüyoruz.

Nutuk'un modern Türkiye tarihindeki yerini, aşağıdaki bir başka Yalçın Küçük paragrafı tanımlayacaktır:

Peryodizasyon analizlerimden ben, [bizim tezimizde “episteme'nin” kavramsallaştığı nokta] bu dönemi modern Türkiye'nin başlangıcı olarak görüyorum. Türkiye'nin XIX. Yüzyılı, kanlı yeniçeri tasfiyesiyle -1826- Kürt ve İttihatçı şeflerinin kanla ortadan kaldırıldığı ve sol hareketlerin susturulduğu 1926 tarihi arasındadır. Her ikisinde de, yaklaşık yirmişer yıllık iç dönemlerinin sona erdiğini düşünebiliyoruz. Yalnız yöntemsel bir açıklama gerekli olabilir, periyodlarının sınırlarını bir yılla göstermem, sadece zorunluluktan ileri gelmektedir.; sınır şeritlerini daha uzun tutmak ve iki periyod arasında bir *no man's land* düşünmek daha doğrudur. Bu iç savaş dönemleri için doğrudur ve belki de daha gereklidir. [“Episteme” arasında

olanlar aslında bir tür tarihsizlik olarak kavramsallaştırıyor Yalçın Küçük hoca] Bundan ayrı olarak; dönem sınırlarının mutlaka uluslar arası boyutları bulunmaktadır...(Küçük, 2004:190).

Yukarıdaki paragraf, *de facto* kuruluşu İttihatçı şeflerin kanla ortadan kaldırılması ve 1926 İSg olarak sabitlemiştir. Paragraf aynı zamanda, Türkiye tarihinin iç savaş aralıklarının(*epistemelerin*) ikincisinin bitişini de açıkça gösterebilmektedir. Birkaç sayfa sonra da, söz konusu kanla bir tür hümanist hesaplaşmaya gireleceği belirtilmiştir:

1926 yılına gelindiğinde, geçmiş yaşamları yurtseverlik ve yer yer kaharamanlıklarla dolupek çok bujuva revolusyonerin idamlarını da anlamamıza yardım etmektedir. Ne yazık ki anlamak çok zaman kabul etmeyi de beraberinde getiriyor; ancak burada böyle bir problemimizin bulunmadığının görüleceğini düşünüyorum (Küçük, 2004:203).

Konuya, Küçük'ün kendi temel belirlemesini de eklemekte fayda vardır. Bu belirleme, Şeyh Sait İsyanı'yla, Azerbeycan'da toplanan 1. Türkoloji Kongresi'nin *de facto* kuruluşdaki payıdır Buna göre, *epistemenin* sonunu getirildiğine dair bir varsayımda bulunmuştur Prof. Dr. Yalçın Küçük:

Öyleyse; ne kadar kısa olursa olsun, burada hem 1926 yılı ve hem de Azeri boyutu üzerinde durmaktan geri kalmamız mümkün değildir. Bakü'deki Birinci Türkoloji Kongresi'yle Sait'in isyanı çok iç içe giriyordu, Sait'le birlikte ileri gelenlerinin asılması da; 1926 başına denk düşüyordu. Misak-ı Milli içinde olmasına karşın ve Kürt şeflerinin gerekirse savaşla alınmasında ısrarlı oldukları Musul'dan vaz geçilmesi de bu tarihtedir. Bunlara ayak sesleri işitilen dünya ekonomik krizini de ekleyecek olursak olursam, genç Cumhuriyet'in [*de jure* olarak demek istiyor] liderlerinin kendilerini tehdit altında görmelerini anlayabiliyoruz; yeni düzenin köşeye sıkışmışlık kompleksine düşmesi mümkündür. İşte tam bu sırada; Sovyet sitemi içinde sosyalist Azerbeycan; tüm Türkofon kavimlere cazibe merkezi olmak için ileriye atılıyordu. Benim Cumhuriyet'in başlangıcını, 1925-1926 yıllarına almamda bu analizin yeri büyüktür; yeni Cumhuriyet ayakta kalabilmek için ileriye atıma zorunluluğunu duyuyordu. Bu atılıma ve ayakta durabilmek için yapılanlara Kemalizm adını veriyoruz.(Küçük, 2004:294)

Konuyu kendi bilgibilimsel ve yöntembilimsel düzlemimizde görececek olursak, Yalçın Küçük’e hak veriyoruz. Ama bu ileriye atılmanın, Musul’dan vazgeçmekle ilintisi ve “*minimalizmin*” mutlak zaferi anlamına geldiğini unutmamak gerekmektedir. *De jure Cumhuriyet’ten de facto Cumhuriyet’e* dönüşüm için gerekli olan “atılım” temel olarak bir *maksimalist* İttihatçıların toptan tasfiyesi anlamına gelmekteydi. *İSg*, burada iletişimsel olay olarak karşımızdadır. *Episteme* içinde(özellikle olarak “*Kemalist ana önderlik epistemesi*”), iç savaş ortamından çıkışı ancak bu “*köşeye sıkışmışlıkla*” açıklıyoruz. Bu sıkışmanın, Kemalist ileri atılışla özdeşleştirilmesi gerekiyor. Öyleyse; *İSg*, Musul ve “*maksimalist*” muhalefetin tasfiyesiyle doğrudan ilintili gibi görünmektedir. Sıkışmadan kurtulmak için, ileriye atılışta *Nutuk*’un sosyal anlamına dair ipuçları ortaya çıkmaktadır. İleriye atılmanın ilk şartı, geçmişi(*epistemeyi*) “*mutlak söylemsel bir alanda*” Kemalist perspektife sokmak zorunluluğudur. “*Kemalist geçmiş muhasebesi*” olarak da anlayabileceğimiz “*söylemsel alan*” bizi ilgilendiriyor.

Öznenin(artık *CHF*) iktidarının mutlak söylemsel alanından söz etmek gerekir. Öznenin bildirisinin “*sorumluluğunu*” üzerine almaktaki çekincesizliğinin/risksizliğinin ortamı olarak, iktidarın mutlak söylemsel alanı karşımızdadır. *Episteme* bu sorumluluğu almaya dair yüksek risk ortamıdır aynı zamanda. *Episteme* içindeki bütün söylemler aşırı risk yüklüdür. Prof. Dr. Yalçın Küçük (2004:204) bu noktayı *karşı özneler* açısından isabetle farkedir: “...iç savaşlar çukur kazıcılarıdır. Çünkü savaşların savaşçıları, sıradan halkken; iç savaşların kurbanları her zaman seçkinler oluyor....önemli bir bölümü iç savaşta kırılıyorlar ve fizik olarak ölmeyenler içinde ...kendilerini red ederek tükeniyorlar”.

3.1.4.5 “Devletin Göndereniyle” *Özne*’nin Özdeşleşmesi: *Nutuk*’a

Özne, özniteliği {“salâhiyet”, “yetke”, “yetki”, “kıfayet”) olan iktidarın risksiz taşıyıcısı olarak *Nutuk*’u söylemleştirmektedir. *İSg*, son seçkin kırılma olarak *epistemeyi* nihayetlendirmiş bir olay olarak karşımıza getirir.

Nutuk’un okunabilmesi için söylemin göstergebilimsel durumu şu şekilde görülmektedir: “*Kemalist önderlik*”, “*devletin göndereniyle*” özdeşleşmiş gibidir. Bize göre, Cumhuriyet’in eğitime yansıyan söyleminde bugün bile tipik olarak bu özdeşleşmeyi gözlemliyoruz. Bunun söylemsel çözümlemesi, ideolojik bir boyutun dışında yapısal bir özgünlük de gösterir. Başka bir deyişle konu, Türk siyasi budunbiliminin belirgin söylemsel özgünlükleri arasında yer almaktadır.

“*Kemalist önderlik*” ve “*devletin gönderenliğiyle*” özdeşleşmesinin, *episteme* içinde ilk defa tamamen yapılaşmaya başladığını fark ediyoruz. Bu yapılaşma derin ipuçları taşıyabilir. İpuçlarının başında, *İSg*’yle ortaya çıkan ve bürokrasinin içindeki İttihatçı damara verilen gözdağı vardır. Suikast yerinin Karakol’un hemen yanında olması da, bu ipuçlarının takibi olarak değerlendirilebilir. Yahut, çok bilinmeyen ve 23.02.1964 tarihli Milliyet’te yayınlanan Mekki Sait Eren imzalı bir mektup... Giritli Şevki’nin Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya yazdığı ihbar mektubundaki şu sava da dikkat edilmelidir: *Buranın zabıtasına emin olamadığım için dorudan doğruya zatıalınıza haber veriyorum. Planlarını anlatmak için yazım az olduğundan, emir buyuracağınız zata şifahi anlatmaya hazır olduğumu arz ile hürmet eylerim.* 15 Haziran 1926 Giritli Şevki...(Avcı, 2007: 72-73). Bu sözce bile yeterince araştırılmış görünmemektedir.

Milli mücadele döneminde, hep askeri bir gönderenin gücünü temsil eden *öznenin* iktidarı sayesinde siyasi gerginlik aşıyordu. Bu gönderenle “*Kemalist önderlik*” arasındaki özdeşlik, muhalif olarak *karşı öznenin* söylemindeki riski de bertaraf etmiş oluyordu. İttihatçı bürokrasinin keskin bir *karşı özne* destekçisi olması da mümkün görünmüyordu. Örneğin; doktora tezimizin 1. bölümde sözünü ettiğimiz Çerkez Ethem(*karşı özne*) ve Mustafa Kemal(*Özne*) rekabetinde mesele açık olarak karşımızdadır. Böylesi bir söylemsel mirasın ekseninde, *Kemalist Cumhuriyet*’e ait yapısallaşma şu ana kadar net bir biçimde incelenmiş görünmemektedir.

İSg olayını, *de jure* kuruluşla birlikte ve *Kemalist önderlik epistemesinde* okumalıyız. Bunu, *TpCF*’li yüksek rütbeli askeri bir *özneler* topluluğuyla ortaya çıkan rekabetin toptan bitişi olarak kabul edebiliriz. Söylemsel gücü daha fazla olan *Özne* Gazi Mustafa Kemal’in ve *TpCF*’nin çözülüşünün arasındaki durum analizi bir başka araştırma alanı olarak karşımızdadır. *Nutuk*, böyle bir *öznenin* iktidarının belirginliğini taşıyan söylemsel yapı olarak öncelik taşır. *Nutuk*’un okunabilmesi için, politik ortam iktidar tekleştirilmesi sayesinde ortaya çıkabilmektedir. Bu tekleştirme sürecinin, *İSg*’yle örtüşmesi arasındaki ilişki nedense görmezden gelinmiştir. Mevcut panaroma, aynı zamanda *(ana)epistemenin/iç savaşın*(1906-1926) bittiğinin politik bir ifşasıdır(*İng.:Declaration*).

İç savaşların galibinin sağladığı politik iktidar sayesinde, ortaya çıkan bir *özne* tipiyle karşılaşmış durumdayız. *Nutuk*’u net bir şekilde okuyabilmek, bahsi geçen *özne* tipinin çözümlenmesiyle mümkün görünmektedir. İç savaş yahut *episteme* ve *Kemalist önderlik epistemesi*, söylemi iktidara eklemleyebilmeyi başaran başat *özne* tipini de(*Sözceleme öznesi-SÖ*) ortaya çıkarmıştır. Söylemin iktidara eklemelenmesi veya iktidarın söyleme eklemelenmesi; Türk Kurtuluş Savaşı’nın ötesinde, neredeyse

bütün iç savaş mücadelelerinin karmaşık bir süreci olarak karşımızdadır. Bu durum, bir nedenselliği de içinde barındırır. Biz buna kavramsal somutlukta “*episteme*” diyoruz. Onu alt bölümlere ayırırken de, bu durumu temelde sorunsallaştırmak istiyoruz. Böylece; Türkiye yakın tarihine ait ve Foucault merkezli bir kuramsal çekirdeği de gelecek akademik kuşaklara miras bırakmak istiyoruz. Yani, yerli bir post-yapısalcılık önermiş oluyoruz.

Söylemi *epistemelere* ayırırken; yukarıdaki nedenselliğin zorunluluğunu tarihsel bir yataylıkla değil, arkeolojik bir dikeylikle anlamaya çalıştık. Bahsettiğimiz şey, tarihsel anlatının içinde siyaset bilime dair çıkarım yapmanın ötesinde, söyleme ve yazıya dair arkeolojik bir katmandır. Geçmişteki söylemin, yazı aracılığıyla şimdiye aktarılmasındaki çok boyutluluğu sabitleyoruz. Sabitleme, oluşturduğumuz yapının -şimdilik- dört katmanını belirlemiş durumda: *betisel, anlatsal, sosyabilimsel ve felsefi...*

“*Episteme*” sonrası *yapı-özne* serimlenmesi içinde *Nutuk*’un okunabilmesi, bir söylem/iktidar sabitlemesi düzeyinde ortaya çıkabilir. *Nutuk* gibi Türkiye’ye dair belirgin metinlerin içerildiği söylemsel bütünlüğün *yapı-özne* olarak serimlenmesi gerekir. Bunun mümkün olabilmesi için de, Küçük’ün ileri sürdüğü peryodizasyonların, bizdeki karşılığı olan “*epistemelere*” dikkat edilmelidir. Bu da; *epistemenin* alt bölümleri tarafından, söylemin iktidara ya da iktidarın söyleme olan konumlanmasıyla tanımlanabilir.

Yazdığımız konumlanma, Türkiye akademisi için henüz erken görülmektedir. Yukarıda (siyasal iletişim düzeyinde) değindiğimiz -Ümit Atabek’in(1999:9) de derinden fark ettiği gibi- siyasi iletişim paranteze alınıp daraltılabilecek bir nokta değildir. Söylem/iktidar ilintisi, Türkiye akademisi için bir başlangıç noktası olarak

görülebılır. Atabek'in aşğıdaki alıntısı, *Söylemin Yapıları İktidarın Yapıları*(van Dijk, 1994) adlı makalenin de son paragrafı ve özetidir:

İktidarın söylem içinde ve söylem tarafından hem harekete geçirildiğini hem de yeniden üretildiğini ...(dolayısıyla da) iletişim –metin ve konuşma- olmaksızın iktidarın toplum içinde uygulanması mümkün olmazdı (van Dijk, 1994:314) tezinin güçlülüğü karşısında karşısında... siyasal olmayan bir iletişim var mıdır? (Atabek, 1999:9).

Nutuk hem söylem içinde, hem de söylem tarafından harekete geçirilen bir iktidar taşımayacaktır. *Episteme* içinde ortaya çıkmış mücadelenin sonunda tesis edilmiş bir iktidar vardır. Bu iktidar çerçevesinde, bir okuma anı ve mekanı belirgindir. Yaklaşık 5 gün ve BMM genel kurulu olarak... Şimdiden baktığımızda da, metin ister istemez bir tarih yazımı temel kaynak eseridir.

3.1.5 *Nutuk*'ta Bir İletişim Nesnesi Olarak *Komplo*'nun Kökeninde *Karşı Öznelerin* Eklemlenmesi

Mustafa Kemal 1923-1925 yılları arasındaki gelişmelere oldukça geniş yer ayırmasına rağmen, İzmir suikastinden hemen hemen hiç bahsetmez. Suikast ve davalara *Nutuk*'un sonunda çok kısa bir pasajda değinilir. 1925 Şeyh Sait isyanının anlatılmasından sonra gelen bu pasaj şöyledir (Zürcher, 2005:242).

Netice, bittabii;[Şehy Sait isyanı nesnesi bağlamında] cumhuriyetin muvaffakiyetiyle tecelli etti. Asiler imha edildi. Fakat, cumhuriyet düşmanları, büyük komponun safahatı hitam bulduğunu kabul etmediler. Namerdane, son teşebbüse giriştiler. Bu teşebbüse İzmir suikasti suretinde tecelli etti. Cumhuriyet mahkemelerinin kahhar pençesi, bu defe da, cumhuriyeti, suikastçilerin ellerinden kurtarmaya muvaffak oldu (Atatürk, 1967: 893-894).

Nutuk'ta yer alması gereken *İzmir Suikastı girişimi*, “büyük bir komponun” diğer aşaması ya da *karşı öznelerin*(Cumhuriyet düşmanlarının) hazırladıkları bu

büyük komponun boşa çıkartılması ve bunu kabul etmemeleri sebebiyle “*son teşebbüstür*”.

“*Asilerin imha edilmesine*” rağmen İSg, Şeyh Sait İsyanı’na tekabül eden bu komponun eklemlemiş uzantısı olarak nitelenmektedir. Demek ki; Şeyh Sait İsyanı’yla iç savaş son bulmamıştır. Orada politik eylem olarak “*imha edildi*” şeklinde kullanılan ifade tamamen askeri bir terminolojiye tekabül etmektedir. İç savaş askeri terminolojiyi ortaya çıkardığına göre, *karşı öznelerin* kompolarının bu terminolojiye eklemlemiş bir *öznelenme* durumu olduğunu belirtebiliriz. *Karşı özne* olarak *isyancılar* ve *suikastçılar(onlar)*, aynı potada eritilmiş bir söylem düzenin inşasıyla bütünleştirilmişlerdir.

Zürcher’e göre *Nutuk*, “*Lozan Antlaşması’ndan sonra hareket içindeki ayrılığa –ki bu, özellikle Rauf’un hazırladığı bir “kompo” olarak gösterildiğine*” (:242) dair bir işarettir. Bu sebeple, *karşı öznelerin*, *TpCF* olarak Rauf Orbay liderliğinde iç savaşı devam ettirmeye çabaladıkları anlamı da ortaya çıkarılabilir.

3.2 Seksen Yıl Sonra *Komplo*: Aksiyon Dergisinden/*Karşı Özne*ye Göre Anlamın Karşıya Yöneltilmesi

Günümüzde iletişim nesnesi ve gazete söyleminde rastlanan tarihsel bir olgu olarak *İzmir Suikast girişimi*’ne bakıldığında, *söylemsel merkezkaç* etkilerinin izlerine bugün bile rastlanabileceğini görürüz. Ulus-devletin varlığı tehdit

altındayken, böylesi bir politik mücadele konusunun itibar görmesi tesadüf olmayacaktır.

3.2.1 *Yeniçağ* ve *Radikal*'den İki Örnek İle...

Söylemsel merkezkaç sıklıkla ortaya çıkmaktadır. 16-17 Haziran 2006 tarihli milliyetçi kimliğe yakın *Yeniçağ* gazetesinde, -*İSg*'nin yıldönümünden tam 80 yıl sonra- yazılan iki yazıda da(Nalbantoğlu, 2006a ve 2006b) “*komplo*” sözcüğüne rastlamadık. Sivil toplumcu bir yayın politikası güden *Radikal* gazetesinde yer alan, “*Mustafa Kemal ve muhalifleri*” yazı dizisinin(18-24 Şubat 2007) son sayısında(Hür,2007b) atılan başlık sözünü ettiğimiz iç savaş temasına biraz yaklaşmıştır. “*İzmir suikasti: İdamlar ve bir devrin sonu*”(Hür, 2007b:8), söylem analizi anlamında *alt epistemenin* bitişini anlamlandırmaktadır. Alt başlıkta geçen idam kelimesinin “i”sinin büyük, “*bir devrin sonu*” ifadesinin baş harflerinin küçük olması da rastlantı olarak mı görülmelidir? Yoksa, gazetenin basım düzeyinde tercih ettiği dilbilgisel bir yerleştirme midir? Göstergebilimsel olarak okuyucunun bilinçaltının uyarılması “*demokratik dönemin*” bitişini de simgeler. Yazı dizisini hazırlayan Hür’ün sorousalı, “Mustafa Kemal” öznelliğine karşı sivil toplumcu bir mit kırıcılık olarak görülmektedir. Bu söylemin aynıları *Radikal*’in birçok yayınında da sıkça görülmektedir. *İSg*’nin bu şekilde alımlanışı da tez konumuza eklenir. Bunun karşısında, *Yeniçağ*’ın sözü geçen yayınında “*Mareşal Gazi Mustafa Kemal*”(Nalbantoğlu, 2006a) ifadesine rastlamamız da tesadüf olamaz. *İzmir suikasti girişimi* nesnesine yönelik her iki yayının şu ünlü anekdotla başlamış olması da ilgi çekicidir. Anekdot sözceleme olarak karşılaştırılmalıdır.

Radikal'de;

Kendisine “İzmir’i aldıktan sonra biraz dinlenirseniz paşam. Çok yoruldunuz” diyen Halide Edip’e diyen “Dinlenmek mi? Yunanlılardan sonra birbirimizle kavga edeceğiz, birbirimizi yiyeceğiz” Mustafa Kemal’in öngörüsü doğru çıkmıştır (Hür, 2007c:8)

Yeniçağ’da;

Kurtuluş Savaşı’nın bittiği gün Muzaffer Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa ile yine Kurtuluş Savaşı’nın Jandarkı diyebileceğimiz Halide Edip Adıvar arasında geçen bir konuşma vardır. Halide Edip sorar: 'Paşam, şimdiye kadar ülkemizde düşman orduları vardı. Muzaffer olduk. Düşmanı denize döktük. Bundan sonra nelerle uğraşacağız?' Bu müthiş soruya Mareşal Gazi Mustafa Kemal akabinde şu cevabı verir:

-“Birbirimizle uğraşacağız hanımefendi, birbirimizle!”
Bu söz adeta bir kehanet derecesinde kısa bir zaman sonra hayata geçmiştir (Nalbantoğlu, 2006a)

şeklinde verilir.

Bu anekdot, *komplo* ifadesini kendi içinde eritmeye yönelik bir nesnellik arayışıdır. Bahsi geçen nesnellik arayışının temelinde, farkında olunmasa da *episteme* fikrinin olabileceğini düşünüyoruz. Nesnellik arayışının, tarihe dair gazete söyleminde sıkça kullanılıp kullanılmadığı araştırılmalıdır. *Komplo* bir meşruiyet biçimi olarak politik mücadelenin içinde erimekte midir? Bu ifade, politik meşruiyet olarak söylemin düzeninde iki çelişik bakış açısının ürünü şeklinde görülebilmektedir.

Gazete içindeki tarihsel söylemin inşasının, söylemlendirmeyi yapılandıran ve inşaat zihnini taşıyan *özneye*(yazar) göre incelenmesi ileride daha fazla gündeme gelebilir. Örneğin; *söylemin düzenini* kuran tarihsel nesnelliğin temel taşı işlevselliğinde bu anekdota bakalım. *Yeniçağ* gazetesi yazarı, “*Muzaffer*

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa” özneliği üzerinden anekdotu “kehanet derecesinde kısa bir zaman sonra hayata geçmiş” olarak algılatır.

Radikal’de yazı dizisi hazırlayan Hür için, bu anektodtaki Mustafa Kemal “öngörüsü doğru çıkmış” olan “hırslı bir politikacıdır”. Üstelik; atlan alta askeri kimliğini politik amaçları için de kullanmaktadır.

3.2.2 Aksiyon Dergisinden Karşı Öznenin Komplo’su

“Komplo” sözcüğünün politik iletişim nesnesi olarak İzmir Suikastı girişimi izleğinde bir başka yayın aracında nasıl kullanıldığını görelim. Bugün için, rastlanan kullanımının en tipik durumlarından biri de Aksiyon dergisinde bulunmaktadır. Fettullah Gülen cemaatine yakınlığıyla bilinen dergide yayınan bir röportaja atılan başlık konumuzla ilgili ipuçlarını taşımaktadır: “İzmir Suikastı Komplo’ydu” (Kalyoncu, 2005:?).

Resmî tarih yazımının söylemsel merkezkaçlığının hayli uzağında kendini yapılandıran bu söylem, konuyla ilgili son yıllarda görülen en ilgi çekici ifadeleri de barındırır. Cumhuriyeti kuran iradede duyulan göreceli rahatsızlığı saptayabilen ve de ortaya çıkartabilen bir söylem çözümlemesi çalışması şu ana kadar elimize geçmemiştir. Söz konusu röportaj için, oldukça ilginç başka bir ayrıntı daha gözümüze çarpmıştır. Akademik bir çalışma olan Dr. Cemal Avcı’nın(2007: 123,124) kitabının sonuç bölümünün son sayfalarında Aksiyon’daki bu metin de ele alınmıştır. Metnin içindeki fikirlerin tarihsel düzeyde doğrudan tahlil edilmesi yeni bir tahlil denemesi olarak da görülebilir. Tahlil edilen fikir resmîyetle çeliştiği için

elenmiş gibi görünmektedir. Metinde bu konuda getirilen yorumun çok belirgin olmaması da ciddi bir sorun olarak karşımızdadır.

Daha önce yukarıda sözü edilen(Nalbantoğlu, 2006a) bir başka gazete yazısında, suikastı ihbar eden Giritli Şevki'nin İzmir valisiyle olan ünlü konuşmasının saatinin verilmesi de tarihsel olarak gündeme getirilmemiş ilginç bir ayrıntıdır³².

Cemal Kalyoncu'nun ifadeleri de(Kalyoncu, 2005:?) akademik çalışmalara konu olmalıdır. Suikastten kısaca bahsetmesine rağmen, onun dayandığı tanık bu olaya oldukça yakın biridir: "*Dayımdan dinledim*". Kendini *sözce öznesi*(Sö) konumunda sabitleyen tanığın konuyla ilintisi ilginçtir. "*Komplo*" nesnesini *karşı özne* olarak söylemleştiren kişi Rauf Orbay'ın öz yeğeni Zafer Orbay'dır. "*İzmir Suikastı Komploydu*" başlığına rağmen; *İzmir Suikastı girişimi*'ne ve Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin(*TpCF*) kapatılmasına kısaca değinilmiştir. Bu da, konunun söylemsel ağırlığını ön plana çıkartmaktadır. Özellikle, *karşı özneler* için... Meseleyi doğrudan "*komplo*" olarak niteleyen bir başlığın böyle atılmış olması da dikkat çekicidir. Yakın tarihin en önemli iletişimsel olayı olarak söylemin kurulmasında zımni bir kabul olduğu sezilir. *TpCF*'nin "*susturulması için düzenlenen*" bu olayla ilgili ifadeler "*komplo*" iletişim nesnesi olarak yön

³² "T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri eski Genel Müdürlerinden rahmetli Mithat Sertoğlu, İzmir suikastı ile ilgili bütün belgeleri, soruşturma evrakını ve yargılama safhalarını içeren bütün evrakı incelemiş bir simadır" denmektedir. Literatürde adı geçmeyen bu kişinin referansı da önemli görülmelidir. Dikkatimizi çeken bu ayrıntı, metnin tarih yazımının *söylemsel merkezkaçına* mı uğramıştır? Yoksa, gözden mi kaçmıştır? Gecenin 21:00'inde valiyle yapılan bu görüşmenin ciddi bir ayrıntı olduğu kesindir. Giritli Şevki'nin valiyle görüşmesini sözcelendiren yazar, bu ayrıntıyı elektronik postayla kendisine sorduğumuzda şahsımıza yanıt vermemiştir.

Avcı da(Avcı, 2007: 125) çalışmasını hazırlarken dipnotta verdiği Murat Bardakçı'nın (2006: 21) yazısını referansta gözden kaçırmıştır. Ayrıca, Nalbantoğlu'nun yazısında değindiği Mithat Sertoğlu ismi Cemal Avcı'nın kitabında da görünmez. Osman Selim Kocahanoğlu'nun kitabında da(2005) ilgili isimle ilgili bir referans bulunmamaktadır. Bu durum, konuyla ilgili tarih yazımının oluşturduğu söyleminin özellikle incelenmesi gereğini bize gösterir. Yapılan araştırmalarda ve akademik çalışmalarda aslolan yeni bir şeyler ortaya çıkarabilmektir. Bunun için de ayrıntılara dikkat etmek gerekir.

değiştirmiştir. *Nutuk*'ta geçen ifadelerin resmî tarihin ana kaynağı olmasından dolayı... Bu çelişme, söylemsel zenginliği ve farklı görüşleri de ortaya çıkarmaktadır. Konunun söylem analizine dair olan boyuta da gündeme bu şekilde gelebilir. Bu sebeple; doktora tezimizde, *söylemsel merkezkaç* sözcenin öznesi Zafer Orbay'ın ifadelerine değinmekte fayda görmekteyiz. Aşağıda görüleceği gibi, komplo nesnesine ve suçlamasına en açık şekilde bu sözcede rastlanmaktadır:

Suikasti yapan Ziya Hurşit diye birisi. Bilinen isimler o ve etrafında dört kişi. Bunun kardeşi mebus. Meclis'te konuşmuş. Atatürk'ü kastederek "Tek başına işte, padişah olmak istiyor. Ben bunu öldürürüm." gibi laflar etmiş. Kardeşine söylemiş güya. Ve hazırlık yapacağız gibi laflar etmiş. Ondan sonrası karanlık." Atatürk'ün İzmir'e gideceğini biliyorlar. Bunları İzmir'de bir otele yerleştiriyorlar. İdam sehpasında birinin söylediği "Hepimizi affedecektiniz, onun için biz bunu kabul ettik." diyor, ipi çekiyorlar o sırada. Şimdi biz bundan şüphelendik. Acaba otelde, yatakların altına tabancalar, dolaba bombalar filan yerleştiriliyor da, Atatürk'ün gelmesinden iki gün evvel polise ve jandarmaya baskın mı yaptırıyorlar? Zaten bunları orada suçüstü yakalayıp "Atatürk'e suikast girişimi budur." diye götürüyorlar hepsini. Ondan sonra da "Madem biliyordun da niye haber vermedi diye." birçok kişiyi suçlamaya başlıyorlar (Kalyoncu, 2005).

3.2.3 Komplo: Hürriyet Gazetesinde/Söylemin Nötrleştirilmesi Ya Da Yakın Türkiye Tarihinin Liberal Şehitleri

Murat Bardakçı(2006: 21): "*Darağacına Götüren Mektupları Tam 80 sene Sonra Açıklıyorum*" başlığıyla 2 Temmuz 2006'da Hürriyet'te uzun bir yazı yayımlandı. Bardakçı; Cavid Bey, İsmail Canbolat, ve Doktor Nazım gibi yüksek düzey İttihatçıların bazı mektuplarını "*kapı kapı dolaşıp araması sayesinde*"

bulduğunu ifade ediyordu. Osmanlıca olarak yazılan mektupların dördünün bir bölümünü yazıda yayımladı³³.

Sayfanın içindeki kutular ve fotoğraflar kurgunun temel parçası olmalıdır. Özellikle de, söylemin oluşturulması kapsamında... Metinde, “*komplo*” sözcüğü iki kere geçmekteydi. İlki, yazının ikinci paragrafında yer alıyordu: “*suçları Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal’e karşı bir suikast hazırlığı içersinde olmağı. Tarihlerle “İzmir Suikasti” diye geçen komploya karışmışlardı.*” Görüldüğü gibi, “*tarihlere...geçen komplo*” ibaresiyle nesneleştirme *öznenen* kopmaktadır. Cümleinin dilbilgisinde *öznelerin* gizli hale getirilmesi, kullanım olarak “*komplo*” sözcüğünün kim tarafından yapıldığını belirsizleştirmek anlamına da gelebilir.

“*Komplo*” sözcüğü ikinci kez şu şekilde geçiyordu: “*..ve çok sayıda kişi, Mustafa Kemal Paşa’nın canına kıymayı yönelik bir komploya karıştıkları gerekçesiyle tutuklandı. Tutuklananlar arasında sıradan eşkıyanın yanısıra İstiklal Savaşı’nın meşhur kumandanları ve İttihatçılar vardı*”. Burada gerekçesiyle sıfatlandırılmaya çalışılması, komplonun kim tarafından kurulduğunu belirsizleştirir. Suçlamanın “*asılsız*” olabileceğini de ifade eder. Suçlananlar arasında “*sıradan eşkıya*” birinci olarak sıralanır. Arkadan “*meşhur kumandanlar*” gelir. Böylece, bu işi “*eşkıya*” planlanmıştır anlamına gelecek bir söylem ortaya çıkar.

Sayfanın sol altında, bizim de konumuz olan İzmir duruşmalarında idam edilen İsmail Canbolat Bey’in Cavid Bey’e yazdığı mektubun olması ve bunun bir kutucukla çerçevelenmesi ilgi çekicidir. Gazete yayını içinde söylemin

³³ Burada, Faruk Alpaya ve Aykut Çelebi’nin(1996:124) gazetelerin kurgusallığı için *montage*’ı tanımlamaları hakkında belirttikleri bir ifadeye yer verebiliriz: “*Haber, başlık ve fotoğraflarıyla belli bir sayfanın belli bir yerine yerleştirilir.*” Bardakçı’nın yazısında bunun somut örneğini de görebilmemiz mümkündür.

oluşturulması; ilgili kutucuk kadar, verilen başlıklarda söylemi ön plana çıkarmak açısından da birincil gözükmetedir. Yukarıda ifade ettiğimiz başlığın puntosu 2.1 cm iken, Canbolat'ın mektubunun konu edildiği başlık koyu bir arka planda ve beyaz puntolarla 1.75 cm görünmektedir. Bu önemsiz gibi görünen ayrıntı, beyaz puntoların anlamıyla daha da anlam kazanır: “*Suikast Yapacağı İddia Edildiği Sırada Açlıkla Boğuşuyordu.*”. Bu sözce, “*komplonun*” Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından yapıldığını imâ etmektedir. Açlıkla boğuşan suikastle uğraşmaz gibi belirsiz bir ifade vardır. Metnin içindeki ifadeler sadece sezdirme düzeyinde kalsaydı, bu işi yapsa yapsa “*sıradan eşkıya*” yapar anlamı verilirdi. Oysa, beyaz puntolar sayesinde masumların komploya kurban gittiği bize kod açımıyla sunulur. Burada; günümüz liberal sınıflarının ideolojisinin taşıyıcılığı ekseninde, gazete ve tarih ilişkisi düzeyinde söylemselleştirme söz konusudur.

Diğer kutu, daha aşağıda ve uzanmış bir cenaze misali yataydır. Başlık “*İdam edilmeden önce milletvekillerine borç para dağıtmıştı*” olarak atılmıştır. İfade, ünlü maliye nazırı Cavid Bey hakkında kullanılmıştır. Servetine el konulması adına, kendisinin bu “*komploya*” kurban gittiği mesajı verilir okuyucuya. Fotoğrafın altı da ilginçtir. Prof. Dr. Ergün Aybars'ın *İstiklal Mahkemeleri*(2006:?) eserinin son sayfasında İzmir'deki idamlarla ilgili kullanılan fotoğraf , *Hürriyet* yayınında da aynen yer almıştır. “*İstiklal Mahkemesi'nin idam kararları, en işlek merkezlerde infaz edilirdir*” ibaresiyle... İzmir'deki idamlara dair temsil ve haber değeri ön plana çıkar. *Öznenin* İstiklal Mahkemesi olarak tanımlanması düzeyinde, yerin “*en işlek merkezi*” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade, bağlamı birden terör boyutuna çeker. Davanın 80. yılından dolayı yapılmış bir yayının içinde, iletişim nesnesi olarak

“*komplo*” önce n trleştirilmiştir. Sonra da, Türkiye’nin egemen sınıflarının kurban edilmesine yönelmiş bir eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aksiyon’daki karşı öznenin; “*Hepimizi affedecektiniz, onun için biz bunu kabul ettik.*” diyor, *ipi çekiyorlar o sırada. şimdi biz bundan şüphelendik. Acaba otelde, yatakların altına tabancalar, dolaba bombalar filan yerleştiriliyor*” ifadesine de değinmeliyiz. *Aksiyon*’un okuyucularının rahatsızlıkları, Rauf Orbay’ın yeğeninin “*biz bundan şüphelendik*” ifadesiyle pekişir ve sabitlenir. Kemalist Cumhuriyet g nderenine olana dair *karşı özne* konumları, dergi tarafından güçlendirilmiş *biz*’de toplanır.

Hürriyet yayınında, resmî söylem “*komplo*” ifadesiyle çelişmez. Bunun yerine ifade nötrleştirilir. Yapılan haksızlık sezdirmenin de ötesinde mektuplar aracılığıyla verilir. Mesela; Canbolat Bey’in 9 Nisan 1922’de yazdığı bir mektup, 1925’in yahut 1926’nın ortalarından itibaren geçen bir olay için kanıt olarak kullanılır. Açlıkla boğuşanın, bunu yapandan intikam alma meşruiyeti göz ardı edilmiştir. “*Liberal şehitler*” kimliği “*komplonun*” nötrleştirilmesi sayesinde ortaya konabilmektedir. Bu anlamda, gazetenin tarihsel söylemi kurması akademik gündeme daha derin bir perspektifle getirilmelidir.

SONUÇ

İzmir Suikastı girişimi(İSg), Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün ifadelendirdiği gibi “birbirinin aynısı kitaplarla”(Küçük,2006b:1140) kuşkular düzeyinde bile akademik nesne olarak ele alınmamıştır. Bu durumun nedenselliğini sadece birkaç ipucuyla sislerin içinden görülebilenle modellemeyle çalıştık. Tezimizin 6. dipnotu bu modellemeye oldukça yardımcı oldu. Böylece, *(ana) episteme*, *alt episteme* ve “Kemalist önderlik ana epistemesi” içinde, *özne/karşı özne* ve *yardımcı özne/karşı yardımcı özne*, *gönderen-gönderilen* ve *nesne* gibi kavramları tanımlamaya çalıştık. Bu terimler ekseninde, *söylemsel merkezkaçın* nasıl yapılandığını ifadelendirmeye gayret ettik. Konuya dair, tarihselliğin birincil düğümü ve kırılma noktası olarak “almanın” da önemine değindik. “Göstergebilimin” basın tarihinin yeniden bağımsızlaştırılmasındaki önemli rolünün peşine düştük. Matruşka bebekler analogisine göre, konunun arka arkaya dizmenin akademik meşru kaynaklarından biri olabileceğini fark ettirmeye çalıştık. Bu kaynak konuyu göstergebilimin temel kavramlarına uyumlu hale getirmenin modellemesini yapacak terimsel dönüşümü sağlamaya çalıştık. Bu noktalardan birini de, 3 Temmuz 1926’da saat 14’te Elhamra sinemasında olanlar olarak belirttik. Yaşananların gizliliğini, *Ahenk*’in yazamamış olmasının ön sezisine dayandırdık. *Ahenk* yayınında “*Denizlili Ali*” olarak sözü edilen kişiyi de, bir sözlü tanığa dayanarak tanıtmaya çalıştık. Onun *İSg*’yle ilişkisini; *ana episteme*, *alt episteme* ve “Kemalist önderlik ana epistemesinin” keşişmesiyle ilintilendirdik. Türkiye’nin yakın tarihindeki arşivin basın boyutu özgün olarak farkedilmemiş görünmektedir. İktidara gönderme yapan bütün basın metinlerinin söylemselliğini “anlamlandırmanın” şartını görmüş durumdayız. Bu

görüş, bağlam sorunu olarak karşımızdadır. Bağlam, özgün olarktan iç savaş neliği'yle anlaşılacak bir “*epistemeyle*” ilintilendirilmelidir. Yoksa; “tarihsel gazete söyleminin” göstergebilimselleşmesinin imkansızlığı devam edecektir.

Karabekir Paşa'nın duruşmasında olan bitenlere karşı, ortaya çıkan *söylemsel merkezkaç* etkilerin günümüze ulaşabilen söylemsel sızıntılarını topladık. Sızmış söylemin *merkezkaçlığıyla*, *Ahenk*'in bir “hata” sonucu dağılan kalıplarının göstergeselliğinin beraber varolduğunu seziyoruz. Bu sayede, “yazılamamış olanının” çevresinde *-vakıa/olgu* boyutundan *hadise/olam* boyutuna- her türlü gecikmenin, basın tarihine bir eklemleme olduğunu seziyoruz.. Bu eklemleme, 80 yıl içinde gecikmiş bir muhabirlik olarak karşımızdadır. Örneğin; Cellat Ali Ağu/Ağı'nın mesleki öyküsü, gecikmiş bir haber söylemi olarak ürettiğimiz bir gazetecilik pratiğiydi. Basın tarihine eklemlemenin yeni bir veçhesiyle karşılaşmış olduk. Bu durumun disipline pratik faydası, *söylemsel merkezkaçın* varlığından rahatsız olmamaktır. Gazetecilik etiği kapsamında, ilgilenilmesi gerekliliğiyle konu araştırılabilir. Yapılacak olan, “gecikmiş” haber söyleminin dikey olarak ortaya çıkması için gösterilecek çabadır. Hem basın tarihinin, hem de göstergebilimin bir parçası olacaktır. Konu, *İSg* için aciliyet taşımaktadır!..

Böylesine bir söyleme eklemlenen ön yapılanmanın varlığından da söz ettik. Bu ön yapılanma, İsmet Paşa'nın “İzmir'de Reis-i Cumhur Hazretlerine” başlığı altında çektiği telgraftaki, “*bu kadar haklı ve kuvvetli olduğumuz bir zamanda sorunun sahneye konmasını özenle izleyeceğiz*”(Mumcu, 2002: 9) sözcesinin içindeki “anlamla” sınırlı mıdır? Bu soruyu sormalıyız. Bu sorunun gerekliliği, *söylemsel merkezkaçın* üretilmesinin motoru durumundadır. Uğur Mumcu dışında konu hakkında açıkça yazan pek kimse görünmemektedir. Belgenin kendisi bile, diğer

araştırma metinlerinin içine eklenerek incelenmemiştir. Bu durum, göstergebilimsel ve dilsel çözümlemenin altında ortaya çıkması gereken bir süreç olarak karşımızdadır. Altında olanın sosyalbilimselliği de içeren izleksel çözümlemesinin gerekliliğine değinelim. Bu, kesinleştirmeye çalıştığımız kuramsal bir öbek olarak karşımızdadır. Başbakan İsmet Bey’in üstteki sözcesindeki göstergebilimsel “anlam”, “gönderenin” kontrolünün varlığından da söz açmaktaydı. Tezimizin 2. bölümünde, BMM’nin yasama, yürütme işlevlerinden başka, yargılama yetkisinden kaynaklanan bölüme bakalım. Ankara İstiklal Mahkemesi’nin İzmir’deki “açık” duruşmalarının da göstergebilimsel bir nesne olduğunu fark edebiliyoruz..

Paşaların duruşmalarından itibaren, birden bire “*sorunun sahneye konuşunun*” arızalanabileceğini de farkettilik. Reis-i Cumhur ve İstiklal Mahkemesi ortak bir gönderenden hareket etmiştir. İktidar anlamında “kontrol” arızaya uğramış olmalıdır. “*Sorunun sahneye konmasıyla*”, Paşaların duruşmasının çelişebildiğini seziyoruz. Gönderen olarak *Sözcelem öznesi(SÖ)* Reis-i Cumhur’un gücünü ve iktidar olarak kontrolünü arızaya uğratmış olma olasılığı , *Ahenk*’in yazılarının ortalığa dağılma olasılığıyla artmış gözükmemektedir. Kazım Karabekir’in kızı Hayat Hanım’ın “*yetkilendirilmiş Sözcelem özneliği*”(ySÖ) ve damadı Prof Dr. Faruk Özerengin’in 1987’lerdeki ifadeleri ekseninde söylemsel sızıntılar elimizdedir.

Konumuz olan *Ahenk*’e dair “dökülen harflerin” dışında, *yarı-söylemselleştirilmeye* uygun kanıtlar elimizde mevcut değildir. “*Söylemsel merkezkaçın*” etkisiyle, yıllar sonra sızmış bu söylemleri de konuya eklemliyoruz. Karakol’un önünde yapılacak bir suikast, neden şimdiye kadar -birbirinin aynısı olabilecek bu çalışmalarda- bir soru işaretini bile hak etmemiştir? Aşağıda, Teşkilat-ı

Mahsusa'da çalışmış ve o sırada İzmir'de bulunmuş olabilecek Galip Vardar'dan aktarılan sözce bu konuda pek de görülmemiş bir ayrıntıdır:

Çarşıdan gelen ve bu köşede tam 90 derecelik bir açı yapan dar yol, Paşayı karşılamaya gelen on binlerce insanla mahşer halini alacak, otomobilin hem manevra yapmaya mecbur kalacağı, hem dönmek zorunda bulunacağı burada, tıpkı vaktiyle 1914'de 28 Haziran günü Avusturya –Macar veliahdı Fransuva Ferdinand'a yapılan ve başarılan suikast gibi, vazifeliler, paşayı tam isabetle otomobilin içine sereceklerdi (Tansu, 1960:399).

Söz konusu plan, *merkezkaç*'a yakalanmış olarak karşımızdadır. Karakol, İzmir Kemeraltı'ndaki binasıyla bugün halen ayaktadır. Mevcut tarihsel sözcelerde, bu karakolun konumu yeterince merak nesnesi olmamıştır. Mahkemede bunun konuşulmamış olmasını iktidar savaşı etrafında anlayışla karşılıyoruz. Böylelikle, *merkezkaç* olanın boyutunun ne kadar yapılaşmış olduğunu baştan seziyoruz. *Merkezkaç*'ın billurlaşmış yapılaşmasıyla karşı karşıya olduğumuzu biliyoruz.. *Aşkınsallaştırılmış* akademik bir nesne olarak, tıkanıp durduğumuz yeri belirlemeye çalışıyoruz. Bu sorunun göstergebilimselleştirilmesinin, gelecekteki gerekliliğini açık olarak farkediyoruz. Yepyeni bir araştırma alanı olarak, kusursuzlaştırmanın yolunun gerekli terimleştirmeyi üretmekten geçtiğini de biliyoruz. Ne yazık ki “birbirini tekrarlayan kitaplar” silsilesiyle sürmüştür konunun içeriği. Analitik olarak çıkan sonuca bakalım. Konuya yaklaşımın *merkezkaç*'a uğratılmışlığı sayesinde, “birbirini tekrarlayan kitaplar”ın ortaya çıkması bir zorunluluk olarak kalmıştır.

27 Haziran 1926 tarihli *Ahenk*'in sonunda, -henüz harfler dökülmeden önce- şöyle bir açıklama yer alır(:26):

Gazetemizin Muhakeme safahatının tamamen nakl ve Muhterem Kari ve kaarielerimizle her gazeteden evvel bildirmek için Muhakeme devam ettiği müddetçe saat 7 ve 8 raddelerinde çıkacağını sevgili okuyucularımıza arz ederiz (*Ahenk*:26)

Yayından bir kaç gün sonra, sayfa sayısının aniden artırılması gazetenin tirajının belirgin olarak arttığının tipik delilidir. İstiklal Mahkemesi'nin açık duruşmalarının, *Ahenk*'te harflerin dökülmesiyle birlikte ortaya çıkan söylemsizleştirilmişliğin içinden geçtiğini belirttik. Bu belirlemeyi, basın tarihi üretimi dahilinde görmeliyiz. İzmir basın tarihi boyutunda, konunun üzerine gidilmediği için elimizde çok az veri vardır. Tek bir seçenek vardır: Konuyu ayrıntılandıracağımız bir okumak tekniğiyle veri tabanımızı geliştirebilmek... Özellikle, Karabekir Paşa'nın ifadelerinin sonuna gelen yerlerin, basın tarihinde söz konusu olmaması dikkat çekicidir. Bu da, doğru iz üzerinde olduğumuzu bize gösterir. 3 Temmuz 1926 sonrası, "harflerin dağılmasına dair" sözcelerin ortaya çıkması da, burada desteklenebilir. Şu halde, haberin ve tutanakların teksesleşeceğinin ispatının yapılması gerekmektedir.

Şimdiye kadar kullandığımız kavramsallaştırma, öncelikle bir *merkezkaç* olayını gösterir. Konunun çapını görmemiz pek mümkün değildir. Bu çapın çok büyük bölümü, askeri ortamda olanlar olarak görülmelidir. Buzdağının altı *merkezkaç*'ın içinde kaldığı için, basın tarihinin *olgu/vakıa* boyutu, kendine ait bir yapının içinde anlaşılmalıdır/göstergebilimselleştirilmelidir. Karabekir Paşa'nın ifadelerinin yayının sonlarına doğru "dökülmesiyle" ve matbaada tekrar yerleştirmenin "yarına" kalmasıyla beraber, "sansür" sözünü ettiğimiz noktada devreye girmiş midir? Bu konuda, elimizde resmî bir veri yoktur. *Söylemsel merkezkaç*, kendi içinde yapılanan bir konu olarak karşımızdadır.

Ahenk'in dışında olanlarla birlikte, öznelliklerin elimizde kalan sözceleriyle konunun çok azını ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu küçük parçada bile, konunun karmaşıklığını azaltacak göstergebilimsel çözümlemenin başat ögesi yer alıyor. Bu

başat öge, her türlü “özne” kategorisini ön plana çıkartmaktadır. Salt öznel durumları ve “sözcenin” kimin sorumluluğunda seslendirildiğini ortaya çıkartmak, yeni araştırma durumuna denk düşmektedir. Çoğu zaman dilsel ve göstergebilimsel olanla, sosyal bilimsel(izleksel) olanı da içine alacak bir şekilde “gönderenin” konumunun karmaşıklığını da görebildik. Özellikle, gönderenin konumu, *alt episteme* koşullarında tek bir nesneye klitlenmiş olarak sabitlenmiştir. Bir figür olarak o nesne, *Özne* ve “gönderen olarak devletin” özdeşleştirilmesindeki sürecin içinde karşılaşıcağımız arızaların *merkezkaç*’a uğratılmasının gerekliliğidir. *Öznenin* iktidar nesnesini elinde tutmasının başka bir seçeneği şu an için görülmemektedir.

Abdülhamit döneminden beri gelen zihin haritalarındaki silme süreci karşısında, bu sabitlik(gönderen) “Cumhuriyet” için karşı şiddetin gerekçesiyle ortaya çıkmıştır. 2. grubun, sonra da *TpCF*’nin ve *yardımcı özne* olarak İstanbul basınının “Cumhuriyet’ten” duydukları “rahatsızlık”, 2. dönem İstiklal Mahkemeleri’nin temel gerekçelerinden biri kabul edilmelidir. Yapı, *merkezkaç* düzeyinde kendini yeniden üretmektedir. Bu sebeple, İstiklal Mahkemeleri salt bir şiddet kaynağı olarak görülmektedir. Bu, bir *söylemsel merkezkaç* durumudur. Halbuki; “yapı-özne” ilintisi *episteme* boyutunda görüldüğü an, göstergebilimsel çözümlemenin gerekliliği kesinleşmiş olacaktır. Söylemin *özneyle* ilintisinin yapılaşmışlığıyla... Çünkü; böyle bir yaklaşımda da, söylemin kendisi “yapı” aracılığıyla zorlanmaktadır. Şüphesiz, bu durum *episteme* koşullarının sürekliliğinden kaynaklanmaktadır. “Yapı”, genel olarak sürekli bu iç savaş koşullarının kıyısında varolabilmektedir. Bu saptama; Türkiye nesnesinde “yapı-özne” ve *episteme* olarak, iç savaşın ortak parentezi şeklinde okunmalıdır.

Bu konu, Türkiye iç savaş koşullarını izlemek için, turnusol kağıdı gibi işlevsellenmektedir. *İSg*'yle alakalı kitaplarda, yoğun miktarda beylik meşrulaştırmalar vardır. Bunların tek başına göstergebilimsel analizleri bile son derece ilginç olmalıdır.

İzmir Suikast girişimi(İSg) için farklı öbeklerin, söylemsel, anlatısal ve izleksel konu nesnesini taşıyan bütün metinlerin, kaynak metinlerle ilişkisi teker teker tartışılmalıdır. Verilen iki farklı *Sözcelem Öznelliği*, konunun akademik bir meditasyon nesnesi olmasının gerekliliğini göstermez mi(bkz. 2.4. bölüm)? Uğur Mumcu'nun(1994:155; 2002: 44) iki farklı metinindeki farklı "*sözcelem öznelliklerinin*" tartışılmamış olması da şaşırtıcıdır. *Episteme* ve özgül olarak *alt episteme* koşullarında gelişmekte olan öbeklerin, bu kaynaklarla ilişkilendirilmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Süreç içinde iç savaş koşullarının hızıyla birlikte...

Gazeteyi alımlama etrafında, *İSg*'yi tarih yazımı *olay* olarak sabitleyen bütün alımlamaların (akademik biçimde) farketmeksizin oluştuğunu düşünüyoruz. Yöntembilimsel olarak, *de facto* kuruluşu nihayetlendiren bu konunun kuramsal olarak dikkate alınmaması üzücüdür. Kayıtların asıllarının tasnif dışı olmasından dolayı, tarihsel gazete söylemi (*arşivde* gizlenmiş olarak) temsili yer değiştirmiştir. Göstergebilimsel ve sosyal bilimsel çözümlemeyle beraber *Analiz yapan özne(Öa)*, bu noktayı sakınılacak bir yanılsama olarak hesaba katmak zorundadır.

Konuyu, Greimas'ın eyleyen şeması içinde terimleştirdik. Bunu, *öznelenme* konumu olarak kullandık. *Özne* konumlarının sayesinde iktidarı sorunsallaştırıp, araştırma nesnesine dönüştürmeyi talep ettik. Yaklaşımımızda, "*özne*" geldi ve sonra iktidar gelmiş oldu. Aynı saptama, metinler ve gazete için de geçerliydi. Bu gazete metninin, yazılamayanın "harflerinin" dökülmesine yol açabileceğini de teslim

ettik. Bu teslim ve “yapı-özne” ilintisi içinde, dökülen harflerin *merkezkaç*’a uğradığını teslim ettik. Harflerin dökülmesini de, bir söyleme eklemlenme olarak ortaya koyduk. Gerçekleştirilmemiş bir suikast nasıl söylemleştiriliyorsa, böylesi bir sürecin yeterli şekilde akademize edilmemesi de bir *merkezkaç* olarak tanımlanmalıdır. *Ahenk*’in *İSg*’yle ilintisi bu aralıkta tanımlanmalıdır. *Ahenk*’in taşıdığı söylemsel olanın altı çizilmemiştir. Bunun içerdiği göstergebilimsel tözün, bütün *epistemeleri* basın tarihiyle dönüştürecek bir modeli hazırlayabileceğini belirtebiliriz. İlk ışık huzmelerinin sebebi olarak, bu şekilde konuya yaklaşmış oluyoruz.

Bu gönderenin bir parçası olan iktidarın zoruyla hazırlanan bir komplo var mıydı? Bu komplonun tek taraflı olmasını pek mümkün görmüyoruz. Tutanaklar açılmadığı müddetçe de bunu bilemeyeceğiz.. Bize göre, mevcut nokta felsefi bir düzeydir. Bu düzey; betisel, anlatısal ve sosyal bilimsel çözümlemelerden sonra derinde olan dördüncü katmandır. Nietzsche kökenli, felsefi bir yapısalcılığın tarih-üstü bir öznelciliğine yakın durmak durumunda kaldık. *Türk-Dasein* taslaklandırılmasının gerekçesi de burada ortaya çıkartmaktadır. Şimdiye kadar görülmesi gereken nokta, gazetenin belki de tarih yazımının kaynak olarak nesnesidir. Mete Tunçay’ın (2005:3) paranteze aldığı yeri anımsanmamız gerekir: “*Yakın Tarih*’in tarih olup olmadığı (yoksa bir tür gazetecilik mi olduğu), sık sık tartışılan bir konudur.” Yakın tarih yazımının gazetecilikle ilgisi kapsamında bu durum, ister istemez nesneleştirme süreci olmaktadır. Gazete söyleminin bu noktada kuramsal olarak sıfırlandığını ifade etmemiz gerekir. Bu nesneleştirilmenin tam manasıyla ne olduğunun özgün olarak çalışılması gerekliliği de önümüzdedir.

Nietzsche alıntımız, tarih yazımına duyulan rahatsızlığa karşı yaşamın kendisini öne sürmektedir. “*Tarih hastalığı*”, Nietzsche için tarih yazımının yerine yaşamı geçirmektir. “*Katıksız ve eksiksiz ayrımsınan ve bir bilgi nesnesine dönüştürülüp ayrıştırılan bir tarih fenomeni, onu anlayan kişi için ölüdür... Tarih yaşamın hizmetinde bulunduğu ölçüde tarih-üstü bir gücün hizmetindedir.*” (Klaus, 1984:130) Bizim için, *Türk-Dasein*’ın Nietzsche’ye uzanan böyle bir kökeni vardır. Tarih yazımın gazeteyi doğrudan nesneleştirmesinin, yaşam karştı bir söylemsellik olduğunu imliyoruz. Mevcut imleme, akademik etik ihlalden immorale doğru dönüşen çürüyüşür(*decadence*)³⁴. Derinleşen çürümeden, üniversitenin boşluğa tekabül etmesi çıkar. Prof. Dr. Yalçın Küçük’ün ileri sürdüğü “boşluk” misali daha da çürüyerek...

Klasik Marksist kurama, Yalçın Küçük aracılığıyla kendiliğinden dokunuyoruz. Arkeolojik derinlik olarak, *episteme* gibi Foucault merkezli kavramları da uyumlandırıyoruz. En alt katta da, Heidegger merkezli bir kavramı yapıbozuma uğratıyoruz: *Türk- Dasein*... Sosyal bilimsel olanın içinden geçerek, basın tarihinin içerdiği söylemi Paris Göstergebilim Okulu’nun kavramları aracılığıyla modelliyoruz. *Türk-Dasein*, -Küçük’ün bulgusu *Maksimalist/Minimalist* ayrımının da

³⁴ Böylesine bir mahkumiyetten çıkışın yolunu aramak, akademik *impetus*’tur. Gelecek kuşaklara etik akademik bir varoluş tarzının kendisi olarak yeniden üretmek adına yola çıkmak ve mahkumiyetlerden kurtuluşun yolunu sürekli bir umut içinde aramak zorunluluğudur, sözü edilen *impetus*... Çünkü; gelecekte, yaşamı korurken (bütün ekolojik ve sosyokültürel çağrışımlarla yurt/dünya), küreselleşmeye karşı yerel olanın anıtlştırılması kolektif öznenin başarısıyla olanaklıdır. Tikel direnişler, küreselleştirmeye karşı akademik olanın öncülüğü ister istemez birincil olmak durumunda bırakmaktadır. Kolektif öznenin, istenç ve bu tikel direnişin örgütlü akademik tutumu, artık ulus-devletin savunusu olarak yurdun savunusudur. Bize göre, *kuramsal yurtlanma* burada kök salmak zorundadır. Birey-özne’de bu tikelliğin bir parçasıdır ya da *Türk-Dasein* adı altında mikro bir kavram taslağı da bu tikelliğin atomik parçaları olarak var olmaktadır artık. Akademik olanın etikle buluşması bu düzeyde olmalıdır. Öyleyse, “küreselliğe karşı tikel direniş”olarak iktidar (bizim için Ankara’nın *status qua*’sı), bu metin dışında değildir.

Bu mesele, İstanbul’un dışlanması da değildir. İstanbul da, Diyarbakır da, hatta Musul da *Türk-Dasein*’ın içindedir: *İzmir Suikastı girişi*’yle 1923-1926 arası *Türk-Dasein*’ın coğrafyasının ilintisi bu anlama yakın düşünülmelidir. Bir imparatorluğu tasfiye etmenin maliyeti, Türkiye akademisyenlerinin ciddiye almadıkları bir yapısallığı içermektedir. Trajik olarak üstü kapatılmış bir yapıdır sözü edilen... Bastırılmış *tarihsel* olan, geri dönmeye başlamıştır. *Türk-Dasein* bu maliyet adına taslaklandırılmıştır.

ötesinde- kimlik/varlık olarak aşkınlaşıyor. *Yurtlanma*, Nietzsche’ye dayanarak oluşturulan yaşamın kendisidir!.. *Tarihsel özneler* olarak toprak, ölüm v.s hepsi metafizik olarak yaşamın kendisini barındırır. Bundan doğan *yapı*, kuramın içine doğru akmaktadır. İç savaşlar bu şekilde varolmaktadır!.. Nine ve dedelerimizin acılı geçmişlerinde, *Türk-Dasein* iç savaşların öznesidir.

Bize göre; nesneleştirilmiş tarih, dilin ölümüdür. *Tarihsel olan*, tarih yazımının ötesinde *yaşama* buluşandır. *Yapı* bâbında, politik olanın “siyaset meydanı” şiddetle içkindir. Siyasetin, adam öldürmeye çok yakın durduğu bir toprakta olduğumuzu bilmeliyiz. “Söylemin” ve “öznenin” burada varolan *tarihsel özneler* olduğunu da...

Son olarak diyebiliriz ki; melezliği kuramda tercih etmek zorundayız. Söyleme dair dilbilimi ve göstergebilimi bu yapıyla doğrudan özdeşleştirmemiz gerekir. Bizden sonra gelenlere sesleniyoruz. Geçmişin derunî varlığını çok katmanlılıkla geleceğe aktarabilmeleri adına... Üniversitelerin *yurtlanmasıyla*...

KAYNAKÇA

------(1990?) **Ahenk Gazetesi 18 Haziran 1926-15 Temmuz 1926**, Basılmamış Cilt, Zeliha Bilge (Uğur Mumcu için Latin Harflerine Çeviren), de, 2+239 A4 daktilo sayfası, İzmir Milli Kütüphane Cilt:B 329 tek kopya.

------(2005) **Kurtlar Vadisi Unutulmaz Sözler** –Diyaloglar, İst.: Çatı Kitapları.

----- (2000) **Her Yönüyle Yahsin Yücel**, Mustafa Durak(ed.), İst.: Multilingual Yay.

------(2005) **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Sami Gürayçal (Yayına Hazırlayan) , 22. Basım, Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.

------(2003) **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, Sevan Nişanyen (Hazırlayan), Gözden Geçirilmiş 2. Basım, İst.: Adam yayınları.

------(2002) **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Berke Vardar (Yönetiminde), N.Güz, E. Huber,O. Senemoğlu, E. Öztokot (Hazırlayanlar), Yeniden Baskı, İst.:Multilingual.

------(1997)**Türkçe Sözlük**, Dil Derneği (Atatürk'ün Türk Dili Kurumunun Uzmanlarınca Hazırlanmıştır),2. Cilt, Tempo Okurlarına Armağan, İst.: Hürgüç Gazetecilik.

------(1992) **Büyük Türkçe Sözlük**,D Mehmet Doğan (Hazırlayan), 9 Baskı, Ankara: Rehber Yayınları.

------(1988) **Mc Millan Comtempoty Dictionary**, W.D Halsey, (Edit Director), İst.: ABC Yayınları & Mac Millan Publishing Co.

Acar, Ü. & Urhal, Ö.,(2007) **Devlet-Güvenlik İstihbarat- Terörizm**, Ankara: Adalet Yayınevi.

Akçam, T.,(2006) “Türk ve Ermeni”, **Radikal**2, 12 Kasım, s.6.

Akkoyun, T., (1996) “Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, , Cilt: XII, Mart, Sayı 34, son erişim 17.08.07’den :<http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=747>

Aköz, E.,(2007) “Kurt Postundaki Koyunlar”, **Sabah** Gazetesi, 11 Şubat, s.18.

Akşin, S., (1988) “Siyasal Tarih (1789-1908)”, (yayın yönetmeni Sina Akşin), **Osmanlı Devleti 1600-1908**, Türkiye Tarihi 3, ss73-188, İst.:Cem Yayınevi.

Alemdar, K.,(1996), **İletişim ve Tarih**, Ankara: İmge Yayınları.

Alpkaya, F. & Çelebi, A.,(1995) “Medyada Gündem Oluşturma Hürriyet 1994 Örneği”,**Toplum Ve Bilim**,Sayı 68, ss.122-156.

Andrews, W.G., (2000) “Yabancılaşmış “Ben”in Şarkısı Guattari, Deleuze ve Osmanlı Divan Şiirinde Özne’nin Lirik Kod Çözümü”, **Defter**, Sayı 39, ss.106-132.

Anıl, Ş.Y.,(2005) **Mahkeme Tutanaklarına Göre İzmir Suikasti Davası**, İst.: Kastaş Yayınları.

Arar, İ.,(1969) **Atatürk’ün İzmit Basın Toplantısı**, İst.:Burçak Yayınları..

Arı, K.,(1991) “İzmir’deki Suikast Girişimi Sırasında Reiscumhur Mustafa Kemal Paşa’nın İzmir Gezisi ve O’nun Suikastı Nasıl Karşılıdığına İlişkin Bir Anı”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, cilt1, sayı1, ss. 247-260.

------(1989) “Yunan İşgalinden Sonra İzmir’de ‘Emval-i Metruke’ ve ‘Fuzuli İşgal’ Sorunu, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, ciltV, Temmuz, sayı 15, ss 691-706.

Arı O.,(1972) **İzmir’de Kitle Haberleşmesi**, Ank: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Arıkan,Z.,(1991b)“Mütareke Döneminde İzmir”,**Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, cilt1, sayı1, ss. 259-281.

----- (1991), “Kurtuluştan Sonra İzmir’de Çıkan İlk Gazete Türk Sesi”, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: 22 (Kasım 1991’den ayrı basım), ss. 75-95.

----- (1985) “Cumhuriyet’in İlanı Ve İzmir Basını”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt1, Temmuz, sayı 3, ss. 959-976.

----- (1988a) “İşgal Dönemi İzmir Basını”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt V, Kasım, sayı 13, ss. 145-165.

----- (1988b) “Köylü Gazetesi ve İşgal”, **Ankara Üniv. Türk İnkılap Tarihi Ens. Dergisi**, yıl 1, sayı 2, ss. 187-200.

----- (1984?) “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını”, **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C: 1, ss. 103-111.

Arslan, H., (1992) **Epistemik Cemaat /Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi**, İst.: Paradigma Yayınları.

Atabek, Ü., (1999) “Akademik İlgi Alanı Olarak Siyasal İletişim”, **İletişim**, sayı 3, ss.7-11.

Atatürk, M.K., (2007) **Nutuk (Günümüz Türkçesiyle Tam Metin)**, İst.: Truva Yayınları.

----- (1968) **Nutuk**, 2 Cilt, İst.

Atay, F.R., (1999) **Çankaya IV**, Cumhuriyet Gazetesi Okurlarına Armağan.

Avcı, C., (2007) **İzmir Suikasti ve Bir Suikastin Perde Arkası**, İst.: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Avcıoğlu, D., (1969) **Türkiye’nin Düzeni: Dün, Bugün, Yarın**, Ankara: Bilgi Yayınevi

Aybars, E.,(2006) **İstiklal Mahkemeleri**, Gözden geçirilmiş 6.Basım, İzmir:Zeus Kitabevi.

------(1998) **İstiklal Mahkemeleri “Yakın Tarihimizin Gerçekleri”**, Milliyet Yayınlarında 2.Baskı, İst.: Milliyet Yayınları.

Aydın, S., (2004) “İki İttihat-Terakki: İki Ayrı Zihniyet, İki Ayrı Siyaset”, (Cilt Ed. Mehmet Ö. Alkan) **Cumhuriyete’e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi**, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Dizisi 1.Cilt, 6. Bası,ss. 117-128.

Aysever, E.,(2007) “Hüsnü Mahalli Arap Rejimlerini Tutmuyorum”, Söyleşi, **Remzi Kitapevi Kitap Gazetesi**, Sayı 13, Ocak, ss.1-5.

Aziz, A.,(2006), “Dünyada ve Türkiye’de İletişim Araştırmaları”, **Kültür ve İletişim Dergisi**, sayı 9/1, ss. 9-31.

Baker, U., (2007) “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında İdeoloji ve Siyaset”, son erişim 05.08.07’ den: <http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,231,0,0,1,0>

----- (2004) “Tarde Sosyolojisi”,(Önsöz olarak), ss.5-17, **Monodoloji ve Sosyoloji**, Ankara: Öteki Yayınevi

----- (2003) “Cumhuriyet’in Siyasal İdeolojileri”, **80. Yılında Cumhuriyet’in Türkiye Kültürü**, 2007 SANART, TMMOB Mimarlar Odası ve SANART Estetik ve Görsel Kültür Derneği ortak yayını, s. 119--124., son erişim 05.08.,07 ‘den alınmıştır : <http://www.korotonomedy.net/kor/index.php?id=21,170,0,0,1,0>

Balcı, A.H.,(2001) “İmgelerin Göstergeselliğinde Dikine Vektörelliklerle”/ “by upward eruptions in the semioticity of images”, 11 Mayıs-9 Haziran 2001; ölüm=ölüm sergisi katoloğu/ May11-June 9 2001; On the occasion of Death=Death Exhibition, trans.: Tomris Soysever & Aykut Şengözer, ss. 11-17, İst: Karşı Sanat Çalışmaları.

----- (1999) “Felsefe Ve Arkeolojinin Buluşma Anı Olarak “Meta-Bilim” (Bilimsel Pratikte Devşirme Politikasına Bir Alternatif Arayışı”, **Arkitekt**, Sayı 468, Ağustos, ss.56-60.

Balcı, A.H. & Yalman, N., (2006) “Major- Minör Sanat Ekseninde İzmir’den Beslenen Bir Kuram: İonia, Üniversite ve Karagöz Üçgeninde Yurtlanma.” Hacettepe Üniv. 8. Ulusal Sanatlar Sempozyumu Kitabına Kabul Edilmiş Makale.

Balcıoğlu, M., (2003) **İki İsyân –Koçgiri, Pontus- Bir Paşa – Nurettin Paşa**, 2 Baskı, Ankara: Babil Yayın Danışmanlık Eğitim ve Organizasyon.

Bardakçı, İ., (1977) **Mukayeseli Devlet Fikir ve Basın Rejimleri**, ilaveli 2. baskı, İst.: Selçuklu Matbaası.

Bayazıt M.T., (1992) “İzmir Basınında Demokrasi Mücadelesi (1923-1950)”, **İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İzmir: Doktora tezi.

Benveniste, E., (1982&1983) **Probléma De Linguistique Generale**, cilt1, cil2, Paris: Gallimard.

Beşikçi, İ., (1990) **Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi**, İst.: Belge Yayınları.

Bila, H., (2007) “Ümitsizlik”, 16.02, **Cumhuriyet** Gazetesi. s. 3.

Bora, T., (1997) “Cumhuriyet’in İlk Döneminde Milli Kimlik”, N.Bilgin (der), **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, İst.

----- (1998) “75. Yılında Cumhuriyetçiliğin Dört Cari Anlamı Cumhuriyet, Demokrasi ve Muhafazakar Türk Cumhuriyetçiliği”, **Birikim**, Sayı 115, ss. 20-29.

Cantek Şenol, F.L (2003) **“Yaban”lar ve Yerliler Başkent Olma Sürecinde Ankara**, İst.: İletişim Yayınları.

Cebesoy, A.F.,(1953) **Milli Mücadele Hatıraları**,İst.: “Vatan” Neşriyatı.

Cemal, H.,(2007) “Tarih Korkusu”, **Milliyet** Gazetesi, 6 Ocak, s. 15.

Coward, R. & John E.,(1985) **Dil ve Maddecilik**, çev: Esen Tarım, İst.: İletişim Yay.

Çalışlar, A.,(1984)“Yapısalcılık:Status Qua İdeolojisi”, Attila Birkiye(ed.), **Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru**, ss. 37-75, İst.:Varlık Yay.

Çelik, N.B.,(1999) “Söylem Kuramları Hegomonya Kavramı ve Kemalizm”, **Doğu Batı**, sayı 8, ss.27-41.

Çetin, H.,(2003) “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı”, **Ankara Üniv. SBF Dergisi**, sayı 58, Temmuz-Eylül, ss.61-88.

Çınar, M., (2006) “Kültürel Yabancılaşma Tezi Üzerine”, **Toplum ve Bilim**, sayı 105, ss. 153-165.

Çolak, İ.,(2005) **Yunan İşgalinin Patronu Zaharoff**, İst.:Lamure Yayınları.

Çötüksöken, B.,(1994) **Felsefi Söylem Nedir?**, 2. Baskı, İst.: Kabalcı Yayınları.

Çulcu, M.,(1993a) **İstiklal Mahkemesinde Gazeteciler Davası (Hilafetin Sonu)**,1.Cilt,
İst.:Kastaş Yayınları.

Demir , H., (2005) **Yeraltından İktidara İttihat ve Terakki Darbeler ve Suikastler Tarihi**, İst.: Ozan Yayıncılık.

Demirtaş, S. & Diken, B. & Gözaydın B.Ş.,(1996) “Mekan Ve Ötekiler”, **Defter**, Sayı 28, ss.39-55.

Dumont, P.,(1997) **Atatürk’ün Yazdığı Tarih:Söylev**, Çev. S.Tanilli,
İst.:Cumhuriyet Kitap.

Durak, M.,(2005) **Şiir Dilinin Ardında,Yakın Mercek,Türk Şiiri Üzerine**

İncelemeler,İst.: Tabevi (yayınlayan Multilingual Yabancı Dil Yayınları).

Dursun M.K.,(1994) **İzmir Hatıraları**, (Yayına Hazırlayan: Ünal Şenel), İzmir: Akademi Kitabevi.

Düzel, N.,(2006)“Doç Dr.Cemil Koçak İle Konuşma”,**Radikal** Gazetesi, 13 Kasım, s. 4.

------(2006b) “Kemal Karpat İle Konuşma”, **Radikal** Gazetesi, 4 Aralık, s. 6.

------(2007) **Şiir Dilinin Ardında, Şiir Cini, Tek Şiir İncelemeleri**,İst.:Tabevi (yayınlayan Multilingual Yabancı Dil Yayınları)

Eagleton, T., (2004) **Kuramdan Sonra**, (Çev.Uygar Abacı), İst.:Literatür Yayıncılık.

------(1996) **İdeoloji**,(Çev. Muttalip Özcan), İst.: Ayrıntı Yayınları.

Eco, U.,(2000) **Açık Yapıt**, İst.:Can Yayınevi.

Ekinci, N ve Kümbül, B ve Sarıhan S., (2006) **Zekeriya Sertel Amerikan Kültür Emperyalizminin ve Magazin Dergiciliğinin Öncüsü**, İst.: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

Erdem, T.,(2005) “Siyaset Sosyolojisi Açısından İktidar”, **Düşünen Siyaset**, sayı 20, ss. 37-56.

Ergüden,A.,(1988/89)“İletişimbiliminde Niteliksel-Kural Araştırmaları”, **Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi**, S: 10, ss. 1-15.

Ergün, E. & Sevil, N.,(2000) “Tahsin Yücel ve Türkiye’de Yapısalcı Kuram”, Mustafa Durak (ed.), **Her Yönüyle Yahsin Yücel**, ss. 51-61, İst.: Multilingual Yay.

Erkin, B.,(1956) “Atatürk’ün Selanikte’ki Askerlik Hayatına Ait Hatıralar”, **Belleten**, XX:80, ss. 509-604.

Erman, A.N.,(1971) **İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri**, İst.: Temel Yayınları.
(Bu kitabın MS Word'e dönüştürülen sayısal kopyasından yararlanılmıştır. Ayrıca;
Atatürk'e İzmir Suikastinin İç Yüzü, Derleyen:Pakize Sönmez, Detay Yayınları,
Nisan 1994 baskısı, ilgili kitabın bir bölümünün doğrudan kopyasıdır.)

Fairclough, N., (1989), **Language and Power**, U.K: Longman

------(1992) **Critical Language Awareness**,U.S.A : Longman

------(1995), **Critical Discourse Analysis : The Critical Study of Language**, N.Y: Longman

Fairclough, N. L. & Wodak, R.,(1997)“Critical Discourse Analysis “,T.A van Dijk
(ed.) **Discourse Studies. A Multidisciplinary İntroduction : Discourse as a Social Interaction**, cilt 2, ss.258-284, London: Sage.

Feroz, A.,(1999) **İttihatçılıktan Kemalizme**, 4.Basım, , İst.: Kaynak Yayınları.

------(2007)“Kemalist Türkiye’de İdeoloji Arayışı:1919-1939”,son erişim
13.01.07’den alınıştır
http://www.adk.boun.edu.tr/ataturk/yazilar/kemalist_turkiye.htm.

Fiske, J.,(1993) **Power Plays Power Works**, London:Verso.

Foucault, M.,(2005)“Hakikat Kaygısı”, Osman Akınbay (Çev.), **Özne ve İktidar (Seçme Yazılar)**, 2. baskı, ss.83-97, İst.: Ayrıntı Yayınları.

------(2005b) “Özne ve İktidar”, Osman Akınhay (Çev.), **Özne ve İktidar (Seçme Yazılar)**, 2. baskı, ss.57-82, İst.: Ayrıntı Yayınları.

----- (2001) **Kelimeler ve Şeyler (İnsan Bilimlerinin Arkeolojisi)**,
Mehmet Ali Kılıçbay, (Çev.), 2.Baskı, Ankara: İmge Yayınları.

------(1998) “Özne ve İktidar”, **Defter**, sayı 34, ss.151-167.

------(1999) **Bilginin Arkeolojisi**, Veli Urhan (Çeviren), İst.: Birey Yayıncılık.

----- (1992) **Ders Özetleri 1970-1982**, Selahattin Hilav (çeviren), İst.: YPK.

----- (1989) **The Archaeology Of Knowledge**, N.M Sheridan Smith (Trans), Repirint, London & N.Y.: Routledge.

Froembgan, H., (1965) “İzmir Suikastinin Perde Arkası” Mediha Sayar (Çev.), **Tarih Dünyası**, Sayı 1 ve 2.

Fuat, M., (2003) “Şiirbilime Giriş”, Mehmet Yalçın (yazarlığında); önsöz yerine, **Şiirin Ortak Paydası, Şiir Bilime Giriş**, ss.17-19, 2. Baskı, İzmir: Dokuz Eylül yayınları (Mehmet Fuat’ın 20.09.1995, Cumhuriyet; yazısından tıpkı basım).

Gencan, T.N., (1979) **Dilbilgisi**, Gözden geçirilmiş 4. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.

Göral, Ö.S., (2002) “Patlamaya Hazır Bir ‘Şimdi’Putları Yıkıyoruz”, **Bilim Ve Toplum**, Sayı 94, ss.189-210.

Greimas, A. & Courtes J.J., (1979) **Semiotique Dictionnaire Raisone De La Théorie Di Langage**, Vol1, Paris: Hachette- Universite.

Gruppi, L., (1970) “Lenin İl Concetto Di Egemonia”, **Critica Marxista**, No 4, ss.206-220.

Günay, V.D., (2002) **Göstergebilim Yazıları**, İst.: Multilingual Yay.

----- (2003) “Gönderen Kavramına Yeni Bir Yaklaşım” Dil, Yazın ve Deyişbilim Semp. Anadolu Üniv. , 7-9 Mayıs 2003. Bildirileri, ss.241-252

----- (2004) **Dil ve İletişim**, İst.: Multilingual Yay.

----- (2004b) “Fransız Göstergebiliminde Yeni Açılımlar”, İst. Üniv. Edebiyatı Fakültesi, Batı Dilleri Ve edebiyatları Bölümü Fransız Dili ve Edebiyatı, **Dilbilim**, XII, ss.29-45.

----- (2006) “Olmak Ya Da Görünmek” Basılmamış Türkçe Bildiri (“Etre ou Paraitre”, Symposium International D’ Imagologie; Les Modalites De La Perception

Dans Les Representation De L'Alterité, Muğla Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi
Mütercim- Tercümanlık Bölümü Bildirisi; 24-26 Nisan 2004)

Güz, N., (1991) **Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)**, Ankara:Gazi
Üniv. Basın Yayın Yüksekokulu yayını.

Habermas, J.,(2002) Küreselleşme Ve Milli Devletin Akibeti, Medeni Beyaztaş
(Çev.), İst.: Bakış Yayınları.

Hall, S.,(1994) “İdeolojinin Yeniden Keşfi:Medya Çalışmalarında Baskı Altında
Tutulanın Geri Dönüşü”, M.Küçük (ed. ve çeviren), **Medya, İktidar, İdeoloji**,ss.57-
97, Ankara: Ark Yayınları.

Hatemi, H.H.,(1991) **Türk Aydını Dünü-Bugünü**, İst.:İşaret Yayınları.

Heper, M., (2006) **Türkiye’de Devlet Geleneği**,

Heywood, A.,(2002) **Politics**, Second Edition, London: Palgrave Macmillan.

Hiness, B. &Hirst, B.,(1977) **Mode Of Production And Social Formation**, London:
Mcmillan.

Hür, A.,(2006)“Kemalist Devrimin Zor Dönemeci” **Toplumsal Tarih**, Sayı 148,
Nisan, ss. 14-23.

------(2007a) “Rauf Bey Ve İstanbul Basını” , Mustafa Kemal Ve Muhallifleri
Yazı Dizisi 4, **Radikal** Gazetesi, 21 Şubat.

------(2007b) “İzmir Suikasti İdamlar ve Bir Devrin Sonu”, Mustafa Kemal Ve
Muhallifleri Yazı Dizisi 7 **Radikal** Gazetesi, 24 Şubat

------(2007c) “Daha Birbirimizle Kavga Edeceğiz.”, Mustafa Kemal Ve
Muhallifleri Yazı Dizisi 1,**Radikal** Gazetesi, 18 Şubat.

İnal, M.A.,(1996) **Haberi Okumak**, İst.: Temuçin Yayınları.

------(2006) “Türkiye’de İletişim Araştırmalarının Değerlendirilmesi Ve Geleceğe Bakış”, **Kİ** (Kültür ve İletişim), sayı 9 (1), ss.150-?

Jonston, A., (1990) “Trends In Political Communication : A Selective Review Of Research In the 1980s”, David L. Swanson ve Dan Nimmo (Edit), **New Directions In Political Communication : A Resource Book**, Newbury:Sage.

Kalyoncu,C.,(2005)“İzmir Suikasti Komploydu”,**Aksiyon Dergisi**, Sayı 574, 5.12.2005.

Kanat, C.A.,(1995) **Aydınlanmadan Kemalizme Yetke Ve Ya Özgürlük**, İst.: Belge Yayıncılık.

Kandemir.,(1955) **İzmir Suikastinin İç Yüzü**, İst.: Ekicigil Tarih Yayınları.

------(1955b) **Atatürk’e İzmir Suikastinden Ayrı 11 Suikast**, İst.: Ekicigil Tarih Yayınları.

Karabekir, K.,(1960) **İstiklal Harbimiz**, İst.:Türkiye Basımevi.

------(1995) **Paşaların Kavgası (İnkılap Hareketlerimiz)**, Faruk Özenrengin (Yayına hazırlayan), 4.Baskı, İst.:Emre Yayınları.

------(1996) **Kürt Meselesi**, İst.: Emre Yayınları.

------(2003) **Bulgaristan Esareti ve Notlar, Hatıralar**, Ömer Hakan Özalp (yayına hazırlayan), İst: Emre Yayınları.

------(2005) **İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909**, 6.baskı, İst.: Emre Yayınları.

------(2005b) **İzmir Suikastı İddianame ve Paşaların Savunması**, S.Kılıç (yayına hazırlayan). 2. baskı, İst.: Emre Yayınları.

Karaca, E.,(1998) **Türk Basının Kalem Kavgaları (Ben Senin Cemaziyelevvelini**

Bilirim), İst.:Gendaş.

Kaş, A.,(1992) “Siyasal Parti Başkanlarının Konuşmaları (Bir Siyasal Söylem Çözümlemesi), **Milli Kültür**, sayı 94, ss34-39.

Kayalı, K.,(2005), **Düşüncenin Coğrafyası 1(Toplumdan Soyutlanmış Düşünce ve Direnç Potansiyeli)**, Ank: Deniz Kitabevi.

------(2003), **Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri**, İletişim yayınları’nda ikinci baskı, İst: İletişim.

------(2002), **Türk Kültür Dünyasından Portreler**, İst: İletişim Yayınları.

Keskin, F.,(1999) “Söylem, Arkeoloji ve İktidar”, **Doğu Batı**, Sayı9, ss. 15-22.

------(2005) “Özne ve İktidar”, **Özne ve İktidar (Seçme Yazılar)**, 2.Baskı, ss.11-24, İst.: Ayrıntı Yayınları.

Keyder, Ç., (1993) **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, 3. Baskı, İst.: İletişim Yayınları.

Keyman, E.F.,(1999)“Türkiye’de Yönetebilirlik ve Meşruiyet Krizi”,**Düşünen Siyaset**, sayı 1, ss.61-65.

Khisamova, Z.,(2005) “XIX. Yüzyılda Tatar Sözlüklerinde Yönetimle İlgili Söz Varlığı Üzerine Birkaç Not”, **Düşünen Siyaset**, Sayı 20, ss. 309-312.

Kılıç, A.,(2005) **Atatürk’ün Sırdaşı Kılıç Ali’nin Anıları**, Hulusi Turgut (derleyen);, 6. Baskı, İst.: T.C İş Bankası Kültür Yay.

------(1955) **İstiklal Mahkemesi Hatıraları**, Atatürk Kütüphanesi Serisi, İst:Sel Yayınları.

Kılıç,A.,(2007)“Osmanlıcayı Latin Harflerine Çeviren Program İcat Oldu”, **Cumaertesi/Zaman Gazetesi Eki**, 31 Mart.

Kılıç, S.,(2005) **İzmir Suikastı; İddianame ve Paşaların Savunması** (İstiklal Mahkemeleri Adil miydi? İzmir Suikastı” yeniden basılan çalışmasıdır,1974), 2.Baskı, İst.:Emre Yayınları.

Kıran, Z.,(1983)“Bir Üçüncü Dilbilime Doğru: Sözcelem Dilbilimi”, **FDE**, 11, Bahar, ss. 16-23, Ankara: H.Ü Fransız Dili ve Edebiyatı Yay.

------(1986) **Dilbilim Akımları**, Ankara: Onur Yabancı Diller Kitap ve Yayın Merkezi.

Kıran, Z., ve Kıran (Eziler) A.,(2000) **Yazınsal Okuma Süreçleri (Dilbilim, Göstergebilim ve Yazınbilim Yöntemleriyle Çözümlemeler**, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kocahanoğlu, O.S.,(2005) **Atatürk’e Kurulan Pusu/İzmir Suikastinin İç Yüzü**, Gözden Geçirilmiş 2. baskı, İst.:Temel Yayınları.

Kocaman, A.,(2003) “Dilbilim Söylemi”, A.Kocaman(ed), **Söylem Üzerine**, 2.baskı, ss.1-13, Ankara: Metu Pres.

Klaus,G.,(1984)“Yapısalcılık”, Atilla Birkiye (ed.),Veysel Ataman (çev.),**Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru**, ss.129-146, İst.: Varlık Yayınları.

Koloğlu, O.,(1998) “Medya- Devlet ve Sermaye”, **Birikim**, sayı 117, ss. 69-76.

------(1992) **Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın**, İst.:İletişim Yayınları.

Köker, E., (1998) **Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası**, Ankara: Vadi

Küçük, Y.,(2004), **Sırlar**, İst.: İthaki Yayınları.

------(2005) **İsyen**, Cilt 1, İst.: İthaki Yayınları.

------(2006a) **Gizli Tarih 1**, İst.: Salyangoz Yayınları.

----- (2006b) **Türkiye Üzerine Tezler**, İst. Gözden Geçirilmiş, İndeksli, Özel Edisyon, İst.:Salyangoz Yayınları.

Lévi-Strauss, C., (2004) **Yaban Düşünce**, (çev. Tahsin Yücel), 5. baskı, İst.: YPK yayınları.

Luke, T.W., (1990) **Social Theory and Modernity, Critique, Dissent and Revolution**, London: Sage Publication.

Mc Donell, D., (1991) **Theories Of Discourse An Introduction**, Basil: Blackwell.

Mc Quail D. & Windahl S., (?) **Kitle İletişim Çalışmaları İçin İletişim Modelleri**, (Çevirenler: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Matbaası.

Maingueneau, D., (1979) **İnition Aux Methodes De L'Analyse Du Discours**, Paris: Hachette-Universite.

Mardin, Ş., (1997) "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", (derleyenler Mümtaz' er Türköne ve Tuncay Önder), **Türkiye'de Toplum ve Siyaset**, Makaleler 1, 6 Baskı, İst.: İletişim.

Mattelart, A., ve M., (1998) **İletişim Kuramları Tarihi**, (çev. Merih Zıllıoğlu), İst.: İletişim.

Mehmet Arif Bey., (1987) **Ayıcı Arif'in Anıları Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)**, derleyen: Bülent Demirbaş, İst.: Arba.

Misch, Georg., (2003) "Yöntem Problemi: Hermeneutik Ve Ontoloji", Doğan Özlem (Çev.) **Hermeneutik Üzerine Yazılar**, ss. 213-228, İst.: İnkılap Yayınları.

Mumcu, U., (1994) **Kazım Karabekir Anlatıyor**, 10. Basım, İst.: Tekin Yayınları (10-29 Haziran 1990'da Cumhuriyet'te yayınlanmıştır)

----- (2002) **Gazi Paşa'ya Suikast**, 22. baskı, Ankara: um:ag Vakfı Yayınları.

Nalbantoğlu, M., (2006a) "Gaziye Suikast 1", **Yeni Çağ** Gazetesi, 16. Haziran.

------(2006b) “Gaziye Suikast(2) Sana Nasıl Kıyacaklardı?”, **Yeni Çağ** Gazetesi, 17. Haziran.

Nimmno Dan ve David L. Swanson.,(1990) “The Field of Political Communication : Beyond the Voter Persuasion Paradigm”, David L. Swanson ve Dan Nimmo (Edit), **New Directions In Political Communication: A Resource Book**, Newbury Park:Sage.

Olgun, Tahiru'l-Mevlevi.,(1991) **Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklal Mahkemeleri**, Şentürk A.A (Osmanlıcadan edit eden), İst.:Nehir Yayınları.

Outwait, W.,(1991) “Hans-Georg Gadamer” Quentin Skinner (ed.), **Çağdaş Temel Kuramlar**, ss. 23-42, Ankara: Vadi Yayınları.

Özbudun, E.,(1997) “Milli Mücadele ve Cumhuriyet’in Resmi Belgelerinde Yurttaşlıkve Kimlik Sorunu”,**Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, İst.: Bağlam Yayıncılık..

Öğün, S.S.,(1998)“Türk Politik Kültürünün Şekillenmesinde Tarihin Konumu”, **Defter**, Sayı 33, ss.99-114.

Özdemir, A.M.,(2006) “Marksizim Ve Söylem Analizi: Mcdonell’in Theories of Discourse: İntroduction Adlı Kitabının Çağrıştırdıkları”, **Toplum Ve Bilim**, Sayı 107, ss.301-334.

Özlem, D.,(1999) “Kaygı ve Tarihsellik”, **Doğu ve Batı**, Sayı 6, ss.11-35.

Öztamur, P.,(2002) “Büyük Buhran ve Cumhuriyet Gazetesinde Yoksulluk Üzerine Söylemler 1929-1931”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 94,ss.175-181.

Paris, J., (2002) “Resim ve Dilbilim” ,**Parşömen**, Çev. Şebnem HilaL Kaya, Cilt2, Sayı 4, ss.147-207

Porteli, H.,(1982) **Gramschi Ve Tarihsel Blok**, Kenan Somer, (çev.), Ankara:Savaş Yayınları.

R.C.(Cemalettin Saraçoğlu?),(1947&1948)“Atatürk’e Suikastin Tafsilatı ve İç

Yüzü” **Yeni Sabah** Gazetesi, 21.08.1947-6.5.1948 Tefrika.

Rıfat, M.,(1993) **Homo Semioticus**, İst.:YKY

Rıza Ahmet.,(1988) **Ahmet Rıza Bey’in Anıları**.,(Yayına Hazırlayan Bülent Demirbaş), İst.: Arba Yayınları.

Rıza Nur.,(1968) **Hayat ve Hatıralarım**, cilt 3, İst.: Altındağ Yayınları.

Rustow, Dankwart A.,(1959) “The Army and Founding of the Turkish Republic”, **World Politics**, 11, pp.513-552.

Sanbonmatsu, J.,(2007) **Postmodern Prens [Eleştirel Kuram, Sol Strateji ve Yeni Bir Siyasi Öznenin Oluşumu]**,(Çev. Emte Ergüven), İst.: Bağlam Yayınları.

Sarıhan, Z.,(2000) **Kurtuluş savaşında İkili İktidar**, İst.:Kaynak Yayınları.

Sarup, M.,(1995) **Post-Yapısalcılık ve Postmodernlik**, Çeviren A. Baki Güçlü, Ankara: Ark Yayınevi.

Savran-Acar, G.,(2006) **Özne-Yapı Gerilimi Maddeci Bir Bakış**, İst.:Kanat Kitap.

Sennett, R., (1991) **Otorite**, (Çev. Kamil Durand), İst.:Ayrıntı Yayınları

Shayegan, D.,(1991) **Yaralı Bilinç Geleneksel toplumlarda Kültürel Şizofreni**, Haldun Bayrı (Çev.) İst.: Metis Yayınları.

Somay, B.,(2001) “Hiçbir Yere Ait Olmayan Özne”, **Defter**, Sayı 44, ss.111-136.

Soytür, M.,(2005) “İttihatçı Paşalar Nasıl Yurt Dışına Çıkarıldı?”, **Popüler Tarih**, Sayı 63, ss.46-52.

Sözen, E.,(1999) **Söylem Belirsizlik Mübadele, Bilgi/ Güç ve Refleksinite**, İst.:Paradigma Yayınları.

Sunay, C.,(2006) “Kemalist Bir Başyapıt; Falih Rıfkı Atay’ın Çankaya’sı Üzerine”, **Türkiye Günlüğü**, S: 86, Güz , ss.87-94.

Taftalı, O.,(2007) “Yazı’nın Tarihsel ve Toplumsal Etkisi”, **Yeni Harman**, sayı 105, Nisan, s.13.

Tahir, K.,(2005), **Kurt Kanunu**, İst:İthaki Yayınları.

Taner, E.,(2006)“MİT’ten İlginç Çıkış”, **Milliyet** Gazetesi, 6 Ocak .

Tansu, S.M.,(1960) **İttihat ve Terakki İçinde Dönerler**, Anlatan: Galip Vardar, İst.:İnkılap Kitabevi.

Tokpınar, C.,(1994) **İzmir Suikastinin İçyüzü** ,İst.: Yeni Asya Neşriyat.

Tunçay, M.,(2005) **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması, 1923-1931**, 4. Basım, İst.: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Turfan, M.N.,(2005) **Jön Türklerin Yükselişi**, İst.: Alkım Yayınları.

Tutal, N., (2006) **Söylemler ve Temsiller Fransızlar Türkleri Nasıl Anımsıyor ya da Fransız İmgeleminde Türkiye**, Ankara: Phonix.

Uyguner, M.,(1977) “Söylev’in Zaman Dizini”, **Türk Dili**, Kasım, ss. 516-538.

Ünivar, K.,(2004) “İttihatçılıktan Kemalizme İhya’dan İnşa’ya”, (Cilt Ed. Mehmet Ö. Alkan) **Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi**, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Dizisi 1.Cilt, 6. Bası,ss.129-142.

Üşür, S.S.,(1997) **İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç Ve Hegemonyadan Söyleme**, Ankara: İmge Kitapevi.

Vakkasoğlu, V.,(1995) **Son Bozgun2**, İst.:Yeniasya Yayınları.

van Dick, T.A.,(1985) “Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline”, K.B Jensen and N.W. Janskowski, (ed.by) **Handbook of Qualitative**

Methodologies For Mass Communication Research, ss. 108-120, London: Routledge.

------(1994) “Söylemin Yapıları İktidarın Yapıları” Mehmet Küçük (Çev. ve Yayına hazırlayan) **Medya, İktidar, İdeoloji**, ss.271-312, Ankara: Ark Yayınları.

------(2003) “Söylem ve İdeoloji.Çok Alanlı Bir Yaklaşım”, N. Ateş (çev.), Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (yayına hazırlayan), **Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din- İdeoloji**, ss.13-109, İst.:Su Yayınları.

Vardar, B.,(1982) **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Ankara: TDK.

Yalçın, M.,(1990) “Çevirenin Önsözü”, **Göstergebilim**, yaz: Pierre Guiraud, önsöz-çeviri- terimce: Mehmet Yalçın,ss. 5-11, Sivas: m.y özel yayım.

------(2003) **Şiirin Ortak Paydası, Şiir Bilime Giriş**, ss. 17-19, 2. Baskı, İzmir:Dokuz Eylül yayınları

Yalman, N. & Balcı, A.H.,(2006) “Siyasi Katılım/Katılımsızlık Çerçevesinde Kemal Tahir’in Kurt Kanunu’ndaki Emin Bey’in ve Kara Kemal’in Sanat Sosyolojisi Düzeyinde İncelenmesi”, **Türkiye Günlüğü**, S: 86, Güz, ss. 95-110.

Yavuz, H.,(1991) “Roland Barthes’ın Önemli Bir Metni: Anlatılanların Yapısal Çözümlemesine Giriş”, **Dilin Dili**, ss. 139-142, İst.:Arma yayınları.

------(1997) “Yapısalcılık Üzerine: Kuram mı Yöntem mi?”, **Felsefe Yazıları**, ss.67-73, İst.:Boyut Kitapları.

Yağcıoğlu, S.,(2002)‘Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım’, S. Yağcıoğlu(ed.) **1990 Sonrası Laik Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler**, ss. 3-34. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları,

------(1996) “Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Politik Bir Eylem Olarak Okuma Uğraşı”, **Gündoğan Edebiyat**,18, ss. 67-75.

Yerasimos, S., (1990) “Tek Parti Dönemi”, (der. Cemil Schick, E.Ahmet Tonak)

Geçiş Sürecinde Türkiye, İst.: Belge Yayınları.

----- (1980) **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, (Türkçesi Babür Kuzucu), Üç Cilt bir arada, Üçüncü Baskı, İst.: Gözlem Yayınevi.

Yıldız, M.,(1999)“Ölüm Kaygısı İle Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Yorum”, **Düşünen Siyaset**, sayı 4, ss. 105-119.

Yücel, T.,(2007) **Eleştiri Kuramları**, İst.: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

----- (2004) “Claude Levi-Strauss ve Yaban düşünce”, **Yaban Düşünce** (çev. Tahsin Yücel), 5. Baskı içinde, ss.9-17, İst.: Yapı Kredi Yay.

----- (1998)“Siyasal Söylem Ve Bağlamları”, **Siyasal Söylem**, Yeni Baskı, ss.119-123, İst.: 119-123

----- (1993) **Anlatı Yerlemleri, Kişi/Süre/Uzam**, 2. Baskı, İst.:Yapı Kredi Yay.

----- (1982) **Yapısalcılık**, İst.:Ada Yayınları.

Yücel-Altınel.H.,(2003) “Genç Parti Reklamları İçin Söylem Çözümlemesi”, **İletişim** Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, sayı 17, Bahar, ss.89-110.

Zahir, M., (2007) “Kadim Mirasın Soylu Taşıyıcıları Bedirhanlar”, **Popüler Kültür Esmer**, sayı 27, Mart, ss.10-13.

Zeyneloğlu, S., (2007) “Merkez nasıl çöktü”, **Aydınlık**, sayı 1045, ss. 20-24.

Zürcher, J.Z.,(2003) **Mili Mücadelede İttihatçılık**, Nüzhet Salihoğlu (çev), İst.,İletişim Yayınları.

----- (2003b) **Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)**, Gül Çağalı Güven (çev.), İst.: İletişim Yayınları.

ÖZET

İZMİR İSTİKLAL MAHKEMESİ VE İZMİR BASINI

(1906-1926 CUMHURİYETİN *DE FACTO* KURULUŞU: *AHENK* GAZETESİ'NDE SÖYLEM/İKTİDAR)

Bu çalışma; İzmir Suikast girişimi'nin, Ankara İstiklal Mahkemesi İzmir duruşmalarının ve *Ahenk* gazetesindeki ilgili yayınların merkezini sorguluyor. Bu bir akademik düğümdür. Yeni bir model ile aşmayı da denemektedir. Model de bir iç savaş/*episteme*(1906-1926) dönemi içinde çalışmak zorundadır.

Anahtar Sözcükler: İzmir Suikast girişimi, Sözce, Söylem, Basın Tarihi, İç Savaş.

ABSTRACT

İZMİR INDEPENDENCE COURT AND İZMİR PRESS

(1906-1926 *DE FACTO* FOUNDATION OF REPUBLIC: DISCOURSE/POWER IN *AHENK* PAPER)

This study; İzmir conspiracy attempting, within the hub of relating publication in *Ahenk* of Ankara Independence Court in İzmir trials that is investigated. This is an academic knot which does try to overcome by aid of a new model. A model have to work at the period of civil war/*episteme* (1906-1926).

Key words: İzmir conspiracy attempting, Enonce, Discourse, History of Press, Civil War.

